

CENGİZ HAN

Mehmet S. Fethi

ARMADA

CENGİZ HAN

Mehmet S. Fethi

ARMADA

CENGİZ HAN

Mehmet S. Fethi

Armada Kitap: 32

ISBN: 978-605-9660-79-2

Genel Yayın Yönetmeni
Caner Vural

Kapak Tasarımı
Leyla Çelik

Tarama ve Düzenleme
Kutluk Bilge Yusuf Kağan

Baskı Tarihi: Aralık 2019

Baskı-Cilt:
Ayrıntı Matbaası
Sertifika No: 13987
Yayncı Sertifika No: 42278

ARMADA KİTAP, Panama Yayıncılık'ın tescilli
markasıdır.

*© Bu kitabın her hakkı saklıdır.
Yayınınızın izni olmaksızın çoğaltılamaz,
kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.*

ARMADA

Armada Kitap
Yüksel Caddesi 7A/7 Kızılay-ANKARA
Tel-Fax: (0.312) 432 14 89
www.panamayayincilik.com
info@panamayayincilik.com

CENGİZ HAN

Mehmet S. Fethi

BÖLÜM I

Savaş kızışmış, iki ordu boğaz boğaza gelmişti. Uzun mızraklar, keskin kargılar artık işlemiyordu. Eğri kılıçlar, kuvvetli bileklerde birer şimşek olup, eritecek can arıyordu. Kaynamış deriden yapılma hafif zırhlar değil, koyak denilen demir ağıdan yapılma zırhlar bile bu şimşeklerin alevine dayanamıyor, her saniye birçok insan sessizce can verip toprağa uzanıyordu. Taşındıkları yiğit savaşçılar kadar heyecanlı görünen atlar, bu düşüp ölen insanları çiğneyip, tanınmaz bir hale getiriyorlardı.

Altaysu Çayı, sanki doya doya kan içmek istiyormuş gibi akışını yavaşlatmış, savaşa doğru dudağını uzatmıştı. İki kıyısı uzaktan, susamış, açık bir ağızı andırıyordu. Arkadaki orman, bir felâkete acıyp, dua için kollarını göğe kaldırın bir insan yiğinına benziyordu, o kadar canlı görünüyordu.

Sarı saçlı, biraz şası bakışlı, beyaz tenli bir genç, bu ölüm pazarının sağ tarafında can alıp can verenleri seyrediyordu. İki elini, koyun postu mantosunun koynuna sokmuştu. Uzunca bıyıklarını titizlene titizlene çiğneyerek manzarayı adeta emiyordu.

Bir ara gözlerini geriye, Altaysu'nun kıyılara çevirdi ve epey uzak bir noktada kümelenen çadırlara baktı. Savaş yerlerinden çok geri bulundukları için ne oldukları bir bakışta anlaşılmıyor, birer iri siyah gölge gibi görü-

nüyörlardı. Fakat şası baklı genç, o gölgeler arasında kendisini heyecanlandıracak bir şeyler görmüş olacak ki, gülümsemi ve yanı başında duran yarı çıplak bir adama döndü.

“Ulu Gökçe!” dedi. “Anam bugün sevinecek!”

Sesini biraz alçaltarak ilave etti.

“Börta Foçin de sevinecek!..”

Yarı çıplak adam, gencin yüzüne bakmadan mırıldandı.

“Her işin sonunu ancak Tanrı bilir. Hele dur, sabırsız olma!”

Gencin yüzü ekşidi, kaşları çatıldı, sert sert söylendi.

“Görünen köy kılavuz istemez. Bizim kurtların nasıl saldırdığını görmüyorum musun?”

Adam yine kayıtsız bir ifadeyle cevap verdi.

“Dedim ya, sonuna bak.”

“Başı iyi giden savaşın sonu da iyi olur. Gün doğarken sağa bakıp gök kurt, sola bakıp ak kaplan gören sendin, bugün yapılacak savaşta uğur vardır diyen de sendin. Moğol yavrularının, Konkratların, Konkmarların yay üstüne nasıl atıldıklarını da işte görüyorsun. Naymanlar sallanıyor, Merkitler karışıyor. Oyratlar neredeyse kaçacaklar. Tanrı, bütün bu iyi görüşüleri kötüye mi çevirecek?”

Çıplak adam, duymuyormuş gibi davrandı, bir şey söylemedi. Belki de söylenen sözleri gerçekten işitmemişti. Çünkü çok uzun ve bir o kadar da kirli saçlarının gölgelediği açık mavi gözleriyle, ufkun çok uzak bir köşesindeki bulutları seyrediyordu. Tunç bir levhayı andıran yüzünde de derin bir endişe dolaşıyordu.

Şası baklı genç, kirli saçlı ve yarı çıplak adamlın bir bulut parçasıyla meşgul olduğunu ne görüyor ne de seziyordu. Sözlerinin karşılıksız kaldığını görünce gözlerini

tekrar savaş sahnesine çevirmiş, büyüklerini kemirmeye başlamıştı.

Bu kanlı sahne, genci heyecanlı bir sevinç içinde bırakacak safhalar taşıyordu. Kendi şerefini, kendi adını ve kendi bayrağını yükseltmek için bu ölüm pazarına koşup gelmiş olan şu Konkmarlar, şu Konkratlar ve şu Moğollar, o şerefi, o adı, o bayrağı çamura bulamak gayretiyle aynı pazarda can verip can alan Naymanları, Oyratları, Merkitleri fena halde hırpalıyorlardı. Çiplak adama söyleiği gibi, görünen köy kılavuz istemezdi. Zafer, kendi ordusuna kollarını açmıştı. Biraz sonra diğer tarafın darmadağın olması kesin gibi görünüyordu.

Sarışın genç, bu görünüşün sevinciyle döndü ve dilsiz bir yoldaş gibi başıboş arkasında duran atının alnını okşadı.

“Akkaş!” dedi. “Bekle! Düşmanların topu birden mezarlarına yuvarlanıyor. Sen artık onların yurdunda da kişneyeceksin, su içip otlayacaksın!”

Tekrar başını gerilere, birer kara benek gibi görünen çadırlara doğru çevirdi ve kendi kendine mırıldandı.

“Anam, bugünkü kazancımdan böbürlenecek, babamdan üstün bir savaşçı olduğuma inanacak, o güzel Börta Foçın de kocasını yüz kat daha fazla sevecek!”

Genç, ordu ağırlıklarının bulunduğu tarafa gözlerini dikip anasını ve karısını düşünürken, çiplak adam da ufuktaki kara bulut parçasının, bez üstüne düşen yağ katresi gibi şaşırtıcı bir hızla genişleyip büyümeyi seyrediyordu. Sahiden de o ufack bulut, sanki durmadan doğruyormuş gibi, kısa bir zaman içinde ufkun doğu tarafını kaplamış ve o noktada kara, kapkara bir dağ silsilesi yaratmıştı.

Fakat bu kara dağ kümesi yürüyor, işgal ettiği taraflar-

dan gökyüzünün mavi düzlüğüne doğru akiyordu. Onun akışı da, doğuşu gibi efsunlu bir şeydi. Çünkü her ilerleyen parçanın yerini tekrar yeni bir küme tutuyordu. Bu şekilde güneş örtülmüş, hava kararmış ve savaş yerinde bir gece esmerliği meydana gelmişti.

Şimdi şası baklı genç de, çıplak adam gibi gözlerini göğe dikmişti. Kara bulutların, iri birer dalga gibi birbirlerini kovalayışına bakıyordu. Savaşanlar, esmer bir örtü ile sarıldıklarından habersiz gibi görünüyorlar ve sürekli olarak boğaz boğaza gelip duruyorlardı. Belki de o yarı karanlık içinde oynak ve kıvrak birer ışık kümesini andıran kılıç pırıldayışlarından sevke geliyorlardı.

Sarışın genç ve çıplak adam, bir ara gözlerini gökten çevirdiler, birbirlerine baktılar. Gencin gözbebeklerinde sanki "Ne umuyorsun ki?" diyen heyecanlı bir soruş, çıplak adamın baklında ise endişeler haber veren bir durum vardı.

Genç, o yanan baklıtan rahatsız oldu.

"Yağmur, değil mi ulu Gökçe?"

"Yıkım Timuçin, yıkım. Bu bulutlardan bize uğursuzluk dökülecek!"

"Ağzını hayra aç Gökçe. Kılıç yağmurdan ıslanmaz. Yersularımız* da bizi boşlamaz.

"Tanrı, boy civilerinden** de uludur. O, işte bu bulutlarla son sözünü söylüyor."

Timuçin isimli sarışın genç, bir şeyler söylemek istерken müthiş bir gürültü koptu; sanki demirden dağlar birbirleriyle çarpışıyorlar gibi korkunç bir gürültü!..

* Türkler aşiretlerin sembolü olan bir koruyucu güçe inanırlardı, onu adı Gök Tanrı Oğan'dı. Oğan'ın oğullarına da Yersu denilirdi.

** Civi yahut Çiği, her kabilenin hususi İlahının addıdır. İki kabilenin savaşacakları günden bir önceki gece, Çiviler boy ölçüşürlerdi ve hangisi kazanırsa yapılacak savaştaki zafer de onun himaye ettiği kabileye nasip olurdu!...

Yüzü bembeyaz kesilen Timuçin, titrek dudaklarını güçlükle açtı ve kekelemeye başladı.

“Gök... Gök gürlüyor!..”

Bu iki kelimeyi, yanı başındaki çıplak adama söylemişti veya söylemek istemişti. Fakat o, yerinde yoktu. Bulutların ilk kopardıkları çığlığı duyar duymaz bir pire çevikliğiyle atının üzerine sıçramış ve geriye doğru savuşmuştu.

Zavallı Timuçin, kulak zarlarını patlatacak kadar şiddetle devam eden gök gürlemelerinden duyduğu iç acısı arasında bu kaçışı ve kendi hayvanının da kaçırılışını sezmemiştir. Lakin ağızından bir zerre teselli duymayı beklediği çıplak adamı yanında göremeyince irkildi.

“Korkak!” dedi. “Kaçıyor, hem de atımı çalarak kaçıyor!”

Şimdi çekinerek ve ürpererek gözlerini savaş yerine çevirmiştir. Çünkü şu dinmeyen, tükenmeyen gök gürültüsünden savaşa da uğursuzluk bulaştığını seziyordu. Ulu Gökçe'nin dediği gibi Tanrı, asil Tanrı, son sözünü bu korkunç velvele ile söylemişse, savaşın istikameti değişmişse, galibler ansızın mağlup duruma düşmüşse ne yapacaktı!

Timuçin'in gözlerinin önünde bir anası ve karısı belirdi, gözleri nemlendi, sonra o nemler kurudu. Gözleri bütün keskinliğiyle savaş sahnesi üzerinde dolaştı. Bir an donakaldı. Bu bir felaketti. Zafer perisini kucaklamak üzere bulunan cesur ordunun sağ yanı boştu, düşman bu boşluğa doğru koşarak orduyu bölmeye çalışıyordu.

Timuçin, bir an içinde vaziyeti kavradı ve sağ kanatta çarpışan Moğol ordusunun gök gürlemesini duyar duymaz savaştan el çektigini, dini bir geleneğe uyup suya girdiğini anladı.

Sahiden de Moğollar, bu münasebetsizliği yapmışlar, gökten dökülecek uğursuzluklardan güya korunmak için Altaysu Çayı'na dalmışlardı. Onlar, savaş, zafer, yurt ve ceza gibi kavramların ne anlama geldiğini düşünemeyecek kadar cahil insanlardı. Babalarından, dedelerinden kalma bir inanışla gök gürlerken kesinlikle suya girmek gerekiğine inanıyorlardı. Bu sebeple, iki adım önlerinde bulunan zafer perisinin tebessümünü bile önemsememişler, başbuğları Timuçin tarafından cezalandırılmak ihtiyalini akıllarına bile getirememişler ve ilk gök gürültüsü kulaklarına çarpar çarpmaz kılıçlarını atarak ve birbirlerini çığneyerek suya koşmuşlar, atlariyla beraber nehrin içine sıralanmışlardır!*

Timuçin, ne şaşırmanın ne de kızmanın bir faydası olmadığını anladı ve çarçabuk kendine bir yol çizdi. Savaşa atılmak!.. Yesügey'in oğlu için yapılacak başka bir şey de olamazdı. Eğer o da, şu suya giren korkaklar gibi ortadan çekilirse, evliyalık tasladığı halde at çalıp savuşan Ulu Gökçe gibi kaçarsa, anası mutlaka yüzüne tükürecek, güzel karısı mutlaka yatağını ayıracak ve bütün Türk kabileleri arasında maskara olacaktı.

O halde henüz boğuşan askerlerinin başına geçmesi ve sonuna kadar vuruşması gerekmekteydi. Timuçin, gözlerini kapayıp açincaya kadar bunları düşündü ve uzun etekli koyun postu mantosunu bir tarafa atıp, kılıcını çekti.

“Dayanın kurtlarım, ben geliyorum!” diyerek ileri atıldı.

Fakat bu hamle oldukça cesurca olmasına karşın boş gitmişti. Çünkü suya giren Moğol takımının açtığı gedik,

* Cengiz'in özel olarak hazırlattığı yasaya "gök gürlerken suya girmek yasaktır" diye bir madde koyması işte bu savaşın yüreğinde bıraktığı acıdan ötürü olmuştur. Büyük cihangir, bütün ömründe bu rezaleti unutmamıştı!

iri ve iyici bir yara gibi ordunun bir yanını harabeye çevirmiştir. Bir değil, yüz Timuçin bu yarayı kapayamazdı, vaziyeti düzeltemezdi.

Bununla beraber Timuçin, düşmanlara bile parmak ısırtacak kadar büyük bir cesaret örneği gösterdi. Dört tarafa atıldı, insan kılığına girmiş bir ecel gibi boyuna ölüm saçtı. Onun gözüne ilişen, önüne düşen düşman, ne boyda ve ne kuvvette olursa olsun mutlaka ölüyordu.

Lâkin gök gürültüsü şeklinde konuşan Tanrı, biraz evvel Timuçin'in bayrağına doğru parıldayan zafer yıldızını şimdi diğer tarafa çevirmiştir. Timuçin'in elinde kandan ter döken kılıç, Tanrı'nın yaptığı bozamayacak kadar cılızdı!

Şası bakışlı genç kumandan, belki böyle düşünmüyordu. Kılıcının amansız işleyişiyle Tanrı'yı da utandıracağıını, elden kaçmış görünen zaferi yeni baştan yakalayacağını umuyordu. Hâlbuki diğer tarafta düşmanın çevirdiği çember, gittikçe sıkışıyordu. Belki bir saat sonra Timuçin de, savaş yerini hâlâ terketmeyen Konkratlarla, Konmarlar da ağa düşmüş balık sürüsü haline gireceklerdi.

İşte bu sırada yirmi beşlarında bir genç, yaya olarak savaşıp da atlılara ölüm dağıtan Timuçin'in yanına yanaştı.

“Bey!” dedi. “Kapana giriyoruz. Kaçalım!”

Timuçin'in yüzü kıpkırmızı kesildi, yanakları birden bire şitti, küçüldü ve ağızından iri bir tükürük parçası fırlayıp gencin yüzüne yapıştı, aynı anda hisimla haykırdı.

“Kaçmak mı? Beni anamın donu ile mi savaşa geldi sandın? Çekil önumden korkak. Yoksa canını alırım.”

Delikanlı, sükünetle cevap verdi.

“Bugün kaybeden yarın kazanır. Biz de bir yıla varmaz toparlanır, öcümüzü alırız. Fakat burada inat edip

kalırsan tatsak olursun. Anana, çoluk çocuğuna, yurduna uzak kalırsın. Boğazına bir ip dolayıp, diyar diyar gezdirirler. Gel, sözümü dinle, kaçalım!”

Timuçin'in gözünün önüne anası ve güzel karısı geldi, içine bir acı saplandı. Fakat şu can pazarında hala kendi ve toprakları için savaşan askerleri yüzüstü bırakıp kaçmayı bir türlü kabul edemiyordu. Sesi sanki inliyor gibiydi.

“Sobütay! Yapamam, kurtlarımı bırakamam.”

Sobütay, yine dil dökmeye, Timuçin'i kaçmak için razi etmeye hazırlanırken yüzü kanlar içinde genç bir atlı belirdi. Elindeki kılıç kırılmış, üstündeki kısa post ceket parça parça olmuştu. Bindiği at duman püskürüyordu, ter içindeydi.

Henüz on sekiz yaşında bir delikanlı olan bu atlı, Timuçin'le Sobütay'ın yanına gelir gelmez gür bir sesle haykırdı.

“Dört yanımız sarıldı, postunu kurtaran yiğittir, durmayalım, bir delik açıp savuşalım.”

Sobütay, Timuçin'i gösterdi.

“Bey söz dinlemiyor, yakalanıp ipe vurulmak istiyor. Onu nasıl bırakırız, Cebe?”

Delikanlı, bu sözü duyar duymaz kaşlarını çattı.

“O gelmiyorsa biz götürürüz, göz göre göre başbuğumuzu tatsak mı ettireceğiz?”

Ve hemen eğer üzerinde eğilerek Timuçin'i belinden yakaladı, bir çocuk kaldırır gibi yerden yükseltti ve atın üstüne aldı.

“Haydi Sobütay,” diye haykırdı. “Yürü, yol aç!”

Timuçin, bu beklenmedik harekete karşılık ağını bile açamamış, delikanının kucağında uzanıp kalmıştı. Yalnız, homurdanıyor, Cebe'ye ağız dolusu küfür savuru-

yordu. Fakat o, yarı bir deli gibi atını sürüyor, Sobütay'ın kılıcıyla açtığı yolda ilerliyordu!

Sobütay'la Cebe, beylerini, kendi ordularından bir müfreze arasında yakalamışlardı. Yapılan çevirme hareketi, kanat ve merkez gibi savaş düzenini meydan'a getiren durumları altüst ettiği için dost ve düşman birbirine karışmıştı. Bu sebeple de Konkratlar'dan ve Konkmarlar'dan atı yiğit, yüreği pek, kılıcı keskin beş on adam, Sobütayın arkasına takılmıştı ve onun yolu açma-şıyla var güçleriyle kuruluşuyorlardı.

Kaçanlar için istikamet, gün batımı olması gerekiyordu. Zaten ordunun büyük bir kısmı ve Timuçin'in anası ile karısı da o taraftaydı. Moğollar'ın büyük köyü Yilon Bildok'a da o yoldan gidilirdi. Fakat Sobütay, kargaşanın içinde ve hele Timuçin'i kurtarmak gibi çok önemli bir vazifenin ağırlığı arasında gelişigüzel yürüyor, bir delik açıp o ölüm kaynağından uzaklaşmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Bu sebeple Moğol yurduna giden yol geride kalıyor, savaş yerinin sağına düşen ormana doğru gidiyordu. Sert ama kısa bir çarpışmadan sonra düşman askerlerinden kurtulmuşlardı. Artık savaş yeri, her adımda biraz daha uzaklaşıyor ve büyük orman o nispette kendilerine yakınışıyordu.

Nihayet ormana geldiler, arkalarından kimsenin takip etmediğinden emin olduktan sonra atlarından indiler, Timuçin'i de indirdiler. O, on sekiz yaşında bir çocuğun kendisini eğere alıp buraya getirmesinden dolayı son derece sinirliydi, bu cüreti affolunmaz bir hakaret sayıyordu. Ayağını toprağa basar basmaz kollarını üç altın düğmeli ipek cepkeninin koynuna soktu.

"Cebe!" dedi. "Kutlu dağa taş attın."

Delikanlı eğildi.

“Yurduma iyilik olsun dedim, sana el vurdum. Tek sen yaşa, ben sana degen eli güle güle keserim.”

“Etini liğme liğme kessem, yine de suçun ödenmiş olmaz!”

“Seni düşman elinde tutsak görmedim ya, var ocağımı söndür, uğruna kül olsun!”

“Beni kurtlarımdan ayırdın, ben de seni tatlı canından ayırmalıyım.”

“Kurtların için tasalanma. Biz bir avuç kişi, yol bulup o çemberden çıktıktan sonra Konkmar yiğitleri de Konkrat bahadırları da hiç de zorlanmadan, bir hamleyle o çemberi yararlar ve bir yolunu bulup yurtlarına dönerler.”

Timuçin gözlerini işlemeli meşin şalvarına, uzun konçlu çizmelerine ditti, ellerini koynundan çıkarıp altın tokalı kemeriñ üzerinde gezdirdi, uzunca bir süre dalgın bir şekilde bekledikten sonra içini çekti.

“Ulu Tanrı,” dedi. “Bizi umdurdu fakat ondurmadı. Akan suda o, yeşeren otta o, yağan karda o, her şeyde o var. Yaratılmışların yaratancı yalnız odur. Kemiklerimiz üstünde et, başlarımızda saç bitiren, gözlerimize ışık, bileğimize güç veren yine odur. Bugünkü uğursuzluk da ondan. Boyun eğmekten başka elimden ne gelir?”

Ve sonra ilave etti.

“Hey, burada çene mi çalacağız?”

Sobütay cevap verdi.

“Buyruk senin. Dilersen müsait bir yer buluncaya kadar ormana girelim, biraz dinlenelim ve kendimize bir yol çizelim.”

“İyi dedin, öyle yapalım!”

Şimdi Timuçin atlı, diğerleri ise atların yularları el-

lerinde yaya olarak orman içinde ilerliyorlardı. Sık ağaç dallarını ayıra ayıra epeyce yürüdükten sonra kılavuzluk eden Sobütay bağırdı.

“İşte uygun bir alan. Hem de cirit oynatılacak kadar geniş!”

Timuçin, attan yere atladı, kuru yapraklardan yapılmış olan hissaklı bir sedir üzerine uzandı ve büyük bir saygı ile karşısında sıralanan savaşçılarına emir verdi.

“Oturun, atlari salın, otlasınlar.”

Hepsi, yurtlarından ters istikamette olan bu yoldan nasıl kurtulacaklarını düşünüyordu. İleride, Moğollara ve onlarla yürek birliği taşıyan Türk uluslarına düşman eller ve oymaklar vardı. Geride ise Nayman atlıları, Oyrat cengâverleri ve Merkit silahşörleri dolaşıyordu. Bu vaziyette yurda gidecek güvenli bir yol bulmak çok güçtü. Fakat bu güçlüge çare bulmadan önce yapılacak bir işleri daha vardı. Karınlarını doyurmak! Bir hayli süren savaş, yine o nispette uzayan kaçış, herkesi epeyce açtırmıştı. Otlara saldırın atların iştahı, onların da ağını sulandırmıştı.

Sobütay, yemek ihtiyacını dile getirmekte önayak oldu.

“Bey!” dedi. “Karnımızı doyuralım!”

Timuçin dalgın dalgın mırıldandı.

“Neyle?”

“Temiz yulafımız bol, kımızımız da var. Bulamaç yapar, yeriz!”

“Olur!..”

Şimdi eyerin arka kısmındaki kıl heyblerden yulaf unu dolu küçük torbalar, meşin tulumcuklarla kımızılar Timuçin'in önüne taşınıyor ve genç atlılar bu unlarla kımızılardan bakır maşrapalar içinde bulamaç yapıyordu.

İlk kâse Bey'e sunuldu ve bir kadeh de kırmız verildi. Geri kalan yemek, athlar arasında kapısa kapısa paylaşıldı. Bu sade yemek, sanki kuzu çevirmesi veya sülün kızartması gibi lezzetle yeniyordu. Kırmızlar da Pekin Sarayı'ndan gelmiş şarap gibi höpürdete höpürdete içiliyordu.

Bir felâket gününün şu mütevazi ziyafeti bittikten sonra Timuçin ayağa kalktı.

“Sobütay,” dedi. “Ne yapacağız, nereye gideceğiz?”

“Buyruk senindir bey. Ben bu ormanda bir iki gün kalalım derim.”

“Bu odunluğu kendimize yurt mu edineceğiz?”

“Hayır. İki üç gün geçer geçmez yola çıkarız, yurdumuza doğru gideriz.”

“Düşmanlar bugün yarın geri mi dönerler diyorsun.”

“Ben onların Yilon Buldok köyüne veya Balcona Bulak'a gideceklerini sanmıyorum. Bizi yendiler, birkaç yüz tatsak aldılar, daha ilerisine gitmezler. Ulu Gökçe'den korkarlar!”

Timuçin'in ağızına kadar gelen büyük bir küfür, dişleri arasında kırıldı. Ulu Gökçe aleyhinde söyleyeceği küçük bir kelimenin, onu evliyadan sayan bu adamların yüreğinde büyük bir kırgınlık yaratacağını düşünmüştü. Fakat o adamın kendi atına binip kaçması gözünün önüne gelince dayanamadı.

“Ulu Gökçe'den biz korkarız. Yüce bir arpağçı*, ulu bir kamandır.** Merkit dinsizleri Gökçe'yi kaça alır?”

“Öyle demeyin. Ulu Gökçe'ye bütün Türkeli, bütün Çin ve Maçineli saygı duyar.”

Timuçin yüzünü Cebe'ye çevirdi.

* Arpağçı, efsuncu, büyüğücü ve sıhırbaz demektir.

** Kaman, eski Türk dininde ruhani reis demektir. Saman kelimesi gibi Oğuzlardaki Ozan da Kamandan gelme veya bozmadır.

“Sen ne diyorsun, delikanlı?”

“Gün batınca atlarımıza binip, Altay su kıyısına doğru yola koyulalım. Benim yurduma, Çaydan'a gidelim. Geçit veren yerden suyu geçer, yine bizim Ciso geçidine doğru gideriz. Oradan Yilon Buldok'a kolay geçeriz. Benim düşüncem bu!”

“Aferin!.. Senin bileğin kadar aklın da sağlam. Dediğin gibi yapalım, suyu geçmeye çalışalım.”

Timuçin'in onayladığı bir fikre karşı, oradakilerin ağızlarını açmalarına bile imkân yoktu. Çünkü onların hepsi, bu genç yiğide yürek bağlamışlardı. Kendisini can dan seviyorlar, uğrunda ölmeyi bir borç ve bir şeref biliyorlardı.

Acaba Timuçin, babadan kalan bir hükümdarlık sayesinde mi bunları böyle kendisine bağlıyor ve hayatlarını bile küçük bir işaretine bağlı tutuyordu? Hayır! Timuçin, yüksek bir kan taşımakla beraber koca koca ulusları yerinden oynatacak, korku nedir bilmeyen aslan yürekli babayıgitlere böyle boyun kırdıracak bir mevki sahibi değildi, sadece bir beydi. Moğol kabilesinin başında bulunuyordu.

Hâlbuki Moğollar, o güne kadar büyük bir işte hiç rol oynamamışlardı. Türk milletini oluşturan Konklılar, Kalâclar, Kıpçaklar, Başkırlar, Macarlar, Bulgarlar, Hazarlar, Alanlar, İslkitler, Tacıklar, Toğmaklar, Hünler, Tatarlar, Mançular, Taycutlar, Merkitler, Naymanlar, Arolatlar ve hatta Kırgızlar, şimdiye kadar çok işler görmüşlerdi. Bunların içinde Çin ve Maçın ülkesini, hatta bütün dün yayı altüst eden uluslar vardı. Moğol ismi, kimsenin anmadığı bir şeydi.

İşte durum böyle olsa da Söbüttay gibi anlı şanlı beler, genç olmasına rağmen kendi oymağında sözü dinle-

nen Cebe gibi değerli erler, Konkmarlar ve Konkratlar gibi kalabalık aşiretler Timuçin'in emrini dinliyorlar, ölüm pazarında kellelerini tehlikeye koyuyorlardı.

Bunun iki sebebi vardı. Biri Timuçin'in farklı kişiliği idi. O, temas ettiği her insana korku ve saygı aşılayan bir yaradılıştı. Teni, bütün Türk elinde eşi görülmeyecek derecede beyazdı. Yurttaşları arasında tunçlar içine karışmış gümüş parçasını andırıyordu. Burnu pek uzundu ama bu uzunluk onun yüzüne biçimsizlik değil, adeta ayrı bir özellik kazandırıyordu.

Fakat en mühim yerleri alnı ile gözleriyydi. Alnı geniş, gözleri ise yine eşsiz büyüklükte ve çakır renkteneydi. Bakışları, kimin üzerine dikilirse dikilsin yüreğe kadar işlerdi. Onu gören ve yanına gelen herkes, bu gözlerin yalnız bakar değil insanların içini de okur bir şey olduğuna inanırlardı. Timuçin'de, göklerde ferman salan kartallar, kırlarda hüküm süren aslanlar gibi ağır, emin ve ürkütücü tavırlar vardı.

Yilon Buldok köyüne yakın yerlerde oturan oymakların onu sevip sözünü dinlemelerinde onun bu yaradılış özelliklerinin tesiri olmakla beraber başka bir sebep de, Timuçin'in komşularını kendisine bağlamasıydı. Timuçin'in amacı, "Türk birliği" ni sağlamaktı.

Bu genç adam, eski Koyunluların, Gök Türklerin, Orhonluların, Uluhanların, Tupaların, Yueçilerin ve Hunların birer efsane halini alan şerefli mücadelelerinin anlatılarak, Türk diyarında yine o şereflerin filizlenmesine ve büyüp dal budakmasına çalışılmasını tavsiye ediyordu.

O, her hikâyeyi mutlaka şu sözlerle bitirirdi. "Eski Türkler, atalarımızın yaşadığı uluslar "Hiyong-No" diye adlandırdıkları, yahut Hunlar bizim adını bile bilme-

diğimiz engin sular kıyısında avlandıkları günlerde, bütün dünya silâhlarımız karşısında tir tir titrerdi. Seksen bir bin millet kara sancağımızın karşısında diz çökerdi. Şimdi ünsüz, yarı çıplak birer göçebeden başka bir şey değiliz!"

Yine bu amaç ve bazı oymakların Timuçin'e bel bağlanması yüzündendir ki Merkitler, Oyratlar, Naymanlar gibi büyük öneme sahip kabileler ona düşman kesilmişlerdi. Ulu bir lider özelliği taşıyan Timuçin'i henüz yetermeden kurutmak istiyorlardı. Bugün yapılan savaş da, işte bu sebeple patlak vermişti.

Timuçin, şahsinin yaptığı etkinin farkındaydı. O, meşleyi onaylayınca konunun kapanmış olacağını biliyordu, bu sebeple sözü çevirdi.

"Gün batımına vakit var. Boşuna oturacağımıza eğlenelim."

Ve birdenbire elini ileriye uzatarak ışıl ışıl parlayan bir çift göz gösterdi.

"Şurada bir saksagan ayısı var. Cebe, yayını eline al."

Cebe hemen bir ok çıkardı, yayı tuttu ve bileziğini takındı; ayaklarını sağlamca yere bastı, sol kolunu gerdi, bileğini kıvırmaksızın sağ elinin iki parmağını kertik yere koydu ve kırışı çekti. Birden kırış vizladı, yay titredi. Ok havayı yararak gitti ve ışıl ışıl parlayan bir çift göz, sanki bu atışı alkışlar gibi ağır bir ses çıktı, sonra sönüdü. Saksagan ayısı tam alnından vurulmuştu!

Timuçin "Aferin" derken, diğer askerler "Yaşa Cebe!" sözleri ile genç nişancıyı alkışlıyorlardı. Sobütay, o sahnenin şerefini bir delikanlıya bağışlamayı istememiş olmalı ki, alkışlar bittikten sonra Timuçin'e yaklaştı.

"İzin verirsen dolaşalım, avlanalım. Belki iyi bir şey vururuz da sana bir orman çevirmesi yediririz," dedi.

“Olur, ama gecikmeyin. Beni bekletmeyin. Gözüm geridedir. Geç kalırsanız beklemem, tek başıma giderim!”

Bütün askerler, ağaçlar arasına dağıldıktan sonra Timuçin, otlar üzerine uzandı, derin bir hayale daldı. Gözünün önüne anası Ulun Hatun, karısı Börta ve dört küçük kardeşi geliyordu. O, anasını ölesiye severdi. Bu sevgide babasının ona gösterdiği büyük, çok büyük alâkanın da etkisi vardı. Timuçin'inbabası Yesügey bu kadına, bir kar borasında avlanırken rast gelmiş, aşık olmuştu. Kadın evliydi, Yesügey ne yapıp yapmış ve sevgilisini kocasının elinden almıştı. Heyecansız bir hayattan, aşkın yaptığı bir yuvaya geçen Ulun Hatun, çoğu erkeğin yapamayacağı işleri yapar, herkese parmak ısrarırdı. Onun çadır önüne çömelip okla gökten kartal düşürdüğünü yahut uzun kamçısını şaklatarak birkaç yüz hayvanı kırdan önüne katıp getirdiğini gören Yesügey, haykırırdı.

“Bu kadından doğacak çocuk, eşsiz kahraman olur!”

İşte bu aşk ve bu alâka, tamamıyla Timuçin'e intikal etmişti. Anası için sonsuz bir sevgi taşıyordu. Fakat karısı Börta için beslediği sevgi de oldukça derindi. Yaşa kendisinden büyük olan bu kız, bütün benliğinde yaşayan bir ateşti. Timuçin, ancak bu ateşle ısınıyordu.

Bunlar, bu aziz sevgililer, acaba şimdî neredeydiler? Anasını Yilon Buldokta, Ulu Gökçe'ninbabası Minilik İçigen'in manevi himayesi altında bırakmıştı. Savaşa kazanan Naymanlarla müttefikleri ta oraya kadar akın etmemişlerse, onun için bir tehlike yoktu. Fakat Börta'yı beraber getirmiş, ağırlıkların yanına yerleştirmiştir. Bozgundan sonra kadın, acaba atlanıp Yilon Buldok'a savuşmuş muydu? Timuçin, kuvvetle bunu umuyor ve kendi atını alıp kaçan Ulu Gökçe'nin, Börta'yı mutlaka yurda götürdüğünü düşünüyordu. Bununla beraber içinde ana-

sı, karısı ve kardeşleri için sürekli yanan bir ateş vardı; onları düşündükçe burnu sızlıyordu.

O, yüreğini dolduran sevgilerin kaynaklarına gözbecklerinde hasretli birer köşe verirken, gün de batmıştı. Söbütáyla arkadaşları geri dönmüşlerdi. Harp yorgunu olan savaşçılar, çok kısa bir zaman içinde kementle iki kurt yakalamışlar, okla üç ceylan vurmuşlardı. Timuçin onları takdir ettikten sonra emir verdi.

“Atlanalım!”

Hepsi on iki kişiydiler. Fakat on bir atları vardı. Timuçin, atını kendine veren Cebe'ye işaretle terkisini gösterdi.

“Bin de ödeşelim. Beni getiren sendin, seni götürün de ben olayım!”

Cebe, kırkırmızı kesildi. Bu kızarış, sevinçten ve aynı zamanda utanmaktan ileri geliyordu. Genç Türk, Timuçin gibi bir adamın terkisine binmeyi şeref biliyor ve bu şerefi kendine layık bulmuyordu. Ormanda kalmaya, yaya yürüyüp yurdunu bulmağa raziydi. Bunu yapmaya bir türlü girişemiyordu. Fakat Timuçin'in bir bakışı, onun tereddütlerini giderdi, sanki zorla bindiriliyormuş gibi terkiye sığradı.

Gidiş, bütün tereddütlere rağmen tehlikesiz oldu. Altay su kenarına kadar tek bir adam önlerine çıkmadı. Suyun diğer tarafı ise dost toprağıydı. Konkmarlar, Konratlar ve Söbütáyla Cebe'nin bir kısım akrabaları hep orada oturuyorlardı. Timuçin ilk önce atlilara izin verdi.

“Haydi, gardaşlarınızın yanına gidin, yorgunluk çıkarın. Tanrı uludur, çok sürmez öcümüzü alırız.”

Onlar ise ayrılmamak ve Timuçin'i Yilon Buldok'a kadar götürmek istediler. Fakat genç bey itaat telkin eder bir tavırla şu sözleri söyledi.

“Sizi de bekleyenler, sizin için de tasalanınlar var. Geç kalmak doğru değil. Varın yolunuza gidin.”

Bir gün sonra Sobütay'ı, en sonra da Cebe'yi aynı sulten obalarına gönderdi, yalnız kalınca atını mahmuzladı ve hızlı hızlı söylendi.

“İşte geliyorum ana, işte geliyorum Börta!”

Bir gece yarısı kendi öz yurduna gelmişti. Kulübeler, ağıllar ve bunlardan daha çok olan kara çadırlar, daha uzaktan gözlerini okşamış, yüreğine heyecan doldurmuştu. Kalbi, gerdeğe girecek toy bir delikanlı gibi çarpıyordu.

Köpekler, nal seslerini daha uzaktan havlamalarıyla karşılaştırmışlardı. Biraz sonra bu havlamaya ağıllardaki köstekli atların tepinmeleri, ineklerin böğürmeleri, koynunların melemeleri ve develerin homurdanmaları karıştı.

Böyle bir gürültü, sağır toprağı bile harekete geçirebilirdi. Zaten kulakları kırışte olan Yilon Buldoklular ise ilk köpek havlamasında ayağa kalkmışlar, erkekler elerinde yay veya kılıçlarla çadırlarının kapısına çıkmışlardı. Arkalarında silahlı birer gölge gibi kadın vücutları seziliyordu.

Timuçin atını ileriye, Yilon Buldok tepesinin eteğinde kurulu kendi çadırlarına doğru sürdü. Köpekler, sanki onu tanıyorlar gibi birdenbire susmuşlar, onların susmasıyla ağıllardaki tepinmeler, böğürmeler, melemeler ve homurdanmalar da kesilmişti. Çadır ağızlarında beliren erkekler ise gözlerini göge kaldırmışlar; “Tanrı onu korumuş, gözümüz aydın olsun,” diye mırıldanarak yarı kalan uykularını tamamlamaya dönmüşlerdi.

Timuçin, atının başını anasının çadırı önünde çekti. Orada bağlı duran iki köpek, boyunlarındaki iplerin izin

verdiği kadar sıçrayarak, şen şen havlayarak yaltaklanıyorlardı. Kendi dilleriyle, "Hoş geldin!" diyorlardı. Timuçin kırbacının ucuya onları okşadı ve çadırдан içeri girdi.

Bir çam çirasının isli isli aydınlatıldığı bu büyük çadır, beyaz keçe ile döşenmişti. Bir köşede dört beş keçenin üst üste konulmasıyla yüksekçe bir yatak yapılmıştı. Ulun Hatun, Timuçin'in anası bu yatağın üstüne uzanmış, derin bir uykuya dalmıştı. Ayağının ucunda iki kat kıvrılmış bir keçeye başını koyarak horul horul uyuyan bir erkek vardı. Ulun Hatun da, ak sakallı erkek de bütün Yilon Buldok'u ayağa kaldırın deminki havlamaları, melemeleri değil, çadır kapısındaki köpeklerin neşeli hırlayışlarını dahi işitmemişlerdi. Hatta çadırı bir adam girdiğini duymuyorlar, uykularını bozmadılar.

O sırada Ulun Hatun henüz kırk yaşına girmemişti. Vaktiyle Yesügey'i çıldırtan güzelliklerini yine muhafaza ediyor gibiydi. Hele şu uyurken ki hali bu güzelliklere başka bir ihtişam, başka bir zaraftet veriyordu.

Timuçin, çadırın kapısı önünde duraklamıştı. Sapsarı bir çehre ile uyuyanlara bakıyordu. Gözünün önüne küçüğünde gördüğü, görebildiği bazı sahneler geliyordu. Vaktiyle yine bu çadırda idraksız gözlerine çarpan ve masum yüreğini tuhaf bir sevinç ile dolduran o sahnelerle, şimdi gözlerini yakan, yüreğini bulandıran şu manzara arasında ne büyük bir benzerlik vardı. Eğer yerde ve anasının dizleri dibinde yatan şu ihtiyarın yerine babası Yesügey konsa, küçüğünde gördüğü sahneler yeniden ve hemen hemen aynen vücut bulmuş olacaktı. Aradaki fark babasının yerinde şu ihtiyarın, Minigilik İçgen'in bulunmasından ibaretti

Eli, kendi de farkında olmaksızın sürekli belindeki

bıçağa gidiyordu. Kafasının içinde bir şeyler kaynıyordu. Yüreği sıkılmıştı, göğsünde bir değirmen taşı ağırlığı kalkıp iniyordu. Fakat yine de içinde ki bir ses, bütün o kaynayışları ve sıkışları bastırıyor, kulağına kadar yükselerken çındıyordu.

“Sabırlı ol Timuçin, son pişmanlık fayda etmez.”

Moğol Bey'i, önündeki manzaraya değil, işte bu sese kulak verdi. Bıçağını okşayan elini kemerinden çekip alına götürdü, ter içinde kalan o geniş alını sildi.

“Oğlu atımı çalıp beni düşman önünde yaya bırakır, babası da anamın yatağına baş dayar. Dayanılır iş değil, ama bunları yok etmek de olmaz. Ulusumun dişisi, erkeği, büyüğü, küçüğü Ulu Gökçe'ye bağlı. Babasına da toz kondurmazlar. İyisi, işi tatlıya bağlamak ve suyu geçinceye kadar ayıya dayı demektir.”

Ve yavaşça çadırдан çıktı, atını yedeğine aldı, kendi çadırının bulunduğu yere yönelmek istedî. Fakat yürümeden evvel gözleri gayri ihtiyari Yilon Buldok tepesine kaydı ve birdenbire duraksadı. Orada, Ulu Gökçe'nin makamı olan o yüksek yamaçta bir şeyler, inanılmayacak bir şeyler vardı.

Evet, koca Timuçin gecenin koyu esmerliği içinde kendisini sersemlestiren bir manzaraya şahit olmuştu. Tepede Ulu Gökçe'nin mağarası üstünde dokuz renkli bir ay parlıyordu. Daha aşağıda, tepenin köye karşı düşen yamacında kıpkırmızı bir çadır ve onun önünde devler kadar iri bir atlî vardı. O aydan, bu atlının üzerine avuç avuç pırılıt dökülüyordu.

Timuçin, şaşkın şaşkın bu manzaraya baktı, elinde olmadan titredi. Eliyle gözlerindeki hayreti silip de tekrar tepeye bakınca atlının ve kızıl çadırın kaybolduğunu, dokuz renkli ayın da bir buluta girdiğini gördü. Şim-

di titremesi geçmişti, fakat yüreğinde bir çarpıntı vardı. Ulu Gökçe için fena düşünceler beslediği için pişmanlık duyuyor, anasının çadırında kanlı bir iş görmediğine de seviniyordu.

İki üç dakika sonra atının yularını tutarak yürümeye başlamıştı. Çok dalgındı, zihinde hep o dokuz renkli ay, o kızıl çadır ve o iri atlı dolaşıyordu. Sık sık da başını arkasına çevirerek tepeyi gözlüyordu, lakin o şahit olduğu olaydan eser yoktu.

Timuçin, bir süre sonra kendini topladı, etrafına baktı. Çadırlar kümesinden ayrılp ağılların yanına kadar geldiğini fark etti. O, gözü kapalı yüreğe kendi çadırını bulacağına, karısının kokusunu çok uzaklardan alacağına emindi.

Böyle yanlış bir yürüyüş yaptığıni görünce adeta sıkıldı. Ağılların önündeki çobanlarla yüzleşmekten de çekindi ve köpekler havlarken hızlı hızlı geri döndü. Yine çadırlar arasına girdi ve kendi çadırının bulunduğu yere doğru yürüdü.

Bu olamazdı, çadır yerinde yoktu ve kazık delikleri o karanlık içinde hasretli gözler gibi mahzun görünüyorlardı. Timuçin, bu beklemediği boşluk önünde ilk önce sendeledi, sonra çadırının savaş yerinde düşman eline geçmiş olacağını düşündü. Kardeşlerinin sıraya dizili çadırlarına yöneldi. Güzel Börta, şüphe yok ki bunlardan birinin içinde bulunacaktı. Çadırsız yengeyi ağırlamak kardeşlere düşeceğine göre, bu tahmininde yanılmadığını düşünüyordu.

Birinci çadırın önüne gelince bekçi köpekler havlamış ve ilk havlayışta çadır içinden bir delikanlı dışarıya fırlamıştı. Bu, Timuçin'in en sevdiği kardeşi Cuci Kazar'dı. Yalın bir kılıçla dışarı çıkmıştı. Lâkin önünde büyük kar-

deşinin, ulus beyinin yüksek endamını görünce hemen kılıçını atmış, diz çökerek inlemişti.

“Tanrı uludur. Değerli bacı düşman eline düştü, ulu Timuçin kurtuldu. Bu sevinç yasımızı unutturacak!..”

Timuçin, yüreğine bıçak sokulmuş gibi sarsıldı, dudakları titreye titreye sordu.

“Hay seni ölüm alsın. Düşman eline düşen bacı, benim Börta mı?”

“Evet...”

“Kimse onun yardımına koşmadı mı, eteğime kir bulsağken herkes öküz gibi baktı mı?”

“Bozgun sonunda ağırlıkların yanına çekilmek istedik, yol bulamadık, ırmağa sürüldük. Börta at bakıcılarıyla baş başa kaldı, düşman eline düştü.”

“Naymanlar mı bu işi yaptı, Oyratlar mı?”

“Değerli bacı, Merkitler'in elindedir. Bugün öyle haber aldık.”

Timuçin, anasının çadırında olduğu gibi yine dizi dizi ter içinde kalan alğını elinin tersiyle sildi. Birkaç kere bıyığını çekip bıraktı.

“İnandım,” dedi. Bugün Tanrı bizi sınıyor, yüreğimizi tartıyor. Ben her şeye dayanacağım. Varsın, Börta da yok olsun. Ulusumuz yaşıyor ya, bu bize yeter!”

Fakat içinden başka türlü söyleniyor, bütün Merkitleri yeryüzünden kaldırılmaya yeminler ediyordu. O büyük ulusun, dere gibi akıtılacak kaniyla, eteğine sürülen çamuru yıkamayı tasarlıyordu. Ancak kardeşine bu düşüncesini sezdirdmedi, sadece emir verdi.

“Bana bir keçe ser, uyuyacağım!”

BÖLÜM II

Yüksek kayalarla, kara çamlarla örtülü bir dağ. Bu, Yilon Buldok köyünü eteğinde saklayan ünlü ve uğurlu tepedir. Köyü baştanbaşa dolduran kara çadırlar, bu tepenin dibinde diz çökmüş, kara külahlı birer köleye benzer. Hiç bir baş, gelişigüzel o tepeye bakamaz, korkar. Çünkü orada Ulu Gökçe oturur. Moğollar'ın, Terkinler'in bu genç ve yaman peygamberi korkunç değildir, çıplaklıından ve uzun saçlarından başka göze çarpan bir farklılığı da yoktur. Yilon Buldoklular'ın tepeye dönüp baktamaları da onun şahsi heybetinden ileri gelmiyor. Gökçe'nin mağarasına gökten çeşit çeşit Tanrı misafiri geldiğine inanılmaktır ki, köylülerin gözlerini böyle bir perhize mahkum etmektedir.

Fakat bu mucizeli tepe, güzelliği sevenler için pek cazibeli bir şiir abidesidir. Eteğindeki kayalar, tabiatın elinden dökülme birer harfi andırır ve üst üste yiğilan bu her biri ayrı ayrı biçimde harflerden sevimli bir ihtişam ifade eden berrak bir misra doğar. Kara çamlar kayaların üstünde bir küme tuğ gibidir. Tabiat dediğimiz ulu hünkârı temsil ederler.

Uğurlu ve mucizeli tepe, sessiz de değildir. Ta böğründen konuşur ve sesi gümüş bir akişla ovaya ve oradan uçsuz köşelere kadar gider. Bu ses onun ırmağıdır ve o diyarın saygı ile dinlediği bir şarkıdır. Moğol ve

Terkinler'in çocukları; o pek duygulu koyunlar, inekler, deveker, keçiler bile mucizeli tepenin akıp giden sesini içerenken apaçık bir saygı gösterirler ve onları sulamak için ırmağa götüren kadınlar, hayvancıların su içerenken duğaklarında bir buse şekli belirdiğini sezerler.

Timuçin'in karısı hakkında ugursuz bir haber aldığı günün geceinde, bir adam bu tepeyi tırmanıyordu. O tepeyi Tanrı konuklarının uğrağı sayan hiçbir kimse, geceenin bu vaktinde böyle bir cesareti gösteremez, karanlığa bürünen Ulu Gökçe'nin mağarasına doğru yönelmeye girişemezdi. Birinin bu delice cesareti göstermesi için cinlerden, perilerden korkmaması ya da Ulu Gökçe'nin hisşinden çekinmemesi gerekiyordu. Yahut tepenin esrarını bilmemesi icap ederdi.

Hâlbuki gece yolcusu şaşırmasız adımlarla ilerliyor, keklikleri topal yapacak kadar dar yerlerden pervasız geçiyor, keçileri düşündürecek derecede korkunç kayalıkları durmadan aşıyordu. Demek ki yolu iyi biliyordu ve tepenin girintisini çıkıntısını tamamıyla tanıyordu.

O, korkusuz adımlarla ilerledi, ilerledi ve yamacın ortasına kadar geldi. Orada ufacık bir düzlük vardı ve bu düzluğun üst tarafında belirsiz ve bilinmez enginliklere bakar gibi görünen iri bir göz seziliyordu. Bu, Ulu Gökçe'nin içinde yaşadığı mağaranın kapısıydı.

Moğollardan ve onların küçük kabilelerinden biri olan Terkinler'den bir şeyle dilemek için mucizeli tepeye çıkanlar ancak bu noktaya kadar gelebilirler, orada dokuz kere yere kapandıktan sonra diz çöküp Ulu Gökçe'nin mağaradan çıkışmasını ve lütfedip kendilerini dinlemesini beklerlerdi.

Gece yolcusu, bu sayılı yerde de durmadı, mağaraya doğru yürüdü. Fakat kapıdan içeri gireceği sırada durdu.

Çünkü kulağına iki at kişnemesi birden çarpmıştı. Bundan, bu seslerden biri, yabancı gölgeleri haber veren bir nöbetçi haykırışına benziyordu. Öbüründe ise dost selamlayan sevinçli bir ahenk vardı.

Yolcu delikten çekildi ve biraz yanda duran atların yanına gitti. Şimdi kişnemeler bir kat daha hararetlenmişti. Nöbetçi haykırışı perde perde yükseliyor, hırçınlaşıyordu. Dost sesi, adeta kelimeleşiyor ve sevinç döküyordu.

Yolcu, önce sert sert haykıran ata yaklaştı.

“Sus,” dedi. “Ben yabancı değilim!”

Sonra öbür atın yelesini okşadı, alnını öptü.

“İşte geldim Akkaş, seni de buldum. Artık ayrılmayız.”

Ve yine mağaraya dönmek için adımını çevirirken Ulu Gökçe ile burun buruna geldi. Yarı çıplak Aziz, at kişnemeleri üzerine dışarı çıkmış, gece yolcusunun yanına kadar gelmişti.

Biri tamamen giyimli, silahlı, öbürü yarı çıplak olan iki adam konuşmaya başladılar.

“Seni Akkaş’ın üstünde hala uçuyor sanıyorum. Meğer yuvana gelmişsin, tünemişsin.”

“Ben de seni atalarına kavuşmuş sanıyorum, meğer diri kalmışsun!”

Karanlığı yırtan keskin baktırılarla birbirlerini bir an süzdüler. İkisi de gözlerinin ışığını birbirinin ta yüreğine akıtmak, orada saklanan duyguları, dilekleri görmek istiyordu. Artık susan atlar gibi yukarıdaki kara çamlar da, aşağıdan sıvri kulaklarını diken kayalar da iki genci seyrediyorlardı. Biri, Tanrı'nın dostu olarak birkaç Türk ulusu üzerinde manevi bir hükümet kurmuş, öbürü asıl bir kan ve büyük bir zekâ ile silahlanarak aynı uluslara

kendini bey tanıtmış olan bu iki gencin orada, o karanlık içinde karşılıklı yürek okumaya girişmeleri heyecanlı bir sahneydi.

Soğukkanlılığını önce Ulu Gökçe topladı.

"Tanrı," dedi. "Seni kayırıyor. Bunu çoktan biliyordum, şimdi büsbütün inandım. Buraya gelişin Tanrı'nın işidir. Çünkü seni yürüten, yanına iletен odur. Sen bu iyiliğin yüceliğini bil, bundan sonra ona ve bana bel bağla!"

Timuçin'in yüzü yine sertti. Gökçe'yi dinlerken gözünün önünde birkaç sahne dolaşıyordu. Çiplak Azizin savaş yerinden kaçışı, babasının çadırındaki uyuma vaziyeti ve mucizeli tepede beliren hayaletler! İlk iki sahne, genç Moğol Beyi'nin sinirlerini kamçılıyor, ona şu çiplak adamı hırpalamak arzuları aşılıyordu. Son sahne ise bu sinirlenmeyi yatıştırıyor, kafasına bir takım fikirler getiriyordu.

Fakat Ulu Gökçe'ye cevap vermiyor, düşünüyordu. Çiplak Aziz, iki üç saniye duruktan sonra elini onun omzuna koydu.

"Konuşulacak çok şey var. Bunları şu atların bile duyamaması lazım. Gel, benim deliğe girelim."

Timuçin itaat etti. Ulu Gökçe'nin ardına düştü ve mağaraya girdi.

Burası, girintili çıkıştı, uzun bir deliktı. Yüksekliği gayet az olduğu için mutlaka iki büklüm olarak yürümek gerekiyordu. Bazı noktalarda yükseklik son derece azalıyor ve o vakit emekler gibi yürümek icap ediyordu.

Gökçe ve Timuçin, bu karışık ve karanlık delikte bir hayli süründüler, nihayet küçük bir oda denilebilecek kadar genişçe bir yere geldiler. Gökçe gibi Timuçin de ancak burada belini doğrultabildi ve mırıldandı.

“Büyücü yeri değil, düpedüz hayvan ini. İn de değil, ateşsiz bir cehennem çukuru!”

Gökçe başını çevirdi, karşılık verdi.

“Evet, yerim dardır, yakışıklısdır. Fakat sizin ot ağrınız gibi özünden kirli de değildir.”

“İnin sana, otağlarımız bize kalsın. Hele bir çira parlat da konuşalım. İşim başından aşkın, tasam her günküden de taşkın!”

Ulu Gökçe bir çira yaktı ve duvarlarında, belki Timuçin'inkinden başka hiçbir insan gözünün izi bulunmayan esrarlı yuvasını aydınlattı. Ufacık oda taştan bir kutuya benziyordu. Yer, tavan ve duvarlar hep taştı. İnsanlardan çok önce yaşayan, boş küre üzerinde gelişen güzel oynayan tabiat, bu dağ kovuğunda da birçok karalamalar bırakmıştı. Şurada yarı kalmış taştan bir boynuz, beride belirsiz bir hayvan resmi, ötede on binlerce sene sonra yetişecek sanatkârlara örnek olabilecek kadar zarif bir avize sallanıyordu. Bin bir mevzu üzerinde deneyler yapan bu adam, bütün bu yarım eserleri bu taş duvarlara ve tavanlara hangi çivi ile asmıştı veya hangi tutkalla yapıştırmıştı, belli değildi. Fakat onlar, bir dağın ağırlığı ve asırların adımları altında işte sapasağlam duruyor, Moğol Peygamberi'nin yuvasını süslüyorlardı.

Taş odanın döşemesi de sahibinin kılığını andırıyordu, yok denilecek bir derecedeydi. Bakır bir kazan, birkaç kürk ve keçe parçası!..

Ulu Gökçe işte bu dekor içinde sarışın misafirini kabul etti, altına bir keçe koyarak oturttu, kendisi de taştan bir iskemleye ilişti.

“Timuçin,” dedi. “Benimle kavgaya mı geldin?”

“Evet. Sana kırgınım, içten kızgınım!”

“Niçin?”

“Beni savaş yerinde atsız koydun, karıma bile görünmeden savuştun.”

“Başka?”

“Bütün söylediklerin de ters çıktı. Koruyucu Tanrıımız, Naymanların ve Merkitlerin Tanrısı'nı alt ettiler, sen de onları yeneceksin, ordularını bozacaksin dedin. Savaş yerinde iş ters oldu, bizim ordu bozuldu, üstelik Börta Foçin de elden çıktı, tatsak olup gitti.”

Ulu Gökçe uzun ve kirli saçlarını bir el hamlesiyle çıplak omuzlarına attı.

“Dinle Timuçin,” dedi. “İyi dinle. Ben ne at hırsızıym ne de yalancı. Atını alıp savuşmuşsam bunu, seni kaçmaktan korumak için yaptım.”

“Beni kaçmaktan korumak için mi?”

“Evet!..”

“Gülünç konuşuyorsun Gökçe. Ben kaçmayayım, kaçamayayım diye sen kaçtıyorsun. Bu da bana bir iyilik oluyor değil mi?”

“Öyle bir iyilik ki bunu, öz kardeşin bile sana yapamazdı. Sözümü kesmezsen anlaturım, sen de inanırsın.”

“İnanır mıyım, güler miyim, bunu sonra görürüz. Hele söyle.”

“Savaşın biçimsizliğini görür görmez önce seni düşündüm, yan gözle yüzüne baktım. Bu yüz soluktu. Demek ki için bozuktu. Belki savaşı değil, arkadaki karını düşünüyordun. Ben bunu sezince, seni kaçamayacak bir hale koymayı tasarladım ve atını alıp savuştum. Sen, atsız kaldığın ve yaya koşup karını kaçırılamayacağı için ister istemez düşmanlara saldırın. İşte bu saldırıdır ki seni dosta da, düşmana da biraz daha yüksek tanıttı. Şimdi Moğollar gibi Naymanlar da, Merkitler de senin yiğitliğini söylüyorlar, adını saygı ile anıyorlar.”

“Atımı öldüreydin, yanında kalaydın.”

“Bu düşünce de yanlış. Ben yanında kalsaydım tutulurdum. Çünkü senin gibi kılıç eri değilim.”

“Beni de öldüremezler miydi, tutup ipe vurmazlar mıydı?”

“Seni öldürürlerse yerine gelecek kardeşlerin var. Ben ölürem yerim boş kalır. Tutsaklık işi de öyle. Seni yakalasalardı biz çalışırdık, düzen kurardık, savaş yapardık, er geç seni kurtarırdık. Benim için kim çarşıacak?”

“Demek ki sen, kendini benden üstün tutuyorsun, kılına ilişilmemesini istiyorsun. İşte ben buna kızıyorum.”

“Sana benim Tanrı ile konuştuğumu, bu yurt için bir ışık olduğumu söylemeyeceğim. Bilirim ki inanmazsun. Gücenirsem, kızarsam atlarınıza sakağı, itlerinize uyuzluk, çocuklarınıza sıtmaya yağıracacağımı da söylemeyeceğim. Çünkü inanmazsun. Fakat bir şey söyleyeceğim, buna adının Timuçin olduğuna inandığın kadar inanmalısın.”

“Nedir bu söz?”

“Sen, bensiz sürünenrsün!”

“Anlamadım Gökçe. Bir daha söyle.”

“Ben senin için temiz bir kan, alevli bir can gibiyim. Ben aradan çıkayım, sen damarları boşalmış leşe dönerisin, kaskatı kalırsın.”

“Neden?”

“Çünkü sen bir şeyler yapmak, yeryüzünde yükselmek, dört bucağa ün salmak istiyorsun. İçinde bir şeyler kayníyor, kafanda bir şeyler dolaşıyor. Gün oluyor, kabın kabına sığmıyor. Gün oluyor, üzerinde at oynattığın yerler sana dar geliyor. Genişlemek, şişmek, coşup taşmak ve gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ülkelere ulaşmak istiyorsun. Fakat?”

“Ey, susma, söyle!”

“Fakat bilgin kıl. Ne geçmişi biliyorsun ne de geleceği. Onun için durduğun yerde sayıyorsun, ileri gideymişorsun. Süt emen taylor kocamış aygır olsa, beşikteki çocuklar döl verse, yine yerinde sayacaksın. Taşdığın dilekler zehir olup içini kemirecek, düşlerin gözünü yakacak. Yine sen, istedigin gibi ünlenemeyeceksin.”

“Sana bel bağlarsam?”

“O vakit iş değişecektir, her şey değişecektir, hatta dünya değişecektir.”

“Bugün yine gökten sana at gönderilmiş olacak. Çünkü yüksekten atıyorsun, şu karanlık ininden güneşler söndürüyorsun. Bari düşündüklerini açık söyle de biraz güleyim, tasamı azaltmış olayım.”

“Gülebilirsin, fakat inan! Sen, bensiz acınacak bir topal gibisin. Benim öğütlerimle ayağını sağlam basacağın.”

“Bana nasıl yardım edeceksin? Yağmur taşı ile mi, büyü davulu ile mi, uydurma dualarla mı, yoksa şu uzun saçlarınlı mı?”

“Aklımla!..”

“Aklın o kadar engin mi?”

“Engin olmasa on binlerce kişi bana tapınmazdı, kendini beğenmiş Timuçin de uykusunu bozup yanına gelmezdi!”

“Ben kavgaya geldim!”

“Barışmak daha iyi.”

“Barışmak, anlaşmakla olur. Sözlerinden hiçbir şey anlamadım. Hala bir büyüğü gibi konuşuyorsun. O dili bırak, açık konuş.”

Ulu Gökçe, üzerinde oturduğu taştan iskemlesinden yere indi, bağdaş kurdu ve heyecanlı bir sesle söze girdi.

“Dinle öyleyse, iyi dinle. Önce senden başlıyorum. Sen kimsin? Bir Moğol beyi, değil mi? Atalarını say desem paşağan gibi yedi göbeğe kadar babanı, dedelerini sayacaksın. Her Moğol gibi ben de biliyorum. Baban Yesügey'dir. Onun babası Bertan Han, onunki Kabul Han, onunki Tümmene Han, onunki Bay Songur Han, onunki Kaydu Han, onunki Detumenin Han, onunki Boğa Han'dır. Burciken kani taşıyorsun. Fakat şu yaşa gelinceye kadar bir kere olsun başını göğsüne eğip ‘Moğol nedir?’ diye düşündün mü?”

Timuçin'in kaşları çatıldı, dudaklarından uzun bir kelimə döküldü.

“Yo...k!”

“Şimdi düşün, hem de iyi düşün. Moğol nedir?”

“Bir ulus!”

“Ne ulusu?”

“Ne ulusu olacak. Türk ulusu!”

“Bunu bilince dileklerini tartıya vurman gerekir. Sen, bütün Türk'lere başbuğ olmak istiyorsun, değil mi?”

“Türkleri birleşmiş görmek istiyorum.”

“Onlar kendiliğinden birleşmezler, olsa olsa birleştirilirler. Birleştirilince de başlarına eski Koyunlularda, Tuğularda, Hunlarda olduğu gibi bir han, bir hakan geçirmek isterler. Bu han, bu hakan ise ancak birleştirme işini başarıran adam olur.”

“Sözü dallandırdın, budaklandırdın. Ortaya hanlar, hakanlar çıkardın. Sözü biraz budayıver, çerden çöpten ayıkla da bana nasıl yardım edeceğini söyle.”

“Sıra ile Timuçin, sıra ile.”

“Öyleyse çabuk ol.”

“Türk'lere başbuğ olmak ve daha evvel onları birlesitmek için kendini tanıtmak gerekir. Bu da birçok dü-

zenler kurmakla, bir yandan da güçlenip kuvvetlenmeye olur. Sen, salt kuruntu geçiriyorsun."

"İşte bunda yanlıyorsun. Ben, dilimin döndüğü kadar eski günlerin parlaklığını, bugünün sönüklüğünü anlatıyorum, insanların yüreklerini ateşlemeye çalışıyorum."

"Bunu ben de yapıyorum. Fakat beyler, ulus beyleri bu ateşi çıkarmamıza göz yummaazlar. Onun için bir yandan düzen, bir yandan yumruk ister. Hâlbuki sen, düzen kurmayı beceremiyorsun, yumruğun da şimdilik cılız!"

Timuçin içini çekti.

"Doğru söyledin Gökçe. Yumruğum cılız. Bunu son savasta ben de anladım."

"Ben bu cılız yumruğu demir yaparım. Birkaç yıldan beri de gizli gizli çalışmam bunun içindir."

"Darılma, ama bugüne dek benim için nasıl çalıştığını, ne yaptığıni bilmiyorum. Düşman karşısında atımı aşırmak, beni tek koymak sence yardım ise ben o yardımını yine sana bağışladım."

"Kafan kuruntu dolu, gözün burnuna bağlı. Böyle olmasa sana sessiz sessiz yaptığım yardımları anlardın, yüreğini bana bağlardın."

"Ne yaptın ki Gökçe?"

"Ne mi yaptım, birer birer sayayım mı?"

"Say da öğreneyim."

"Sağa git, sola git, yukarı çık, aşağı in, Türk diyarını dört yandan dolaş, her obada bir masal dinleyeceksin. Bu masala göre birkaç yüz yıl evvel Alageyik adlı bir dul kadın vardı. Kocasının yasını tutup kara çadırında karagözlerinin kara yașını silip oturuyordu. Bir gece çırasız karanlık içindeki çadıra bir ışık oldu, bu ışık elle tutulmaz bir örtü gibi Alageyiği sardı, sonra söndü. Dul kadın ter içinde kalmış, korkudan tir tir titremiştii. Fakat uyanık-

ken gördüğü bu düşü kimseye söylememişi. Dokuz ay on gün geçti, yine bir gece o ışık dul kadının çadırına doğdu ve ter dökmeye başlayan kadıncağızı kucakladı. Bu kez kadın bayılmıştı, gözünü açınca dizlerinin arasında üç çocuk buldu.”

“Timuçin, çıplak adamın sözünü kesti.

“Bunu ben de babandan dinledim. O üç çocuktan biri benim büyük dedemmiş!”

“Evet, dinlemişsin. Fakat bu masalı baba da, oğul da bizim uydurduğumuzu, ağızdan ağıza bizim yaydığınıızı anlamamışsınız.”

“Demek Alageyik yalan, büyük atamın ışık dölü olduğunu da uydurma.”

“Alageyik yalan değil, ama kalan tarafı düzmece!”

“Yalanlar düzmeye niçin düşündünüz?”

“Çünkü insanlar, yalanı doğrudan daha çok severler. Sonra kafası aydınlanmamış adamlar, birine yüksek saygı göstermek için onu insanlığın üstünde doğmuş görmek isterler. Biz de seni, beylerin ve hanların üstüne çıkarmak için ışiktan üremiş gösterdik.”

“Canım sıkıldı, senden de, babandan da yüreğim biraz daha ayrıldı. Ben yalan sevmem, söyleyenden de iğrenirim.”

“Yalani sevmezsin ama dört tarafa ulak çıkarıp bu masala inanmayın diye de bağıramazsın. Böyle bir şey yaparsan seni yükseltmek için uydurduğumuz öbür masalar da suya düşer. Sonra kendin de küçülürsün, cascavlak bir Moğol beyciği kalırsın.”

“Başka yalanlarımız da mı var?”

“Var ya.”

“Haydi sıkılma, onları da söyle.”

“Senin doğuşunu da babam bir masal yaptı. Anan seni

her kadın gibi, her kısağın bir tay bırakması gibi sessiz, gürültüsüz doğurmuştu. Elli yıldan beri Türk diyarında bir kaynaşma, bir anlaşma yapmak isteyen, bunun için de senin soyuna dayanmayı kuran babam, bu doğumu bir fırsat bildi, dört tarafa bir masal uçurdu. Sanki sen, bir eli yumuk olarak doğmuşsun. Eben elini açınca bir parça pihti kan görmüş. Moğol ulusunun en akıllısı babam değil mi ya. Hemen o, bu kan pihtısını alıyor, evirip çeviriyor, babana müjde veriyor. "Bu çocuk ulu hakan olacak, yeryüzünün hepsini alacak!" diyor."

"Bu da mı yalan Gökçe!"

"Yalan ya. Ana karnından yeni fırlayan tayların koşucu olup olmadıkları bile ilk günden anlaşılmaz. Nerede kaldı ki insan yavrusunun hakanlığa yükseleceği doğumunda belli olsun. Fakat dedim ya, kafası aydınlanmayan adamlar, bu masallara çabucak inanır."

"Peki dileğiniz neydi, baba-oğul niçin yalanlar uyduruyorsunuz, hele benim adımı ne diye yalanlarınıza davanak yapıyorsunuz?"

"Babam da, ben de Türk elini bir beyin buyruğu, bir bayrağın gölgesi altında görmek isteriz. Türk, altından üstündür. Altın hakanları yıllarca alt etmiştir. Yine öyle olmalı, elbirliğiyle yücelmelidir. Bunun için de kanı yüksek, bileği sağlam bir adam ortaya atılmalıdır. Biz, seni seçtik."

"Diyelim ki dedığınız oldu, dileğiniz yerini buldu. Siz ne kazanacaksınız?"

"Onu şimdi değil, bütün Türklerin biricik hakanı olduğun gün sor."

"O güne erişeceğimize inanıyor musun?"

"İnanmasam şu kurt inine kapanmaz, şu kılığa girmez, yarı aç yarı tok yaşamadım. Alageyiğin çocuğu değilsem

de çok ünlü birinin oğluyum, ben de kılıç kuşanır, ata biner, uşak kullanırdım.”

“Peki, Türk birliği için çalıştığına beni de yükseltmeye savaştığına inanıyorum. Bütün Türkleri kendimize nasıl uyduracağız? Daha dün, üç küçük ulusun önünde bozduk. Koca koca uluslar bize boyun mu kırarlar?”

“Bahadırlar yenile yenile yenmeyi öğrenirler. Karıncalar bile düşे kalka yol almayı öğreniyorlar. Onun için dünkü bozguna içerlemene lüzum yok. Elverir ki bundan sonra adımını ölçüülü atmayı beceresin.”

Ve birdenbire hatırlamış gibi sordu.

“Sözü değiştirmek iyi değil, ama öğrenmek istiyorum. Ben savuştuktan sonra sen, savaş yerinde ne yaptın?”

“Ne yapacaktım, önce sana adamaklı atıp tuttum, sonra kılıcımı çekip ileri atıldım. Delikanlı Cebe ile Söbütaş karşıma çıkıp ve beni zorla alıp düşmanlar arasından çıkarmasalardı geberip gidecektim.”

“Tek başına büyük yiğitlikler gösterdiğini duydum. Nasıl kurtulduğunu ağzından işitmek istiyordum.”

“İşte onu da işittin. İçine serinlik geldi mi?”

“Serinlik gelmedi, üşümek geldi?”

“Neden?”

“Savaşlarda iyi bir başbuğ olamayacağını anladım da ondan!”

“Bunu nereden anladım?”

“İyi bir başbuğ, ordusunu kurtarmaya savaşır. Bunu yapamayacağını anlayınca boşuna atılmaz, kendini kurtarmaya çalışır. Sen, erimiş bir ordunun yıkımı sırasında kendini ortaya atıyorsun. Bu, ölüyü diriltmek uğrunda ölümme atılmak demektir.”

“Fena mı, erlik böyle olmaz mı?”

“Erlik başka, başbuğluk başka. Sen çok cesur bir as-

ker olabilirsin. Fakat şu yaptığın işe bakılırsa çok kötü bir başbuğ olacaksın. Onun için sana öğüt veriyorum. Ordular hazırla, ordular besle ve kullan. Lâkin bu orduların savaşa girişince, işi senden iyi becerenlere bırak. Varsın onlar, senin uğruna didinsinler. Nam yine senin olacak, değil mi?.. Yeter.”

“Hem kılıç eri değilim dersin, hem savaş işine karışırısun. Bana benden iyi bir başbuğ göster de ağını öpeyim.”

“Ulus işi; komşularla yerinde bozuşmak, yerinde anlaşmak işi başka. Bunları sen, hele benimle anlaşırsan, herkesten iyi yaparsın. Çünkü sende başka bir yaratılmış var. Bakışın bile adam korkutur. Fakat ordu başbuğluğuna yaramazsın, ordu bozarsın!”

“Benden üstün bir başbuğ göster diyorum; sen sözü yine benim üstümde dolaştırıyorsun.”

“İşte Sobütay, işte Cebe!”

“Cebe’nin ağızı süt kokuyor, öbürü de aşağı yukarı toy bir yiğit. Bunların iyi başbuğ olacaklarını nereden anladın.”

“Son savaşta sana uyup da kılıç sallayacaklarına seni terkiye vurup savuştularından anladım. Bu, tam başbuğ görüşündür! Sen onları yanından ayırma. Birini sağ kolun, öbürünü sol kolun say!”

“Buna da peki. Şimdi sen, Türk birliğini nasıl kuracağımızı söyle.”

Ulu Gökçe yerinden kalktı, taş odanın bir köşesinde duran kurt yenikli bir tahta sandığa yanaştı, oradan bir kitap aldı. Bu, Uygurca yazılmış bir tarihti. Gelip Timuçin’in karşısına oturduktan sonra kitabıń sayfalarını karıştırdı, uzun, çok uzun bir hikâyeye girdi. Hararetle, heyecanla, bazen gözü sulanarak, bazen yüzünde alevler dolaşarak anlatıyordu. Türk nedir, nasıl üremiştir, nere-

lere yayılmıştır, neler yapmıştır, ne ülkeler almıştır, ne sultanatlar devirmiştir?

Timuçin, hızla ve coşkun bir sevinçle onu dinliyordu. Şimdiye kadar bu çıplak adamın bu kadar bilgiç olduğunu öğrenmemişi. Onun babası, Minigilik İçigen, Moğol diyarının en akıllı adamıydı. Hatta kendine Türk birliği hülyasını aşlayan da oydu. Fakat Ulu Gökçe'yi bir büyüğü olarak tanıyor ve onun Moğollar, Konkratlar, Konmarlar üzerindeki nüfuzunu kıskanıyordu. Şimdi ise bu çıplak adamın çok şeyler bildiğini görerek şaşırıyor, sözlərinden ise tatlı bir heyecan alıyordu.

Gökçe'nin belki iki saat süren milli hikâyelerinden sonra Timuçin sordu.

“Bu ulu Türk’ü, çok engin Türk elini bizim küçük Moğol ulusu kucaklayabilecek mi?”

“Moğol, Türk denizinde bir köpüktür, efsunlu bir köpük. O deniz, bu köpükle dalgalanacak. Şimdi sen, bana söz ver.”

“Ne yapayım?”

“Benim sözümden dışarı çıkmayacaksın.”

“Peki!..”

“At karnına gir desem gireceksin.”

“Peki!..”

“Öyleyse ilk iş olarak yarın Naymanların yurduna gitceksin. Köslük Han'ın karısını kaçırıp buraya getireceksin, kendine eş yapacaksın.”

“Bu kötü bir iş. Zorluğu da cabası.”

“Bak, ilk adımda sözüme uymamazlık gösteriyorsun. Bu, seni çıkarmak istediğim tahtı şimdiden tekmelemek demektir.”

“Sözünü tutmamazlık etmiyorum. Yalnız bu işi hem kötü hem de güç buluyorum.”

“Merkitler senin karını kaçırmadılar mı, sen de Nayman Beyi'nin karısını kaçır ki ödeşmiş olasınız. Bunu yapsan Nayman ulusu Köşlük Han'dan iğrenir, sana imrenir. Bunun sonu da o büyük ulusun Moğol bayrağı altına girmesi olur.”

Timuçin derin derin düşündü. Merkitler elinde kalan güzel Börta'nın öcünü almak için onların müttefiki olan Naymanlar beyine aynı türden bir yara açmayı pek doğru buldu ve olumlu cevap verdi.

“Peki. Post elden çıksa da bu işe girişeceğim. Başka ne diyorsun?”

“Şimdilik bu kadar. Umdağum gibi bu işi becerip de sapasağlam geri gelirse Göncü ile düğününü yaparız, adını da değiştiririz. Yeni eş, yeni ad, yeni hayat!”

“Göncü, kaçıracağım kadının adı mı?”

“Evet. Köşlük Han'ın karısının adı Göncü'dür. Sanki bilmiyorsun değil mi? Bu adı Türk elinde bilmeyen kim var?”

“Düğünden sonra benim adım da mı değişecek?”

“Evet.”

“Bunu niçin düşünüyorsun?”

“Timuçin, zaten senin ikinci adın değil mi? İlk adın “Tangrı Öggüksen-Allahverdi” idi. Sonra Timuçin oldun. Naymanları yüreklerinden vurup altüst ettikten sonra daha parlak bir ad alacaksın.”

“Bu ad ne olacak?”

“Konduğu gün anlarsın.”

Timuçin ayağa kalktı. Sinirlenmiş gibi garip bir tesir altındaydı, çira isiyle dolu olan şu taş odada bir sürü cinlerin, perilerin dolaştığını sanıyor ve bir an evvel oradan ayrılmayı istiyordu. Fakat Ulu Gökçe ile vedalaşacağı sıradan gözünün önüne bir sahne, üşütücü bir sahne geldi.

Minigilik İçigen'in çadırındaki yatış vaziyeti! Sarışın genç, unsızın gözbebeklerinde beliren bu sahnenin yüreğine verdiği burkuntu ile için için sarsıldı ve bir duvara dayandı.

"Ulu Gökçe!" dedi. "Anlaştık ve sözleştim, değil mi?"

"Evet."

"İnsanları birbirine söz vermekten daha iyi ve daha sağlam birleştiren bağlar yok mu?"

"Belki var, belki yok. Bunu neden soruyorsun?"

"Seni kendime daha yakın yapmak istiyorum ve böyle bir bağ arıyorum."

"Bulabilir misin?"

"Buldum sanıyorum, eğer sen beğenirsen."

"Söyle Timuçin, düşünme. Bulduğun bağı hemen yüreğime sararım."

"Anamla babanı evlendirmek! Bunu yaparsak kardeşim olursun."

Ulu Gökçe'nin gözlerinde bir ışık parlayıp söndü. O, Ulun Hatun ile babasının sevişiklerini çoktan biliyordu ve bu gizli aşkın böyle bir netice vermesini de bekliyordu.

Fakat Timuçin'in kendiliğinden böyle bir teklife bulunacağını ummuyordu. Çünkü babası ile onun anası arasında yapılacak bir evlenme, babasını Timuçin'in babası yerine ve kendisini de onun seviyesine çıkaracaktı. Azizlik ve zaten sahip olduğu nüfuza bir de asalet katlınlca, Moğol diyarı kendi avuçlarının içine girmiş olacaktı. Bunu Timuçin'in takdir etmesi icap ederken o, büyük bir gafletle işte umulmaz bir teklife bulunuyordu. Ulu Gökçe sevincini sakladı.

"Ben," dedi. "Bu işe karışmam. Anamla babamın ve senin anlaşmanız lâzım."

“Hele sen olur de. Babanı da kandır. Anamı ben yola getiririm.”

“Sen istedikten sonra ben niçin olmaz diyeyim?”

“Şimdi yüreğim sana tam bağlandı. Çünkü kardeşim oldun. Haydi kucaklaşalım.”

İki genç sarmaş dolaş öpüşürken, akıllarından ayrı ayrı düşünceler geçiriyorlardı. Timuçin, anasının lekesini sildiğine memnundu, baba ile oğlun kendisine artık oyun oynayamayacaklarını düşünüyordu ve onlara sunduğu afyonun tesiri geçmeden ikisini de ortadan kaldırmağa fırsat bulacağını umuyordu. Diğer ise, babası ile kendisinin Ulu Beyge yüzünden kazanacakları yeni nüfuzla yepyeni roller oynayacaklarını hayal ederek tatlı bir hülya görüyordu. Sözleşen ve kardeşleşen bu iki genç, o dakikada yüksek bir ip üzerinde oynayan iki cambaza benziyorlardı. Birisinin yere düşmesi, parçalanması gayet doğal olacaktı.

BÖLÜM III

Naymanlar, Türk uluslarının en büyüklerindendi. Başbaluk'un üst yanları, Altay'ın mukaddes dağları ve şimdi Confuçak denilen şehir de onlarında. Bir yanları Başbaluk'a dayandığı gibi bir yandan da Türk yurdunun Müslüman olan kısmına, yani Maveraünnehir'e komşu bulunuyorlardı. Yüz, yüz elli sene önce Hıristiyan dinine girmişler, nereden geldikleri belirsiz papazları aralarına kabul ederek Kamanları ve Odakanları* yurtlarından çıkarmışlardı. O dönemde, Naymanlar'ın başında Kayang Han adlı bir hükümdar vardı. Fakat kuvvet ve nüfuz, oğlu Köslük'ün elindeydi. Kayang Han, ihtiyarlığını ileri tırerek otağına kapanmış, son günlerini Meryem Ana'yı unarak ibadetle geçiriyordu.

Onun böyle bir köşeye çekilip ulus işlerini oğluna bırakması dindarlığından kaynaklanmıyordu, yine kendi oğlunun kurduğu bir düzendendi. Bu düzen hem korunç hem de gülünctü. Aynı zamanda esrarlı bir şeydi. Naymanlar arasında söylediğine göre komşu hanlar dan biri bir savaşta bozulmuş ve Kayang Han'a sığınmak

* Eski Türklerde erkek ruhanilere kaman yahut şaman denildiği gibi kadın ruhanilere de odakan denilirdi. Kadın şaman, halk nezdinde daha nüfuzlu olduğu için erkek şamanlar da yaptıkları dini yahut sıhri ayinlerde saçlarını uzatırlar, kadın elbiseleri giyerler, ince sesle konuşurlar, hatta kendilerinin gebe kaldıklarını, balık ve karga gibi şeyler doğurduklarını iddia ederlerdi. Bu kadınlaşma mecburiyetinin şamanları üçüncü cinsiyete kadar sürüklendiği söyleniyor.

için savaş yerini bırakıp kaçmıştı. Köşlük yolda bu kaçak adamlı karşılaştı. Vaktiyle aralarında bir at yüzünden küçük bir kavga çıktı, yüreğinde ona kin vardı, bu karşılaşmayı fırsat sayıp onunla hesaplaşmak istediler. Bir taraftan da şu kaçak adamın babasını kandırıp lüzumsuz bir savaşa sebebiyet verebileceğini düşünerek bu ihtimalin de önüne geçmeyi muvafik buluyordu. Zaten onunla Nayman toprağı dışında karşılaşmıştı. Kendisi henüz babasının sığıntısı sayılamazdı.

İşte genç Köşlük böyle düşündü ve kaçak asilzadenin onurunu kırarak bir düello vesilesi yarattı, herifcagızı alt etti, kafasını kesti ve babasına götürdü. İhtiyar Kayang, bu hediyeyi beğenmedi, oğlunu azarladı, kesik başı da gümüşe kaplatıp tahtının üzerine koydu. Bir gün bu baş, ihtiyar Kayang'a dilini çıkardı, homurdandı. İhtiyar hükümdar olur olmaz şeylerden korkmazdı. Fakat kuru bir kelleden dil ve ses çıktığını görünce ürküdü, hele bu acayıp olayın üç defa tekrar etmesi üzerine içine büyük bir korku yayıldı, bu olayda manevi bir işaret gördü ve tahtını oğlu Köşlük'e bırakıp beylikten çekildi.

Naymanlar bu kelle hadisesini, Kayang Han gibi ilahi bir olay gibi görüyorlardı. Yalnız sarayın papazı, büyük altından gülerek bu inanışla eğleniyordu. Çünkü kelleyi dillendiren kendisiydi. Köşlük'le elbirliği yapıp bu hokkabazlığı becermişlerdi. Hanzade, Hıristiyanlığı komşu oruklara silah kuvvetiyle yaymayı taahhüt etmiş ve papaz efendi de kelleyi dile getirmek ustalığını göstermişti.

Fakat Kayang Han'ın beylik işlerinden el çekmesinden sonra Köşlük'le papazın arası açılıvermişti. Köşlük'ün karısı Göncü, Nayman kraliçesi olur olmaz kocasını İsa'dan ve Meryem'den vazgeçirip Buda mezhebine girmeye teş-

vik etmeye başlamıştı. Bu teşvik, kuvvetli bir zorlayıştan farksızdı ve Köslük'ün karşı koyma kudretinin çok üstündeydi. Çünkü eşsiz bir güzelin gözüyle ve diliyle yapılıyordu!

Evet; Göncü Hanım, Altay bölgesinin güzellik kraliçesiyydi. Ne Çin dilberlerine benzerdi ne de Hitay perilerine. Bütün o diyar erkeklerinden boyca yüksekti. Dişi ve erkek, herkes onun önünde miniminileşir ve Göncü, her kalabalığın arasında "Kutlu Dağ" gibi yüksek görünürdü. Boyu, bütün vücuduyla akıllara durgunluk verecek kadar orantılıydı, bakanların gözünü kamaştırırıdı. Göncü'nün yalnız boyu güzel değildi. Saçları, yürekleri allak bullak eden bir ipek ağa benzıyordu. Her telinde altın bir ok kuvveti uzanıyordu ve bu saçlar, güzel kadının topuğunu öpüp duruyordu. Gözleri karaydı. Fakat bu karalıkta en parlak ışıkları utandıran bir nur, bir pırıltı, bir aydınlichkeit vardı. Burnu, bütün kadınları imrendiren bir güzellik taşıyordu. Dudakları, en ihtiyarların bile ağını sulandıracak kadar güzeldi. Dişlerinde Hint incilerini renksizleştiren bambaşka bir renk sıralanıyordu.

Bütün o diyarda, Karluklar, Tonguzlar, Kırgızlar ve hatta batı Türkistan'daki uluslar ve oruklar arasında Göncü'nün güzelliği nam salmıştı. Türkeli onun ününe kapıldıktan sonra artık Güneş Hanım, Colpu Hanım, Öksüz Kız masallarını anlatmaz olmuştı, her ağızda Göncü'nün adı dolaşıyordu.

Herkes Göncü'nün güzelliğini söyleyip duruyordu. Bizzat kocası da onun endamına hayrandı, saçlarındaki ihtişama tutkundu, gözlerinin nuruna vurgunu. Başkarları gibi o da, Göncünün iç yüzünü görmüyor, göremiyordu. Hâlbuki, bu perilerden güzel kadın, çok ihtiraslı bir mahluktu. Öyle ki, insan sesinden ziyade koyun me-

lemeziyle uğuldayan küçük bir ülkenin kraliçeligi'ne kanaat edecek birisi değildi. Onun ruhunda, Mete'yi buyruğuna esir eden "Yen-Şi" hatunlarının ihtarasi yanıyordu ve kendi kocasının da bir Mete olmasını istiyordu.

Göncü, han kızıydı, Uygur hocalardan ders almıştı ve bilgisi çoktu. Çin nerededir? Maçın hangi taraftadır? Hint ellerine hangi yoldan gidilir? Bunları pek güzel bildiği gibi, Çin imparatoriçelerinin kara çadırlarda ve beyaz keçeler üstünde oturmadıklarını da bilirdi. Onun düşüncesine göre, güçlü kadın, som altından taht üzerinde yaşayan bahtiyar bir mahlûktu. Yüz binlerce insan, işte o tahtın önünde ve o kadının ayakları dibinde yerlere kapanacak, candan ve yürekten köleliklerini hep birden haykıracaktı.

Halbuki Naymanlar'da, -bütün Türk uluslarında olduğu gibi- etek öpen ağız, topuk yalayan dudak yoktu. Türkler, hanların ve han hatunlarının önünde sadece hafif bir hürmetle eğiliyorlardı, kendi babalarına ve annelarına yaptıklarından fazla bir saygı göstermiyordular. Göncü Hanım, bu saygısızlıktan da için için müteessirdi. Naymanlar'ı ve bütün ulusların kendi önünde diz çöktüğünü görmek istiyordu. Bunun için ise her şeyden önce bir Mete bulmak lazımdı!

Kocası; esasen cesurdu, yiğitti. Fakat bir Mete olmaktan, hatta Mete olmayı düşünmekten oldukça uzaktı. Sa-dece Naymanlar'ı idare ile uğraşırdı. Büyük düşleri olmadığı gibi, heyecanlı rüyalar da görmezdi. Giydiği kaftanı, yediği at pastırmasıyla doyuyordu.

Bunu, bu miskin kanaati yana yana düşünen Göncü Hanım, bir ara ümidi ana olmaya bağlamıştı. Bir erkek çocuk doğurmak ve o çocuğu bir Mete olarak yetiştirmek!.. İşte son ümidi buydu. Fakat kader, yıllar geçtiği

halde ona analık zevkini de tattırmıyordu. Mete'nin karısı olamayan Göncü, Mete'nin anası da olamıyordu!

Bu talihsizlik, onu günlerce ağlatmıştı. Çok defalar, loş köşelere çekilir, kırk kızlar masalını, cinli hiyaları ve bunlara benzer masalları imrene imrene düşünürdü. Bu masallara ve onun inanışına göre, yeryüzünde yılda bir defa aşk gecesi yaratılıyordu. Bu aşk gecesinde kadın, her neye dokunursa dokunsun gebe kalırdu. Fakat 365 gece nin içinde o geceyi bulup feyzinden istifade etmek oldukça zordu ve bütün yıl, geceleri uykusuz geçirmek de imkansızdı.

Günler işte böyle tatsız geçerken Göncü'nün kayınpederi iş başında çekildi ve kocası hanlık postuna oturdu. Fakat bu değişiklik, Naymanlar'ın hayatında bir yenilik yaratmadı. Yine kulaklıda çınlayan koyun meleği, kısrak kişnemesi ve deve böğürmesiydi. Yine yulaf unundan bulamaç yahut kuru et yeniyor ve sade kımız içiliyordu. Yeni hükümdar, bu değişikliğin şerefine güzel karısına bir gerdanlık bile vermemiştir. O güzel gerdan, yarı ay gibi yine çiplaktı.

Göncü, postuna sarılıp yaşayan kocasını biraz canlandırmak için ilk mevzu olarak din meselesini seçti ve onu, Naymanlar'ın bir türlü ısinamadıkları Hıristiyanlık aleyhine teşvik etmeye başladı. Bundan maksadı, Budistliği o kabileye yeni baştan kabul ettirmek ve Çinlilerle din birliği kurmaktı. O, uzak bir hayal olsa da, bir gün Çin ülkesine akın edileceğini ve orada bir şeyler kazanılacağını umuyordu. Bu kuruntu sebebiyle de şimdiden Çinlilerle Naymanlar'ın dindaş olmasını istiyordu.

Köslük Han, kendisiyle el birliği yaparak babasına oyun oynayan papazdan kurtulmak için karısının bu fikrini beğendi, Meryem'in ve İsa'nın resimleriyle beraber

bütün papazları Nayman toprağından çıkarttı. Fakat bu hareket, beş on çadırda bile olsa galeyan uyandırabileceği için, ulus halkını oyalamayı da ihmal etmedi. Komşu bir iki kabile ile anlaşarak Moğollar aleyhine harp ilan etti. Çünkü Moğollar, son günlerde dikkate değer faaliyetler gösteriyorlardı. Dört tarafa baskınlar yapıyordu.

Kocasıyla beraber savaşa giden Göncü, Moğollarla müttefiklerinin, ne yaman çarşıtlarını görmüş ve kendi hülyasını ancak bu yiğitlerin hayata geçiribileceklerini düşünmüştü. Hatta gök gürlemesinden ürküp suya giren Moğolların bu münasebetsizliği yüzünden Timuçin ordusunun bozulması üzerine kocası sevine sevine yanına gelip de; "Göncü! Yendik, savaşı kazandık!" Diye bağırınca onun boynuna sarılmamış, put gibi sessiz ve hareketsiz kalmıştı. Köşlük Han hiç beklemediği bu ilgisizliğe karşı titizlenerek sormuştur.

"Ne o Göncü, somurtmusun. Yoksa yanlış bir iş mi yaptık? Düşmanları yenmek gücüne mi gitti, biz mi yemeliydik?"

Güzel kadın, bu sitemli sözlere cevap olarak bulutla örtülü gökyüzünü göstermiş ve şu sözü söylemiştir.

"Onları yenen şu bultlardır. Gök gürlemeseydi, sen böyle övünemezdin. Beni dinlersen sus. Yenen öğünsün!"

O günden beri Köşlük'le karısı dargındı, hele de Timuçin'in üç beş kişi ile koca bir odunun arasından fırlayıp çıkışmasını Göncü Hanım, kendi kazandıkları zaferden daha üstün bulduğu ve bu hükmünü de söylemekten çekinmediği için araları büsbütün açılmıştı.

İşte bu sıralarda, Yilon Buldok'tan bir heyet çıktı. Moğollar beyi Timuçin'den selamlar, senalar ve hediyeler getiren bu heyet, dokuz kişiden ibaretti. Köşlük Han'a dokuz at, dokuz çadır, dokuz kılıç hediye getir-

ınlıktı. Naymanlar'la Moğolların barış yapmalarını teklif etdiyordu.

Son yıllarda Türk ulusları arasında anlaşılmaz bir hırsızcan aşılıyan Moğol beyinin, Altaysu Savaşı'ndan dolayı öç almayı düşüneceği yerde, böyle barış teklif etmesi Köşlük Han'ın hoşuna gitmişti. Fakat Merkitlerle, Oyratlarla da aynı zamanda barış yapılması gerektiğini ileri sürdü.

Timuçin'in adamlarıyla Köşlük arasındaki müzakere ve münakaşayı, hükümdar sıfatıyla Göncü Hatun da dinliyordu. Her iki taraf resmi ağız kullandıkları için konuşma, güzel kadına haz verecek mahiyette değildi. Fakat Köşlük'ün kendi fikrine ısrar etmesi üzerine heyet reisinin söylediği bir söz, Göncü'yü tepeden tırnağa kadar titretti ve yüzünü kıpkırmızı yaptı. Moğol diplomatı söyle demişti.

"Oyratlarla da seni kırmamak için barışırız. Fakat Merkitlerle asla. Çünkü onlar, beyimizin eşini çaldılar, yurtlarına götürdüler. Şimdi biz de, yüreğimizdeki yaranın aynısını onların yüreğine açacağız. Başka türlü yapamayız."

Ve sonra, Göncü Hanım'ın güzel gözlerine gözünü dikerek ilave etmişti.

"Eğer Merkitler'in han karısını veya kızını kaçırırsak onlar öğünsünler. Çünkü biz Timuçin'in bir gün Altın Hakan'a da üst geleceğine inanıyoruz. O gün, kaçırduğumız kadınların da, kızların da ayağını Çin hanları öpecek. Merkitler bunu düşünsünler de alacağımız öcten huylanmasınlar!"

Köşlük Han, kendi teklifini reddetmekle kalmayarak müttefiklerinin namus evine el atacaklarını da söylemekten çekinmeyen Moğol heyetine fena halde kızdı. Hele

onların başı olan diplomatın Timuçin için söylediğine sözlerden büsbütün sinirlendi.

“Öyle ise,” dedi, “biz de sizinle düşman kalalım. Bezinizin, Çin hakanını alt ettiği gün belki düşmanlıktan çıkarız; eşiğinize yüz sürüp yalvarız; barış isteriz. Simdilik siz bildiğiniz gibi yapın. Biz de bildiğimizi yapalım.”

Köslük Han, Timuçin'in hediyelerini de geri gönderecekti. Göncü Hatun söyle kariştı.

“Ulu Han,” dedi. “Biraz geniş yürekli ol. Dün ünlü kılıçınla sırtlarına dizi dizi yara açtığın Moğolları kendinle bir tutma. Sen bir dağsan, Timuçin ise küçük bir kaya. Olsa olsa senin eteğine sığınabilir, tepene çıkamaz.”

Ve sonra ilave etti.

“İznin olursa yarın bu elçilerle bir de ben görüşüp konuşayım. Bizim Nayman yurdunun havasında, suyunda ilahi bir kudret vardır. Elçiler hele dinlensinler, ciğerlerine yurdumuzun havası dolsun, kursaklarına suyumuz gırsın. Göreceksin ki akılları başlarına gelecek, dilleri değişecek.”

Günlerden beri kendisine sırt çeviren, somurtan ve dargin duran güzel karısının bu sözleri, Köslük Han'ın yüreğine sevinç, sinirlerine sükünet getirdi. Eğer Göncü, Naymanlar'la Moğolların o dakikada ittifak etmesini ve dünkü müttefiklere savaş açmasını isteseydi, Köslük Han, onun güzel yüzü suyu hürmetine hemen “Peki!” diyecekti. Halbuki karısı, böyle ağır bir iş istemiyordu. Sadece elçileri kovmayıp alikoymasını ve ertesi gün onlarla kendisinin görüşmesine izin verilmesini istiyordu.”

Köslük Han, güzel Göncü ile artık barışmış olmak şerefıyla tereddüt göstermedi.

“Pekala,” dedi. “Elçileri hatırlın için kovmuyorum, burada kalıp bir kere de seninle görüşmelerini kabul edi-

yorum. Fakat onlar da benim kim olduğumu unutmasın-
lır, başlarından büyük söz söylemesinler.”

Heyetin reisi hafifçe eğildi ve sordu.

“Beyimiz Ulu Timuçin'in armağanları ne olacak?”

Köslük Han'dan evvel Göncü cevap verdi.

“Naymanlar Han'ı büyük Köslük, bu armağanları, sizi
ve beyinizi sevindirmek için alıyor. Atları ahıra, kılıçları
çadır uşaklarına verin.”

Elçiler tekrar eğildiler ve Köslük'le karısının yanın-
dan çıktılar. Yanlarına Han tarafından bir adam veril-
mişti. Bu kişi, kendilerini güzel bir çadırda yerleştirdi. Av-
erlerinden hazırlanan yemekleriyle kırmızılarının gönde-
rileceğini söyleyerek yanlarından ayrıldı. Aynı zamanda
Timuçin'in hediyesi olan dokuz at da, dokuz seysisle bera-
ber Köslük Han'ın ahırlarına götürüldü.

O devrin adetine göre, bir beyden birmeye böyle at
yollandığı vakit, at sayısında seysis de gönderilirdi. He-
diyeyi yollayan bey, bu seysisleri yanındaki tutsaklardan
seçerdi. Bu vaziyette, Timuçin'in yollandığı at uşakları da,
Türk yurdu dışındaki yerlerden yakalanmış adamlar ola-
caktı ve hakikaten de öyle görünüyorlardı. Atları bam-
başa dillerle çağrırlıyordu.

Bambaşka diller diyoruz. Çünkü dokuz uşağın hepsi
ayrı bir dille konuşuyordu ve birbirleriyle anlaşmadıkları
gibi Naymanlı seysislerle de hiç anlaşamıyorlardı. Yalnız
saçsız, bıiksız ve gözü seğerten biri, hepsine tercümanlık
ediyor, sekiz ayrı dili kendi aralarında anlaşılır bir hale
getiriyordu.

Bu, Naymanlar merkezinde çarçabuk işitilen bir olay
oldu. Kadın, erkek, çocuk, çocuk, Köslük Han'ın ahırları
önüne doldu. Bir temasadır başladı. Herkes, dilleri ayrı
ve işleri bir olan at uşaklarını konuşurmak için vesile

bulmaya çalışıyordu. Onlar sunulan ekmekleri, mendilleri, çeşit çeşit yemişleri hırs ile kapişırken, anlaşılmaz ve birbirine benzemeyen sözler söyleyip Naymanlıları güldürüyorlardı.

Fakat o sekiz ayrı dili konuşup da sekiz at uşağıının birbiriyle anlaşmasını sağlayan adam, seyircilere gülünç değil büyük görünüyordu. Çünkü o, Nayman lehçesiyle de pek güzel Türkçe konuşuyordu. İşte onun anlatmasıyla, ahırlar önüne toplanan halk, bu seyislerden kiminin Çin'den, kiminin Tibet'ten, kiminin Bozkır üstlerinden, kiminin Hazar Deniz'i boyalarından gelme olduğunu anlamışlardı. Bizzat tercüman da, kendisinin on bir aylık yol tutan bir yurttan getirildiğini söylüyordu.

Bu vaziyet ve bu sözler, bir taraftan at uşaklarını Moğol elçilerinden daha cazip bir hale getirdiği gibi Timuçin hakkında da açıkça ifade edilmeyen bir saygı temin ediyyordu. Hemen her Nayman çocuğu, o ünlü Moğol beyinin, böyle uzak yerlerden tutsaklar elde edebilmesindeki karışık sırrı düşünüyordu. On bir aylık yollar aşan ve oralardan canlı, cansız ganimetler getiren bir beyin, çok yüksek bir kudret sahibi olması gereklidi. Gerçi o bey, daha dün denilecek kadar yakın bir zamanda Naymanlarla müttefiklerinin önünden kaçmıştı. Fakat herkes, bu kaçışın gök gürültüsünden korkan Moğolların suya girmeleri yüzünden olduğunu biliyordu. Şu at uşakları ise Timuçin'in en uzak mesafeleri aşan bir kudret taşıdığını gösterdiğinden, ahırlar önünde toplanan Naymanların yüreğinde, onun için bir sevgi doğar gibi oluyordu.

Dokuz seyisin sekiz ayrı dil konuşması Köşlük Han'la Göncü Hatun'un da meraklısı uyandıran bir hadise olmuştu. Hele Göncü, ertesi gün elçilerle yapacağı görüşmeyi bile unutacak kadar bu tuhaftığa alaka göstererek,

gün doğar doğmaz dokuz at uşağıını birden huzuruna getirmiştir. Bunlar, bütün tutsaklar ve bütün seysisler gibi yarı çıplakbicarelerdi. Ne başlarında börk, ne sırtlarında kürk vardı. Kılısız deriden kolsuz birer gömlek ve nasıl bir kumaştan yapıldığı belirsiz kısa birer don taşıyorlardı. Ayaklarındaki çark parçalanmıştı.

Fakat bu acıklı görünüm içinde hemen hepsi diri, dildiri gençlerdi. Boyunlarında bir öküz boynunun bükkülmez kudreti çevreleniyor, kollarında tunç bir kuvvet geriliyordu. Dizlerinde birer çam kökü dayanıklılığı görünyordu. Yalnız tercüman, cılız bir adamdı, yaşı da geçkindi. Fakat kirli bir kırmızılıkla örtülü olan gözlerinde, kudretli bir hastanın küskün bakışını taşıyordu. Tüysüz yüzünde merak uyandırıcı bir ağırlık parlıyordu.

Göncü Hatun, Nayman merkezinde bin bir hikaye yaratan bu dokuz at uşağıını birer birer süzdü. Gençlerin hepsi sağlam yapılarıyla dikkatini uyandırmakla beraber, bilhassa içlerinde bir tanesiyle fazlaca ilgileniyordu. Arkadaşları gibi yarı çıplak bir kılık taşıyan bu genç, çok beyaz tenliydi. At kaşaıyla bile oldukça zor çıkacak kadar koyu bir kir tabakası bu gencin görünen yerlerini sarılmıştı. Fakat tenindeki beyazlık o kir arasından da yer yer serpilmiş beyaz benler gibi göze çarpıyordu. Üstündeki kılısız deri ve bacağındaki yıpranmış don çıkarılıp atılsa, ortaya süt gibi beyaz bir vücut çıkacağına şüphe yoktu.

Bu gencin de başı tıraşlı, bıyıkları kırpıldı. Kendisini dört kaşlı bir delikanlı gibi gösteren bu kesik bıyıkların sarılığı ayrıca dikkat uyandırıyordu. Hele alnı ve burnu tam bir hususiyet taşıyordu, bakışlarında hanlarda ve hanزادelerde bulunmayan bir efendilik vardı.

Göncü, uzun bir süre bu genci gözden geçirdi ve önce ona sordu.

“Adın ne babayıgit?”

Bir cevap gelmemiştir.

“Sağır misin, yoksa Türkçe mi bilmiyorsun?”

Yine bir cevap gelmemiştir.

Sekiz at uşağına tercümanlık eden, gözü seğerten seyis, yerlere kadar eğildi.

“Güneşin kızı izin verirse onun adını ben söyleyeyim yahut söyleteyim.”

Göncü'nün yüzünde derin bir hayret dolaştı, bir Çin prensi gibi zarif konuşan şu çelimsiz ihtiyar bu inceliği nereden öğrenmişti ve Timuçin, böyle at uşaklarını nereden ve nasıl toplamıştı? Hasta gözlü uşağın kendisini güneşin kızı diye anması, onda yüksek bir terbiye bulunduğu gösteriyordu. Timuçin, bu ayarda adamları at uşağı olarak kullanacak kadar kayıtsız mıydı, yoksa bu ayarda adamları ancak ahırda kullanmayı basit görecek derecede yüksek miydi?

Naymanlar'ın güzel kraliçesi bir müddet şaşkınlık dardan sonra seyislerin tercümanına şu emri verdi.

“Kendi adını kendine söyle. Dili ne çeşitmiş duyalım!”

Tercüman, kesik, sarı bıyıklı gence, Çince mi, Hintçe mi olduğu anlaşılmayan bir dille iki kelime söyledi, o da aynı dille kısa bir cevap verdi. Göncü Hatun ne söylenilliğini anlamadığı halde sarışın gencin verdiği karşılıktan yine bir tat sezmişti. Sanki onun ağızından havaya düşen biricik kelimedede, kendi iliğine bulaşan bir şeker tadı vardı. İşte bu hissiyatla tercümana döndü.

“Ne diyor?”

“Kendi diliyle adını söylüyor!”

“Neymiş adı?”

“Sizin dilinizce, ‘Sardoğan!’”

“Timuçin bunu Sardoğan diye mi çağırırdı, yoksa asıl adıyla mı?”

Tercüman güldü.

“Aman ulu hatun! Yüce Timuçin bizim gibi uşakların adını ağıza alacak adam mı? Biz onun sesini uzaktan duyardık, gök gürlüyor sanırdık. Hiç bulut ağzından insan ismi çıkar mı ki bizim adımız, Yüce Timuçin'in dilini kirletsin!”

Göncü Hatun dudaklarını ısıriyordu. Bu mevzu üzerinde durmuyormuş gibi yaparak sordu.

“Senin adın ne?”

“Türkcesi, Tonra!”

“Şu delikanının kim?”

“Toygar. Yanındakinin ki Kargin, berikinin ki Gücü, onun yanındakinin ki Yarga, berikinin ki Karmok, bitişinde duranın ki Yargoçak, en sonundakinin Boğluk!”

“Tuhaftalar, hele kendi dilinizle bu adlar büsbütün tuhaftıyor!”

“Ne yapalım ulu hatun. Analarımız babalarımız bizi böyle adlandırmışlar.”

“Yurdunuzdan ayrılan çok mu oldu?”

Gözü seğerten cılız tercüman, bu soruya karşılık vermek için ağını açarken birdenbire durdu, iki eliyle başını tuttu, hasta gözlerini yumdu. İlkin kırmızılaşan ve sonra sararan bir yüzle bulunduğu yerde sallanmaya, kıvranağa başladı. Herifin sesi çıkmıyordu ama ağır bir sancıya tutulmuşa benziyordu. Göncü ve sekiz at uşağı, şimdi şaşkınlık ona bakıyorlardı. Tercüman seyis, üç beş dakika böyle kıvrandı ve sonrasında yere yuvarlandı. Şimdi ağızından salyalar dökülüyordu, sımsıkı kapanan yumruklarından ter sıziyordu.

Göncü, bir peri tokadı yemiş sandığı şu çelimsiz ada-

mın açıklı vaziyetinden merhamete gelerek, kendisini kucaklayıp ahıra götürmelerini arkadaşlarına emretmek üzereyken, onların korkulu bir telaş içinde huzurundan savuştularını ve kendisini bu ürkütücü hasta ile baş başa bıraktıklarını gördü.

Evet, sekiz tane dil bilmez seyis, ne kendi tutsaklılarını, ne uşaklıklarını, ne de bir han karısı huzurunda bulunduklarını hatırlamışlardı. Arkadaşlarına yardım etmek borcunu ise yüreklerinden bile geçirmeyerek çok korkunç bir şeyle karşılaşmışlar gibi hemen savuşmuşlardır. Durumun iğrençliğinden zaten midesi bulanan Göncü Hatun orada yalnız kaldığından sinirleri iyice gerilmişti, avaz avaz haykırarak bir kurtarıcı arıyordu.

Sekiz seyisin önlerine gelen her şeyi devirerek kaçışları ve Göncü Hatun'un da haykırışları, Nayman sarayı ayağa kaldırıldı. Kadın ve erkek uşaklar Göncü'nün bulunduğu yere saldırdı, bir kargaşalık ortalığı sardı. Yardıma koşanlar, ortada salyalı bir hasta bulduğunu görünce korkuya düşüyorlar ve oraya geldiklerine pişman olarak kaçış yolu arıyorlardı. Fakat tir tir titreyen hanımı bırakıp kaçmak da ellerinden gelmediği için ne yapacaklarını bilmeyerek alık alık sallanıyorlardı.

Onların korku içinde kararan akıllarına ve iradelerine istikamet veren yine Göncü oldu.

"Sizi gidi yüreksizler, saygısız kaltaklar. Yağmıcır aşı gibi iç içe ne kaynaşıyorsunuz? Şu hastaya bakın, su getirin, yüzünü yıkayın, ayılınca kaldırın, ahıra götürün."

Hizmetçi kadınlar erkeklerden daha yürekli çıktılar, daha doğrusu onların ulu kadından korkuları erkeklerinden büyük oldu. Bu sebeple hasta adama yaklaştılar, salyasını ve terini silmek istediler. Bir kısmı da bakraçları yakalayıp hastanın başına sıralanmışlar, su dökmeye ha-

zırılanmışlardı. Bu sırada içlerinden biri Göncü Hatun'a döndü.

"Kadınım," dedi. "Bu er kişi uğursuz. Başında tutamak* yok."

"Varsın olmasın. O, öz Türk değil, bir yabancı. Siz onu ayıltmaya, buradan çıkarmaya bakın."

Kadınlar ve onlara uyan uşaklar, su dökerek, şakallarını, bileklerini ovarak seyislerin tercümanı çelimsiz adamı, o salyalı baygınlıktan ayırttılar. Herif, ızdıraklı bir uykudan uyanır gibi inleye inleye gözlerini açmıştı. Melül melül dört yana bakınıyordu. Bir ara gözü kadın hizmetçilerden birine iliştı ve o gözler hemen manalı bir bakış aldı. Şimdi hasta, sabit bir bakışla o kadını süzüyordu. Diğer kadınlar ve uşaklar, perilerle alakalı bir işin içinden artık sıyrıldıkları, şu yabancı herifin uğursuzluğunandan zararsız kurtuldukları için sevince kapılmışlar ve onu yakalayıp ahıra götürmeye hazırlanmışlardı. Bu sebeple, içlerinden birine dikilen gözlerdeki manalı değişikliği göremiyorlardı. Fakat, hasta adının bakışlarını dikitiği kadın, bu gözlerin farkına vardı ve kendi yüzüne dikilmiş olan gözlere gayri ihtiyari bir dikkatle bakar bakmaz titremeye başladı. Çünkü o gözleri tanımış ve onların kendi benliğinde bir kaç uzun yıl yaptığı esrarlı tesir, yeni baştan içine yayılmıştı.

Evet. Göncü Hatun'un düzinelere hizmetçisi arasında silik bir yer tutan bu genç kadın, şu hasta ve çelim-

* Eski Türkler, günahkâr olarak ölen adamların yeraltındaki «Kazırgan» adlı cehenneme atılacağına ve günahı kadar orada, o katran dolu cehennemde yanacağına inanırlardı. Bu akideye göre günahkâr adam, yandıkça günahından kurtulur ve nihayet başını kazandan kurtarırdı. O vakit, kazan başında duran bir melek, başı kazandan çıkan adamı tepesindeki bir tutam saçtan tutup selâmete çıkarırırdı. Bütün eski Türklerin tepelerinde bir tutam saç bırakmaları bundandır.

siz adamın yakın vakte kadar Nayman Han'ına ve birçok Nayman beylerine el öptüren büyük papaz olduğunu tanımlamıştı. Kendi de kaç yıl onun dizini öpmüş ve kaç kere o mukaddes diz üstünde zevk ve esrar dolu uykular geçirmiştir?

Kadın, babasız doğmuş bir peygamber namına ve o peygamberin ölünceye kadar bakır kalan anası namına, kendilerine yepyeni bir din aşılayan bu kudretli adamın, Naymanlar yurdundan kovulmasına için için yanmış ve yine için için ağlamıştı. Şimdi onu yanı başında görünce sevinmek, neşelenmek ve hatta papazın elini, ayağını öpmek istiyordu. Lakin o, Nayman Han'ına el öptüren heybetli adam kılığında değildi, yarı çıplak ve pek açıklı bir kıyafet taşıyordu. Bu sebeple sevinçle şaşkınlık arasında ne yapacağını şaşırmıştı ve bön bön adamın yüzüne bakıp duruyordu.

Uşaklar salyası kesilmiş, teri kurumuş, inlemesi durmuş olan hastanın yerinden kimildamadığını görünce iyice tedirgin olmuşlardı. İçlerinden biri öbürlerinden daha sabırsız çıkarak, seysislerin tercümanının omzuna yapıştı ve o cılız adamı incitecek kadar sarsarak homurdandı.

“Yeri kuru buldun ya, dört ayağını uzat, yat. Burası Moğol ahırı değil, Nayman Han'ının otağıdır. Haydi toparlan, yerine yürü!”

Eski papaz takatsız görünerek şöyle bir kimildandı. İki eliyle yere dayanıp kalkmaya çalıştı ve yine olduğu yerde kaldı. Bu dermansızlık rolünü yaparken yalnız o kadının göreceği şekilde bir haç işaretini yaptı ve yine kimse'nin işitemeyeceği bir sesle mırıldandı.

“Seni görmek, seninle konuşmak isterim!..”

Naymanlar diyarına gelen Moğol heyeti, Timuçin'le

Ulu Gökçe arasında kararlaştırılan planı tatbik etmek ve Göncü Hatun'u kaçırınmak için gelmişlerdi. At uşaklığını yapan sekiz delikanlıdan sarışın olanı da bizzat Timuçin'di. Ama Nayman Hani'nın yurt hudutları dışına çıkardığı papazlardan biri ve en büyüğü nasıl olmuştu da bu heyet arasına karışmıştı.

* * *

'Timuçin, Ulu Gökçe'nin fikrine uyarak ve Merkitler tarafından kaçırılan karısı Börta'nın öcünü almak için Naymanlar diyarına gitmeyi tasarladıkten sonra, çok ince düşünülmüş bir planla yola çıkmıştı. Kendisinin bu plandaki yeri at uşaklıydı, aynı rolü yapacak diğer sekiz delikanlığı da Moğol gençlerinden en yiğit, en kuvvetli ve en zeki olanlarından seçmişti. Bunlar, oynanacak açıklı komedyde sıradan figüran rolündeydiler. Sadece boy gösterip ve birkaç kelime mırıldanıp sahneden çekileceklerdi.

Timuçin, böyle bir planla Nayman diyarına doğru gitmekteki bir dağ eteğinde sekiz on kişilik bir papaz kafiliyesiyle karşılaştı. O, Türkelindeki Kamanlara, Şamanlara ve Ozanlara hiç benzemeyen bir takım adamların, sökülmekten, dövülmekten ve kovulmaktan ürkmeyerek, huzurda öldürülmekten de çekinmeyerek, şuraya buraya sokulduklarını, Türklerin Tanrılarına hiç benzemeyen bir Allah namına yeni bir din propagandası yaptıklarını, Naymanlardan ve Uygurlardan bir kısmının da bu yeni iline bel bağladıklarını biliyordu. Fakat Moğol topraklarına böyle bir kimse gelmediği için Hıristiyanlık denilen yeni din hakkında hiçbir bilgisi yoktu.

O, küre üzerinde yetişen her büyük yenilikçi gibi en küçük fırsatları kaçırmayan bir adamdı. Issız bir kırda

böyle bir papaz kaflesiyle karşılaşınca kayıtsız kalmadı, onlarla görüşmek ve yeni din hakkında bilgiler elde etmek istedi. Eğer o bilgi, kendi meramını kuvvetlendirecek bir kıymette olursa papazları da aletleri, vasıtaları ve hizmetkarları arasına sokacaktı.

İşte bu düşünce ile adam yolladı. Issız kırların ebedi bekçisi gibi yücelen o iri dağın dibinde çadırsız ve belki de aç susuz kümelenen papazları yanına çağırıldı. Onlar, böyle bir davete boyun eğmekte tereddüt etmemekle birlikte topluca Timuçin'in yanına gelmediler, reisleri olan adamı göndermeyi tercih etiler. Bu adam, eski Nayman Han'ını Hıristiyan yapan papazdı.

Timuçin, kısa bir soru ile bunların Köşlük tarafından kovulmuş adamlar olduğunu ve hele karşısındaki papazın han sarayında yıllarını geçirmiş olduğunu öğrenince son derece sevindi ve kendisinden mutlaka istifade etmesi gerektiğini düşündü. Fakat ilk zamanlar ne bu sevincini ne de bir şeyler tasarladığıni sezdiirmemi, papazla müna-kaşa girdi.

Münakaşanın konusu, Hıristiyanlığın esas kaideleriydi. Kudretli bir bey olduğu sözlerinden sezilen şu meçhul yolcuyu avlamak, yeni bir dindaş kazanmak ve Nayman diyarında kaybolan nüfuzu bu suretle başka topraklarda ele geçirmek isteyen papaz, her din adamı gibi efsunlu bir dil kullanarak Hıristiyanlığın dayandığı temelleri anlatıyordu.

Timuçin, ses çıkarmadan bütün bu sözleri dinledi ve sonra cevap verdi.

“Anlaşılıyor ki din, nihayet bir fikirdir. Bu fikirler ya yurttan yurda geçiyor yahut her yerde aynı boyayı taşıyor. Mesela siz, kendi din ulunuzun babasız doğduğunu söyleyorsunuz ve bunu, onun büyülüğüne delil tutu-

yorsunuz. Bizim elde de böyle masallar var. Hatta benim yedi göbek yukarı atamın bilebabasız doğduğu söylenir. Yine siz, insanların iyi ve kötü diye ikiye ayrılacaklarını, iyilerin ölüktenden sonra iyi günler göreceğini, kötülerin de ateşe atılacağını söyleyorsunuz. Bizde de buna inanınlar çoktur. Naymanlar içinde yaşadığınız için elbette duymuşsunuzdur, Türkler Bouddhayı tanımadan ve duymadan çok evvel, ölümden sonra dirilmek olduğunu bilirlerdi. Nitekim ben de bunu bilirim. Bizim bildiğimize göre bir çocuk doğduğu zaman, "Bay Ülgen," kendi oğlu "Yayık"ı yollar. Yayık, süt gölünden bir damla alır, bununla çocuğa can verir. Sonra göze görünmez bir "Yayucu"yu bu çocuğun iyi işlerini yazmaya memur eder. Beri taraftan çok korkunç cehennemin kocamaz ve ölmez tanrısı "Erlik Han" da bir "Körmüz" gönderir. Bunlardan Yayucu, çocuğun sağında, Körmüz de solunda durur. Birincisi onun ölünceye kadar yapacağı iyi işleri, ikincisi de kötü işleri yazar. Çocuk büyüp kocar ve bir gün ölürl. O vakit Körmüz, onun ruhunu kapıp yer altında bir kara taht üzerinde oturan Erlik Han'ın yanına götürür. Siz, Bay Ülgen'le Erlik Han'ı birleştiriyorsunuz. Allah diyorsunuz. Yayucu gibi, Körmüz gibi yazıcılara da melek adı veriyorsunuz."

"Sizin cennetiniz de bizim uçmağımıza benzıyor. Türk uluslararasından birçoğu uçmağa "ak" ve orada yaşayanlara "akto" derler. Toprak üstünde iyi iş yapanları kendi Yayucu'su, uçmağa götürür. Orada bu yeni aktoya ziyafetler çekilir. Bizim inandığımız cennetin yanında süt gölü vardır. Suyu çok tatlıdır. Sürve Dağı' da oradadır. Dünyada iyi işler yapıp uçmağa gidenler, süt gölünde altın sandallarla dolaşırlar, kıyısındaki sedefli kumsallarda gezerler. Sürve Dağı'nda da güzel kuşlar, geyikler avlarlar.

Sizin de kendi cennetinizde ırmaklar, köşkler, seraplar ve güzel yemekler olduğunu söylüyorsunuz. Cehenneminiz de aşağı yukarı bizim kazırganımızı andırıyor. Yalnız bizim Türklerin uçmağa da, kazırgana da gitmesi kolay. Sizin cennetinize veya cehenneminize gitmek hayli güç!"

Papaz, İsa dinine sokmak istediği şu çöl beyinin dinler arasında yaptığı mukayeseden şaşırıp kalmıştı. Bir ara "ilahların çokluğu" akidesiyle "bir tanrı" akidesini karşılaştırmak ve birincinin akla uygun düşmeyeceğini ileri sürmek istedi. Fakat Timuçin buna da cevap verdi.

"Bizde sağ kol, sol kol tanrıları vardır. Bay ülgenlerimiz, oğanımız vardır. Yaz tanrılarımız, kış tanrılarımız vardır. Fakat Ulu Tanrı birdir. İki olamaz. Siz de biri üç, üçü bir yapıyorsunuz ve sonunda bir Allah var diyorsunuz."

Ve birdenbire konuyu değiştirdi.

"Toprağın altına, üstünde yaşadıktan sonra gidiliyor. Demek ki yerin altından evvel üstünü düşünmek gerek. Yerin üstü ise düz değil. Deresi var, çukuru var, tepesi var. Onun için insan güçlü, kuvvetli olmalıdır. Zayıflar, cılızlar çabuk sendeler. Güçlüler güçsüzlerin ağızından lokmalarını, başlarından bööklerini alırlar. Dinler ve din uluları cılızlara güç, güçlülere acı verir mi? Sen diyeceksin ki biz, Tanrı'nın ululuğunu, ölümden sonraki cenneti ve cehennemi anlatıp insanların birbirine saldırmalarının önüne geçeceğiz. Bu, kuruntudur. Sizin kendi habercinizi (İsa'yı kastediyor) bile sallandırıvermişler. Eğer onun tatsız dili kadar acı yumruğu, keskin bıçağı ve başında bir ordusu olsaydı ipe çıkmazdı."

Timuçin, dinler hakkındaki düşüncesini bu suretle ve bu sureti andırır diğer şekillerle anlattıktan sonra papaza şu teklifi yaptı.

"Sizin dininize bel bağlayan Türk yok değil. Fakat on-

lar da her şeyden önce öz yurtlarını, öz dillerini ve öz törelerini severler. Onun için sizin buralarda taban te-pip dolaşmanız boştur. Yarın önünüze kurt çıkar, tepe-nize kartal iner. Dağlarda, derelerde Kazaklar, Kırgızlar da var. Bunlar adam avlamayı da severler, sizi görürlse aman vermezler. Onun için gelin, başıboş dolaşmaktan vazgeçin, benim yanında kalın. Ben kendi yurdumda size otağ veririm, aş veririm, post ve postal veririm. Dilinize, dininize de karışmam. Gününüzü hoş geçirip gidersiniz.”

Bu konuşmaların sonunda tam bir anlaşma oldu. Papaz, Timuçin'in kim olduğunu ve Naymanlar diyarına ni-çin gittiğini anladıkten sonra din propagandasını bıraktı. Köşlük Han'dan öç almak için Moğol Bey'i ile birleşti.

Timuçin'in planı, evvelce tek başına yapacağı bir şahsi teşebbüse dayanıyordu ve bu teşebbüsün mutlaka netice-lenebilmesi için de hayli tedbirler alınmıştı. Papazla ko-nuşup anlaştıktan sonra planda bazı değişiklikler yapıldı. Papaz da Köşlük Han'ın yanında bırakılacak seyisler arasına katıldı. Onun en büyük vazifesi Göncü Hatun'la Timuçin arasında bir münasebet sağlamaktı. Bunun için de Köşlük Han'ın dairesinde çalışan oldukça mutaassip ve Hıristiyan dinine candan bağlı bir kadından istifade etmeyi umuyordu. Düşündüğü gibi olmuş ve bu kadınla ilk temasını gerçekleştirmiştir.

Hizmetçi kadın, vaktiyle dizine kapanıp ruhani dua-lar ve tatlı rüyalı uzun uykular geçirdiği papazın mırıldandığı dört beş kelimeyi duyar duymaz ilgilene kadar titremiştir. Uşaklar, onu koltuklayıp ahırlara doğru götürürken o titreyiş, acı veren ruhi bir sarsıntı halini aldı. Kadın, kendi yüreği ve kendi imanı sürükleniyormuş gibi azap ve ızdırıp içinde kaldı ve elinde olmadan ağlamaya başladı.

Göncü Hatun da henüz kendini toplamış değildi. O salyalyı ağız, o sıkılmış yumruklar, o acı acı kıvrılanışlar hala gözünün önünde dolaşıyordu. Böyle bir sırada hizmetçilerden birinin hüngür hüngür ağlamaya başladığını görünce büsbütün sıkıldı.

“Ne o kız,” dedi. “Nen var? Çöp yutmuş karga gibi ne inliyorsun?”

“Ah kadınım, ulu kadınım! Şu cılız yabancının kıvrانışı yüreğime dokundu.”

“Benim de dokundu ama ağlamıyorum.”

“Sen ağlayacağına gök ağlasın, gün ağlasın, yer ağlasın. Yazık değil mi güzel gözlerine.”

“Peki sen bir yabancı için ne diye ağlıyorsun?”

“Biz kapı kuluyuz, bulaşık suyu döker gibi gözyaşı da dökeriz. Ne değeri var?”

“Anladım ama niçin ağlıyorsun?”

“Acıdım adama işte.”

“Nesine acıdın?”

“Düşündüm. Onun da bir yurdu vardır, onun da annesi, çoluk çocuğu vardır. Yurdundan, evinden, eşinden, yavrusundan uzak, yarı giyimli yarı çıplak, yarı tok yarı aç at uşaklığını yapıyor, üstelik Tanrıların silsesini yiyor, hasta oluyor. Bakanı, bakıcısı yok, elinden tutanı yok. Acınmaz mı hiç?”

Şimdi Göncü Hatun'un da yüreği o adama acır olmuştu. Bir hizmetçinin galeyan eden merhameti yanında bir han karısının kayıtsız kalması da zaten hoş olmazdı. Bu sebeple bir el işaretini yaparak, gizli din taşıyan hizmetçiyi susturdu.

“Yeter, yeter, benim de içime acı düştü. Hani söz olmayacağımı bilsem şimdi kalkar, ahıra giderdim, adamçağıza kımız sunardım.”

"Ayağına yazık kadınım. Bin yabancı, seninbastığın toprağın bir tutamına degmmez. Fakat buyruğun olursa ben giderim, herife yemek götürürüm, senin de kendisine acıdığını söyleyirim. Bu sözüm onu sevindirir, diriltir."

"Peki, yap, adamcağızı görüp gönlünü al."

Hizmetçi, büyük bir sevinç içinde dışarı fırlarken Göncü Hatun seslendi.

"Timuçin'den gelen tatsaklardan birine yemek verip de öbürlerini boşlamak doğru değil. Hepsini gözetmek gerek. Sen de öyle yap."

Göncü bunları söyleken en çok o sarışın genci düşünmüştü. Basit bir tatsak, degersiz bir at uşağı olmakla beraber bu sarı bıyıklı, beyaz tenli, demir yapılı delikanlı Göncü'nün zihnine bir yolunu bulup girmiştir. Naymanlar Kraliçesi, istemeye istemeye bu genci düşünüyor ve adını ağızına almadan ona han mutfağından yemek ve kırmızı gönderiyordu.

Masallarda olduğu gibi Göncü Hatun, bir görüşte bu yarı çıplak at uşağına gönül mü vermiş? Hayır! Fakat o, dili bile anlaşılmayan bu gencte bir özellik seziyordu. Onun bakışını pek yüksek, yaratılışını pek müstesna bulmuştu. Hele kirler içinde göze çarpan o beyaz benler, büsbütün meraklı uyandırmıştı. Elinde olsa herifi suya sokup bir güzel yıkayacak ve taşıldığı kir tabakası altında beyaz kostümü açığa çıkaracaktı.

Göncü, sırıf bir seziş ve sırıf bir merak ile sıradan bir at uşağı ile zihnini meşgul ediyordu. Renksiz ve temelsiz düşünceler üzerinde kısa bir an süren, gülünç bir hayal bile kurmuştu. Bu hayal, o delikanlığı kirden kurtardıktan sonra beyler gibi giyindirmeyi düşünmekten ibaretti. Göncü'nün çok kısa süre devam eden bu kuruntusuna

göre Sardoğan, o sarı genç, iyi ve temiz bir kostüm içinde bambaşka bir hüviyet kazanacaktı!

Bununla beraber Göncü, doğal halini almakta gecikmedi ve Moğol diplomatlarını huzuruna getirterek ciddi bir çehre ile münakaşa girişi. İlk sözler, Moğol ve Nayman orukları arasında yapılacak barışmanın Merkitlerle Oyratları da kapsaması üzerineydi. Elçiler dün olduğu gibi bugün de o cihete yanaşmıyordu.

Göncü Hatun ise kocasının dileğini yerine getirebilmek fikriyle bu noktada ısrar ediyordu. Elçilerin başı, niyet son sözü söyledi.

“Beyimizin eşini kaçırın Merkitlerle barışmayı biz ağızımıza bile alamayız. Siz isterseniz Timuçin'e adam gönderin. Bu teklifi yapın. Biz, ondan karşılık gelinceye kadar burada konuk olarak kalalım.”

Göncü bu teklifi kabul etti ve kocasını kandıracağına emin olduğu için elçilere de olumlu cevap vermekte de sakınca görmedi. Şu durumda, siyasi müzakere tam olumlu bir netice vermemiş olsa bile olumsuz bir netice de vermiş olmuyordu. Henüz ip kopmamıştı. İleride yine anlaşılabilirildi. Bu sebeple kraliçe ve elçiler başka konular üzerinde dostça konuşabilirlerdi.

Göncü Hatun, işte bu imkandan istifade ederek sözü Timuçin'in üzerine getirdi.

“Dün,” dedi, “Kocamla konuşurken dikkat ettim, beynizi çok yüksek gördüğünüze sezdim. Anladım ki ona candan bağlısınız. Bunun için sizi alkışlarım. Fakat sevmek ve saymak, sevilen ve sayılan adamı herkesten üstün görmek demek değildir. Halbuki siz, Timuçin'i enikonu Tanrılaştırınız. Bu, doğru bir iş mi?”

Baş elçi cevap verdi.

“Timuçin, bizim anlayışımızdan da üstündür. Biz

onun büyülüğünü anlayamayız ve anlayamadık. Söylediklerimiz çok eksiktir. O, bir sudur ki henüz taşmadı. Taştığı gün yeryüzünü kaplayacaktır. O, bir gündür ki henüz doğmadı. Doğduğun gün, bu kara toprağın her yanı ışık içinde kalacaktır. Biz yalnız bu kadar biliyoruz, bu kadar seziyoruz. Daha ilerisini kısa aklimızla anlayamayız.”

“Timuçin’i benim eşim Ulu Köşlük, Altay su kıyısında kıskıvrak yakalıyordu, nasıl elden kaçırıldı. Onun için kendisini göremedik. Boylu boslu bir adam mıdır?”

“Yıldızların ışığına bakılır, boyuna değil. Suların aksına bakılır, enine değil. Fakat Timuçin, Oğanlardan sağlamdır; su yerlerinden kuvvetlidir, Ülker’den güzeldir.”

“Kumral mı esmer mi?”

“Ne kumral, ne esmer, sarı. Bu renk, yer Tanrısı’nın rengidir.”

“Tonu sarı olunca gövdesi de beyaz olacak. Öyle mi?”

Göncü Hatun, Timuçin’den armağan olarak gelen kesik sarı bıyıklı at uşağıını düşünerek bu sözü söylüyordu. Baş elçi de, Naymanlar yurdunda seyis rolü yapan kudretli Timuçin’i gözünün önüne getirerek cevap verdi.

“Evet; gövdesi sütten aktır, alnının ak olduğu gibi!”

“Beyinizi görmek isterdim. Fakat ürküyorum. Çünkü onun da kendisini, sizin gibi yüksek gördüğünü sanıyorum.”

“O, yüksektir. Fakat bir Göncü Hatun önünde mütevazi olmayı bilir.”

“Kaçırlan karısına karşı da öyle miydi?”

“Onu sayardı, fakat bıyığının kıllarını saydırmazdı.”

“Demek ki Börta, ulus işlerine karışmazdı.”

“Ev işinden başını kurtaramazdı ki karışsın!”

Göncü, iğrendiğini gösterir gibi bir işaret yaptı.

“Yüksek erkek, kadını yücelten erkektir. Sizin beyinizin bunu yapmadığı anlaşılıyor. Halbuki dün, Timuçin'in otağına düşecek kadınlarla Altın Hakan sarayındaki hanımların saygı göstereceğini söylüyordunuz. O hanımlar Timuçin'in mutfağına kapanıp da mı bu saygıyı göreceklер?”

“Nasıl ki Türkeli güneşini henüz bulamadıysa, Timuçin de eşini bulamadı. O eş ve o güneş birlikte doğacak!”

“Güneş dediğiniz Timuçin olmalı, onun eşi kim ola?”

“Türkeli'nin en güzel kadını.”

“Adını, yurdunu söyleyin de bir gün Çin Hakanı'nın kızlarına ayak öptürecek olan bu kutlu kadını öğrenmiş olayım.”

“Onu, gördüğünüz gün Timuçin'e sorunuz!”

“Sizin beyinizle bizim görüşmemizin üç yolu var. Ya o bize gelir ya biz ona gideriz. Simdilik bu iki yol kapalıdır. Üçüncü yol, savaş yolu. Altay su kıyısında olduğu gibi erimle yine karşılaşırsa ve erim bu sefer gevşeklik göstermezse belki beyinizi otağımızda konuk ederiz. Görüşmek için başka yol göremiyorum.”

Baş elçi gülümsemi, manalı bir bakışla Göncü Hatun'u süzdü.

“Ulu kadın,” dedi. “Timuçin sizi görmek istemeye dursun. Rüzgâr olur otağınıza dolar. Ses olur kulağınıza akar. Gün ışığı olur derinizi yakar. Timuçin için güçlük yoktur, engel yoktur. O her yeri aşar ve istediği yüreğe mutlaka girer.”

Göncü, uzunca bir kahkaha savurdu.

“Aman Ağa; çok gülünç konuşuyorsun, şu Timuçin'in neredeyse erkekleşmiş “Ayzit” olduğuna inanacağım. Her yerde var ve her yerde bulunur bir adam! Sizin gibi

gülünç olmaktan çekinmesem “Gel, Timuçin, boyunu görelim,” diye bağıracığım.”

“Aman Ulu kadın, bağırmayın. Çünkü bizim bey, on yedinci kat gökte adı çağrılısa duyar ve bir yol bulup oraya da çıkar.”

“Belki oraya çıkar. Fakat buraya giremez. Çünkü burası Köşlük Han’ın yurdudur. Böyle de olmasa biz her gün ardış ağaçıyla yuvamızı tütsüleriz. Timuçin değil, cin bile olsa aramıza sokulamaz.”

Göncü, bu bahis üzerinde biraz daha durduğu takdirde haysiyetinden bir şeyler kaybedeceğini sezerek, baş elçiye ağız açmak için zaman bırakmadı ve hemen sözü değiştirdi.

“Hayli çene çaldık, hayli de güldük. Beyinizi candan sevdığınız için sizi çok beğendim. Barış işini ben omzuma aldım, Han’la görüşürüm. Şimdi siz yerinize gidin, dinlenin, eğlenin.”

Bu emir üzerine elçiler, reverans yapıp çıktılar, Göncü Hatun’u otağında yalnız bıraktılar. O güzel kadın, epeyce dalgındı. Gözleri açık, rüya görüyor gibiydi. Yarı çıplak seysisler, bunların arasında açık alaklı, yürek yakar bakışlı, demir yapılı, beyaz benlerle dolu kirli tenli bir genç ve sonra aylara sesini duyuran, rüzgârlara salık koyup uzak yerlere uçuran Timuçin, bazen silik, bazen devasa şekillerle gözbebeklerinde geçit resmi yapıyordu.

Göncü, bunların, bu şekillerin niçin kendisini sarmalıdırını düşünmüyordu. Fakat o şekiller de bir türlü kovamıyordu. Kesik sarı bıyıklı Sardoğan nesine lâzımdı. Timuçin’le ne alakası vardı? İçinden kopup gelen bu sorulara cevap bulamıyordu, o yabancıları da sert bir hamle ile kafasından atamıyordu.

İşte bu vaziyette bocalayıp dururken, Timuçin'den gelen at usaklarına kendi namına yemek ve kırmız götür- ren kadın içeri girdi.

"Aman kadınım," dedi. "O cılız yabancı, yaman bir bilge! Beni güya ağırlamak için koynundan sihirli bir "Yat Taşı" çıkardı. Neler söyledi neler?"

"Bunda garip olan bir şey yok. Çünkü Boğueli'nden geliyor. Bilgelerle düşe kalka Yat Taşı okumayı da öğren- miştir, büyüyü de! Hele sen gördüğünü anlat!"

"Nasıl anlatayım bilemem ki."

"Gördüğünü unutmadın ya kız, birer birer söyle."

"Seyislerde bir tepsı dolusu geyik eti, üç bakraç da kı- rmızı götürdüm, çok sevindiler, kapışa kapışa yediler, ku- rak ahılın sığırı gibi de kıma saldırdılar."

"Sardoğan da yiyp içti mi?"

"Sardoğan hangisi? Bilmiyorum ki."

"Şu kesik sarı bıyıklı, geniş alınlı, biraz yan bakışlı, yapısı biçimli genç yok mu? Onun adı Sardoğanmış."

"Tanıdım, kadınım, tanıdım. O, bir köşeye çekilmiş, dalgın dalgın düşünüyordu. Ne yemeğe el vurdu ne de kıma dudak sürdü."

"Karnı tokmuş demek. Hele sen gördüklerini söyle."

"Burada düşüp bayılan adam, epeyce kendine gelmiş- ti. İnlemesi minlemesi yoktu. Güzel güzel yedi, harıl harıl içti, sonra ağızını sildi ve yanına geldi. "Ey yerde dolaşan Çolpu! Bizi doyurdun, kırmızla içimizi sulayıp serinlettin. Ben de sana nereden gelip nereye gittiğini göstereyim. Şu sevimli baş, yarın hangi er koluna dayanacak? Şu gö- güs üzerinde hangi bahadır yüreği çarpacak? Bunları sana bildireyim, ister misin?" dedi. Kızarıp bozardım, tepsiyi, bakraçları alıp savuşmak istedim. Beceremedim, oracık- ta dinelip kaldım. Çelimsiz tercüman koynundan bir Yat

Taş'ı çıkardı. Okuyup üfledi, sonra o taşı başına sürdü, yüreğime değdirdi ve birdenbire köprüdü, geviş getiren bir yaban öküzü gibi ağızı köpük içinde kaldı, homur homur homurdandı. "Kız, gözüme bak!" dedi. Korka korka, titreye titreye baktım. Aman kadınım, nasıl söyleyeyim? O göz değil, sanki bir aynaydı, büyülü bir ayna. Ben bu ayna içinde neler gördüm neler?"

Merak ve heyecan içinde çırpan Göncü Hatun bağırdı.

"Uzatma cırlak kız. Ne gördüğünü söyle."

"Önce anamı, babamı gördüm. Beni okşayıp seviyorlardı, sonra at sırtında buraya getirildiğimi gördüm. Artık büyük han, yüce eriniz, kapı yoldaşlarım birer birer bu aynadan geçiyordu, sen de güzel bir su gibi oradan akıp geçtin. Derken bir delikanlı boy gösterdi. Tanımadığım bir genç. Başında bir Uygur Börkü, sırtında ceylan derisi, belinde yıldızlı bıçak, elinde iyi bir yay vardı. Bu delikanının yanına başında kendimi gördüm, şaşırıp kaldım."

"Niye durdu, bitirsene!"

"Utanıyorum kadınım, içime ter basıyor."

"Utanılacak bir şey yok. Bitir sözünü."

"O delikanlı bir şeyler söyledi. Anlamadığım bir dile konuşuyor gibiydi. Fakat ağızından sanki bal akıyordu, yüreğime de tatlı bir ezginlik geliyordu. Bir ara aynadaki gölgemin de konuştuğunu gördüm. Gölgem, kızara kızara bir şeyler söylüyor, o genç de gülerek dinliyordu. Sonra bir şeyler oldu. Ayna duman içinde kaldı. Ben alık alık bakarken, o duman sıyrıldı, ayna birden parladı. Şimdi birçok adamlar, davullar, zurnalar göründü. Atlar, develer göründü. Bu, bir düğündü..."

"Düğün mü, kimin düğünü?"

Kıpkırmızı kesilen kadın, mırıldandı.

“Benim düğünüm. Aynada ki gölgemle, o Uygur kılkı delikanlı evleniyorlardı. Bizim avluda her çadır tüyle donanmıştı. Siz de oradaydınız. Başınızda pırıl pırıl parlayan bir şey vardı, bilmediğim bir başlık. Yanınızda da çok çalımlı, çok alımlı bir genç oturuyordu.”

“Beyimdir, başka kim olacak?”

“Hayır. Ulu han değildi, başka bir adam.”

“Bir konuk olmalı.”

“Konuğa da benzemiyordu. Çünkü ara sıra saçınızı eliyle düzeltiyordu, yol bulunca da kimseye sezdirmeden elinizi öpüyordu!”

Göncü Hatun, kısa bir dalgınlık geçirdikten sonra sordu.

“Bu adamın yüzü nasıldı, kılığı nasıldı?”

“Yüzü çok beyazdı, sarı saçlıydı, gözleri bizim erkeklerimizin gözüne benzemiyordu. Bakışlarında hem saydırın, hem sevdiren bir derinlik vardı.”

“Sonra?”

“Sonra ayna ortadan silindi, karşısında büyüğü adamın küçükük gözleri kaldı!”

Göncü hatun gülümsedi.

“Adamcağız saygı nedir iyi biliyormuş. Senin elinden yemek yiyp kımız içti ya. Bu iyiliğin altında kalmamak için sana tatlı bir düş göstermiş. Umarım sonu iyi olsun.”

Ve kısa bir an düşündükten sonra ilave etti.

“Şu adamı ben de bir sınamak isterim. Bakalım bana da gözlerim açıkken bir düş gösterebilecek mi?”

“Gösterir kadınım, gösterir.”

“Göstersin, ben de göreyim. Fakat kimse duymamalı. Erim şöyle dursun, senin kapı yoldaşların bile sezmemeli.”

“Sen nasıl dilersen öyle olur. İstersen herifi, gün batıktan sonra gizlice alıp buraya getireyim.”

“Olmaz, şüphelenirler.”

“Senin kılığını değiştirelim, birlikte ahıra gidelim.”

“Bu hiç olmaz.”

“Ben başka bir yol düşünemiyorum. Buyruk senindir.”

Göncü, başını ellerinin içine alıp uzun uzun düşündü.

“Yarın,” dedi. “Bir at gezintisi yapayım, Timuçin'in yolladığı atlardan birine bineyim, senin büyüğü de seyis diye yanına alayım, yol üstünde bir fırsatı bulursam, ona Yat Taşı'nı çıkarttıarak eğlenirim. Bu daha iyi değil mi?”

“Sen bilirsin kadınım, göreceksin ki bu çelimsiz yabancı çok şeyi biliyor.”

“Peki, peki görürüz.”

* * *

Hizmetçi kadın, at uşağı kılığındaki papazdan aldığı talimat üzerine böyle bir masal uydurmuştu. Kadın ne sihire tutulmuş ne de böyle bir düş görmüştü. Bunlar hep Timuçin'le papazın tertip ettikleri planın parçalarıydı. Onlar, Naymanlara Hıristiyanlığın menedilmesine rağmen o dine sadakatini koruyan ve vaktiyle dizinde tatlı rüyalar gördüğü papaza da yürekten bağlı olan hizmetçi kadın vasıtasiyla, güzel Göncü'yu meraka düşürmek ve kendi emellerine uygun bir sahne hayatı geçirmek istiyorlardı.

Göncü, onların umduklarından daha çabuk oyuna düşmüştü ve hizmetçi kadın, hanımının yanından çıkar çıkmaz ahıra koşup başarısını müjdelemiştir. Şimdi onlar,

baş başa verip kendi hesapları haricinde cereyan eden bu durumdan nasıl istifade edileceğini düşünmeye koyulmuşlardı. Kendilerinin evvelce düşündükleri şey, Göncü Hatun'u Timuçin'le alakadar etmekti. Eğer bu alakayı herhangi bir suretle temin ederlerse, kendisini Timuçin'le görüşmeye teşvik edeceklerdi ve bunun için de Timuçin'i Nayman yurduna yakın bir yere getirmeyi taahhüt edeceklerdi. Göncü, böyle gizli ve siyasi bir görüşmeye gelirse onu kaçırmak kolaydı. Kocasından çekinip reddederse yahut o görüşmede kocasının da hazır bulunması şartını ileri sürerse ona göre tedbirler alınacaktı.

Fakat Göncü, hiç beklenmedik bir safıkla bunların kucağına düşmeyi kabul ediyordu. Artık kafa yormaya, hileler düşünmeye lüzum kalmıyor gibiydi. Bu sebeple papaz da Timuçin de sevinç içindeydi, ertesi gün yapılacak gezintiyi düşünerek son ve kesin hamlenin şeklini kararlaştırmaya çalışıyorlardı.

Diğer tarafta, Göncü Hatun da, tasarladığı gezinti gününe ipler çekiyyordu. Hizmetçi kadının gördüğü şeyler, hele kendi yanında oturup da ara sıra elini öptüğünü söylediği sarışın genç bir türlü zihنinden çıkmıyordu. Hatta güçlükle uyuduğu vakit, rüyasını da o genç doldurmuştı.

Uykuya yatmadan önce kocasını görmüş, görüşmüş ve Yilon Buldok'a bir elçi göndermesini kabul ettirmiştir. Bu, Moğol elçilerine verdiği sözü yerine getirmekten ibaret sade bir iş ise de kendisini çok üzmüştü. Çünkü Köşlük Han, kolaylıkla "Peki," dememiş ve bu bir tek sözü ağzından çıkarmak için güzel Göncü'den rüşvetler almıştı!

Baş başa kalan kadınla erkek arasında alınıp verilecek rüşvet, ancak aşktır. Köşlük Han da çok hırslı bir ısrar ve çok koyu bir iştahla bu aşkını istemiş, avuç avuç da almış-

ti. Başka günlerde ve başka gecelerde ödenmesi pek zor olmayan bu aşk haracı, bu kadınlık fidyesi, o gece Göncü Hatun'a can vergisi vermek kadar ağır gelmişti. Kocasının bakışlarından gözü yanıyor, okşayışlarından bir tokat acısı duyuyordu. En ağırı, kendi eriyle baş başa ve yan yana bulunurken, o kesik sarı bıyıklı çıplak at uşağını ve onun arkasından da yüksek endamlı, saydırın ve sevdi- ren bakışlı, güzel giyimli Timuçin'in bu aşk alışverişini seyrettiklerini hayal etmesiydi.

Güzel Göncü, uzun bir saat boyunca bu üzüntüye göğüs gerdi ve kocasının hummalı bir istiyak içinde ödenmesini istediği rüşveti verdi. Tepelerinde durduklarını sandığı o yabancı adamlara karşı bunu gizlemek uğruna için için çırptı ve nihayet serbest kalıp uyudu. Rüyaları yine onlarla doluydu, sabaha kadar onlarla meşgul olmuştu.

İlk ışık, Nayman başkentini hayatı çağırırken, Göncü Hanım ayaktaydı. Koyunlardan, atlardan, develerden önce gözünü açan güzel kadın, beyaz keçe üzerinde yamçısına bürünüp uyuyan kocasına şöyle bir göz atar atmadı yine Timuçin'i ve onun gönderdiği seyisleri düşündü. Yeni baştan sinir buhranı geçirmeye başladı. Yüzünü görmediği halde kendisine hayalinde bir yüz ve bir endam çizdiği Moğol beyini ve kırpık bıyıklı at uşağını böyle hiç durmadan düşünmek canını sıkıyordu. Fakat bu sıkıntında garip bir tat da vardı. İşte bu tattır ki, o can sıkıntısını hoş gösteriyordu.

Göncü Hatun, Çin ülkesinden getirilme bir ayna karşısında saçlarını tararken yine o hayalleri göz bebeklerinde taşıyordu ve bu sefer kendi yüzü onların yüzüyle yan yana gelmiş, yine kendi saç onların başında altın telli bir taç halini almıştı. Birbirine hem benzeyen hem de benze-

meyen iki hayali müşterek bir taç altında birleştirmek ve bu hayallere kendi yüzünü de karıştırmak, genç kadının hoşuna gidiyordu. Eğer Köşlük Han uyanıp da onu, "Gel güzel eşim, çakşırımı getir," emriyle yanına çağırmasa, bu güzel tablo önünde belki saatler geçirecekti.

Fakat bu emir üzerine yine hayal aleminden sıyrıldı, saçlarını derleyip topladı, kocasının börkünü, kürküni, çizmesini verdi ve kendisince kararlaştırılmış gezintiyi de bildirdi.

"Ben biraz dolaşmak istiyorum. Moğol beyinden gelen atları sınamış, biraz da hava almış olurum."

· "Ne tarafa gideceksin?"

"Gün doğumuna doğru."

"İyi olur, ama çok açılma, obalardan çok uzaklara gitme."

"Uzaklarda işim ne. Şöyle üç beş saatlik bir gezinti."

"Timuçin'e gönderilecek elçiyi yola vurduktan sonra belki ben de kira çıkarım, sana erişirim. Haydi, yolun açık olsun."

Bu konuþma üzerine gereken emirler verildi, atlar hazırlandı. Göncü Hatun Naymanlar merkezinden ayrıldı. Yanında hizmetçi kadınla, gözü segrün sihirbaz seyis ve Sardoðan vardı. Bunlardan birincisi kendi bindiği atın, Sardoðan da hizmetçiyi taşıyan hayvanın izinde ve süvari olarak yürüyorlardı. Köşlük Han, beraberinde beþ on atlı bulunmasında ısrar ettiði halde, Göncü kabul etmemiþti. "Ben dügüne gitmiþorum, sürgün avına da çıkmıyorum, bu kadar kalabalığa ne lüzum var?" diyerek o iki yabancý seyisten ve bir de hizmetcisinden başkasını yanına almamıştı. Köşlük, çelimsiz iki at uþağına bir tavşan kadar bile ehemmiyet vermediði için karısını zorlamamış, kendisini istediği gibi atlanıp gezmeye çíkmakta serbest bırakmıştı.

Göncü'nün bindiği at, Timuçin'den armağan gelen hayvanların en iyisiydi. Hizmetçi kadının altına da, yine o armağanlardan biri çekilmişti. Tutsak seysisler, Nayman atlarına binmişlerdi. Başta Köşlük Han olmak üzere, oymak halkı hep beraber sıralanarak, Moğol atlarının yürüyüş kabiliyetini seyre hazırlanmışlardı. Elçiler de, han karısının bu gezintisini getirdikleri armağanların makbul görüldüğüne dair olumlu düşüncelere kapılarak çadırlarından dışarı fırlamışlar, Göncü'nün önünde sıralanarak teşekkür etmişlerdi.

Güzel kadın, bu tezahürat arasında atı mahmuzladı, çadırlar arasından son sürat yola fırladı. At yürük, bincisi usta olduğundan bu çıkış yaman bir çıkış oldu. Seyirciler arasında müthiş bir alkış koptu ve biraz sonra atlilar toz duman içinde gözden kaybolmaya başladı.

Kırlar ıssızdı. Yeni bir avulla veya oymakla karşılaşcaya kadar bu ıssızlık devam edecekti. Dört atlı, bu sonsuz görünen boşluk içinde hemen fark ediliyordu. Hareketsiz gök, hareketsiz toprak, hareketsiz kayalar, hareketsiz çalışmaları arasında durmadan koşan, durmadan ilerleyen dört at, gözlere aykırı görünen bir durum meydana getiriyordu. Şu sakin ve durgun sahneye yakışan hareketsizlikti. Atlar ve süvariler, bir afsunla birdenbire dursalar ve taş kesilseler, o hareketsizliğe yakışan birer heykel halini alacaklardı. Fakat böyle bir afsun olamazdı ve onlar durmadan yürüyorlardı.

Göncü, zihnine yapışan hayalleri ve hayaletleri, sanki şu sessiz kırın kırışık göğsüne zerre zerre saçarak sıkıntından kurtulmak istiyormuş gibi, atını sürekli mahmuzluyordu. Bir iki saat, bu gezintiyi niçin yaptığı adeta hatırlamadı. Esen rüzgarla, at uçuşundan doğan sert yeli birbirine karıştırdı ve bu karışıklığın yarattığı kasırga

içinde koştı, ardındakileri de koşturdu. Fakat hizmetçi-siyle ve seyislerle tek bir kelime konuşmadı.

Arkadaki kadınla iki erkek, han karısının izinden geri kalmamak için bindikleri hayvanları zorluyorlardı. Biraz gerilemenin büyük bir hürmetsizlik olacağdı düşüncesiyle atları ter ve köpük içinde bırakıyorlardı. Fakat seyisler, bu korkunç uçuş sırasında da fırsatını bulup, birbiriyle üç beş kelime fisıldıyorlardı.

Nihayet atlar yoruldu. Bögürlerinde mahmuzlardan açılan yaralardan dolayı artık koşmuyorlar, koşamıyorlardı. Göncü Hatun, rüzgârların yelpazelediği hayal uykusundan uyandı, atın başını çekti ve dört tarafına baktı.

Manzara oldukça güzeldi. Gök ve yer, ufku kapandığı yere kadar aynı lekesizlikle uzanıyordu. Biri yukarıda, biri aşağıda uzanan bu göz kamaştıran enginlik, göğüslerini birbirine açan iki sevgiliye benziyordu. Biri mavi, biri sarı bir güzellik taşıyan bu sevgililer, şu derin sessizlik içinde neler neler söylüyorlardı.

Göncü Hatun, ne hizmetçisiyle konuştu ne de seyislerle bir söz söyledi. Tabiatın sevgi ve saygı ilham eden azameti önünde derin derin düşünmeye daldı. O, gözlerini dayanılmaz bir cazibe ile kendi enginliğine çeken göğe ve yere bakarken, Altay Türkleri'nin bir efsanesini hatırlıyordu.

Bu efsaneye göre yer yokken, gök yokken, insan ve hayvan yokken, hiç bir şey yokken yalnız iki şey vardı.

Kara Han ve su!.. Kara Han'dan başka gören, sudan başka da görünen yoktu. Kara Han, yıllar boyunca bu yalnızlığa dayandı, sonra usandı. Kendisi gibi gören, bilen, yapabilen bir şey yaratmak istedi, bir "er kişi" yaptı. Şimdi ikisi, Kara Han'la bu yeni adam, iki kara kaz gibi

suyun üzerinde uçuşuyorlar, dolaşıyorlardı. Fakat yeni adam, kanatsızdı. Kara Han'dan daha yüksek yerlere fırlamak, daha hızlı uçmak istiyordu. Kara Han, yarattığı adamın bu arsız dileğini anladı, onun yersiz bir gurura kapıldığını sezdi, kendisini cezalandırmayı kararlaştırdı ve ona verdiği bilmek kudretini, uçmak kuvvetini geri aldı. Şimdi o, bir taş parçasına benzemişti. Ne takati vardı ne de kuvveti. Baş döndürücü bir hızla suyun dibine doğru batıyordu.

Asi ve günahkâr adam, işin fenalaştığını pek çabuk anladı, yanık yanık tövbe etmeye başladı ve suçunun bağılanması için yalvarmaya girdi. Kara Han ona acıdı. Kendisine bilmek ve toprak üzerinde yaşamak kudretini verdi. Fakat uçmak iktidarını artık vermedi. Şimdi onun yaşayabilmesi için toprak lâzımdı. Kara Han, suyun altından bir yıldız yükseltti, suçunu bağışladığı adama, o yıldızdan bir avuç toprak alarak suyun yüzüne çıkmasını emretti. Adam, bu bir avuç toprağı alırken, kendisi için gizli bir dünya yaratmayı düşünerek ayrıca bir parça toprak daha aldı, ağızında gizledi. Yukarı gelince Kara Han, "Elindeki toprağı suyun yüzüne at!" dedi. Adam, bu emri yerine getirdi. Kara Han da toprağa, "Büyü!" emrini verdi. Toprak büydü, büydü, büyük bir ada halini aldı. Aynı zamanda adamın ağızındaki toprak da büyüyordu.

Eğer Kara Han, bu yeni günahının da farkına vararak ve yine ona acıyarak "Tükür!" demeseydi adamın ağızı parça parça olacaktı. Tamahkâr adam, bu emir üzerine tükürdü ve bu tükürükten dağlar, dereler meydana geldi.

Kara Han, yarattığı büyük adayı boş bırakmamak için adanın ortasında bir çam ağacı yükseltti. Bu ağacın dokuz dalı vardı. Kara Han, her dalın altında bir yeni adam yarattı. Bu dokuz adamdan, insanların dokuz ırkı üredi.

Kara Han, insanlara kılavuzluk etmek üzere Yayık adlı bir melek gönderdi. Yayık, insanları doğru yola götürmeye çalışırken, ilk yaratılan kişi, onları baştan çıkarma-ya, türlü türlü eğlencelere alıştırmaya uğraşıyordu. Kara Han, bu ahmak insanlara kızdı. Yeryüzünü darmadağın etmesini Yayık'a emretti. Yayık, mızrağının ucuyla yer-yüzünün altını üstüne getirdi. Yeryüzündeki delikler, deşikler bu suretle vücut buldu. Kara Han, asi kişiyi de yeraltına yolladı ve adını Erlik Han koydu.

Kara Han, yeryüzünü kendi haline bıraktıktan sonra on yedi kat göğü yarattı, kendisi en sonuncu kata çekildi. Oğlu Bay Ülken'i on altıncı kat gökte bir altın tahta oturttu, kendisini barışın ve adaletin Tanrısı yaptı. Öbür göklerin her birine bir Tanrı yarattı. Yedinci kata Gün Ana'yı, altıncı kata Ay Ata'yı yerleştirdi. Üçüncü katta cennet, Sürve Dağı, süt gölü vardı. İyilik melekleri olan yayıcılar, onların başı Yayık, namus ve güzellik ilahesi Ayzit, hep buradadır.

Kara Han, yukarıda bu işleri yaparken, Erlik Han da yerin altında kara bir güneş yarattı ve orasını bu kara güneşin kara ışığıyla aydınlandı. Kendisi kara bir taht üzerine oturdu. Körmüz, Karauzut, Ötker denilen melekleri, cinleri, şeytanları vücuda getirdi. Bu suretle Bay Ülken'in Mükâfat Tanrı olmasına karşı o, Ceza Tanrısı sıfatını takedi. Dünyanın yaratılışında böyle çarpışmalar, böyle kavgalar oldu. Sonunda da Erlik Han'la Yayık arasında mücadeleler, korkunç muharebeler olacak ve kıyamet kopacak!..

Göncü Hatun, bu efsaneyi düşünürken içine bir ezgi geldi, gözlerine bir bulantı yaptı. Şu Kara Han'ın, şu Bay Ülken'in, şu Yayık'ın gökten yere inmelerini, kendisine "Dile benden ne dilersen?" demelerini ister gibi oldu.

Böyle bir mucize olsa, ilk dilek olarak mutlaka zihnin-deki hayallerden kurtulmasını isteyecekti. Çünkü onlar, Timuçin'le Sardoğan, kendisini bu ıssız kılda da tatlı tatlı rahatsız ediyorlardı!

Güzel kraliçe, uzun bir süre bu dalgınlık, bu hülyalar içinde kaldıktan sonra içini çekti ve hizmetçisine döndü.

"Kız," dedi. "Şu büyü bilen yabancıyla konuşayım mı?"

"Sen bilirsin kadınım."

"Bana da bir şey gösterebilir mi, ne dersin?"

"Bir değil, bin şey gösterir. O, çok yaman bir kişi?"

"Haydi bakalım, Yaradana sığınıp sınayalım."

"Göncü'nün verdiği işaret üzerine eski papaz atından indi, yuları Sardoğan'ın eline verdi, kendisi yürüdü, han karısının yanına vardı, üzengisini öptü, yere kapanırcasına eğildi ve ellerini göğsünde kavuşturup durdu.

Göncü'nün gözü Sardoğan'daydı. Gözü seğirten sihirbazın bu beyaz tenli, çok güzel yapılı gence atının yularını tutturmasına adeta içlenmişti. Fakat garip bir duyu ile kendisine yakın hissettiği bu gence karşı orada yine kayıtsız görünmek mecburiyetindeydi. Bu sebeple gözünü zorladı, bakışlarını Sardoğan'dan ayırdı ve sihirbaz seyise döndü.

"Sen her şeyi bilirmişsin, öyle mi?"

"Evet, ulu kadın."

"Öyleyse kolunu sıva, ne biliyorsan göster."

Papaz, gün doğumuna karşı döndü, kollarını ileri uzattı, yüksek sesle bir şeyle okudu, bir şeyle haykırdı, sonra başına ellerinin içine aldı, korkunç bir sesle homurdandı ve sonra koynundan yağmur taşını çıkardı, havada hızlı hızlı çevirdi.

"Ey güneşin kızı," dedi. "İçini temiz tut; bildiklerini

hep unut. Dileklerini, beklentilerini, hınçlarını uyut, şu kutlu taşa bak."

Herifin söyleyişi o kadar kuvvetli ve o seğirten gözlerin bakışı o dakika o derece kudretliydi ki, Göncü Hatun içinde tuhaf bir küçülüş sezmekten geri kalamadı. Hatta onun dediklerine de adeta boyun eğdi ve bir an için hiçbir şey düşünmez, hiçbir şey istemez gibi oldu. İçinde derin bir boşluk vücut bulmuşa benziyordu. Yillardan beri yüreğinde taşıdığı saltanat emelleri, büyülü dileyleri birdenbire sönmüş ve silinmişti. Yirmi otuz saatten beri kafasında dolaşan Timuçinler, Sardoğanlar da artık yoktu. Yüreği gibi kafası da şimdi boştu, tertemizdi.

Bu boşalışı, bu iç temizlenişini apaçık sezdiği için biraz şaşırmıştı. Fakat çelimsiz seyisin bakışma benliğini kaptırdığı için o şækinklik da uzun sürmemiştir, büyük bir dikkatle gözlerini yağmur taşına dikmişti. Derin ve sabit bakışlarla bahtını görmeye çalışıyordu.

Sahte seyisin büyü yapmak için kullandığı taş, Ak Taş denilen cinstendi, beyazdı. Bu avuç içi kadar beyazlık, kısa bir süre içinde Göncü Hatun'un gözüne bir ak keçe kadar büyük göründü, bir saniye sonra bu büyülü bin kat büydü, ortada bir süt gölü peyda oldu. Şimdi o, iyi insanların ölümünden sonra içinde dolaşacakları ahiret gölünü görüyordu.

Fakat yükselen şu cennet gölünde ne sandal vardı ne de kayık. Aktolar, yani cennet sakinleri de yoktu. Göl, büyük bir ıssızlığa bürünmüştü. Birer küçük kubbeye benzeyen zarif dalgalarını sedef kıyılara gönderip geri alıyordu.

Göncü hayran hayran, uhrevi cilveye bakarken bir köşeden som sırmaya sarılı bir peri kızının geldiğini gördü. Daha uzaktan bu kızın gölgesi göle vuruyordu ve bu

ölge, süt gölünün gümüş dalgalarına bambaşka bir güzellik veriyordu.

Göncü, ömründe görmediği bir kostüm taşıyan bu boylu poslu perinin yürüyüşünü imrene imrene seyrediyordu. Az sonra onun yüzünü gördü ve irkildi. Çünkü cennet perisi, süt gölünün kızı, Sürve Dağı'nın ceylanı sandığı bu mahlük, kendisiydi.

Her kadın gibi o da kendisini çok iyi tanırıdı. Endimindaki ihtişamı, saçlarındaki eşsiz güzelliği, gözlerinde yanmış güneşleri, dişlerinde açılan renkleri herkesten iyi bilirdi. Fakat bu kadar seçkin bir güzel olduğunu bilmiyordu, kendi varlığında bu kadar incelikler ve haşmetler birliğiğini idrak etmiş değildi. Ancak şimdiki, Tanrı meclislerine ve periler dünyasına lâyık bir dilber olduğunu apaçık görüyordu ve kendisi yine kendisine hayran oluyordu.

Göncü'nün, büyüğünde taşıdığı hayale hayranlığı devam ederken Sürve Dağı'nın eteğinden bir atlı göründü. Bu, bir geyik sürüsü kovalayan bir delikanlıydı. Geyikler kurtulmak için bacaklarının olanca kuvvetiyle kaçıyorlar, delikanlı da yaman bir hızla onları kovalıyordu. Hayvanlar arkalarındaki ölüm kemendinden kurtulmaya savaşırken önlerine süt gölünün çıkması üzerine açıklı bir şaşkınlık gösterdiler ve sonra kendilerini toplayarak bir yarımdaire çizdiler, nemli gözlerini ışıldatta ışıldatta koştular. Som sırmalı peri kızının, Göncü'nün timsalinin yanına geldiler ve diz çöker gibi bir vaziyet alarak yanık yanık melediler.

Aynı zamanda, cennet dağlarında av kovalayan delikanlı da oraya, geyiklerle Göncü'nün timsalinin kümelentiği yere gelmişti. Tatlı bir sesle latife ediyordu.

"Av tutanındır güzel kız. Fakat kovalayanın da eli boş

bırakılmamalı. Bunları dağdan indiren benim, tutan sensin. Ya bana bir pay ver ya da saçından bir tutam tel ver. Bana sorarsan av payımı sana bağışlarım, bana saçının teli daha değerli geliyor!"

Göncü'nün timsali, ağızında sakladığı inci hazinesinin kırmızı yakuttan örtüsünü açarak delikanlıya bir şeyler söyleylerken bizzat Göncü, o cennet avcısının Sardoğan olduğunu gördü. Evet, kendisi ve kırık sarı büyük at uşağı, süt gölü kenarında ve bir düzine geyik arasında yan yana gelmişlerdi. Fakat cennetteki Sardoğan, yeryüzündeki tatsak seyis gibi çırlı çıplak değildi, parlak renkli ipekler ve ağır sırmalar içindeydi.

Göncü, teninin göz kamaştırıcı beyazlığı gerdanından belli olan bu sık ve güzel delikanlı ile kendi timsalinin neler konuştuğunu sezebilmek için tepeden tırnağa kadar dikkat kesilmişti. Vahşilikleri ortadan kaybolmuşa benzeyen cennet geyikleri de kendisi gibi o iki gencin konuşmalarını dinliyorlardı veya dinliyor görünüyorlardı.

Sahne birkaç saniye sabit kaldı ve Göncü'nün uhrevi timsali üç beş kelime mırıldandıktan sonra saçlarından bir kaç tel kopardı, delikanlıya uzattı.

"Sen," dedi. "Geyikleri bana bağışladın, ben de sana bu armağanı verdim. Umarım ki, hoş tutarsın, saklarsın."

Delikanlı, uzatılan telleri aldı, dudaklarına götürdü, öpüp kokladı ve heyecan içinde cevap verdi.

"Ben ava çıkmıştim, avlandım. Kemendimi kullanmadım, kemende düştüm. Şu verdiğin teller, yüreğimi sardı, beni sana bağladı."

İşte bu sırada bir karışıklık oldu, süt gölü ve Sürve Dağı bir bulut içinde kaldı; delikanlı da, Göncü'nün tim-

sali de, geyikler de görünmez oldu. Nayman Kraliçesi, azap ve ızdırıp içinde bu yeni sahneye bakıyordu. Bulutun açılmasını ve o güzel delikanlı ile kendi timsalinin yine görünmesi için çılgınca bir iştiyak duyuyordu. Büyü taşrı bu iştiyakı tatmin etmekte gecikmedi. Bir süre sonra o bulut sıyrıldı, süt gölü ile Sürve Dağı yine göründü, geyiklerle Göncü'nün uhrevi eşи de meydana çıktı. Fakat delikanının yerinde uzun bıyıklı bir erkek vardı.

Bindiği at yine o attı, taşıdığı kostüm deminki delikanının kostümüydü, bakışları da öbürünün bakışından farksızdı. Gerdanından gülümseyen beyazlık bile evvelkinin aynısıydı. İki arasındaki fark, uzun bir bıyiktan ibaretti. Daha garibi, biraz evvelki delikanının öpüp kokladığı saç telleri de şimdi peyda olan adamın elindeydi.

Göncü, bu değişikliğin hayretini geçirirken büyü taşı üzerinde beliren bıyıklı adam, yine o taş üstünde parıldayan güzel kadının önünde eğildi.

"Timuçin," dedi. "Bu telleri Ulu Tanrı'nınarmağanı gibi, en yüce bir ongun gibi taşıyacaktır. Bir gün onunla yan yana gelirseñiz bütün dünya önünüzde bu Sürve Dağı gibi eğilecektir!"

Adının Timuçin olduğunu söyleyen hayal, bu sözleri haykırırken elini de Türk cennetinin o meşhur Sürve Dağı'na doğru uzatmıştı ve hayretler veren bir şekilde o dağ, Göncü'nün timsali önünde eğilmişti!

Nayman Kraliçesi sevinç ve hayret içinde bu sahneyi izlerken, birdenbire o adam, göl, dağ ve geyikler kayboldu, büyü taşı bomboş kaldı. Göncü, tatlı bir rüyanın sonlanmasından dolayı üzgün, gördüğü şeylerdenden dolayı şaşkınlık ve biraz yorgun bir şekilde etrafına bakındı. Gözü

seğirten seyis yine somurtkandı, hizmetçi kadın, at üstünde dalgındı, Sardoğan yayaydı ve kendi atıyla büyüğünün atını tutuyordu.

Düzme sihirbaz, yağmur taşını koynuna soktu ve ağır bir ifadeyle sordu.

“Nasıl ulu kadın, bahtını görebildin mi?”

“Bahtımı bilmem, fakat Timuçin'i gördüm.”

“Timuçin, Tanrıların bahtından yüksektir. Demek ki çok iyi şeyler gördün. Bari anlat da sevinelim.”

“Büyü yapan, yaptığı büyüyü bilir. Sen de ne gördüğümü elbet bilirsın.”

“Hayır, bilmem, onun için sana yalvarıyorum, gördüklerini ağızından dinlemek istiyorum.”

Büyüye inandığından mı, gördüğü şeylerin verdiği şaşkınlıktan henüz kurtulamadığından mı, yoksa Türk cennetindeki dağların kendi timsaline secde ettiğini söylemekten zevk aldığından mı, her nedense, Göncü bu ricayı reddetmedi, gördüklerini birer birer söylemeye koyuldu.

Düzme sihirbaz da, hizmetçi kadın da, hikâyeyi dikkatle dinliyorlardı. Göncü, kendi kaderini ilgilendiren bir büyü sahnesine şu yarı çıplak at uşağının karışmasından utangaçlık duymuyor ve bunu apaçık söylemekten de çekinmiyordu. Yalnız Sardoğan'a tamamıyla benzeyen hayalin at üzerinde ve geyikler arasında kendi timsaline doğru geldiklerini anlatırken biraz gülümsemişti.

“Bu, cılız tutsağa benziyordu, hem de çok benziyordu, bir elmanın yarısı bu miskin ise yarısı da büyü taşında gördüğüm gençti. Yalnız o, bunun gibi çıplak değildi, iyi giyimliydi. Kiri de yoktu, çok temizdi.”

Son sahneyi anlattığı sırada ise içini çekmişti.

“Giyimli ve sevimli Sardoğan birdenbire Timuçin

oldu. Böyle şey olmaz ama büyü taşı bu şaşırtmacayı yaptı. Sardoğan'ın yerine Timuçin'i getirdi. Fakat onlar birbirine benziyordu. Timuçin'in bıyığını kessen yine Sardoğan olacaktı. Sardoğan'a bir büyük taksan Timuçin kılığını alacaktı," diye uzun uzun izahlara girişmişti.

O, gördüğü şeylerin kendi üzerinde yaptığı tesiri de belki anlatacaktı. Fakat sözünün tam bu noktasında Sardoğan ileri atıldı.

"Göncü," dedi. "Gördüğün düş değil, büyü değil. Sen olan şeyi ve olacak şeyi gördün. Sardoğan, Timuçin'dir. Timuçin de Sardoğan olmuştur. Yarın, Altay dağları ve Çin tepeleri, yağmur taşında eğilen Sürve Dağı gibi önünde eğilecektir. Bunu da şu Sardoğan yaptıracak. Timuçin yaptıracak!"

Göncü, korkulu bir hayret içindeydi.

"Sen, sen, Timuçin misin?" diye kekelerken genç Moğol beyi, onun bindiği hayvanın üstüne sıçradı ve güzel kadını kucağına yerleştirdi, atı koşturtmaya başladı. Hizmetçi kadın, gayri ihtiyacı bir hareketle onları takip ederken, düzme sihirbaz da atına bindi. Timuçin'den boş kalan atı yedeğe aldı ve ileri atıldı. Dudaklarında geniş bir tebessüm ve dişlerinin arasında bir cümle vardı.

"Naymanlar dönek oldularsa, Moğollar hak yoluna gitmeyorlar. Bu yıl kar etmediysek ziyana da girmedik!"

* * *

Göncü, kırda büyü tecrübe yap=\"\$tir\$irken\$, Timuçin tarafından kaçırıldığı sıralarda, Naymanlar merkezi de bir karışıklık geçiriyordu. Erkekler atlanmışlardı, kadınlar şuraya buraya koşuyorlardı. Köşlük Han da zırhlara büرنerek seferber kılığı almış, telaş içinde bağıriyor, emirler yağıdınıyordu.

Bu kargaşalık, Göncü'nün oradan ayrılmadan bir saat kadar sonra başlamıştı. Nereden ve nasıl zuhur ettiği bilinmeyen bir haber, etraftaki Nayman avullarının Konkartlar tarafından basıldığını ve başka avulların da basılmasının muhtemel olduğunu bildirmiştir. O devirlerin telgrafı, telsizi ve telefonu bu suretle gelen haberlerden ibaretti. Baskına uğrayan avul veya ulus, dört tarafa atlı çıkararak dost avulları yardıma çağırıyordu. Bugün de böyle olmakla beraber, haberi getiren atlı kaybolmuştu. Onun başka bir yere de haber götürmesi ihtimali varsa da, orası han karargâhı olduğuna göre, habercinin böyle uzaklaşması pek tuhaftı. Bununla beraber Nayman merkezi kasırgaya tutulmuş fidanlıklar gibi sarsıntı içindeydi. Ağızdan ağıza yayılan ve Köşlük Han'ı da otağından dışarı fırlatan bu haber üzerine, kardeş avula yardım için herkes silahlanıyor, atlanyordu.

Köşlük Han, bu kargaşayı Moğol elçilerinin görmedikleri için memnundu. Onlar biraz evvel kendisinden izin alarak şöyle bir avlanmaya çıkmışlardı. Eğer orada bulunsalar, yürekten "oh!" çekenlerinde ve gösterilen telaşla eğleneceklerinde şüphe yoktu. Han, böyle bir durum olmadığından dolayı seviniyor ve Nayman toprağına baskın yapan Konkartları tepeleyip kaçırıldıktan sonra Moğol elçileriyle kendisinin eğlenebileceğini düşünüp ayrı bir sevinç duyuyordu.

İkinci ve pek garip bir tesadüf olarak, Timuçin'in gönderdiği seyislerden ahırda kalan yedi delikanlı da yerlerinde bulunmuyorlardı. Atları yemlemek ve biraz dolaştırmak için bir saat kadar uzaktaki ırmağa gitmişlerdi.

Köşlük Han, elçilerin ve seyislerin birden gezmeye çıkışları arasında bir ilişki olduğuna ihtimal vermiyordu.

Yalnız, dövüşebilecek adamlarını toplayıp baskın yerine götürmek için didinip duruyordu.

Nihayet muharipler hazırlandı, han öne geçti ve çok hızlı bir yürüyüşle yola çıktı. Naymanlar merkezinde eli silah tutmayan ihtiyarlarla kadınlar ve çocuklar kalmışlardı. Her kadının, gerekirse bir erkek iradesi gösterebileceği için, kavgaya gidenler, geride kalan yurt için endişe beslemiyordu. Onlar, erkeksiz kalan yuvalarına her hangi bir saldırı olursa, inini erkeği kadar kuvvet ve cesaretle müdafaa eden dişi bir aslan gibi, Nayman kadınının da cesareti davranacağına inanıyorlardı.

Fakat silahın yapamadığı işi dilin yapabileceğini düşünmemişlerdi. Nitekim nerede ve hangi tarafta olduğunu bilmedikleri baskını bastırmak için dörtnala yola düştüklerinden, iki üç saat sonra bahsi geçen seyisler, üç beş Uygur kılıkçı adamlı bu erkeksiz yurda dönmüşler ve inandırıcı bir heyecanla haykırmışlardı.

“Ulu hanın buyruğu, Ulu hanın buyruğu. Duydum duymadım demeyin, hemen çadırları yıkın. Moğol eline göç var!”

Göç, yazılıktan kışlağa yapıldığı gibi düşman topraklarına, dost ellere de yapıldı. Yalnız, düşman topraklarına yapılacak göçlerde hanların, beylerin ve büyük küçük başbuğların ulusla beraber bulunması icap ederdi. Şimdi onlar başka tarafta savaşla uğradıkları için yapılması ilan edilen göçün, dost ellere gidiş nevinden olacağı anlaşılmıyordu. Fakat Moğollarla Naymanların araları açık olduğuna göre, bu işte bir karışıklık olduğu seziliyordu.

Tek bir kelime Nayman dili bilmeyen Moğol'dan gelme at uşaklarının, han buruğunu halka ilan etmeleri de garipti. Onlar, yalnız göç kelimesini haykırıyorlar, geri kalanını işaretle anlatmaya çalışıyorlardı. Fakat yanlarını-

da bulunan Uygur kılıklılar, Nayman lehçesiyle konuşup han buyruğu dedikleri emri kuvvetle ve hararetle halka tebliğ ediyorlardı.

Onların söylediklerine göre, yolda Köşlük Han, Moğol beyinden bir haber almış ve o beyin de Nayman topraklarına giren uluslar aleyhine yürüdüğü anlaşılmış. Şimdi Köşlük ve Timuçin, elbirliğiyle düşmanlar üzerine yürüyorlardı. Savaş çok uzun sürecekmiş. Bu sırada düşmanların Nayman merkezine baskın yapmaları da mümkün olmuş. Onun için han, Yilon Buldok'a göç edilmesini emrediyormuş.

Han buyruğunda, kendi kocalarının da emri bulunduğuunu gören kadınlar tereddüsüz bu emre itaat göstererek keçelerini toplamaya, bakraçlarını sarıp sarmaya, denklerini arabalara yüklemeye ve çadırlarını yıkmaya başlamışlardı. Sekiz-on yaşındaki çocukların kışlaya çıkışlamış gibi sevinerek oynamaya, zıplayıp sıçramaya girişmişlerdi. Yalnız ihtiyarlar biraz şüphe ve tereddüt gösteriyorlardı. Fakat o dört beş Uygur'la seyisler, dille ve el işaretiyile koca yurdu heyecan içinde bırakıklarından, ihtiyarların tereddütlerine kulak asan olmuyordu.

Onlardan biri, han buyruğu getiren delikanlılara sordu.

“İyi ama, elçiler ne olacak? Biz göçünce onlar boş yurtta ne yapacaklar?” Hem, Han karısı kırda. O gelmeden nasıl gideriz?”

Uygur kılıklı gençler, bu müşkülliği gidermek de güçlük çekmediler. Elçilerin göçü görür görmez kendi izlerinde yürüyeceklerini söylediler. Göncü Hatun'un da Han tarafından gönderilen adamlar vasıtasyyla kırda bulunup ileriye, kocasının yanına götürüldüğünü anlattılar. Bu teminat üzerine zaten muhakemeleri bozuk olan beş

on ihtar, Han buyruğuna karşı tereddüt göstermekten vazgeçtiler, büyük göç davulunu çaldırdılar. Han otağının yıkılmasına bizzat nezaret ettiler, otlaktaki hayvanları toplattılar ve bir kaç saat içinde Nayman merkezini seyyar bir hale getirdiler.

Eski Türk hayatında göç, seyrine doyulmaz bir yürüyüşür. Göz kapanıp da bir gürültüsü dinlense, koca bir denizin bin bir çeşit terane haykiran dalgalarını kabarta kabarta yürüdüğü sanılır. Uzak bir yerden bir göçün seyrine dalınsa, büyük bir ormanın irili ufaklı ağaçlarıyla, küme küme çalılarıyla ve hatta çeşit çeşit hayvanlarıyla yerinden kopup ileri atıldığı zannedilir.

Harp için yapılan göçlerde Avul ve Oymak beyleri ayrı ayrı birer kıta halinde yürürlər. Kimi kır, kimi doru, kimi yağız atlara binen bu beylerin arasında mızrakları temrenli yüzlerce ve hatta binlerce silahşor bulunur. Kimi mahruti börk, kimi tuğuluğa, kimi kara tilki derisinden kalpak taşıyan bu harp erleri, kısmen zırhlı, kısmen zırhsızdır. Elbiseleri hem renk renk hem de çeşit çeşittir. Sarı, al gök renkte giyinenler olduğu gibi, meşin veya deri kostüm taşıyanlar da vardır. Hepsinin birden görünüşü bir mızrak ormanı manzarası meydana getirir ve bu mızrak ormanının ruhu, her avulun taşıdığı bayraklardır. O bayraklar, o binlerce silahlansmış bahadırın hareketli mihraplarıdır. Onlara bakarak yürürlər, koşular ve yine onlara bakarak gerekirse ölürlər.

Nayman merkezinden kolaylıkla aldatılıp yola çıkarılan halk, böyle bir harp günü şevkini taşımıyordu. Ne mızrak, ne renk ve ne bayrak vardı. Fakat göç, yine seyrine doyulmaz bir sahneydi. Kağırı tekerleklerinin iniltisi, develerin boyunlarına asılı çanların çiniltisi, tayların çingirakları, öküzlerin ayak takırtısı, ineklerin böğürmesi,

koyunların melemesi, köpeklerin havlaması, kadınların çığlığı, çocukların viziltisi ve kırbaç şakırtısı birbirine karışıyordu. Develerin yanlarına çeşit çeşit yükler yüklenmişti. Bunlar bütün bir yurdun çadırından beşçe kadar her şeyini ihtiva eden sandıklar, hararlar ve keçelerdi. Yine bir takım develerin üstünde ve o dinmeyen, kesilmeyen şangırtıların, patırtıların içinde bir takım kıl çuvallar vardı. Bunlar, ufak çocukların göç beşikleriyydi. Bu sabiler, altı kısmı otla beslenen bu çuvallar içinde sessiz bir hızla göç günlerini geçirirlerdi.

Kağnlarda veya atlarda bulunan kadınların hemen hepsi birer yay taşırlardı. Omuzlarında birer de ok torbası bulunan bu kadınlardan çoğunun göğüslerinde birer çocuk bulunurdu. Hem kağıńı öküzlerini veya bindikleri atı idare eden, hem yavrularına meme veren bu kadınlar, o yaylarıyla ve oklarıyla görenler üzerinde birer kudretli erkek intibası uyandırırıdı.

Biraz daha büyük çocuklar, taylara ve süt kısraklarına, uşaklar zayıf beygirlere, yoksul yurttaslar öküzle-re binerlerdi. Bir kısım adamlar yaya yürürlər ve deve güderlerdi. Fakat göçün neşesi genç kızlar kümesinde görünürdü. Oynak atlara binmiş olan bu coşkun kanlı dilberler, oyunlarıyla ve eğlenceleriyle göçe şen bir hava verirlerdi. Bir takım kızlar da milli sazlarıyla şarkılar söyleylerlerdi.

Bu göç de aynı dekor içinde günlerce yürüdü, dağlar ve kırlar astı, Yilon Buldok tepesi eteklerine yanaştı. Orada Moğollar ateşler yakarak, davullar çalarak, at oyunları yaparak Naymanları karşılamışlardı. Erkeksiz göç, kendi lerini karşılayan dost ulusun başında Göncü Hatun'u görünce sevinmiş ve şaşırımıştı. Herkes, sevgili han karısını selamlamak, onun tatlı sesini işitmek için çırplıyordu.

Deve üstündeki çocuklar bile kıl çuvallardan başlarını çikarak güzel Kraliçe'nin parlak yüzünü uzaktan öpmeye çalışiyorlardı.

İşte bu sevinç firtınası arasında Göncü, atını Nayman Ulusu'nun ortasına kadar sürdü, atının üzerinde doğruldu, boyunu yükseltti, biraz titrek fakat gür ve hakim bir sesle bağırdı.

“Naymanlar, sevgili yurttaşlar. Ben on günden beri Moğol Beyi Timuçin'in karısıyım. O bana yüreğini verdi. Benim de ona büyük bir şey vermeme gerekiyordu. Düşündüm, taşındım. Sizin dostluğunuzu kendisine sunmayı tasarladım, sizi buraya getirttim. Beni seven, onu da sever.”

Nayman Ulusu'nda binlerce ses ağladı.

“Bizim babalarımız, bizim kardeşlerimiz, bizim erlerimiz ne olacak?”

Göncü'nün berrak sesi, kin ve nefret değil, sadece endişe ifade eden bu gürültünün üstünde yükseldi.

“Onlar sizi burada bulacaklardır. Elverir ki siz, beni dinleyip Timuçin'i Bey tanıyınız. O vakit Nayman yiğitleri buraya dost gibi gelecekler ve dost gibi karşılanacaklardır.”

Timuçin, iyi düşünülmüş, iyi kurgulanmış ve iyi idare olunmuş bir düzenle koca bir aşireti kendi bayrağı altında toplama imkanını bulmuştu. Köşlük Han bu durumda şüphe yok ki kaçırılan karısını feda edebilirdi. Hele onun Timuçin'le birlikte olduğunu işitince mutlaka iğrenir, onun adını bile ağızına almazdı. Fakat Naymanlılar, çoluk çocukların Moğol elinde kalmasına elbette dayanamazlardı. Onları geri alabilmek için savaşırlardı. Bunun için ise iki yol vardı. Ya harp, ya rica! Harp etmekte -yüzde yüz kazanmak ihtimali olsa bile- Moğol elliindeki çoluk

çocuğun hayatlarını tehlikeye atmak gibi bir risk vardı. O takdirde, Timuçin'e yalvarmaktan ve ona yar olmaktan başka tutulacak yol yoktu. Nitekim on beş, yirmi günlük bir yürüyüşten ve şu avuldan bu avula, şu oymaktan bu oymağa uğrayarak beyhude yere baskını aradıktan sonra öz yurduna dönüp de otağını kalkmış, çoluk ve çocukların göçmüştür, karısını kaybolmuş gören Köslük de, gözüne dolan yaşları yüreğine içirerek ve ancak o dakikada nasıl bir düzene kapıldığını anlayarak atın başını kırlara çevirmiş ve ıssızlıklara gömülüp gitmişti. O, bu kaçışıyla boş yurtta ellerini böğürlerine dayayıp yâd ellere götürülen karlarını, kız kardeşlerini ve çocukların düşünen yüzlerce erkeğe hesap vermekten kurtulmuş oluyordu. Fakat bir Kırgız, yurtsuz ve ocaksız bir Kazak vaziyetine düşüyordu.

Hanları da başını alıp kaçtıktan sonra Naymanlar'ın hep birden düşündükleri şey, şu boş yurdu bırakıp Yilon Buldok'a gitmek, Timuçin'in bayrağı altına sığınmak oldu. Moğol Beyi, sade bir düzenle kendi idaresine geçiveren bu yeni ulusa Moğol toprağında yaylak ve kışlak gösterdi. Nayman yurduna da Moğol oruklarından bir kısmını yerleştirdi.

Çocuklarına kavuşan Naymanlar, yurt değiştirmekten ibaret olan bu maceranın hayretini ve yorgunluğunu çabuk giderdiler, yeni hayatı kolayca alıştılar. Göncü'nün güzel yüzü, tatlı sesi, onların su ısınışını bilhassa hızlandıran bir etkiye sahipti.

* * *

Burada bilinmesi gereken bir sırr var. O da Göncü'nün gerçek niyeti! Onun Nayman kadınlarına ve ihtiyarlarına söylediği sözler oldukça inandırıcıydı. Acaba o, resmi bir

ağızla ilân ettiği muhabbettte samimi miydi? Timuçin'le hakikaten sevişmiş miydi?

Göncü, kaçırıldıktan sonra ruhsal bir boşluğa düşmüştü. Seyis Sardoğan'la Timuçin'in, büyülü taşta gördüğü gibi aynı kişi olduğunu anlayınca, onlara ait düşünceleri değiştirmiştir. Bu değişiklik, aldanmak ve kaçırılmak gibi birbirinden ağır hadiselerin neticesiydi. Hatta Timuçin tarafından kucaklanıp Moğol diyarına doğru götürülürken ilk söz olarak şunları söylemiştir.

“Timuçin, bu yaptığın kötü iş. Beni dinlersen vazgeç, Naymanların alnına kir sürme.”

Genç Moğol Beyi, zafer neşesiyle bu söze kulak asmadı.

“Sen,” dedi. “Benimsin. Tanrılar bile artık seni elinden alamaz.”

Bir su başında dirlendikleri sırada Göncü, yine yalvardı.

“Seni beğendim Timuçin. Akıllısın, yiğitsin, bir gün gelir belki sana yüreğimi de veririm. Fakat beni kaçırma, ele güne karşı küçük düşerim. Bırak yurduma döneyim. Kendi kendime düşüneyim, bir yol bulup seninle buluşayım. Kaçırılmak bana güç geliyor, içim bulanıyor.”

Bu yalvarışlar ve Timuçin'in inadı her konak yerinde tazelendi. Biri yanık yanık söyledi, öbürü sert sert reddetti. Nihayet Yilon Buldok'a gelindi. Artık düğün yapılacak, Köslük'ün karısı resmen Moğol kraliçeligi'ne geçirilecekti. Göncü, ne yapsa, ne kadar yalvarsa, bu vaziyetten kurtulamayacağını anlayınca Timuçin'e şu uyarıda bulundu.

“Beni öldürebilirsın, çünkü gücün yeter. Fakat elin elime dezmeyecek. Ne vakit Çin Hakanını alt edersen yüreğimi kazanırsın. Başka türlü karın olamam.”

Timuçin, hiç tereddüt etmeden buna söz verdi. Herkesin onu kendi karısı olarak tanımaması şartıyla yatağını ayrı sermesine razı oldu. Göncü de bu söz üzerine Nayman kadınlarını Timuçin'e itaat ettirmeyi kabul etti ve yaptı. Şimdi onlar görünüşte karı koca gibi yaşıyorlar, hatta ise ayrı düşüp ayrı kalkıyorlardı. Timuçin, Göncü'nün muhabbetinden daha yüksek emeller peşindedeydi, Cihan-girlilikler kuruyordu. Bu sebeple de güzel kadının şu davranışından en ufacık bir üzüntü bile duymuyordu.

BÖLÜM IV

Timuçin, nasıl Cengiz oldu?

Nayman ulusunun Moğol bayrağı altına girmesiyle birlikte Timuçin seferberlik ilân etti. Moğol oymaklarıyla dost aşiretleri yeni bir harbe çağrırdı. Bu davet, Ulu Gökçe ile baş başa verilip gece yarısından sabaha kadar süren gizli bir müzakereden sonra yapılmıştı. Anasını bu yarı çıplak peygamberin babasına verdi vereli Timuçin, ona karşı daha nazik davranışlıyordu. Moğolların tapındığı çıplak aziz de Timuçin'e tam bir kardeş samimiyeti gösteriyordu. Bu iki hırslı ve aç gözlü adam, yan yana gelince şekerle süt gibi kolaylıkla kaynaşıyorlardı. Bununla beraber fikri hâkimiyet daima Ulu Gökçe'de görünyordu. Plânları yapan, gidilecek yolu gösteren hep oydu.

Nayman ulusunun kendilerine katılmamasından istifade edilerek yapılacak şu ilk büyük taarruzu düşünen de yine Ulu Gökçe'ydı. O, Türk birliğine doğru yürümek için önce Naymanlar gibi kuvvetli bir aşiretin elde edilmesini istemişti. Timuçin, onun bu dileğini kendi beklediğinden de çabuk ve kolay surette yerine getirdikten sonra, Ulu Gökçe ikinci hedefi göstermişti. Bu hedef, Taycigotlar'dı.

Taycigotlar, Türkelinin şark taraflarında oturan aşiretlerin en kuvvetlilerinden ve en yiğitlerinden biriydi. Türkler arasında yiğitlikle ünlenmek, aslanlar yurdunda ki gibi zorlu, cesur ve hamleci olarak tanınmaya benzer.

İşte Taycigotlar bu kıymeti almışlar, kendilerinin çok bahadır insanlar olduklarını diğer Türk uluslarına da kabul ettirmişlerdi. Ulu Gökçe, şimdi Timuçin'in bu aşirete saldırmasını istiyordu.

Taycigotları yenmek, o ayarda olmayan büyük küçük aşiretleri yıldıracığı için Timuçin, Gökçe'nin fikrini kabul etti ve seferberlik emrini verdi. Her tarafa ulaklar gönderdi, kendi de hazırlandı.

Timuçin'i doğrudan doğruya bey veya müttefik tanıyan avullar, oymaklar, uruklar ve uluslar birer birer gelip de Yilon Buldok'da toplandıkları gün, orası mahşeri bir şekil almıştı. On binlerce savaşçı ve bir o kadar kadın ve çocuk, koca bir ovayı kaplamıştı. Atlar, koyunlar, develer, mızrakların sıvri ışığı içinde kaynaşan bu kalabalığa pek gürültülü bir ahenk aşılıyordu ve Moğol kırları bu ahengin ağırlığı altında adeta esniyordu.

Birçok aşiretlerin orada toplanmasına, on binlerce kadının, çوغun bir arada kümelenmesine ve araya o kadar da hayvan karışmasına rağmen, umumi bir nizam ve intizam vardı. Hayvanlar sahiplerini, çocuklar yatacağı yeri, kadınlar erlerini, köşelerini tanımakta ve bulmakta güçlük çekmiyorlardı. Hele askeri emirler, yanılmaz bir isabetle ve kolaylıkla hedeflerini buluyordu. O kalabalık sanki bir ev halkıymış gibi düzen içinde yaşıyor, yaşıtlıyordu.

Ulus ve oymak beyleriyle, küçük avulların söz erleyle yapılan müzakereler bittiğinden sonra hareket günü kararlaştırıldı ve o gün erkenden bayrak merasimi yapacağı orduya ilan edildi. Bayrak merasimi, yapılacak savaşta en şerefli yerlerin ve en güç vazifelerin hangi bahadırı verileceğinin anlaşılması demek olduğundan -kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere- bütün ordu o geceyi

heyecan içinde geçirmiştir. Başbuğlar ümitle karışık bir endişeye kapıldıkları gibi her nefer de tatlı kuruntulara bürünmüştü. Hemen herkes, gün doğar doğmaz açılacak büyük sancak önünde dağıtılmış kararlaştırmış güç vazifelerden birinin kendine verilmesini istiyor ve bu dileğin heyecanıyla uykusuz kahiyordu.

Kadınların ve düşünebilen çocukların meraklı, sabırsızlığı erkeklerinkinden fazlaydı. Onlar Timuçin'in yüzünü göreceklerini, sesini işiteceklerini, ata binip ileri atılışına şahit olacaklarını düşünerek, bambaşa bir heyecan içinde bulunuyorlardı. Kocasız gebe kalan Alageyiğin torunu Timuçin, uzak kırlardan göç edip Yilon Buldok'a gelen bu saf kadınların gözünde insanüstü bir mahiyet almıştı. Onu kendi erlerinden başka biçimde yaratılmış sanıyorlardı. Zaten böyle bir zannetmez olmasa, o yiğit kadınlar, kendi yiğit eşlerinin Timuçin'e baş eğmesine tahammül edemezlerdi.

Çocuklar ise masum bir hayal içinde Ulu Timuçin'e kanat takıyorlar, kuyruk bağlıyorlar ve onu insanlarla konuşur, havada uçar, sularda yüzər iri bir mahlük olarak tasavvur ediyorlardı. Moğol beyine küçük yüreklerinde büyük bir yer vermeleri de bundan ileri geliyordu.

Ordunun ve kadınlarla çocukların heyecanını çoğaltan ikinci sebep de bayrak merasimine Ulu Gökçe'nin iştirak edeceği hakkındaki haberdi. Ulu Gökçe, bütün bu kalabalık için yüreklerde derin secdeler yaşatan bir isimdi. Onu görmeyenlerden hiç biri, bu isme beşeri bir yüz çizemiyordu. Şimdi, saygı ile sevdikleri Tanrı dostu adamı gözleriyle göreceklerini işitince, adeta iç buhranına tutulmuşlardı.

Nihayet beklenen gün doğdu, o on binlerce insan tek bir göz gibi Timuçin'in geleceği yere teveccüh etti. Ne

ses vardı, ne seda. Ne öksürük duyuluyordu, ne aksırık. Nefesler sanki kesilmiş, yürekler sanki durmuştu. Çocuklar ve hatta hayvanlar da bu umumi sessizliğin cazibesine kapılarak viziltiden, böğürtüden vazgeçmişlerdi. Herkes ve her şey dini bir sükünet içindeydi.

Güneşin ilk ışıkları bu sessiz kalabalığı sararken, büyük davulun sesi gümledi ve onu avulların, orukların, ulusların davullarından çıkan velvele takip etti. Bu, Timuçin'in otağından çıktığını bildiren işaretti. Şimdi kalabalığın heyecanı gözle görülecek bir şekil almıştı. Kadınlar, kızlar, büyük çocuklar atların eleanorleri üzerinde ayağa kalkıyorlar, at uşakları develerin hörgüçlerine tırmanıyorlar, ihtiyarlar kağnaların üstüne yiğdıkları değneklerin tepesine çıkmaya çalışiyorlardı. Hemen her göz, Timuçin'i görebilmek için bir yükselseme çabasına girişmişlerdi.

O günün en ünlü adamı, pişmiş gönden yapılmış iç zırhının üstüne kısa bir kurt postu geçirmiş, başına siyah deriden bir kalpak koymuş, eline yayını almış, beline kılıçını takmış olduğu halde yaya yürüyerek geliyordu. Harbe gidecek askerlerin oluşturduğu dairenin tam ortasında dört köşeli bir taş vardı. Önüne Timuçin'in tuğları ve siyah bayrağı dikilmişti.

Moğol beyi işte o dört köşe taşa doğru yürüdü, tam taşın önüne geldiği sırada karşı taraftan Ulu Gökçe göründü. Yine yarı çıplaktı, uzun saçları yine örtüsüz omuzları üstünde dalgalanıyordu. Taşın yanına Timuçin'den sonra varmak istiyormuş gibi yavaş yürüyordu. Fakat onun adımlarındaki sakinliğini çarçabuk sezen Timuçin de yürüşünü birdenbire hafiflettiği için, ikisinin taş önüne gelişî aynı anda vuku bulmuştu.

Biri, on binlerce kişiyi kolundaki kuvvete boyun eğ-

diren, öbürü, aynı kütlenin vicdanında taht kuran iki adam, yan yana gelince ellerini birbirlerine uzattılar, Türk usûlü selamlAŞtılar. Halk, dini ve dünyevi iki kuvvetin şu birleşmesinden dolayı nedeni belli olmayan bir zevk ve heyecan duymuş, alkışa girişmişti.

“Yaşa Ulu Gökçe, yaşa Timuçin!”

Ünlü başbuğlar, avul ve oymak beyleri iki büyük reisin etrafında çevrelenmişlerdi. Tanrılar sevgilisinin orduyu kutlamasını, Timuçin’in de bayrak merasimine bağlama emrini vermesini bekliyorlardı. Halk da alkışı kesmiŞti. Gözlerini yine o dört köşeli taşa dikmişti.

İşte bu sırada, gökyüzünde pek iri olmayan bir kuş belirdi. Nereden çıkıp da bu sahnenin üstüne geldiği anlaşılmayan bu kuş, o tertemiz boşlukta bir avuç gökkuşağı parçasına benziyordu. Pırıl pırıl uçan bir gökkuşağı parçası!..

Güneşin nuru altında büsbütün güzelleşen bu kuş, oradaki binlerce insanın gözünü kendi üzerine çekmişti. Artık ordu Timuçin’i de, çiplak azizi de unutmuş gibiydi. Beş renkli bir tüy deri içinde tuhaf daireler çizen, gökyüzünde fırıldırı dönen bu tuhaf mahlûka bakıyordu. Bizzat Timuçin de biraz şaşırılmış görünüyordu. Ağırlığını muhafaza etmekle beraber gözü kuştaydı, onun belirli bir mintika içinde uçuşunu seyrediyordu. Yalnız Ulu Gökçe, kuşla alâkadar olmamıştı. Dalgın dalgın önüne bakıyordu.

Bu güzel kuş, uzunca bir müddet döndü, dolaştı ve sonunda aşağı doğru süzülmeye başladı. Artık herkesin yüreği ağzındaydı. Gökten inen bu zarif ve sevimli mahlûkun nereye, kimin omzuna veya başına konacağını merak etmek, her yürekte bir heyecan firtinası uyandırılmıştı.

Beş renkli kuş, bu umumi heyecan içinde süzüldü, süzüldü, dört köşeli taşın üstüne kadar indi ve orada küçük bir tereddüt çırıntısı gösterdi. İyi görenler ve onun kanat darbelerini gözden kaçırmayanlar, güzel hayvanın Ulu Gökçe'ye yaklaşmak istedigini, fakat ani bir çekinişle ondan uzaklaşıp dört köşeli taşa konduğunu görebilmişlerdi. Timuçin ise Ulu Gökçe'nin kuşa, belirsiz bir işaretle ve duyulmaz bir sesle taşı gösterdiğini sezer gibi olmuştu.

Her ne olursa olsun bu beş renkli kuş, korkmadan ve çekinmeden yere inmiş, bayrak merasiminin merkezini teşkil eden dört köşeli taşa konmuştu. Göğün boşluğununa doğru uzanan binlerce mızrağın pırıltısından, o büyük kalabalığın azametinden, taşın yanı başında duran adamlardan korkmayan bu kuş, bütün o halka kılığını değiştirmiş bir tanrı gibi görünyordu. Hatta bir kısmı onun dile gelip Ulu Gökçe'ye bir şeyler söyleyeceğini umuyor, bekliyordu.

Hakikaten kuş da bu tahminleri boşça çıkarmadı ve dile geldi. Gerçi halkın umduğu gibi Ulu Gökçe'ye dönüp de Türkçe sözler söylemedi ama sessiz de kalmadı. Önce kanatlarını gerdi, ayaklarıyla taşı eşeler gibi bir şeyler yaptı, sonra sarı gagasını havaya doğru kaldırdı ve hemen herkesin işiteceği kadar kuvvetle öttü.

“Çing giz, Çing giz!”

Timuçin, hayretini belli etmemek için kaşlarını çatarken bütün ordu başını eğmiş, ilahi bir ezgi işitmişler gibi derin bir huşuya bürünmüşlerdi. Kuş, kısa bir fasıladan sonra tekrar ağızını açtı ve aynı sedayı püskürdü.

“Çing giz, Çing giz!”

O dakikaya kadar kollarını göğsüne kavuşturmuş duran Ulu Gökçe, bu ikinci ötüş üzerine ellerini havaya kaldırdı ve gür sesiyle haykırdı.

“Ulu tanrı, bu kuşun ağızıyla bize ve size emirler veriyor! Diz çökelim, dinleyelim.”

Bütün halk, tek bir vücut gibi bu emre itaat etti. Atlılar yere sıçrayarak, kağnidakiler yerlerinden atlayarak, kadınlar çocuklarını bir tarafa bırakarak bu diz çöküşे iştirak etmişlerdi. Yalnız Ulu Gökçe ve Timuçin ayaktaydı. Kuş, kendine gösterilen şu saygından haz almış gibi, üçüncü defa olarak “Çing giz, Çing giz,” diye ötünce, Ulu Gökçe Timuçin'e de ihtarda bulundu.

“Çök ve bekle!”

Şimdi o da ağır çizmelerinin ve taşıdığı silahların izin verdiği nispette diz çökmüş, çatık kaşlarla çıplak adama bakıyor, derin düşüncelere dalmış görünüyordu. Bu sırada kuş, beş renkli kanatlarını hızlı hızlı çarptı ve havalandı. Herkes, minimini ağzında Ulu Tanrı'nın sesini taşıyan bu güzel hayvanın nereye doğru uçtuğunu görmek için gözlerini onun izine kaldırırken bir gürültü, iki bulutun çarpışmasını andıran bir ses duyuldu ve kuşun izinden ayrılan gözler, o dört köşeli taşın ikiye ayrıldığını gördü.

Evet, o koca taş ikiye bölündü. Ulu Gökçe de yere çömelip bu yarık taşın içinden bir şeyler çıkarıyordu. Tanrı ağızıyla konuşan beş renkli kuştan sonra taşın yarılığı, içinden bir şeyler çıkıştı orduyu ve orduya bağlı olan çoluk, çocuğu derin bir şaşkınlığa uğratmıştı. Hiç kimse bütün bu olanlara bir türlü anlam veriyordu. Timuçin de açık bir sabırsızlık içinde bu garip sahnenin sonunu ayrıntılı bir şekilde düşünmeye çalışıyordu.

Ulu Gökçe çömeldiği yerde çok durmadı ve elinde bir hürma dali kadar uzun bir taş parçasıyla ayağa kalktı. Bu taşın düz yerinde, çok ustalıkla yapılmış bir kaplumbağa resmi vardı. Kaplumbağanın iki yanında da iki ejderha resmi bulunuyordu.

Çıplak adam, yarılan taştan çıkardığı bu tuhaf nesneyi orduya doğru uzattı.

“Bu,” dedi. “Tanrının Timuçin'e gönderdiği mühürdür. Bundan sonra adının altına bunu basacak ve bu mühür onun elinde bulundukça yeryüzü Timuçin'e boyun eğecek. Ulu Tanrı böyle istedi, Timuçin'in adını da şu mührün yüzü suyu hüremetine değiştirdi; ‘Cengiz’ koydu. Hepiniz, gökten gelen kuşun bu adı bağırdığını duyduğunuz, Timuçin'in Cengiz olduğunu işittiniz. O halde alkışlayın, haykırın. Yaşaşın Cengiz!”

Bütün ordu, Timuçinlikten Tanrı emriyle Cengizlige geçen Moğol beyini bu yeni adıyla alkışlarken, Ulu Gökcé fikir ve sırları birliği yaptığı adama yaklaştı, elindeki taş parçasını uzattı ve herkesin işiteceği bir sesle şu sözleri söyledi.

“Kalk Cengiz, ayağa kalk. Artık Türk'ün birleşme günü, yükselseme günü geldi. Durmadan yürü, durmadan ilerle. Çünkü Tanrı böyle istiyor!”

Cengiz, bu sözleri sükûnetle dinledi, yine sükûnetle o taşı alıp koynuna soktu ve gök gürler gibi gürledi.

“Bayraklar verilecek, herkes yerine!..”

Bir saniye evvelki düşünceleri bütün kafalardan söküp atan bu kuvvetli ses, o kalabalığın gözlerini yine kendi üzerinde toplamıştı. Artık kimse deminki kuşu, taştan çıkan mührü ve Tanrı tarafından Timuçin'e takılan yeni adı düşünmüyordu. Orada yalnız Timuçin görünüyor ve kulaklar yalnız onun sesini duymak için çaba harciyordu. Çünkü sıra, Türk yüreğini her şeyden daha fazla heyecanlandıran bayrak dağıtma işine gelmişti.

O günden bugüne kadar Cengiz diye anılan, ebediyete kadar da o unutulmaz adla anılacak olan Timuçin, bütün gözleri kendi üzerine çektiğinden sonra etrafında çevrele-

nen beylere göz gezdirdi ve onların en sonunda duran Sobütay'ı yanına çağırdı, ona kırmızı bir bayrak verdi.

“Öncülere başbuğ sensin, yurdun gözü sana ve eline verdiğim şu sancağa dikilidir. O gözü nemlendirme, guldür.”

Sevinçten kırkırmızı kesilen Sobütay, boyun eğdi ve titrek bir sesle ant içti.

“Sağ elim düşse sol elimle, o da düşse bileksiz kollarımla, onlar da kesilse dışimle bu sancağı yüksekte tutacağım. Şu can bende oldukça, yabancı bir parmak senin verdiğin sancağa dokunamayacak!”

Cengiz; “Biliyorum, bildiğim için seni önmüze koyuyorum,” dedi ve gözlerini yine etrafındaki kümeye çevirerek genç Cebe'ye işaret etti. Henüz yirmisine basmayan bu delikanlı, orada bir vazife almayı aklının ucundan bile geçirmiyor, geçirse bile bu şerefi uzak bir geleceğin niyeti olarak hayal ediyordu. Cengiz'in Sobütay'dan sonra kendisini çağırması üzerine adeta sendeledi, yürüyemez oldu. On binlerce halkın hiç umulmadık bir süre içinde zirvesine çıkmak, birdenbire ordu kumandanları arasına karışmak, genç bahadıra bir baş dönmesi getirmiş gibiydi, bulunduğu yerde sallanıyordu.

Cengiz Han, onun sevinçten şaşkılığını görünce işaretini söze çevirdi.

“Beri gel Cebe,” dedi. “Gök bayrak seni bekliyor!”

Cengiz'in sesi, onun şaşkınlığını giderdi ve delikanlı ilerledi, heyecan içinde iki elini yanlarına uzatıp bekledi. Cengiz, genç bir adamı yüksek başbuğlar arasına niçin soktuğunu anlatmaya lüzum görmüş olmalı ki, elinde tuttuğu gök bayrağı Cebe'ye vermeden evvel yanındaki beylere şu sözleri söyledi.

“Cebe sınanmış bir yiğittir. Onun ardında savaşa gi-

renlerden kimse susuzluktan çatlamadı. Çünkü Cebe, yola çıkarken yoldaşlarına mataralarını doldurtmayı unutmaz. Yine Cebe'nin adamlarından biri baltasını ya-hut mızrağını yanlış kullanmamıştır. Hele onlardan hiç biri, Cebe'nin kendilerine verdiği silahı, düşmandan kurtulmak için eline almadı. Çünkü Cebe, baltanın, mızra-ğın, kılıçın düşmandan kurtulmak için değil, düşmanı öl-dürmek için taşındığını herkese öğretmiştir. Yine Cebe, silahın kırıldığı yerde düşmana yumrukla saldırılacağını, yumruğun yorulduğu yerde dişlerin iş göreceğini bilir ve öğretir. Ya gebertir ya da geberir. Arkadaşlarını da ken-dine benzetir. Onun için gök bayrağı ona veriyorum, sağ kola başbuğ yapıyorum."

Cebe bayrağı aldı, diz çöküp Cengiz'in elini öptü, kimi beyaz saçlı, kimi beyaz bıyıklı beyleri de selamladı ve sı-raya girdi. Ordu, öteden beri yiğitliklerini iştip adalarına saygı beslediği bu ünlü gençlerin en yüksek vazifelere getirilmesini, derin bir sükünetle tasvip ediyordu. Cen-giz, kayırdığı ve yükselttiği adamların ordu tarafından da sevildiğini anlayınca yanı başında duran dev yapılı bir adama döndü.

"Buğurcu," dedi. "Sol kol senin!"

Ve yine onun gibi uzun boylu ve çok heybetli başka bir adama yüzünü çevirdi.

"Mohuli! Ortada seninle ben bulunacağız. Dokuz ak tuğ dokuz kara tuğ bizim önumüze çekilecek."

Daha sonra Ulu Gökçe'ye doğru bir adım attı.

"Tanrınnın sevgili oğlu," dedi. "Bizi kutla, bize uğur ver ki, yüreğimiz bir kat daha peklesin, bileğimiz demir-leşsin, gözlerimiz sertleşsin!"

Gökçe yavaşça öksürdü, saçlarını omzuna doğru attı ve herkesin kulağına akan bir sesle söyle başladı.

“Türkler, yiğit Türkler! Sizden bir parça olan Moğolların beyini Ulu Tanrı size han yaptı, adını yine sizin önünüzde değiştirdi. Timuçin'i Cengiz'e çevirdi. Şimdi siz, onun buyruğu altında yola çıkacaksınız. Durmadan, dinlenmeden, kanmadan, usanmadan yürüyecek, sende-leşmeden ileri gideceksiniz. Tanrı ağızıyla size söylüyorum. Özlediğimiz ve özlediğiniz işi, Türkü bir sancak altına koyma işi bitinceye kadar kimseye acımayacak, katı yürekli olacaksınız. Size uymayanlara, Türk de olsa, nefes aldırmayacaksınız. Eğer siz, Türk birliği için Tanrı'nın dediğini yaparsanız, yeryüzünde insanlara hükmeden on iki büyük han ve hakan size mutlaka boyun eğecektir. Yine siz, yorulmadan yolunuzda yürürseniz, yüz kırk dört bin millet yasanızı tanıယacaktır.”

“Türkler, yiğit Türkler! Uluslarımız küçüktür, yeryüzü kalabalıktır demeyiniz. Biz bir avuç kaba saba çobanlarız, avcılarız demeyiniz. Günbatımında hüküm süren bir hakanın (Bizans imparatoru) on kere yüz bin çeri çikardığı söyleniyor diye ürkmeniniz. Çin Hakanı'nın yedi yüz büyük ulusa sözü geçtiğini düşünüp sıkılmayınız. Hint Hakanları'nın binlerce cenk fili beslediklerini göz önüne getirip üzülmeyiniz. Çünkü bir Türk, isterse bir ulus olur, o güçle ileri atılır. Nasıl ki atalarınız vaktiyle atıldılar, Çin'i de, Hint'i de altüst ettiler. Siz de onlar gibi yiğit olunuz ve yeryüzünü kendinize ülke yapınız. Tanrı böyle istiyor!”

Sonra Cengiz'e döndü.

“Yürü Cengiz Han, yolun açık olsun. Başına toplanan'ı temiz kalabalığın bugün adını anan yok. Fakat bir gün gelecek, bunların adı her dilde gezecek. Çünkü Tanrı, Türkü tanımayanların burnunu kırmak için seni gönderdi. Altın Kağanlar'ın (Çin imparatorları), Hint-

li Hakanlar'ın adları artık unutulacak, insanları tek bir adam kullanacak. Bu adam, sensin! Tanrı böyle istiyor! Haydi ileri!"

Cengiz de bağırdı.

"Haydi ileri!.."

Şimdi davullar, zurnalar çalınıyor, on binlerce çingirak coşkun bir ses doğuruyor ve o kalabalık yuvasından oynamış coşkun bir deniz gibi dalgalana dalgalana yürüyordu. Söbüütay'ın öncülerini, bugünün talim gören ordularını imrendirecek bir intizamla o kalabalıktan sıyrılmışlar, ileri atılmışlar, tozu dumana katarak Taycigotlar eline doğru at koşturuyorlardı. Yine sihirli bir düzen ve hız içinde sağ ve sol kollar ayrılmışlar, arkalarında kendi kağnırları, kendi ağıl hayvanları olduğu halde yürümeye girişmişlerdi. Çok iyi çizilmiş uzun ve canlı bir dörtlüğe benzeyen bu kolların arasında yine seyyar bir dörtlük gibi merkez kolu yürüyor ve Cengiz Han'ın üzerinde bir kurt başı asılı olan siyah bayrağı, bu kolun önünde dalgalanıyordu!

Göncü Hatun, güzel bir ata binmiş olduğu halde ağırlıklarla beraber kocasını takip ediyordu. Cengiz Han'ın sevgili kardeşi Hazar, ağabeyinin yanına başındaydı. Büyük hatun, kocası Minikilik İçigen ve küçük oğlu Beytor'la birlikte Yilon Buldok'ta kalmıştı!

BÖLÜM V

Cengiz'in Taycigotlar üzerine başlattığı seferin sonu parlak bir zafer oldu. Bu zafer, onun ordu başına getirdiği genç kumandanların yüksek gayretinden, eşsiz maharetinden doğmuş olmakla beraber bir taraftan da kendi eseriyydi. Çünkü o vakte kadar riayet edilen harp usulünü, bu muharebede değiştirmiş, yepyeni bir teşkilatla düşmanlarına saldırmıştı. Taycigotlarla müttefiklerinin otuz bin kişilik ordularını on üç bin kişilik bir kuvvetle darmadağın edebilmesi, bu teşkilat sayesindeydi.

Bu Taycigot harbinden önce Türkler, topyekûn halde hücum ederler ve topyekûn halinde boğaz boğaza gelirlerdi. Cengiz, kendisinden çok kuvvetli olan düşmanlarına karşı askerini, biner kişilik on üç kola ayırdı. Bu kolları daire halinde dizdi. Birlikte getirilen sürüleri, çadırları ortaya aldı. Hayvanları birbirine bağladı, ön tarafa arabalardan ve ağır eşyadan barikatlar kurdu. Süvarileri biner kişilik firkalara, piyadeleri ise elliser kişilik müfrezelere ayırdı. Bu müfrezeleri de, onar kişilik cepheler teşkil etmek suretiyle beşer sıraya koydu.

En öndeği iki saf, zırhlıydı. Eğri kılıç ve yayla silahlanmışlardı. Cengiz ilk defa olarak bunlara birer de kargı vermişti. Bunların atları da zırhlıydı. Arkadaki saflar ise hafif ve zırhsız atlara binmişlerdi. Kaynamış gön veya demir ağ zırh giyinmişlerdi. Harp başlar başlamaz arkadaki

safları öne geçirmiş, düşman saflarını ok ve kargı ile sarstırip hırpalattıktan sonra onları birdenbire geri çekmiş ve öndeği yorulmamış iki sıra askerle düşmanın yorgun kütlesini yüz yüze getirmiştir. İşte bu usul, onun zafer kazanmasını temin eden büyük bir etken oldu ve bu usule, ondan sonraki harplerde de riayet edildi.

Cengiz'i cihangir yapan, askeri teşkilatındaki nizam ve intizamıdır. O, ordusunu esas itibariyle onar bin kişilik kısımlara ayırmıştı. Bugünkü tabirle birer kolordu olan bu onar bin kişilik kısımlara Tümen ve kumandanlarına tüman ağası deniyordu. Tumanlar binlere, binler yüzlerre, yüzler ellilere, elliler beşlere veya onlara ayrılmıştı. Bunların kumandanlarına sıra ile binbaşı, yüzbaşı,ellibaşı, onbaşı adlarını vermiştı. Bir tumanın zabitleri diğer tumanın zabitlerine karışmazdı. Her zabit ancak kendi tümenindeki komutandan emir alırıdı.

Cengiz'in ülkesinde erkek ve kadın en büyüğünden en küçüğüne kadar her silahı muhafaza ile mükellefti. Silahlarını temiz tutmayanlar, iyi korumayıp sakatlayanlar ve kaybedenler çok ağır ceza görürlerdi. Atların defterini tutmak, denetlemesini yapmak, icabında toplayıp ordu emrine vermek işi dinç ve çevik adamlara, koyunları muhafaza etmek vazifesi de harbe yaramayan kimselere veriliirdi. Cengiz, büyük ve küçük zabitlerle candan alakadar olurdu ve "Bütün zabitler her yıl beni bir defa olsun görmelidirler," derdi.

Cengiz, çok büyük bir zafer kazanmıştır. Çünkü Taycigotlar en savaşçı aşiretti. Başlarında da Türkeli'nin çok ünlü bir beyi vardı. Camoka adlı olan bu bey, Çin Hakanın'dan bile ikram görüyor, hediyeler alıyordu. Cengiz'in Taycigotlarla müttefiklerini yenmesi ve üç-

dört büyük aşireti kendi bayrağı altına sokması, Çin İmparatorluğu'nu oldukça ilgilendiren bir hadiseydi. Camoka öldürülememiş ve yakalanamamıştı. Onun ya Çin ülkesine geçmesi yahut Merkitlere veya Keraitlere sığınması, Türkeli'nin bu çok kuvvetli uluslarını Cengiz Han aleyhine kuşkırtması muhtemeldi. Lâkin o ihtimal, kazanılan zaferin kıymetini azaltamaz, neşesini bozamazdı.

Cengiz Han, öz Türk topraklarında birinci adam olarak görünmek ve tanınmak imkânını kendine temin eden bu zaferi, lâyık olduğu üzere, kutlamak ve kutlamak için harp meydanında büyük eğlenceler tertip etti. Ele geçen malları askerlerine dağıttı. Mağlup aşiretlerin tutsak olan kızlarını kendi emrindeki aşiretlerin gençliğiyle evlendirdi ve bin çift gelinle güveyin düğünü bir arada yaptı. Yeni zapt olunan topraklara yeni oymaklar yerleştirdikten ve bu toprakları gezip dolaştıktan sonra müttefik ulusları yurtlarına gönderdi, kendi aşiretiyle ve o aşirete karışan Naymanlarla Yilon Buldok'a döndü.

Bu dönüş, tam bir han dönüşüydü. Orduya dağıtılan binlerce attan, koyundan, deveden başka binlerce hayvan, yüzlerce çadır, sayısız silah ve bayrak, kazanılan zaferin sesli ve sessiz yadigarı olarak Moğol başkentine götürülüyordu. Bu bir sürü ganimet arasında, Taycigot aşiretine mensup iki düzine kadar da bey ve beyzade vardı. Bunlar, Cengiz'in huzurunda yürütülüyor ve karanlık bir akibete doğru sürükleneiyorlardı.

Yilon Buldok'ta kalan ihtarilar ve çocuklar, başlarında Cengiz'in annesiyle Minigilik İçigen ve Ulu Gökçe olduğu halde galip yurttaşları bir kaç saatlik yoldan karşılamaya çıkmışlardı. Cengiz, kendi hemşerilerinin küçüğe, büyüğüne birer at veya birer koyun hediye vermek

suretiyle at üstünde herkesin gönlünü aldıktan sonra Ulu Gökçe'nin kulağına eğildi.

“Geri kalan malın hepsi senin. Nasıl hoşuna gitti mi?”

Çıplak adam, bu sözleri duyar duymaz bindiği atın üzerinde doğruldu ve bağırdı.

“Cengiz Han, şu atları, davarları, sıçırları Ulu Tanrı'ya armağan getirdi. Tanrı da size bağışladı. Haydi durmayın, paylaşın!”

Ve Moğol çocukları, kendilerine verilenlerden arta-kalan malları paylaşmak üzere saldırırlarken Cengiz'e döndü.

“Bana lâyık olacak armağanı henüz bulamadın. Onu tam yerinde ben kendim isterim ve senden alırım!”

Cengiz dudaklarını ısırdı ve bir şey söylemeden atını ileri sürdü. Çünkü Ulu Gökçe'nin han kesesinden yaptığı şu ikramla halkın gönlünde yeni bir yer tuttuğunu anlıyordu. Kendi kazandığı zaferden ziyade bu ikram, halkı daha çok sevindirmiştir ve bu sevincin şükranı ise Ulu Gökçe'ye ödenecekti.

Cengiz, bu durumda iligine kadar ateşlendi ve için için homurdandı.

“Seni öldürmezsem, Erlik Han (Cehennem Tanısı) beni öldürsün!”

Bununla beraber, otağının önünde Ulu Gökçe ile güler yüz göstererek candan bir dost gibi ayrıldı. Orada, otağın içinde henüz attan inen Göncü Hatun vardı, yol kıyafetiyle ayakta duruyordu. Cengiz Han, Ulu Gökçe'den aldığı iç sıkıntısını bu güzel kadının verebileceği nazlarla telafi etmek istedî.

“Göncü,” dedi. “Bir şey soracağım.”

“Buyurun, Ulu Han!”

“Ünüm büydü, ülkem büydü. Türkeli'nin en yüksek adamı ben oldum. Artık anlaşabiliriz, değil mi?”

“Hayır, ulu han, yine hayır!”

“Niçin Göncü? Beni hala küçük mü görüyorsun?”

“Küçük değilsin. Fakat Çin Hakani'nı henüz alt edemedin. Onu yen ki, ben senin olayım.”

Cengiz, şöyle bir saniye somurttu. Kazandığı büyük zaferin zevkini sakatlayan şu kadına ağır bir söz söylemek istedi. Fakat soğukkanlılığını pek çabuk buldu. Göncü Hatun'un en büyük rolü oynamış olduğunu hatırladı ve artık kızmamaya, onu kendi haline bırakmaya karar verdi. Lâkin güzel kraliçenin yanından kovulmuş bir adam gibi çıkmayı da kibrine yediremedi, küçük bir laf sokmak istedi.

“Saçı uzunların,” dedi. “Akı kısa olur. Sen beni kendinden uzaklaştmakla birçok şeyleden uzak kalyorsun.”

Göncü, kızıl yakutlarını şöyle bir kıvırıldı.

“Gönül umduğunu bulmak ister, bulunca da hoşlanır. Ben böyle yaşamayı istiyorum. Tek böyle olayım, isterse keçesiz kalayım, kuru toprakta yatayım.”

“Bizim ahır uşakları da altlarına toprak, üstlerine yaprak döşüyorlar. Bu imrenilecek şey değil. Akılın varsa benim kucağıma yüksel.”

“Kucağınız kaç aydır ki açık. İsteseydim oraya düşerdim. Fakat ant içtim, andımı bozamam.”

“Sen andını bozmayadur, Cengiz Han eşsiz kalmaya-
caktır. Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi kucağıma koşar.”

“Ellisi değil, ellî bini koşar. Fakat içlerinde bir Göncü bulunmaz.”

“Benim sevgim, benim saygım her kadını bir Göncü yapar. Seni de bu ülkede saydırın da benim. Bunu unutma.”

“Onu unutmuyorum, senin biraz evvel yalvardığını unutmadığım gibi!”

Cengiz'in kaşları çatıldı, burun delikleri açıldı, gözlerindeki o sert bakış korkunçlaştı.

“Sözünü tart,” dedi. “Beni de tartısız konuşturma. Sonu fena olur.”

Şimdi Göncü'nün de canı sıkılmıştı. Kendi güzelliğine kulaktan aşık olmuş gibi görünüp, at uşağı kılığına bürünüp, Naymanlar yurduna kadar gelen ve bir sevda çılgını rolü oynayarak kendini kaçırıp nikahlayan, sonra Naymanların Moğol bayrağı altına girmesini yine kendine temin ettiren bu adamın birdenbire ağız değiştirmesi, olaylara hakim bir vaziyet alması, hele tehditlere girişmesi hem gücüne gitmiş hem de sinirine dokunmuştu. Ona, kendinin yerlerde sürünecek bir kadın olmadığını anlatmak istiyordu. Bunun için sınırlı sınırlı dört yanına bakındı, bir kaç ağır kelime aradı ve haykırdı.

“Ben Börta değilim. Börta, o senin kaçırılan karın, belki Merkitler yurdunda el öpüyor, etek öpüyor, ayak öpüyor. Bey olsun, uşak olsun her kişiye göğsünü açıyor, döşeğini açıyor. Ben bunu yapamam, sana değil, bin Timuçin'e boyun eğemem. Ya dediğim olur, ya gözüme toprak dolar.”

Tam dokuz ay önce kaçırılan güzel karısını bayağı bir orta malı gibi nitelendiren şu ağız, Cengiz için zifiri kara dumanlar püsküren bir cehennem deliği gibi çirkin göründü. Söylenen sözlerin her biri ateşli bir ok gibi yüreğini yaktı ve bu yanlış ona her şeyi unutturdu, gözünü

kan bürüdü, eli şuursuz bir tehevvür içinde kılıcına gitti, dudaklarından ürkütücü bir feryat döküldü.

“Bin Göncü bir Börta’ya feda olsun. Sen onun adını mı kirleteceksin. Sus, geber uğursuz!”

Kılıcını da yarıya kadar çekmişti. Ele geçirmek için bu kadar zahmetlere katlandığı ve biraz evvel kendisini candan bir iştahla kucaklamak istediği güzel kadını adı bir keçe gibi ikiye bölecekti. İşte bu sırada, Göncü’nün de genç yaşta ölüme kavuşmayı kabule hazırlandığı sırada çadırın perdesi açıldı, içeri Beyter girdi.

Cengiz, küçük kardeşinin böyle elini kolunu sallarak içeri girmesi üzerine bir kat daha sınırlendi.

“Ne var kurbağa,” dedi. “Burasını yosunlu su çukuru mu sandın da içeri daldın?”

Genç prens, bir bakışta olan biteni anladı, kollarını göğsüne kavuşturarak yıldırım bekleyen bir fidan biçimini alan yengesine “Korkma!” der gibi ümit ve cesaret verici tatlı bir bakış uçurdu. Sonra ağabeyine doğru bir adım attı.

“Börta geldi,” dedi. “Benim çadırda oturuyor!”

Cengiz'in kılıcındaki eli gayri ihtiyari bir yanına sarkmıştı. Öbür eli de yine aynı şekilde büyüklerine gitmişti. Yüzünde, söylenilen sözleri anlamadığını gösteren bir şaşkınlık vardı. Gözlerinde başka başka duygulardan doğma çeşit çeşit pırıltılar doğup sönyordu. Göncü Hatunda, hemen hemen aynı şaşkınlık içindeydi. Biraz evvel haysiyetsiz bir kadın olarak tasvir etmek istediği kişinin, kendi kumasının ansızın meydana çıktığını işitmek onu da derin bir hayrete düşürmüştü. Fakat Göncü'nün hayatı Cengiz'inkine benzemiyordu. Bunda biraz da ızdırap karışıklığı. Çünkü Börta'nın Moğol yurduna dönüşü, ken-

disini orada birinci kadın olmak mevkiiinden düşürecekti veya düşürebildi. Börta, Cengiz'in karısı ve sevgilisiydi. Uzun bir esaret hayatından sonra yurduna dönen bu kadın, şüphe yok ki eski mevkiiyi isteyecekti ve alacaktı. Bu mevki, hem Moğol tahtı, hem de Cengiz'in yüreğiydi.

Çin Hakanı alt edilmeden, yenilmeden Cengiz'e muhabbet göstermemek ve Cengiz'in muhabbetini kabul etmemek isteyen, bu uğurda ölümü bile kabule hazırlanan Göncü, şimdi pek başka türlü düşünüyordu. Börta'nın gelişti onun gururunu, inadını kökünden sarsmıştı. Çünkü Cengiz, muhtaç olduğu muhabbeti bu güzel kadının yanında bularak Göncü'yu tamamıyla unutabilirdi. Halbuki, sevile sevile ölmekte şeref, böyle unutulmakta ise zillet vardı.

Tehditten ve kılıçtan korkmayan genç kadın, şimdi derin bir endişe içinde çarpınıyordu. Börta'nın yanına gitmemesi için Cengiz'in ayaklarına kapanmaya, evvelki inadından vazgeçmeye ve her şeyi kabul etmeye razıydı. Börta'nın geliştiyle onun yüreğinde örtülü duran aşk bir denbire şahlanmıştı ve bütün ihtarşaları çığneyerek kendini yaşatmak hırsıyla ateşler püskürüyordu.

Öldürmek istediği güzel kadın geçirdiği buhranı, kendi şaşkınlığı arasında sezemeyen Cengiz, birkaç dakika içinde kendini topladı, küçük kardeşine heyecan dolu kesik bir sesle sordu.

“Börta mı geldi, nasıl geldi?”

“Nasıl gelecek Ulu Han? Basbayağı geldi.”

“Merkitler yurdundan buraya uçarak gelinmez ya. Altında at, yanında uşak bulunması gereklidir. Belki Merkitlerden elçi de gelmiştir. Herifler bizim gücümüzün büyüğünü, kolumuzun uzadığını, çerimizin çoğaldığını

görünce, Börta'yı gönderip suçlarını bağışlatmak istemişlerdir. Sen böyle düşünmüyor musun?"

"Ben bir şey düşünmüyorum ve düşünmem de. Yalnız Merkitlerin suçlarını bağışlatmak için değil, seni küçük düşürmek için Börta'yı gönderdiklerini anlıyorum."

"Bu ne demek uğursuz, açık söyle."

"Söylemeye dilim varmıyorum, varamayacak da."

"Hay dilin düşsün, söyle. Yoksa Börta hasta mı?"

"Keşke hasta olsa, keşke canı çıkmış olsa."

"Ne var çocuk, söylesene. O, hasta değilse nedir?"

"Gebe, Ulu Han, gebe!.. Merkitler onu kirletmişler, şimdi de seni, Moğolları ve dostlarımızı kirletmek için getirip çadırımızın önüne bırakmışlar!"

Göncü'nün sarılmış cehresi buluttan kurtulan ay gibi aydınlanırken, Cengiz'in yüzü bir avuç gece gibi karardı, gözlerinin ışığı söner gibi oldu. Fakat bu kararttı ve sözleş, kısa bir zaman içinde geçti ve yiğit Moğol, eski şeklini buldu. Hatta gülümsemi ve küçük kardeşinin omuzlarına elini koyarak şen şen haykırdı.

"Hay seni kurbağa beyinli. Ben de Börta hasta diye üzülüyordum. Desene o, yurdumuza uğur getirmiş, bana en büyükarmağanı hazırlamış."

Beyter de, Göncü de hayretten açılan ağızlarını kapatmaya zaman bulmadan Cengiz ilave etti.

"Börta buradan giderken zaten gebeydi. Tanrı acıdı da onu Merkitler yurdunda doğurtmadı. Hemen gideyim, yavrusu yad ellerde düşürmediği için kendisine teşekkür edeyim. Sen de beylere söyle, Börta'nın dönüşü şerfinde şenliğe hazırlansınlar!"

Göncü ve Beyter, dilsiz bir hayret içinde bakışıp dururlarken Cengiz çadırından çıktı, hızlı hızlı kardeşinin

otağına doğru yürümeye koyuldu. Genç han, hem koşar gibi yürüyor hem de ağlar gibi söyleniyordu.

“Tek gitti, çift geldi. Anamdan sonra karım da kendini kirletti. Demek ki Tanrı beni sınıyor. Er olmaliyim, ele güne karşı gülünç duruma düşmemeliyim.”

Beri tarafta Göncü, kayınbiraderinin ellerine yapışmış, ağlaya ağlaya soruyordu.

“Han bu gebe kadını yanında mı tutacak, elin piçini bağına mı basacak? Beni bir yana atıp unutacak mı?”

Beyter gamlı gamlı cevap veriyordu.

“Börta’nın Merkitlerden döl aldığı meydanda. Kardeşim düpedüz yalan söylüyor. Fakat kanımızın şerefi Cengiz’in keyfine bağlı değil. O şerefi korumak onun kadar bana da düşer. Şimdi gideceğim, Börta’yi kardeşimin önünde söyleteceğim, getirdiği piçi yine Merkitlere yolayacağım.”

“Yap yiğidim, bunu yap. Aranıza bir piç karışmasının önüne geç. Beni de Börta’ya yenilmekten kurtar!”

Cengizle Börta’nın karşılaşması açıklı oldu. Kadın, taşıdığı canlı yükün izin verdiği kadar kocasına saygıyla eğildi ve gözlerinden sel gibi yaşlar dökerek inledi.

“Bir inciydim, çamur oldum. Uğur kuşuydum, uyuz ite döndüm. Sana bakmaya yüzüm yok. Fakat suçum da yok. İşte ocağına düştüm, iki canlıyım, yererde sürünenek sana sigınırim. Bana acıma. Karnımdaki suçsuzacıl!”

Cengiz, eliyle uzun bir yolculuğun yorgunluğunu gözlerinde yaşayan talihsiz kadını yavaşça okşadı.

“Tasalanma kadın,” dedi. “Ben suçsuzu ezen kişiden değilim.”

Ve sonra Börta'yı bir keçeye oturttu, kendisi de yanına yerleştii. Konuşmasına devam etti.

"Sen kaçmadın, kaçırıldın. Kendimi korurken seni de düşünseydim, bu kötü iş başımıza gelmezdi. Demek ki suç senin değil, benimdir. Eşini koruyamayan kişi, başına gelecek her şeye dayanmalıdır."

Börta hayretler içindeydi. Affedilmenin zevki, çocuğuna hakaret edilmemesinin saadeti bile bu hayreti ondan gideremiyordu. Yesügey'in oğlu, Moğollar'ın beyi, koca bir ülkenin aman bilmez hükümdarı Timuçin mi bu sözleri söylüyordu! Timuçin, kanı temiz bir kısrağın bile saf kan olmayan bir aygırдан döl almasına göz yummayacak kadar titizdi. Nikahsız aşk yapan kadınları da, erkekleri de acımadan öldürür, öldürdü. Böyle bir adam, nasıl oluyor da kendisine en ufk bir sitem etmeden affeyordu. Bu inanılmaz bir şeydi ve Börta, hayretler içinde gizli bir itimatsızlık duyarak şüphe ediyordu.

Fakat Cengiz, sözlerinde sadık ve samimiyydi. Hiçbir erkeğin gösteremeyeceği bir soğukkanlılıkla karısının vaziyetini gözden geçirmiş ve onun hedef olduğu felâketten ancak kendini sorumlu tutarak Börta'yı affetmişti. Onun yaptığına af demek de doğru değildi. Çünkü o, karısının gebe kalışını mazur görmekle kalmıyor, çok yakında doğacak çocuğu da benimsiyordu.

Cengiz, hiç umulmayan bu kararını da Börta'ya açık tebliğ etti.

- "Evet güzel eşim. Sen yine bir incisin. Tertemiz bir incisin. Ne kirin var ne de çamurun. Eğer aptallık edip de "Çocuk senindir, yanında doğurayım diye yolunu bulup buraya geldim," deseydin seni mutlaka öldürürüm. Sen yalan söylemedin, ben de haksızlık etmiyorum. Suçu

kendim yükleniyorum. Bu suretle anlaşmış oluyoruz. Kala kala ortada şu getirdiğin çocuk kalıyor. Bu, benim değilse de senindir. Sana da benim beceriksizliğim yüzünden yükletilmiştir. O halde onu da benim kabul etmem gerekir. Hiç üzülme, ağlayıp sizlama. Güle güle yavrunu doğur. Kız olsun, oğlan olsun makbulümdür ve bu yavru, yalnız beni baba tanıyacaktır.”

Börta, kocasının bu beklenmedik anlayışına karşı onun ayaklarına kapanmak istedi. Cengiz, kabul etmedi.

“İstemem,” dedi. “Böyle şeyler istemem. Ben kendimi cezalandırıyorum, ömrüm oldukça beni üzecek bir şey yapıyorum. Çünkü suçluyum.”

Ve sonra ayağa kalktı, bulanık bir bakışla karısını süzdü ve konuşmasına devam etti.

“Yalnız aramızda kararlaştırılacak bir nokta var. Ben, Merkitler’ın piçini evladım diye bağıma basacağım. Bu, benim için erlik borcudur. Fakat seni artık okşayamam. Çünkü sana yaklaşıkça seni böyle bir biçimde sokanları görür gibi olurum, sinirlenirim. Onun için yine adımı taşı, çocuğunu dünyaya getirip büyüt. Lâkin beni unut. Çadırın ayrı, keçen ayrı olsun. Hoş, bunda üzülecek bir şey de yok. Çünkü Tanrı sana canlı bir oyuncak verdi. Onunla eğlenir, avunursun.”

Börta, yad ellerde gebe kalışını kolaylıkla hazırladı ve affeden, karnında taşıyıp getirdiği piçi de evlatlığa kabul edeceğini söyleyen kocasının kendisine eskisi gibi yüreğinde ve döşeğinde yer vereceğini de umuyor muydu? Burası bilinemez, ama kocasının söylediği şu sözlerden üzüntü duyduğu belli idi. Bir aralık bir şeyle mırıldanmak istedi. Fakat Cengiz, eliyle sert bir işaret yaptı ve ayağa kalkarak son sözünü söyledi.

“Artık anlaştık. Ben suçumu anladım, cezamı da yüklendim. Sen de ilerisine gitme, bahtına razi ol. Dünya böyle yürü, böyle geçer!”

Ve kapıya doğru yürüdü, yüzünde elemli bir solukluk, bakışlarında açıklı bir donukluk vardı. Yaptığı iş ona, bir dağ devirmekten daha güç gelmiş gibiydi. Gerçi, iyi bir iş yaptığına inandığı için yüreğinde bir sevinç vardı. Fakat bu işin, kendi haysiyetinden birçok şeyler feda etmek demek olduğunu da takdir ettiğinden o sevinç, elem bulutları içine gömülüyordu. Orada durmak, bu bultlardan kırılcımlar çıkışmasına, yapılan iyiliğin berbat olmasına sebebiyet verebilirdi. Bunun için kaçmak, uzaklaşmak, kırlara çıkıp kendi benliğiyle baş başa kalmak istiyordu.

Tam kapı önüne gelip de dışarıya adım atacağı sırada başına gayri ihtiyari geri çevirdi ve Börta'nın ağladığını gördü. Bu ağlayış, on ay evvel belki kendisini üzerdi, yumatırdı. Şimdi aksi tesir yapıyor, sinirlerini kamçılıyordu. Lâkin soğukkanlığını bozmadı, hiddetini yendi ve kuru bir sesle karısına öğüt verdi.

“Gebe kadın şen olmalı, olur olmaz işlerden üzülüp sıkılmamalı. Yavrunun cılız olmasını istemiyorsan, sen de şen ol, ağlama!”

Ve kapıya dönünce duraklıdı. Çünkü Beyter bozuk bir yüzle oradaydı. Kendisinin dışarı çıkışına engel olmak ister gibi tuhaf bir vaziyet almıştı. Cengiz, Göncü'nün çadırına girerken yaptığı gibi buraya da habersiz sokulan küçük kardeşini baştan aşağıya kadar süzdü.

“Yine ne var uğursuz,” dedi. “Bir tatsız haber daha mı getirdin?”

Beyter vaziyetini bozmadı, ısırır gibi bir sesle cevap verdi.

“Börta’nın leşini görmeye gelmiştim, onun seni leşe çevirdiğini gördüm, parmak ısırdım!”

Leş!. Bu, duygusuz ve namussuz dememek için kullanılmış bir kelimeydi. Fakat Cengiz'in Börta'yı öldürmemekle düştüğü vaziyeti tamamıyla ifade ediyordu. Moğol Beyi bunu anladı ve o günün yüreğine doldurduğu bütün emellerin hincini çıkarmak ister gibi bir hiddetle kardeşinin üzerine atıldı.

“Leş mi, leş mi, ben mi leş oluyorum? Söyle yılan, söyle kaplumbağa, söyle kurbaba. Leş kim ve sen ne yürekle bana leş diyorsun, diyebiliyorsun?”

Beyter, yakasını kardeşinin demir pençesinden kurtarmak için silkinirken sözünü de tekrarlamaktan çekinmiyordu.

“Leşe, leş derler. Sen de bir leşsin. Çünkü gözün yok, görmüyorsun. Kanın yok, kızmıyorsun. Yüreğin yok, iğrenmiyorsun. Şu kadın, şu gebe kadın, kanımıza kir karıştırıyor, ailemize piçlik aşılıyor. Sen, ölü beygir gibi duygusuzlaşışyorsun, onu tepeleyemiyorsun. Yarın doğacak piçin sesini dinlemeye, beşiğini sallamaya hazırlanıyorsun. Leş değil de nesin?”

Cengiz, elindeki yakayı bıraktı. Birdenbire sakinleşti.

“Dur,” dedi. “Daha söyleme. Sana şu kadının, öldürülmesini istediğin şu suçsuz kadının yanında bir şey soracağım. Ananı, Mingilik İçigen'e niçin verdiğim hiç düşündün mü? Düşünmedim diyemezsin. Çünkü babağın koynundan çıkan bir kadın; senin ve benim anamız ve bütün kardeşlerimizin anasını bir baldırı çıplak adama nikahlamak çok ağır bir işti. Bunu niçin yaptığımı elbette düşünmüştür ve anlamışındır.”

“O işin bununla bir alakası, bir benzerliği yok.”

“Alakası yok mu? Bunu bilerek mi, düşünerek mi söyleyorsun?”

“Evet. Bilerek, düşünerek söylüyorum.”

“Öyleyse sen bir yalancısın, şu gebe kadından daha kötüsün. O hiç olmazsa yalan söylemiyor.”

Ve kardeşinin söz söylemesine fırsat vermeden devam etti.

“Anam o adamı seviyordu, çadırına alıp beraber yatıyordu. Ben bunu gözümle gördüm, fakat görmememekten geldim. Çünkü gördüğümü sezdirseydim, anamı da, sevgilisini de öldürmem gerekiirdi. Halbuki onların ölmemesi, bizim anamızın yaptığıni gideremezdi. Bunun için ses çıkarmadım ve anamı düştüğü durumdan kurtarmak için kendisini Mingilik'e nikahladım. Fena mı ettim?”

Beyter, iğreniyormuş gibi yüzünü ekşitti.

“Yalan, bu sözler hep yalan. Sen kendini büyültmek için anamı küçülttün.”

“Vay beyinsiz vay. Anamı kocamış bir ite vermekle ben ne kazanacaktım?”

“Ulu Gökçe'yi!.. Zaten sen o pis sihirbazı kazanmak için anamızı feda ettin! Simdide kaynatam, kaynananı kızdırmamak için Börta'yı kucaklıyorsun, onun piçine göğsünü açıyorsun. Demek ki bir lessin, kokmuş bir lessin. Erlik canını alsın, yerin cehennem olsun.”

Beyter bu beddualarını belki daha uzatacaktı, belki de ağabeyinin yüzüne tükürecekti. Fakat Cengiz, lessi direğe bağırın bu küstah ağızin kendine uluorta balgam püskürmesine artık tahammül etmedi.

“Sus uğursuz, sus alçak,” diye bir çığlık attı ve yıldırmış çarpar gibi kardeşini yumrukladı, altına aldı, çılgın bir öfke içinde onu dövmeye koyuldu. Beş on saniye için-

de Beyter'in yüzü gözü kan içinde kalmış, birkaç dişı kırılmış, soluğu kesilmeye başlamıştı. Cengiz, ellerine bulaşan ılık ılık kan damlalarını sezince biraz acır gibi oldu, hem kızgın, hem affetmeye hazır bir sesle sordu.

"Nasıl, leş miyim, yoksa pars miyim? Söyle, suçunu söyle. Yoksa seni geberteceğim."

Beyter, yediği dayaktan biraz ötede ayakta duran Börta'nın bir öç hazzı aldığı sandı, inat etti.

"Leşsin, lehet de aşağısun. Leşlerin hiç olmazsa piçi olmaz. Senin el dülü piçin de var. Tühh sana, tüh sana."

Kanla karışık bu iki parça tükürük Cengiz'in gözlerini kararttı, iradesini eritti ve var kuvvetiyle kardeşinin boğazını sıkımağa başladı. Üç beş yıllık ağaç köklerini koparacak kadar kuvvetli olan bu han pençesi, genç prensin can damarlarındaki kanı akmaktan alikoymakta gecikmedi, üç beş dakika geçmeden Beyter'in gözleri yerinden dışarı fırladı, dili çenesine doğru uzandı, kısa bir çırpmadan sonra nefesi kesildi ve öldü!

Hala hiddetini yenemeyen, hala yüzüne tükürüldüğü için kuduran Cengiz, sert parmaklarının bir ölü boynunu sıkıp durduğunun farkında değildi, artık cansız kalan o boynu alabildiğine sıkıyordu. Fakat arkasından bıçaklanmış bir adam sesine benzeyen, yanık bir inilti duyuncu parmaklarını gayri ihtiyari gevşetti, başına ardına çevirip deli deli baktı ve Börta'nın bir keçe üstünde kıvrandığını gördü.

Yol yorgunu gebe kadın, iki kardeşin kanlı biten dövüşünden ürkmüş ve bu ürkme ile saraya tutulmuş gibi kıvrıyor, inliyor ve ağlıyordu. Onun çektiği ızdıraba rağmen, ses çıkarmamaya çalıştığı dişleriyle dudaklarını ısırmasından anlaşılıyordu. Bununla beraber yanık inilti-

ler, ara sıra o dişlenmiş dudaklar arasından sızıyor ve her iniltiyi bir dizi gözyaşı takip ediyordu.

Cengiz, hala kardeşinin ölü bedeninin üstündeydi. Onun hareketsizliğini hissetmeden gözleriyle Börta'nın iniltili kıvrmasını süzüyordu. Neden sonra bu saralı çırılışın bir doğum başlangıcı olabileceğini anladı, ekşi bir çehre ile yerinden fırladı ve kardeşinin cesedine kuvvetli bir tekme savurarak haykırdı.

"Haydi kalk uğursuz, buradan çık. Buradan değil yurdumdan çıkış, cehenneme kadar git. Bir daha gözüm seni görmesin."

Beyter'in yerden kalkmadığını, hatta kımıldamadığını görünce şaşırıldı, cesede doğru eğildi, şöyle bir baktı ve onun olduğunu anlayınca iki elini başına çarptı, ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem söylüyordu.

"Sen istedin, sen buldun. Genç yaşında candan oldun, uçmadan soldun. Fakat beni de yürekten vurdun, çaresiz derde düşürdün. Vah sana, vah bana. Vah sana, vah bana!..."

Şimdi o, arkada kıvranan ve inleye inleye ağlayan kadını unutmuş, kardeşinin cesedi başında kendi ızdırabını haykıryordu. Bu haykış arasında tuhaf sözler de söylüyordu. Mesela ölüünün boğazındaki parmak izlerini, yüzündeki boğuluş lekelerini görünce, sanki kalabalık bir halk kitlesi önündeymiş gibi, sağ elini havaya kaldırarak şu garip cümleleri haykırmıştı.

- "Yine bahtın iyiymiş. Öyle olmasaydı boğulmadın, boğulup olmezdin, kılıça gelirdin. O vakit ikimiz de kırıldık, küçülürdük. Şimdi yüksek kanlı bir bey gibi öldün, yerin süt gölü olsun!"

Eski Türklerde hanların, hanzadelerin başları kesil-

mezdi. Bu, asalete karşı hürmetsizlik sayılırdı ve öldürülmesi icap eden yüksek asilzadeler, mutlaka yay kırışı ile boğdurulurdu. Cengiz'in kendi kadar şöhretli haleflerinden Hülakü Han, son Bağdat halifesini idama mahkûm ettiği zaman, bu Türk geleneğine riayet ederek onun da kanı akıtılmaksızın öldürülmesini emretmişti. Fakat o halife, bütün benzerleri gibi erkek gibi yaşamış, yay kullanmış bir adam değildi. Kadınlar arasında ve kadın gibi ömür sürmüş bir sersemidi. Bu sebeple Hülakü Han, onu yay kırışıyle boğulmaya layık görmedi. Türk geleneğini ise çiğnemedi, ikisi ortası bir tedbir olmak üzere herifin çuvala konulmasını ve atlara çiğnetilmesini emretti. Böylece halifenin kanı dökülmeden öldürülmesi ve kiriş yayının haysiyetinin de korunması sağlanmış oluyordu.

Cengiz de eliyle yarattığı bu elim sahnenin başı ucunda, bu geleneği hatırlıyor ve kardeşinin kanı akmadan ölebilmiş olmasını iyi bir baht işi sayıyordu. O sırada bunları düşünmek, Cengiz'in töreye çok bağlı oluşundan kaynaklanıyordu. O, kendisinden evvel töreyi düşünürdü, en zor zamanlarda ve hatta ölümle karşılaşacağı durumlarda bile töreye riayetsizlik göstermez, gösteremezdi. Zaten kendisini de başarıdan başarıya götüren de bu kanun severliğidir. Daima kanunu düşünmesi, Türkeli'ni kendisine itimat ettirmiş ve bu itimattan cihangir Cengiz doğmuştur.

O, kardeşinin cesedi başında da işte bu zihniyeti muhafaza ediyordu. Ağır bir cinayet işlerken bahtının kendisini töreye uygun düşmeyecek bir iş yapmasından koruduğu için adeta seviniyordu. Eğer kardeşini kılıçla öldürseydi mutlaka üzüntüsü daha fazla olacaktı. Onu boğmak, yaptığı cinayetin elemini az da olsa azaltıyordu.

Cengiz işte bu vaziyette birçok şey söyledi, ölüünün meziyetlerini saidı, faziletlerini sıraladı. O ölçüde de kusurlarını birer birer dile aldı, hele kendisine karşı gösterdiği hürmetsizlik üzerinde uzun uzun durdu.

"Beyinsiz çocuk, düşüncesiz çocuk, duygusuz çocuk! Cengiz'e leş denir mi, Cengiz'e tükürülür mü, Cengiz'e piç beşiği salla denir mi? Bunu diyenin işte böyle gözü patlar, dişleri dökülür, soluğu kesilir." diye söylendi, sonra ölüye sarıldı, şapır şapır öptü, yüzünü okşadı. Yeni terlemiş gibi görünen bıyıklarıyla oynadı, saçlarını düzeltti. Sanki bir deli gibi ne yaptığını bilmeyerek, neler söylediğinin farkında olmayarak cesedin üzerinde uzun bir zaman geçirdi.

Görünüşe bakılırsa Cengiz, bir kaç saat daha ölüden ayrılmayacaktı. Cinayetinin cazibesine kapılmış gibi ora-ya yapışıp kalacaktı. Fakat çadır içinde birdenbire peyda olan taze bir insan sesi, gözünü dünyaya yeni açan bir kuzu melemesini andıran acemi bir ses, kendi korkunç eserine benliğini kaptırmış olan Cengiz'i kendine getirmiştir. Kardeş katilinin gözü bön bön geri çevrildi ve o gözler iki misli büyüdü!

Cengiz'i önündeki ölüden bir an uzaklaştıran ses, Borta'dan doğan çocuğun ağızından dökülüyordu. Gebe kadın, iki kardeş boğuşurken doğum sancılarına tutulmuş ve Beyter can verirken, yavrusunu doğurma devrine girmiştir. Şimdi sancı dinmiş, doğum bitmiş ve dipdiri bir öğlan, ak keçe üstünde ağlamaya koyulmuştur.

Cengiz Han, şaşkın şaşkın bu sahneye baktı ve yine şaşkın bir ifadeyle çocuğun ağlayışını dinledi. Bir mezarin yanında kendiliğinden kurulan bu beşik, onun zihninde bir sürü karışıklıklar yaratıyordu. Ayağının ucundaki dil-

siz ve hareketsiz hayat ile karşısındaki oynak ve civiltili yavru, çok canlı bir tezat durum meydana getiriyordu. Biri korkunç bir sessizlikle, öbürü sevimli civiltisiyla bu duruma engin manalar veriyorlardı.

Cengiz, kendi aile muhitinde ölüm ve doğum Tanrılarının elbirliğiyle çalışlıklarını apaçık görüyordu. Onlardan biri, kendi parmaklarına sinerek Beyter'i çadırda cansızlaştırırken, diğer Börta'nın damarlarına yayılarak yeni bir insan meydana getiriyordu.

Demek ki Tanrılar bir anda ve bir çadır içinde hem ölüm hem de doğum yaratabiliyorlardı ve bu ilahi olay neticesinde Yesügey ailesi, iki taraftan esen bir fırtına içerisinde düşmüş oluyordu.

Cengiz birdenbire irkildi. Yesügey ocağında nefes almaya, acemi bir üslup ile anlaşılmaz şarkılar söylemeye koyulan şu çocuğun, o ocağa yabancısı olduğunu hatırlamıştı. Bu hatırlayış, onun çocuğu kabul edişindeki yanlışlığını ona hissettiriyordu. Şimdi Beyter'in ölümünü bir ziyan, çocuğun doğumunu da o ziyandan daha ağır bir şey olarak düşünüyordu.

Bununla beraber iradesini ele aldı, ölüden ayrıldı ve çocuğun yanına yanaştı. Börta, yaptığı işten utanıyormuş gibi elleriyle yüzünü kapamıştı. Ne kocasının yüzüne bakıyor ne de çocukla meşgul oluyordu. Bir hayat doğuran kadın, bir hayat söndüren erkekten daha fazla muzdarip gibiydi!

Cengiz, karısının bu utanışıyla alakadar olmadı. Henüz göbeği kesilmeyen çocuğu eline aldı, ağırlığını tartar gibi şöyle bir salladı, sonra yine yerine koydu.

"Eh," dedi. "Gözün aydın. Yükten kurtuldun, pars yavrusu gibi bir de çocuk doğurdun. Ben çıkayım da sana

yardımcı göndereyim. Yavruyu bezlesinler, seni de gözlesinler.”

Kadın yine sesini çıkarmadı, ellerini yüzünden çekmedi. Fakat parmaklarının arasından bakışları sızıyordu ve bu bakışlarda Cengiz'in bir an evvel oradan uzaklaşmasını isteyen bir yalvarış seziliyordu. Moğol Beyi, bu bakışları ve yalvarışları fark etmeden yürüdü, Beyter'in cesedi önünde hürmetle eğildi. Sanki ölü ișitiyormuş gibi ciddi ve ağır bir sesle onunla konuşmaya başladı.

“Seni de şimdi kaldırıtmam, başka çadır'a gönderirim. Ölüyle diri aynı yerde aykırı düşüyor!”

Fakat bir iki saat önce olduğu gibi şimdi de çadır'dan çıkışıp gidemedi, eşik üstünde anasıyla karşılaştı. Börta'nın geldiğini, Beyter'in Cengiz'le birlikte o kadının bulunduğu çadır'a kapandıklarını ve oradan kavga sesleri, iniltiler duyulduğunu işten Ulun Hatun, endişeli dakikalar geçir dikten ve küçük oğlu Beyter'in girdiği çadır'dan bir türlü çıkmadığını, Cengiz'in de orada kaldığını anladıkтан sonra dayanamamış, olan biten şeyleri gözüyle görmek için oraya gelmişti.

Ulun Hatun, bir facia ile karşılaşacağını umuyordu. Bununla beraber tahmin ettiği facianın Cengiz'le Börta arasında cereyan edeceğini sanıyordu. Fakat eşiye ayağını koyup da Beyter'in ölüsünü görünce saçları dimdik oldu, yavrusu kapılan bir dişi kaplan gibi acıya tutuldu, Cengiz'in üstüne atılıp haykırdı.

“Uğursuz, ocak düşmanı uğursuz. Bunu öldüreceğine beni öldürreydin. Aylarca sütümü içtin, şimdi de avuç avuç kanımı içeydin. Ben, beni öldürüşüne katlanırdım. Fakat buna nasıl katlanayım, yiğit yavrumu nerelerde bulayım?”

Cengiz önce sesini çıkarmadı, anasının aklına gelen sözleri söylemesine aldırmadı. Onun, kendi yakasını bırakıp cesede sarılmasını, hüngür hüngür ağlamasını da hayrete değer bir soğukkanlılıkla seyretti. Fakat Ulun Hatun'un bir aralık ölüyü bırakıp; "Uğursuz kartal, duygusuz doğan! Uzun tarafın yılan, kısa tarafın kara kurbağa olsun. Gözün çıksın, dilin kurusun!" diye bedduaya başlaması üzerine kaşlarını çattı, anasının iki elini tuttu ve matemleri bile susturan bir sesle anlattı.

"Beyter ölüme çanak açtı, Beyter bulutun göğsüne ok attı, Beyter Tanrı'ya sövdü. Ölüme çanak açana ölüm verilir, buluta ok atana yıldırım çarpar, Tanrıya söven böyle çarpılır, gider. Boş yere ağlama, Tanrı'yı gücendirirsin."

"Sus uğursuz, sus uyuz. Yaptığın işi bir de Tanrı'ya yükleme. Beyter'e kıယacak Tanrı da yoktur. Bunu ancak senin gibi duygusuz bir kişi yapar."

"Evet, ben yaptım. Fakat o istediği için yaptım."

"Zavallının suçu neydi ki canına kıydın? Benden utanmadın diyelim, babanı olsun düşünüp sıkılmadın mı?"

"O sana da hakaret etti, bana piçler ağası dedi, les dedi ve işte can verdi gitti!"

"Hay canın çıksın, yerin cehennem olsun!"

Cengiz pis pis gülümşedi.

"Boş yere üzülüyor, çene yoruyorsun. Ben cehenne-me gidersem, şu ölü yeniden can bulup geri gelmez. İyisi sesini kıs, Börta'nın çocuğunu okşa. Aşağı yukarı o da bir Yesügey oğludur, seni eğlendirir."

Ulun Hatun, iğrendiğini gösteren bir işaret yaptı.

"Erlik Han canımı alsın, eğer bu uğursuz eniğe el sü-rersem!"

Ve sonra çocuğunun yanına başına uzanıp yatan Börta'nın başucuna dikildi.

"Güle güle piçlenmek için mi Merkitlere gittin, Beyter'i mi öldürmek için mi koşa koşa geldin? Söylese ne yüzsüz."

Kadın yavaşça inledi ve yüzünü biraz daha kapadı. Kayınvalidesi onun nazarında ilaheler kadar kuvvetli bir şahsiyetti, hatta Cengiz'den de kudretliydi. Bu kadar yüksek gördüğü o kadının kendi başucunda hıncıla, hırsıla, öfkeye kapılarak bir şeyler söylemesi, kara bir bulutun göğsünden yıldırımlar dökülmesi kadar içine korku veriyordu. Susması, yüzünü elleri içinde saklaması hep bu korkudandı.

Ulun Hatun, yalnız sözle değil elle ve tekmeyle de kendini incitse, yine sesini çıkarmayacaktı. Fakat onun en ağır sözleri kusup döktükten sonra yavrusuna saldırdığını, onu yakalayıp; "Bari bu piçi boğayım da Beyterim'in öcünü alayım," diye haykırdığını görünce yerinden fırlayıp, kaynanaşının boğazına sarıldı. Bir taraftan da Cengiz'i imdadına çağrırdı.

"Yetiş erim, oğlunu boğuyorlar!"

Cengiz, hayrete değer bir soğukkanlılıkla geldi, küçük bir el darbesiyle iki kadını birer köşeye fırlattı, çocuğu yerine bıraktı, Börta'ya döndü.

"Bir gün olur da yine beni çağırmak istersen "erim" deme. Ben senin artık eşin değilim. Bunu unutur da yine beni eşin sayarsan, leşe dönersin," dedi ve sonra anasına dönüp, şu ağır sözleri söyledi.

"Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş. Sen de kendine uygun bir gelin buldun. Ha Minigilik İçigen'in koyunduda yatan Ulun Hatun, ha Merkitler'den gebe kalıp

gelen Börta! Bunların ikisi de birdir, ikisi de kirlidir. Ne Ulun Hatun gelinine “yüzün kara” diyebilir, ne Börta kaynanaşına dil uzatabilir. Aranızda bağırmaya haklı olan yalnız benim. Fakat ben ikinizin de suçunu bağışladım, yüreğimden kanlar aka aka bütün bunları örtbas ettim. Çünkü biriniz babamın adını, diğeriniz de benim adımı taşıyorsunuz. Onun için siz de aklınızı başınıza devşirin, dilinizi kısın. Biriniz dibi kara tencere iseniz, öbürünüz kalaysız kapak olduğunuzu unutmayın, beni de kızdırmayın. Yüce dağların bileittiği yer vardır, akan suların tüketdiği yer vardır. Engin kırların sonu vardır. Benim de sabırimin bir sınırı var. Onu aşmayıń.”

Ulun Hatun bir ara; “Minigilik İçigen benim erim,” demek istedi. Cengiz korkunç bir sesle onun sözünü kesdi.

“Erin yerin dibine batsın. Onu sana er yapan benim erliğimdir. Herifi seninle baş başa görünce dışimi sıktım, yere düşecek başlarınızı nikahla birlestirdim. Fakat senin bu iyiliğimi ve kendi eteğindeki kiri unutup da Börta’ya kötü kadın demene dayanamam. İşte ikinizin de yüzüne karşı yine söylüyorum. Sen de kötüsün, sen de!.. Belki ben sizden de kötüyüm. Çünkü kötülüklerinizi bile bile sizi yaşıtiyorum. İsterseniz bu suçum için siz de arkamdan beni kınayın, benimle eğlenin.”

Gelinle kaynana, ele güne karşı küçük düşmemek için, kendi gözünde kendini küçültmeye rıza gösteren bu büyük düşünceli adamı, yaptığı iyiliğe pişman etmemek ve başlarına bir bela getirmemek için susmuşlardı. Hele Ulun Hatun, büsbütün dilsizleşmişti. Çünkü Cengiz'in kendisini Minigilik İçigen ile evlendirmesini bir siyaset oyunu, bir hükümet zarureti sayıyordu. Şimdiki ko-

casıyla kendi arasındaki gönül alışverişinden oğlunun haberdar olmadığını sanıyordu. Bu çirkin ve güya gizli gerçekten onun haberdar olduğunu öğrenmek, hem de günahkar gelininin yanında öğrenmek, bütün cüretini kırmış, sus pus olmuştu. Bu vaziyette Beyter için ağlama-yı bile unutmuştu!

Cengiz, kısa bir süre önündeki sahneyi süzdü. Ayıplarını yüzlerine vurduğu kadınları, canını teninden ayırdığı kardeşini, hala göbeği kesilmeyen yavruyu birer birer gözden geçirdi. Kendi ailesi tarihinde de ayrı ayrı birer kara sayfa teşkil eden bu dört mahlûkun, yine kendi yüreğinde ayrı ayrı açtıkları yaraların acısını bir kere daha duydu ve bu acıları yer yüzünde kimseye hissettirmemek için yeni baştan nefsini kuvvetlendirdi ve anasına döndü.

"Ana," dedi. "Çocuğun adı Cuci'dir. Onu sarıp sarmalayın, kundaklayıp emzirin. Ben Beyter'i kaldırıtam!"

Cuci, Moğolca konuk, misafir demektir. Konuk, ekseriyetle davetsiz gelir. Bu yüzden de "kendi gelen" manasını taşır. Cengiz, hiç düşünmeden bu ismi vermekle çocuğun hüviyetini hayatına bağlamış oluyordu. Birçok insan, Yesügey'in bu ilk torunu, Cengiz Han'ın bu ilk oğluna bu adın niçin verildiğini belki bilmeyeceklerdi. Fakat Börta, oğlunu bu isimle andıkça ve bizzat Cuci bu isimle anıldıka ailevi bir facianın tarihini hatırlayacaklardı. Cengiz'in kendilerine gösterdiği olgunluğu düşünmek mecburiyetinde kalacaklardı. Cengiz, ihtimal ki böyle bir maksat gözetmiyordu. Fakat bu netice, çocuğa o ismi vermekle kendiliğinden vücut bulmuş oluyordu.

Taycigotlar üzerine kazandığı zaferin neşesini altüst eden bu zincirleme hadiselerden dolayı Cengiz'in sınırları fena halde bozulmuştu. Biraz daha orada, o ugursuz

çadırda kalsa metanetini kaybedecek, çocuklaşacak ve haykıra haykıra ağlayacaktı. Kendini istemeyen Göncü, kendine leş diyen ve bu küstahlığının cezasını boğulup ölmekle çeken Beyter, Merkitler'den getirdiği piçi kendi gözü önünde ve kendi öz çocuğumuş gibi doğuran Börta, kendini kardeş katilliğiyle, elin piçini benimsemekle itham eden anası, ayrı ayrı birer cehennem kivilcimi şecline bürünüp damarlarında dolaşıyorlardı. Kanını ateşe çeviriyorlardı ve bu kor ateş, yavaş yavaş iradesini eritiyordu.

O iradenin bütün bütün erimesini, şu cansız cesedin didik didik didiklenmesini, şu henüz ana olan kadının yavrusundan bir buse almadan ölüp gitmesini, o yavru nun dünyayı tanımadan ve hatta beşiğe girmeden mezara düşmesini, şu ananın ölmüş ogluna kana kana ağlamadan ebedi bir dilsizlige uğramasını sonlandıabilirdi. İşte Cengiz Han, bu faciaları yaratmaktan korktu, iradesi tamamıyla tükenmeden çadırı terk etti, dışarı fırladı. İlk karşılaşışı adama Beyter'in olduğunu söyleyerek cesedin merasim otağına kaldırılmasını emretti. Ulu Gökçe'ye haber yollamasını da tembih ederek yine Göncü'nün çadırına doğru yürüdü.

O, yine gayri ihtiyari bir tutkuyla güzel Göncü'ye gidiyordu. Sanki onun yanında başlayan bu uğursuzluklardan, yine onu görmekle kurtulacakmış gibi garip bir şuursuzluk içinde Göncü'yü görmek istiyordu. Beyter'in kan ve facia kokan çadırıyla güzel kraliçenin otağı arasında az bir mesafe vardı. Fakat bu kısa yol, Cengiz'e aşılmaz bir mesafe gibi uzun görünüyordu. Kendini çok gücsüz, ayaklarını takatsız buluyor ve küçük adımlarla yürüyordu. Beyter, Ulun Hatun, Börta ve Cuci, güya bir top ha-

lünde sırtına yüklenmişler gibi bunalıyordu. Bu bunaltıdan Göncü'yu görmekle kurtulacağını umuyordu.

İşte bu hissi kargaşalıklar içinde Göncü'nün otağına vardı, kapı perdesini kaldırarak içeri girdi. Güzel kraliçe, yarı soyunmuş olarak bir beyaz keçe üzerine yüzükoyun diz çökmüştü. Başını elleriyle ve ellerini saçlarıyla örtmüştü, hıckırıa hıçkıra ağlıyordu.

Cengiz, kulağında derin bir sızı yaratan bu hıçkırışlardan çok, gözünde bir iştah uyandıran o manzaraya kapıldı. Kollarını göğsüne kavuşturarak inatçı karısının şu akılları yerinden oynatacak güzelliğini seyre daldi.

Göncü, bu yüzükoyun vaziyette ipekten bir şala sarılı bir yiğin gümüşe benziyordu. Omuzları, bel ve kalçaları hıçkırışın sarsıntılarıyla belli belirsiz titriyordu. Bu titreyiş, kaynağından kopup telden bir ağa düşen sihirli bir dalga kümesini andırıyordu. Beyaz ve oynak bir dalga!..

Cengiz Han, bu durumu uzunca bir süre haz ve heyecan duyarak izledi, sonra ilerledi, elini o ipek şalın yumuşak telleri arasına soktu, acıyan bir sesle konuştu.

“Göncü, ben geldim!”

Elemlerini gözyaşlarıyla yıkamaya çalışan kadın, hiç ummadığı bu ziyaretin hayretiyle başını kaldırdı, henüz dinmeyen yaşlarını şaşkın bir tebessüme çevirmeye uğraşarak kekeledi.

“Se... Sen mi geldin? Demek Börta Hanım yorgun. Yalnız kalıp dinlenmek istiyor, seni de buraya gönderiyor!”

Cengiz acı acı güldü.

“Hala mı şaka Göncü? Senin kocan yeryüzünde kimden izin alır, kimin buyruğuyla kalkar, oturur?”

“Ben de öyle sanıydum, ama bu gece iş değişti. Çün-

kü sen, Börta'yı duyar duymaz beni bıraktın, yatak değiştiren bir ırmak gibi ona aktın.”

“Yanılıyorsun Göncü, yanılıyorsun. Ben Börta'yı sadece görmeye gittim, sevmeye değil. Eğer adımlarımı baksaydın isteksiz isteksiz yürüdüğümü anlardın.”

Ve birdenbire Göncü'yü yakaladı, ezici bir hırsla sardı, kulağına fisıldadı.

“Ona istekle gidebilir miydim? Yüreğim sendeydi. Bunu hala mı anlamadın?”

Göncü'nün başı, Cengiz'in heyecandan, iştahdan ve ihtirastan kabarmış ve biraz daha yükselen görünen göğsüne doğru düşerken, sarı ipek şal arasındaki gümüş parçalar Cengiz'in kuvvetli parmaklarından sızan ateşle kırmızılaşırdı, Göncü'nün gözlerinde gamlı bir hayal belirdi. Köşlük Han!.. Güzel kadın, benliğine şu genç yaşta ikinci bir erkeğin elinin değmesine izin verirken, o benliğe daha önce sahip olan erkeği hatırlamıştı. Şimdi yurdundan, yurttaşlarından, yuvasından ve yuvasındaki eşinden ayrı düşen o erkek, sanki süründüğü sefil köşeden ayağa kalkarak kendisine lanet okuyordu.

Aynı zamanda Cengiz de, artık mağlûp edebildiği kadının inadının kırılmasından pek hararetli bir zafer zevki alırken, anasının, ölü kardeşinin, Börta'nın ve minicik Cuci'nin etrafında halkalandıklarını görüyordu. Ölü ve diri bütün bu insanlar yüzlerini ekşitiyor ve sanki trajediler içinde gerdek kurduğu için ona “Utan” diyorlardı.

Çadırın birinde facia, öbüründe şu hadise cereyan ederken, Ulu Gökçe de bütün olanları öğrenmiş, Cengiz'in ailevi buhranlar geçirdiğini duymuştu. Onun bu haberler üzerine ilk düşündüğü şey, Cengiz'i halk önünde lekelemek ve düşürmektı. Kardeşini öldüren, Merkitler'den

gelse bir piçi evlat diye bağıra basan, anasıyla bozuşan bir adamı sarsmak, düşürmek kendisine kolay görünüyordu. Bunu yaparsa, yapabilirse hanlığa babasını geçirecek, onun pek yakında ölmesi de tabii olduğundan kendisi Moğol-Türk tahtına aday olmuş olacaktı.

Yillardan beri kurduğu, üzerinde harıl harıl işlediği planın en mühim noktasına artık gelmiş demekti. İnce dokuyup sık elemeden ileri atılmak, son sürati ve son azmi göstermek gerekti. Tanrı'ya yakın görünüşü, bu yakınlığa halkın inanışı, Ulun Hatunun babasına bağlı bulunduğu, atılacak adımı aranılan hedefe götürecek sebeplerdendi. Fakat Cengiz aleyhine mücadele ve propaganda yapmadan evvel babasının fikrini sormak, olurunu almak, kabul ettirmek gerekiyordu.

Ulu Gökçe işte bu düşüncelerle efsunlu dağdan indi ve babasının yanına gitti. Ulun Hatun da öbür çadırda gelmiş, kocasının göğsüne başını dayayarak öldürülen oğlu için gözyaşı döküyor, Cengiz'e lanetler okuyordu.

Moğollar peygamberi ilkin onu çadırda dışarı çıkmak, babasıyla baş başa kalmak istediler. Fakat kadının Cengiz'e pek kırgın ve pek kızgın olduğunu görünce bu fikrinden caydı, yarı düzme bir telaşla babasına sordu.

“Ne oluyor, neler oluyor? Timuçin aklını mı kaybetti, yoksa kudurdu mu?”

Minigilik İçigen vaziyetini bozmadan ve küçük bir endişe bile göstermeden cevap verdi.

“Han değil mi, hakan değil mi? İstediğini yapar. Onun ne yaptığını sormak sana mı düştü?”

Babasının hiç de kendisi gibi düşünmediğini anlayan Ulu Gökçe biraz şaşırıldı, lâkin birdenbire geri de çekilmeli.

“Han, hakan, bey, ağa, ne olursa olsun keyfine göre iş göremez. Hele Timuçin...”

Minigilik İçigen, oğlunun sözünü kesti.

“Timuçin değil, Cengiz Han.”

“Evet, Cengiz Han, bize babasından yadigar kalan kardeşlerini göz göre göre boğazlayamaz. Yesügey'in küçük çocukları bize emanettir. Onları korumak borcu-muzdur.”

“Böyle bir borç var mı, yok mu? Bilmiyorum. Yalnız Cengiz'in kendisine leş diyen bir adamı, öz babası da olsa, öldürmesini doğru buluyorum. Çünkü hanlara bugün kardeşleri, yarın arkadaşları, öbür gün yoldaşları böyle leş derlerse, diyebilirlerse töre bozulur, ulus işleri altüst olur. Han hanlığını hem bilmeli, hem de bilmeyenlere bildirmeli.”

“Ya Merkitten gelen piç? Onu Cengiz'in oğlu diye başımızda mı taşıyacağız?”

“Cengiz, ‘Bu çocuk benimdir,’ diyor. Bizlere düşen ‘Kutlu olsun,’ deyip kabul etmektir.”

Ulu Gökçe'nin hayret ve hiddetten gözleri fal taşı gibi açılırken ihtiyan baba, hafifçe gülümsemişti.

“Sen,” dedi. “Bugün Tanrı ile görüşmemişsin, öğüt almamışsin. Belki Tanrı'nın sana yolladığı bozkır at hasta-dır, ahırdan çıkmamıştır! Onun için bakışın bile karışık. Eğer Tanrı'yı görseydin o sana; ‘Hele sabırlı ol, kendini ağır tut!’ diyecekti. Çünkü Tanrı, Cengiz'in bugün de dünkü kadar kuvvetli olduğunu bilir.”

“Yanlışın var baba. Kardeşini öldüren Cengiz, Merkitlerin piçini bağına basan Cengiz, anasını yaslara düşürüp ağlatan Cengiz artık kuvvetli değildir. Sen önumüze düş; Ulun Hatun'u sağına, beni de soluna al. Halkı topla.

Tanrı ağızıyla benim söyleyeceklerimi onlara dinlet. Göreceksin ki yarım saat içinde Cengiz yok olacaktır."

Ulun Hatun başını kaldırıp sordu.

"Cengiz yok olursa beylik kime geçecek."

"Kardeşi Hazar'a. O, kardeşi gibi deli değildir. İnsanla tavuğun bir olmadığını bilir, hiç olmazsa seni incitmez."

Ulun Hatun, Beyter'in cenazesine Cengiz'in ölüsünü yoldaş yapmak isteyen Ulu Gökçe'nin yüzüne bön bön bakarken, Minigilik İçige söze karıştı.

"Eskisi gibi Moğol olsaydık, bu dediğin olurdu. Hâlbuki şimdî Moğol değil, Türküz. İçimizde Naymanlar var, Konkratlar var, Alageyikler var, Taycigotlar var, var oğlu var. Bir Moğol'a karşı aramızda on Türk görüyoruz. Bunların hepsi Cengiz'in buyruğuna bağlı. Eğer o, yalnız kardeşini değil bütün soyunu sopunu kesse, kimse sesini çıkaramaz. Çünkü aramıza karışan uluslar, Yesügey'in soyuna gönül vermediler, Cengiz'in yiğitliğine bel bağladılar. Onları baştan çıkarmak, Cengiz'den soğutmak, Hazar'a kul köle yapmak kolay mı? Dediğin gibi yaparsak, halkı toplayıp da Cengiz'i düşürmeye kalkışırsak kendimiz düşeriz. Topladığımız kalabalığın ilk işi bizi taşa tutmak olur."

Bir Türk birliği kurup da bu birliğin başına geçmek, baba ile oğlun en mukaddes emelleriydi. Baba, hep bu emeli kuvvetlendirmek için Ulun Hatun'la sevişmiş, onu nikâhi altına almıştı.

Ulu Gökçe yine bu aziz emel uğrunda kaya kovuklarına kapanmıştı. Tanrılarla yakınlık davası yapıyordu, birçok dalavereler çeviriyordu. Onların Cengiz'e yol göstermeleri, Cengiz'i yüceltmelerini istemesi hep kendi emellerini yaşatmak içindi. İlk fırsatla onu devirecekler

ve kendi eserleri olan büyük bir hükümetin başına geçeceklerdi.

Ulu Gökçe, bu mukaddes emelin, bu baba oğul arasındaki sırrın bizzat babasının ağzından kıymetsiz bir hal aldığıni görmekle hem üzülmüş, hem de sinirlenmişti. Acaba babası, ihtiyarlığın verdiği bir korkuya mı bu büyük emelden vazgeçmişti? Yahut Ulun Hatun'un Yesügey'den artakalan güzelliklerinden istifade edip, son günlerini hayvani duyguların sarhoşluğuyla mı geçirmek istiyordu? Eğer böyle ise yıllardan beri çekilen zahmet heder olup gidecekti. O kadar özenle inşa edilen hayalleri temeline kadar yıkılacak ve en zor tarafı, alabildiğine büyütken, gittikçe de büyütücek olan şu yeni sultanat, Cengiz'e bağlı kalacaktı!

Ulu Gökçe, bu kadar ağır darbeye tahammül edebilecek gücü kendisinde göremiyordu. Fakat tek başına Cengiz'e karşı harp açmaya da curet edemiyordu. Babası ve Ulun Hatun tarafsız bile olsalar, böyle bir harp kendisinin yok olmasıyla neticelenirdi. Bu sebeple babasını ve hiç olmazsa Ulun Hatun'u kazanmak için yeni baştan bir hamle yaptı.

"Ne olursa olsun ben ortaya atılacağım. Beyter'in kanının hesabını soracağım. Merkitler'den gelen piçin bize yakışıp yakışmadığını araştıracağım. Siz isterseniz burada pinekleşin. Cengiz'in bir gün sizi de kırır kırır kesmesini bekleyin. Hazar, elbette sizin gibi düşünmeyecek ve benimle birleşecektir. Onun arkadaşlığı bana yeter. Tanrı'nın yardımı da cabası!"

Ulun Hatun Cengiz'e karşı son derece kızındı. Onun kendisini, hem de Börta'nın yanında fuhuş ile itham etmesi, Beyter'in ölümünden daha fazla yüregini yaralamış-

ti. Bu sebeple onun beylikten düşürülmesini, öbür oğlu Hazar'ın Türk-Moğol devleti başına geçmesini istiyordu. Fakat bu işe Ulu Gökçe'nin burnunu sokmasını tuhaf buluyordu. Çünkü Beyter'in kanını sormak, Merkitler'den gelen pişin Yesügey ailesine girmesini protesto etmek, herkesten evvel Hazar'ın hakkıydı. Hâlbuki Hazar, henüz ortada yoktu. Birbirini kovalayan hadiseleri sanki işitmemiş gibi çadırından çıkip boy göstermemiştir.

İlk kocasının ölümü üzerine, çocukların küçük yaşta olmalarından istifade eden bir takım düşmanların Moğol topraklarına saldırmalarından dolayı, bir kaç yıl savaş ve siyaset meydanlarında silah ve zekâsını kullanan Ulun Hatun, Ulu Gökçe'nin hiç de samimi bir amaç için uğraştığını sezebiliyordu. Hatta Minigilik İcige'nin oğluna karşı gelmesini bile bir düzen gibi görüyordu. Eğer onların Yesügey ailesi şerefini korumak için çalışıklarına inansa, belki kendisi de Ulu Gökçe'ye el uzatacak ve Cengiz'in devrilmesiyle yerine Hazar'ın geçirilmesi için çalışacaktı.

Fakat onların temiz yürekli olduklarına bir türlü inanmıyordu. Cengiz gibi kudretli ve heybetli bir adamı, halkın kıskırtmak suretiyle devirmeyi göze alan Gökçe'nin, güya hükümdarlığa geçirmek istediği Hazar'ı pek kolaylıkla ortadan kaldıracağına şüphe yoktu. Eğer Ulu Gökçe, bu dediklerini yaparsa ve bir gün Hazar'ı da ortadan kaldırırsa, Cengiz'in tahtı kendi ihtiyar kocasına kalacaktı. Demek ki ana kraliçelikten sıyrılp, doğrudan doğruya tahtın sahibi olmak saadeti, kendisine dolaylı olarak vaat ediliyordu. Fakat bu saadetin ömrü ne kadar olabilecekti? Kocası yetmiş yaşını geçkindi, bir ayağı çukurdaydı. Hanlığı geçse bile en fazla bir kaç yıl daha yaşayabilirdi?

Ulun Hatun, hükümdarlığa kocasının geçmesinden sonra doğacak günleri düşününce, içine bir sıkıntı yayıldı. Çünkü bugünlər kendisine ancak küçülüş, yok oluş ve zilletə düşüş getirecekti. İhtiyar kocasının ölümüyle beraber, hükümdarlık şu çıplak herife geleceğe ve onunla kendisi arasında ne kan ne de soy münasebeti olmadığı için, istenilen değişikliklerin sonu ağır bir yok olma, dayanılmaz bir son gibi görünüyordu.

Ulun Hatun, bu feci geleceğin karanlığını ruhunda hisseder gibi oldu ve Ulu Gökçe'ye hücum etti.

“Cengiz, benim ciğerimden bir parçadır. Sen onu düşürmeye kalkışmakla pençeni ciğerime sokmuş oluyorsun. Ben buna sessiz kalır mıymış? Seni başıboş bırakır mıymış? Aklını başına al da inine çekil. Beyter'in kanını varsın Hazar arasın!”

Ulu Gökçe, halk arasında hayli nüfuz sahibi olan bu zeki ve cesur kadını, tatlı sözler ve aldatıcı vaatlerle kendine uydurmak, bilhassa onun önünde açılan şu tehlikeli bahsində Cengiz'e aksetmemesini temin etmek için bir şeyler söylemek isterken Minigilik İçige, karısının omzuna elini koydu.

“Gökçe bizi sınıyor, Cengiz'e kızgın olup olmadığımızı anlamak istiyor. Yoksa o, Cengiz'in öldürülemeyeceği ni ve hele bizim han için canımızı seve seve feda edeceğimizi pekiyi bilir.”

Sonra ogluna döndü.

“Cengiz de insandır, bir gün olur ölürlür. Fakat Cengiz, ulu bir handır, öldürülemez. Boş yere tasalanma, üzülmeye.”

Ulun Hatun belki anlamadı, fakat Ulu Gökçe, babasının ne demek istediğini gayet iyi anladı, fena halde de

utandı. Türk-Moğol tahtını kendilerine mal etmek için atılacak adımlın vaktini seçememek, yapılacak hamlenin şeklini de tayin edememek kendisini, terleten bir utanma duygusu içinde bırakmıştı. İşte babasına vaktinde yar olacağını sandığı Ulun Hatun, şu trajedi dolu dakikada da Cengiz'i feda edemiyordu. Demek ki kendi muhakemesi yanlıştı, o halde babasının işaret ettiği gibi işi bir tecrübe şekline sokmak ve yine babasının işaretini doğrultusunda Cengiz'i öldürmeye değil, öldürmeye hazırlanmak lazımdı. Bu, bir kaza tertip etmekle mi, yoksa zehir kullanılarak mı gerçekleştirilebilirdi? Şimdilik belli değildi, ancak babasının tayin edeceği günde düşünülebilirdi. O anda yapılacak şey, Ulun Hatun'un hiddetini yatıştırmak ve şüphelerini gidermekten ibaretti.

Ulu Gökçe terini kuruttu, zekâsını topladı.

“Erlik canımı alsın,” dedi. “Buraya gelinceye kadar azap içinde, ızdırıp içindeydim. Analığımın Beyter'i ölü görerek, Börta'nın da doğurmasından sinirlenerek Cengiz'e saldıracagını, halkı da kendisine uydurmak isteyeceğini sanıyor, üzülüyordum. Onun böyle bir fikri varsa önüne geçmek borcumdu. Onun için ağını aradım. Tanrı'ya teşekkür ederim, korkum yersizmiş.”

Oğlundan hem zeki hem de oldukça görgülü biri olan Minigilik İçigen, güler bir yüz takındı.

“Ulun Hatun,” dedi. “İğne deliğinden dünyayı seyreden. Senin kendisini ve beni denemek istediğimi nasıl anlamaz? Zaten senin fikrin bozuk, için karışık olsa gelip de bize böyle şeyler mi söylerdin? Cengiz'i öldürtelim deyişinden bile onu yaşatalım demek istediğin anlaşılıyordu. Haydi git, ulu hanı gör, görüş; çünkü seni bekliyormuş!”

Ulu Gökçe, kırgın ve kızgın bir halde oradan çıktığı

sırada Hazar'a rast geldi. Genç prens, birkaç kişiye yüksek sesle emirler veriyordu.

"Han yağız ata binecek, önünde kara tuğ ve kara bayrak çekilecek. Büyük davul, yedi nöbet çaldıktan sonra parçalanacak. Cenazeye gelenlerin hepsine yemek dağıtılacek. Haydi durmayın, iş başına dağılın."

Ulu Gökçe, Ulun Hatun'la babasının önünde uğradığı utanma duygusunu, yanlış düşüncelerinden dolayı yüreğine bulaşan üzüntüyü, şu genç prensi kandırıp kazanmak suretiyle telafi etmek hevesine kapıldı ve Hazar'ın yanına yaklaştı.

"Ne oluyor, Hazar? Han, kendi ocağına kılıç mı çekiyor? Beyter ölmüş, Börta Merkitler yurdundan gelmiş, gelir gelmez de doğurmuş. Bunlar tuhaf, inanılmayacak şeyler. Ben şaşırdım ya, Tanrı da şaşkına döndü!"

Hazar, sanki bir atın ölümünden ve bir kısrağın doğurmasından bahsediliyormuş gibi bu sözlere ne kıymet ne de ehemmiyet verdi. Genç çehresine hiç de yakışmayan bir ciddiyetle kaşlarını çattı.

"Benim dilim, Ulu Han'ın dilidir, yüreğim onun yüreğidir. O ne söylerse ben onu söylerim, o ne düşünürse ben de onu düşünürüm. Han, kardeşim Beyter'i süt gölünde gezmeye göndermek istemiş. Kardeşim için bu bir iyilik olmasa, han istemezdi. Börta'nın çocuğuna Han, Cuci demiş ve çocuğu okşamış. Demek ki hoşlanmış. Onun hoşlandığı çocuğun önünde ben eğilir, diz çökerim."

Ve sonra hiddetlenir gibi oldu, sert sert sordu.

"Yoksa sen başka türlü mü düşünüyorsun?"

Ulu Gökçe, dilinin ucuna kadar gelen küfürleri içine sindirdi ve sükünetle cevap verdi.

"Hayır, başka türlü düşünmüyorum. Yalnız senin şu

ölümler, doğumlar için neler düşündüğünü öğrenmek istedim. Var ol küçük Yesügey! Tam bir beyzade kanı taşıyorsun, bir beyzade gibi düşünüyorsun. Ulu Han sana yaraşır; sen Ulu Han'a yaraşırsın. Tanrı, ikinizi birbirinize bağışlasın!"

Kelimelerin ağızından çıkışında bir tükürüş hızı vardı, elinden gelse genç prensin kulağına kelime değil, yüzüne balgam dökecekti. Fakat bunu yapamadı, hiddetini belli de etmedi, kısa bir selam vererek ayrıldı. Hincini bizzat Cengiz'den çıkarmak, ağızına geleni ona söylemek istiyordu. Bu kararla hem yürüyor, hem söyleniyordu.

"Babamın dediği doğru. Bizim yarattığımız, bizim yaşattığımız şu adamı öldürmek elimizde değil. O, keçe üstünde güle güle uyurken ölmelidir. Bu iş yapılana kadar dışımızı sıkalım. Fakat onu yüreğinden yaralamayı da unutmayalım."

Cengiz, bilindiği üzere kendi otağında yoktu. Göncü'nün yanındaydı. Ölen kardeşini, doğan çocuğu, tepesinden tırnağına kadar hiddet kesilen anasını unuttuğu gibi, Ulu Gökçe'yi çağırışlığını da unutmuştu. Çıplak Peygamber, onun başka bir çadırda bulunduğuunu ögrenince biraz daha sinirlendi, haber yolladı.

"Tanrı'nın kulu, Ulu Han'ı bekliyor!"

Cengiz, engin bir haz deryası içinde kulaç vurup dururken, kapı eşiğinde bir uşak ağızıyla haykırılan bu haber üzerine başını çevirdi, tek bir kelime söyledi.

"Beklesin!"

Sahiden de Ulu Gökçe'yi epey bekletti. Artık o, hanlık yolunda ve hakanlık yolunda ilk adımı atmıştı. Anasının nüfuzunu önemsemeyerek, dayıları olan ulus beylerinin ne diyeceklerini düşünmeyerek, halkın teessüre düşece-

ğını hesaba katmayarak kardeşini öldürmekten, dokuz ay başka bir memlekette yaşayan Börta'nın doğurduğu çocuğa sahip çıktıktan sonra, Ulu Gökçe'ye saygı duymayı, kıymet vermeyi pek gereksiz buluyordu. Naymanları ele geçirmeden, Taycigotları yenmeden önce, Ulu Gökçe'nin kendince ehemmiyeti vardı. Şimdi onu küçük, pek küçük buluyordu. Nitekim dört beş ay evvel onu görmek için ayağına gidiyor, şimdi ise ayağına çağırıyordu. Böyle haber gönderip çağrıttığı bir adamı beklemekte ise hiçbir mahzur görmüyordu.

Cengiz, uzun bir süreden beri Ulu Gökçe'yi bekletiyordu ve bulunduğu çadırdan ayrılmamakta da kararlı görünüyordu. Çünkü Göncü, birkaç saattir canlı bir deniz kimliğine bürünmüştü, her dalgasında bir çeşit haz ve her köpüğünde bir başka çeşit sarhoşluk veren, neşe yayan bu deniz onu, kimildatmayacak kadar sarmış, her yanını saran bir zincire dolanmış gibiydi. O dalgalardan ve bu zincirden kurtulmak, Cengiz Han için hiç de kolay değildi! .

* * *

Cengiz, bu aşk sarhoşluğunun verdiği yorgunlukla epey halsiz görünüyordu. Ulu Gökçe'nin yanına geldiği zaman çıplak peygamber, hiddetin en son basamağındaydı. Fakat Han, onun gözlerindeki alevleri görmezden geldi ve hoş beşe lüzum görmeden konuşmaya başladı.

“Geceler gebedir diyorlar, bu gebe gecelerden ara sıra ikiz, hatta üçüz çocuklar doğacağini da söylemelidirler. İşte bak, bu gece neler doğurdu?”

Ulu Gökçe, ilk darbeyi vurmak fırsatını kaçırmadı ve mırıldandı.

“En başta bir piç doğurdu, değil mi?”

Cengiz'in gözlerinde bir şimşek parladı, sonra söndü ve o gözler alay edercesine bir hale büründü. Aynı zamanda dudakları da gülümser oldu.

“Tanrılarla görüşen adam, sözlerini tartarak söylemeli. Yoksa Tanrıları da yalancı yapar. Cuci piç değildir, kani temiz bir Tarhan (büyük prens) dir.”

“Bir de Merkitlere sor, bakalım onlar ne diyor?”

“Merkitler'in dırıltısına kim kulak asar Gökçe. Bu işte söz yalnız benimdir.”

“Başkalarının sözünü duymamak için sağır olabiliyorsan ne ala. Yoksa yerden ve gökten Cuci dediğin çocuğun asıl adını duymaktan kurtulamazsun.”

“Bu gece ne yediğimi ben bilirim, şurada ne konuşduğumuzu da biz ikimiz biliriz. Çocukların nereden inip geldikleri de buna benzer. Baba ile ananın bileceği iş. Geri kalanı viz gelir bana.”

Ulu Gökçe Cengiz'i kızdırmadığını anlayınca Beyter'in ölümünü dillendirmek istedî. Fakat Cengiz, onun sözlerini ağzında bıraktı.

“Olan oldu Gökçe; senin Tanrı'dan, oradan, buradan tekerleme düzmenden bir şey çıkmaz. Cuci beşiğinde ağlıyor, Beyter mezarında susuyor. Ne Cuci'yi susturmak, ne Beyter'i konuşturmak elinden gelir. Zaten seni de bu olan işler için konuşalım diye çağrımadım. Cuci'yi benimserken, Beyter'i boğarken sana danışmadım ki şimdi senin öğdüne kulak vereyim. Ben Han'ım ve ne yaptığımı bilirim. Ne senden ne de senin Tanrı'ndan kılavuzluk istemem.”

Gökçe, kendinde tahayyül ettiği bütün kuvvetleri aşağılayan bu adamın sakin yüzüne dikkatle baktı ve

ürktü. Şimdiye kadar onu bu kadar pervasız, bu kadar cesur ve bu kadar nefsine itimatlı görmemişti. Onu, kendi zekâsına bağlı bir kukla olarak tanıtmaya alışmıştı. Yeri ve zamanı geldiğinde bu kuklayı kırmak kendine gayet kolay görünüyordu. Halbuki şimdi, oyuncak sandığı adamın demir bir dağ gibi irtifa aldığı ve kendi zekâsının bu demir irtifa önünde ufaldığını seziyordu. Daha dün kendisinden fikir alan, hatta emir alan Cengiz, bugün amir ve hâkim davranıştı. Bu davranışta da sahte değildi. Söylediğini, istediğini bilerek hareket ediyordu.

Gökçe, bütün hülyalarını temelinden sarsan bu görüş ve seziş üzerine bir iç buhranına kapılır gibi oldu, Cengiz'le bir fikir mücadeleşine girişmek istedî. Fakat boğazı sıkılıp öldürülencən Beyter'in hayali gözünün önüne gelince cesareti kırıldı. Basit bir alet gibi kullanmak istediği şu güçlü kuvvetli adamın, küçük bir kızgınlıkla kendisini de Beyter gibi boğovereceğini düşündü ve korktu.

Korkunun girdiği yerde hamle yapma gücü kalmaz. Korkan adam, ne düşünür, ne de atılır. Gökçe de artık bir şeyler düşünemiyor ve bir şeyler yapmak istemiyor. Yalnız şuradan kurtulmak, kendi kovuğuna kaçip kapanmak istiyordu. Fakat bunu yapmak da kolay değildi. Kendisini çağırın Cengiz'in ne söylemek istediğini, daha doğrusu emirlerini anlayıp dinlemeden çadırı terk edemezdi. Bu mecburiyeti anlamak, yanlarında yaşadığını herkese karşı iddia ettiği Tanrılar semasından bir çukura düşmek kadar kendine ağır geliyordu ve o, ömründe ilk defa olarak, insanüstü bir mahlûk olmadığını anlıyordu. Kendinden kuvvetli, kendinden cesur olan Cengiz, sakin bir ihtişam içinde bu büyük hakikati de ona öğretmiş veya hatırlatmıştı.

Peygamberlik nüfuzuna Cengiz tarafından kapanmaz bir gedik açılan Gökçe, işte bu düşüş ve yıkılışın ızdırabı içinde kekeledi.

“Be... Beni ne diye çağrırdın?”

“Ülkemde yaşayan herkesi çağırma elimde değil mi? Seni de canım istedim, getirttim.”

“Elbette bir şey söyleyecektin!”

“Kirli saçlarını görmek için seni getirtiğimi düşünmüyorsun ya, elbet söyleyeceklerim var.”

Ulu Gökçe'nin sabrı artık tükenmişti. Bu son hakanet üzerine biraz kendi önemini hissettirmek, biraz çalım yapmak istedi.

“Dün bahtını bu saçlara bağlıyordun, bugün onları kirli görüyorsun. Taycigotları yenmek seni bu kadar mı büyülttü? Düşün ki yolun henüz başındasın. Ben istersem, seni bulunduğu yerde alıkoyarım, umduklarına erişemez, sürünen kalırsın.”

Bu söz üzerine Cengiz, pis pis gülümsedi.

“Su,” dedi. Kaynaktan taşmaya görsün, önüne geçilmez. Dün için sen, dolgun bir kaynağa yol açan ırgattın. Fakat bugün, yolunu bulan suyun önüne düşmüş bir çöpten başka bir şey değilsin. Su yürüür, çeli çöpu de yürütür.”

Ve birdenbire sesini sertleştirdi.

“Seni buraya çağırışımın iki sebebi var, şimdi onları da söyleyeyim. Beyter'i mezara koyuktan sonra sen, oradaki kalabalığa birkaç söz söyleyeceksin.”

“Ne diyeceğim?”

“Beyter öldü, fakat Cengiz yaşıyor, bize gerek olan da budur,’ diyeceksin.”

“Demezsem?”

“Diyecek biri bulunur, sana da yazık olur?”

Gökçe, yapılan tehdidin ağırlığını gidermek için razı olur gibi göründü.

“Başka bir emriniz var mı?”

“Var. Beyter'in yatırıldığı çukurdan dönünce, dağdaki yuvana kapanacaksın. Gece yarısına doğru hünerlerini göstermeye koyulacaksın.”

“Ne hüneri bu?”

“Bre adam, sen benden daha iyi bilirsin. Işıklar, resimler filan!”

“Ben Tanrı mıyım ki ışık yaratayım, resim göstereyim?”

“Tanrı değilsin, ama Tanrı'nın dostusun, isterSEN öz Tanrı da olursun, dediklerimi yaparsın.”

“Yapamam ya, haydi yaptım diyelim, ne olacak?”

“Halk, Yilon Buldok tepesinde bu ışıkları görünce irkilecek, yurdumuzda yine bir şeyler olduğunu anlayacak. Sen ertesi gün bu şaşkın halkın arasına gireceksin, Cuci'nin doğduğundan dolayı Tanrı'nın gökte merasimler yaptığı söyleneceksin. Zaten biz, bu çocuk için şenlik yapacağız. Varsın gökte de merasim yapılsın. Yakışık almaz değil ya.”

“Sonra?”

“Sonra ben Cuci'yi yerime bırakıp, yeni bir sefere çıkaçım.”

“Bir günlük çocuk beylik yapar mı?”

“Beyliği Hazar yapar, nam Cuci'nin olur.”

“Bu, senin bileceğin şey. Bana yükleteceğin başka yük var mı?”

“Ben seferden dönünceye kadar dağdan aşağı inmeyeceksin, babanla bile görüşmeyeceksin. Kendi kovuğunda benim esirimsin. Haydi yürü, dediklerimi birer birer yap.

Başka türlü benimle dost kalamazsın. Bana düşman olan-
ların sonunu ise Beyter söylüyor!"

Ulu Gökçe, süklüm püklüm çadırdan çıktı. Kirli saç-
larından ter, gözünden de yaş sızyordu. Cengiz kendi-
ni yıkmış, bir daha kalkamayacak şekilde yere sermişti.
Onun aleyhine silah olarak kullanmak istediği hadiseleri,
bu cesur adam kendi lehinde birer silaha çevirmiş ve o si-
lahları kullanmak vazifesini de işte kendi omzuna yükle-
miştı. Yarın Beyter'in ölümünü lüzumlu bir hadise olmak
üzere tasvir etmeye, öbür gün Cuci'nin doğumunu şerefli
bir olay gibi göstermeye mecbur bırakılmıştı. Halbuki
kendisi, bütün bunların aksını yapmak istiyordu.

Ulu Gökçe, hükümdarların kuvvet bulur bulmaz,
Tanrı'yi ve Tanrı'ya mensup geçenleri bir tarafa at-
makta tereddüt göstermeyeceklerini öğrenmişti. Bu yeni
bilgiden azap duyuyordu. Fakat bir nokta onu teselli edi-
yordu. Henüz sağ olmak! Evet, sağdı ve bu sağlık ona kı-
rık hülyaların enkazı arasında yeni yeni ümitler müjde-
liyordu. Bu sebeple üzüntüsünü yendi, için için söyledi.

"Geceler gebedir Timuçin, bakalım daha neler doğar?"

BÖLÜM VI

Merkitleri yenip dağıtmak, çok kanlı bir iş oldu. Beşikteki çocuklarına kadar kılıçtan geçirileceklerini bilen büyük ulus, insanüstü denilebilecek kadar cesaret gösterdi, sonuna kadar dayandı. Fakat bu akillara durgunluk veren yiğitlikler, sonu belli olan neticeyi bozmadı, bozamadı. Göğsüne saplanan oku çıkarıp kendi kırışıyla yine Cengiz ordusuna atan dilâverlerin fedakârlığı, kaderlerini değiştiremedi. İki ayağı kesilmişken toprağa uzanarak yay kullanan bahadırların, bu feci didinmeleri bir fayda vermedi. Cengiz Han galip geldi.

Bu galibiyette de, Cebe ile Söbüütay'ın payları büyütü. Cengiz ordusu heyecana kapılmış iri başlı, iri vücutlu efsanevi bir ejdere benzetilirse, Cebe ile Söbüütay o ejderin sağ ve sol kollarıydı. Bu kollar, denizlere süzülen bir hortum gibi doymaz bir iştahla kan emiyorlardı. Yine bu kollar ne bükülmek ne de kırılmak biliyordu. Sürekli bir hareketle mangaları bölüklerin, bölükleri alayların, alayları firkaların üzerine atuyorlardı.

Merkitleri, bütün yiğitliklerine rağmen darmadağın eden işte bu iki adamdı. Onlar, arkalarında ecel bulutları taşıyan birer gök parçasına benziyorlardı. Nereye doğru yönelseler orada kan selleri meydana geliyor ve bu seller, yüzlerce Merkit delikanlığının cesedini sürüp götürüyordu.

Zavallı Merkitler, bütün felâketin bu iki adamdan geldiğini anlamakta güçlük çekmemişler ve canlarını dışlerine takarak onları yıkmaya savaşmışlardı. Fakat Cebe ile Söbütar, birer seyyar kale gibiydi. Etten, kemikten, yağıdan yapılmış alelade birer insan değil; taştan, demirden, tunçtan yapılmış birer canlı kale! Onlara ne ok işliyordu ne kılıç! Sanki bedenlerine ilahlar, ilaheler sınımıştı ve bunlar bu tabiatüstü varlıkların yardımlarıyla ölümsüzleşmişlerdi!

Merkitler, ordularının büyük çoğunluğunu kaybetmekten sonra dağılmış, kaçıyorlardı. Mertçe ölümün de bu Cengiz firtınasını dindiremeyeceğini anlamak, onlara geriye kaçıp kurtulmak kararını aldırmıştı. Fakat bu kararı alanlar, yarı yarıya yaralı adamlardı. Arkalarında kanlı izler bırakarak topal bir halde kaçmaya çalışiyorlardı.

Cengiz Han, galibiyetin kesinleştiğini görür görmez Cebe'ye, Söbüta'ya haber yollamıştı.

“Tavşanları kovun, kovuklara girip saklanmadan birer birer tutun, aman vermeden boğun. Yeryüzünde bundan sonra Merkit adı anılmayacak!”

Kovalama işi başlayınca kendisi de dayanamadı, ilk önce kumandasındaki firkayı ileri koşturdu, daha sonra küçük bir müfrezenin başında bizzat düşmanın izine atıldı.

Cebe ile Söbütar, şimdiye kadar yaptıkları bütün harplerde olduğu gibi, bu muharebede de hem hücum hareketlerini idare ediyorlar, hem de Cengiz'i gözlerinin önünden ayırmıyorlardı. Çünkü onun, ani bir parlamayla düşmana saldırmasından korkuyorlardı. Cengiz'in sahip olduğu cesaretin bir sınırı yoktu. Hâlbuki bu cesaret, böyle yerlerde ve iki ordunun göğüs göğüse gelip de

birbirlerine ecel sunduğu sıralarda bir felâket olabilirdi. Zira, o gelişî güzel bir kumandan değildi. Aralarında hiçbir bağ bulunmayan ve bilakis birbirini boğmak hırsıyla yaşayan dağınık kardeş topluluklarını birleştiren mu-kaddes bir düğümdü. Lüzumsuz ve yersiz bir cesaretle Cengiz'in ölüvermesi, o düğümün çözülmesini, bireşen kardeşlerin yine ayrılmasına sebep olacaktı.

Bu düşunceyle Cebe ve Söbütay, Cengiz'in kalp gibi yerinde ve sabit bir vaziyette kalmasını istiyorlardı. Harbin sonuna kadar da onu biraz geride tutabilmişlerdi. Fakat Merkitlerin bozulup kaçmaya başlamaları üzerine, bu koruma güdüsünden vazgeçtiler. Kendileri kovalama işine girişirken, Cengiz'in de şu harp alışverişinden haz almak için ileri atulmasında mahzur görmediler. Çünkü ona, sevgili hanlarına bol bol at koşturmak için tehlikesiz bir meydan hazırladıklarını düşünüyorlardı. Esasen kendileri yine onde bulunuyorlardı. Bu sebeple arkadan gelen Cengiz'i, önden yapılan bir hücumun karşısına imkân yoktu.

Cebe'nin, Söbütay'ın firkalarıyla ve Cengiz'in ile-ri sürdüğü alaylarla galip kumandan arasında hayli bir mesafe vardı. Han, başına geçtiği küçük bir müfreze ile yürürken, geride kalan atlıları sorguya çekiyor ve bollardan ölü soymak için bölüğünden ayrılanları topuzuya döverecek ileri sürüyor, atı yorulanlara dinlenmek için izin veriyor, yol boyundaki düşman ölülerini de mümkün olduğu kadar dikkatle gözden geçiriyordu. Bundaki maksadı, Merkitler Beyi'nin cesedini bulmaktı. Eğer bu bey, harp sırasında veya kaçarken öldürülmüşse, yapılan harbin tam ve kesin bir netice verdiğine şüphe kalmaya-aktı.

Cengiz, işte bu şekilde yürüyordu ve adım başına denilecek kadar da sık duraklayıp oyalandığı için, ilerdeki alaylarla arasındaki temas büsbütün kesilmişti. Gün de artık batmak üzereydi. Gökteki büyük ışık, yavaş yavaş sönülüyordu. Hayattan son bir nasip olarak gömülecek bir çukur bile alamayan Merkit yiğitlerini gecenin karanlığı koynuna alacaktı ve o gecenin bu muhite örteceği esmer perde, ölülerin içgerti kefeni olacaktı.

Cengiz, gurubun çizdiği muhteşem tabloyu bir süre seyrettikten sonra, müfrezesine kısa bir mola verdi, atlara seferi ölçüden biraz fazla yem dağıttırdı, askerlere de bulamaç yapıp yemelerini söyledi ve bizzat kendisi heybesinden biraz kuru et çıkarıp yedi. Daha sonra, "Durmak yok, ileri!" dedi.

Şimdi geceyi çığneyerek atları sürüyorlardı. Bazen önlere çıkan cesetler, o karanlık içinde birer kara tümsek gibi görünüyorlardı. Yol zaten çukurlarla, tümseklerle doluydu. Gecenin karanlığı, ölülerin yetim uzanışlarına ve kıvrılışlarına da öyle bir görüntü verdiği için süvariler, çok defa cesetleri çığneyip geçiyorlardı. Bazen bu aşilan tümseğin henüz canı çıkmamış bir ağır yaralı olduğu iniltisinden anlaşılıncı, ona atının ayağıyla çarpan süvari bir an duruyor ve adamcağızın iniltisini bir mızrak darbesiyle dindirdikten sonra yine ileri gidiyordu.

Belki üç belki dört saat yürümüşlerdi. Fakat öndeçilerle bir türlü temas kuramamışlardı. Bu, Merkitlerin pek hızlı kaçıklarını ve Cengiz'in ordusunun da onları mutlaka yakalayıp bitirmek azmiyle alabildiğine koştuklarını gösteriyordu. Han, zaferin eksik kalmaması için kovalama işinin ciddi tutulmasını istiyordu ve bu ciddiyeti gözü ile görmüş olduğundan dolayı da memnun oluyordu. Er-

tesi gün doğacak güneşin bir Merkit yüzü göremeyeceğini düşünmek, bu hınc dolu adamı bambaşka bir sevinç içinde bırakıyordu.

O, gecenin engin sessizliği arasında Börta'yı ve Cuci'yi düşünüyordu. Şimdi onlar yanında olsalar, kendilerine harbin bütün safhalarını ve sonunu nasıl coşkun bir hızla anlatacaktı? Şu harbi yapanlar ve kazananlar, belki kanlı bir savaş geçirdiklerini düşünüp duygulanıyorlardı. Fakat hiç kimse, bu harbin hain bir suikasttan Yesügey ailesine bulaşan kiri temizlemek için yapıldığını bilmiyordu. Merkitlerin kanı, işte o kiri silmek için dökülüyordu. Bu sayısız ölüler içinde, belki Cuci'nin öz babası da vardı ve o, Cengiz'e güle güle hazırladığı uğursuz armağanın bedelini işte inleye inleye alıyordu!

Han, düşüncelerinin bu noktasında çok derin bir iç üzüntüsüne tutuldu ve bu üzüntü ile yanında bulunan atlılardan hayvanları henüz dinç görünen bir kısmını ayırdı.

“Durmadan gidin, Cebe ile Söbütay'ı bulun. Yarın öğleye kadar tek bir Merkit'in canlı kalmasını istemediğimi kendilerine söyleyin. Onların dişisi, erkeği, genci, ihtiyacı hep kesilecektir. Meme emen çocukların da öldürülecek. Ben böyle istiyorum.”

Bu emirle onları da dörtnala ileri gönderdi. Çünkü Cuci'yi hatırlamak, onun babası olan Merkitli erkeği de aklına getirmiştir. Bu erkek belki bir bey belki de bir seyyisti. Fakat mutlaka Merkitli'ydı. Onun şimdiye kadar gebermiş olması ne kadar muhtemelse, henüz yaşaması da o kadar mümkün değildi. Hâlbuki Cengiz, yeryüzünde kendisinden başka hiçbir kimsenin Cuci için “Benim oğlum” demesine tahammül edemeyeceğini düşünüyordu.

Böyle bir ihtimalin önüne geçmek içinse bütün Merkitlerin öldürülmesi gerekiyordu.

Cengiz, yeni emriyle adamlarını ileri yolladıktan sonra biraz rahatladı. Cebe'nin, Söbütay'ın ne yapıp yapıp kendi arzusunu yerine getireceklerine inanıyordu. Yarın öğleye kadar olmazsa öbür günün öğle vaktine kadar, Merkitlerin mutlaka ortadan kaldırılacağına artık şüphe etmiyordu. İşte o vakit, muhtemel bir facianın da önü alınmış olacaktı.

Bu facia, bir gün olup Merkitler'den birinin Yilon Buldok köyüne gelmesi ve halkın önünde; "Ben Cuci'nin babasıyım. Oğlumu almaya geldim," demesiydı. Cengiz'e karşı böyle bir cüret gösterilebilir miydi? O, gayet vesveseli bir adam olduğundan her işin kötü tarafını da mutlaka düşünürdü ve bu sebeple, zihninde bu ihtimali faciaya dönüştürüp duruyordu. Merkitlerin memedeki çocuklara kadar öldürülmesiyle bu facianın meydana gelmesine imkân kalmayacağı için, kafasındaki şüphelerden az da olsa uzaklaşıyordu.

Şimdi emin ve gönlü rahat bir halde atını koşturuyordu. Yanında topu topu on beş atlı vardı. Bu küçük kuvvetin, on binlerce kişilik orduları temsil ettiğini ara sıra hatırlamak gururunu okşuyor ve bu düşüncüler sırasında, kendini şu engin karanlıktan daha kudretli buluyordu.

Gece, her doğal kuvvet gibi, Cengiz'i düşündüren bir kudretti. Fakat şimdi bu büyük kudrette, kendisine kıyasla bir nevi zaaf seziyordu. Onun düşüncesine göre gece, nihayetinde siyah bir örtüydü. Bu örtüde ne hareket ne de doğrucusu bir kabiliyet vardı. Hâlbuki kendisi, yürüyen, koşan, kucaklayıp sıkan, ölüm dağıtan bir geciydi. Tabiatın gecesi, olsa olsa bakışları perdeleyebilirdi,

gözlerin görme gücünü azaltabilirdi. Fakat kendisi, koca koca aşiretleri ebediyen kör yapmak kudretini taşıyordu!

Cengiz'in bu hülyaları, bu kuruntuları sürekli birbirini takip ediyordu. O, gece ile kendi arasında mukayese yaparken, ansızın Göncü'yü, anasını, kardeşi Hazar'ı düşünüyor ve aklına ısrarla Ulu Gökçe geliyordu. Merkileleri ezmek, Ulu Gökçe'yi biraz daha küçültmek anlamına geliyordu. Zaten Cengiz, kazandığı zaferlerin bu yalancı peygamber için ayrı ayrı birer hezimete uğrayış olduğunu biliyordu. Şu son zafer de ona yeni bir hezimet acısı verecekti. Bununla beraber, Ulu Gökçe'yi henüz yıkılmış sayamıyor ve kendi kendine söyleniyordu.

"Hele Altın Hakanla karşılaşayım. Gökçe'nin ölümü o gün başlar!"

Altın Hakan, Çin İmparatoruydu. Cengiz, yakın bir gelecekte onunla karşılaşacağını umarken, bir gönül borcunu da hatırlıyordu. Bu borç, sevgili Göncü'ye Çin prenslerini hizmetkâr yapmak üzerine verdiği sözdü. Göncü, bu arzusundan Börta'nın gelmesiyle beraber feragat etmişse benziyordu. Fakat Cengiz, onceleri önemsemidiği bu arzuyu şimdi pek kutsal bir görev olarak görüyor ve onu mutlaka yerine getirmek istiyordu.

Çin ve Altın Hakan!.. Bu, asırlardan beri Türk ruhunda kanayan bir yaraydı. Türkler, şark Türkleri, bütün ileri hareketlerindelarında Çin Hakanlarını bulmuşlardı. Bu hakanlar, kılıçla yapamadıklarını hile ile yaparak Türklerə çok zarar vermişlerdi. Vaktiyle yüz gösteren Türk birliklerini bozan Çinlilerdi. Türklerin temiz hayatına murdar aletler, kirli renkler bulaştıran yine Çinlilerdi. Hatta Türkeli'nde babanın evlâtlâ, evladın babaya boğuşmalarını yaratan da yine bu milletti.

Eski Türk, ipek ve sıрма bilmez, altın ve elmasa kıymet vermezdi. Eksiksiz sofralar kurup mide bozmak yolunu tanımazdı. Hele beylik veya başbuğluk için değil, dünya sultanatı için bile evladın babaya el kaldırması işitilmiş, görülmüş şey değildi. Bütün bunları Çinliler öğretmiş ve Türk alemini hercümerç içinde bırakmışlardı.

İşte Cengiz, hain bir tarihin intikamını alacak ve Türküğe yapılan fenalıkların hesabını Çin Hakanından soracaktı. Bu, iki hükümdarın boy ölçüşmesinden çok, iki milletin hesaplaşmasıydı. Bu sebeple de heyecanlı, şanlı, fakat kanlı olacaktı.

Cengiz, bu büyük hülyayı kurup giderken o kadar dalgındı ki, yan taraftan bir kalabalığın kendine doğru geldiğini görmedi, göremedi. Ancak süvarilerden birinin; "Ulu Han, sağda atlılar var," demesi üzerine kendine geldi ve doludizgin gelmekte olan bu atlıların ilerideki kumandanların gönderdiği bir müfreze olduğunu sanıp, mirıldandı.

"Bir haber olsa gerek. Bekleyelim!"

Gelenler, karanlık içinde yürüyen küçük bir koru hissi veriyordu. İleri doğru uzanmış mızraklar bu korunun yapraksız dalları gibi görünüyordu. Cengiz ilkin bu mızrak tutuştan şüphelendi. Çünkü kendini bulmak, kendine bir haber vermek için gelen müfreze böyle hücum vaziyetine giremezdi ve bu vaziyet ancak düşman karşısında alınabilirdi. Bununla beraber kuşkulaması kısa sürdü. Gelenlerin kendisini uzaktan tanımadıkları için ihtiyatı bir hazırlık olarak mızraklarını ileri sürdürdüler, atının başına çekerek bekledi. Gelenlerin kendini görür görmez selam vaziyeti alacaklarına emindi. Fakat meçhul süvariler yüz yüze denecek kadar yakla-

şinca, mızraklarını omuzları istikametine kaldırmadılar, "Sürün," narasıyla Cengiz'in ve yanındaki atlıların üze-rine saldırdılar, o keskin mızrakları yaman bir yetenekle sallamaya başladılar.

Cengiz, ilk hamlede üç yara almıştı. Kolu ve iki bal-dırı sızlıyordu. Fakat tahmininin büsbütün yanlış çıkmasa-sından, umulmayan bir yerde ve bir anda yaralanmaktan da soğukkanlılığını kaybetmemiştir. Bir baskına uğradığını biraz geç de olsa anlayınca kılıçını çekmiş, dillerde destan olan o dayanılmaz hamlelerle bu gece çocukların-na saldırmıştı. Yanındaki süvariler de, Ulu Hanlarının ve kendi canlarının çok ağır bir tehlikeye düşüğünü görün-ce birer aslan kesilmişlerdi. Kim olduklarını bilmedikleri bu düşmanlarla boğazlaşıyorlar, öldürüler ve ölüyor-lardı.

Gecenin koynundan çıkar gibi yol üzerinde peyda oluveren süvariler, Cengiz'in takımının iki misli kadar vardı. Bu sayı fazlalığı olmasa da onların kolay kolay yenilmez bir grup olduğu mızrak kullanışlarından, kılıç sallayışlarından ve at oynatışlarından belli idi. Hele yüzüne tel örgülü maske geçiren biri pek yaman görünüyordu. O, yanındakilerin başbügümüş gibi hareket ediyor ve Cengiz'in takımının en kuvvetli göründüğü noktaya saldıryordu.

Cengiz, bir firka askeri dehset içinde bırakacak ka-dar büyük bir yiğitlik gösterdi. Beraberindeki atlılar da ona layık yoldaş olduklarını ispat etmekten geri kalmadı. Fakat berikiler sayı itibarıyle taşdıkları üstünlüğü kay-betmedi. Yarım saat içinde Cengiz'in askerlerinin hepsi öldü, Cengiz'in de dermanı kesildi. Ünlü bahadır, tam on bir yerinden yaralanmıştı ve son aldığı yara boğazında

olduğu için at üstünde durma gücünü artık kaybetmişti. Bununla beraber yine saldırmak ve bilhassa o yüzü maskeli askere öldürücü bir darbe indirmek istiyordu. Bunu, bu son emelini gerçekleştiremeden öldürmek istediği adamın çok sert bir vuruşyla attan yıkıldı. Kimi üst üste düşmüş, kimi tek başına toprağa uzanmış fedakâr askerlerinin cesetleri arasına karişti.

Cengiz, bütün bu savaş sırasında kendi hüviyetini bildirecek tek bir kelime haykırmamıştı. Çünkü ismini duyanların daha fazla şevke düşeceklerini ve kendisini öldürmekten ziyade diri tutmaya çalışacaklarını biliyordu. Böyle bir felaket ise Ulu Gökçe'yi güdürecekti. Onun için sıradan bir Moğol süvarisi gibi çarşıtı ve kimliğini belli etmeden yaralar içinde yıkıldı.

Berikilerin de Cengiz'i tanımadıkları anlaşılıyordu. Hele ayakta duran son bahadırın da yere düşmesi üzerine bu hakikat büsbütün meydana çıktı. Çünkü o yüzü maskeli adam, karşısında öldürülecek düşman kalmayınca ucundan kan sızan kılıcıyla havada bir daire çizerek haykırmıştı.

“Darısı Cengiz'in başına. Bu gece onun sekiz-on adamını tepeledik. Bir gün gelir, kendini de tepeleriz, Türkeli'ni kurtarız.”

Büyük küçük, tehlikeli tehlikesiz on iki yara almış olan Cengiz, ölümün ensesinde dolaştığı o sayılı dakikada ve canıyla uğradığı bir sırada kulağına çarpan bu sesi tanıdı. Ölüm açısından da ağır bir acı duydu ve boğuk bir sesle inledi.

“Köşlük! Göncünün kocası!”

* * *

Cengiz gözünü açınca doğruldu, şaşkın şaşkın dört yanına baktı. Çok kötü bir çadırda ve bir çul üzerinde yatıyordu. Üzerine de at heybesi, çuval gibi şeyler atılmıştı. Yataklık yapan çul da, yorgan yerine konulan çuvallar da pis pis kokuyordu. Bunların ya ağıldan, ya ahırdan alınıp getirildiklerine şüphe yoktu. Zaten çadır da derme çatma bir şeydi. Direksiz, üstlüksüz kötü bir çadır.

Bu gibi çadır bozuntusu şeyleerde hanlar, beyler filan değil, çobanlar bile yatmadı. Bunlar, kölelerin, tutsakların içine atıldıkları türden bir yerdi. Eli silah tutan ve bu silaha dayanarak yaşamayı bilen bir Türk için şu çadırda ömür geçirmenin imkanı yoktu.

Cengiz, gözünü inciten biçimsizlik ve burnunu iğrendiren murdar kokular içinde ilkin Erlik Han'ın (Cehennem İlâhi) ülkesine düştüğünü düşündü. Kendisi gibi ünlü ve kudretli bir han hakkında bu kadar hürmetsizlik göstermek ancak Cehennemler İlâhının elinden gelebilirdi. Yeryüzünde kimse bu terbiyesizliği yapamazdı.

Cengiz, içine ışık girmediği için sıvrice bir çukuruda andıran bu çadırın yeraltına ait olduğu fikrine kapıldıktan sonra gözlerini kapadı, dünya üzerinde geçen son dakikalarını düşünmeye koyuldu. Merkitlerin kaçışçı, kendisinin kovalamaya çıkışçı, gecenin doğuşu, önüne kim oldukları belirsiz süvarilerin gelişî ve kanlı boğuşma birer birer gözbebeklerinde canlandı. En son yediği kılıç darbesiyle düştüğünü de hatırladı. Hatta her yanından kan akarken kulağına çarpan sesi de yeni baştan duydu.

Bu düşünüş ona yaralarını hatırlattı. Gayri ihtiyarı, bir elini çuvallar arasından çıkararak boğazına götürdü, ardından göğsünü, baldırlarını yokladı. Hemen her tarafı sargılar içindedi ve çok garip bir şekilde yaralarından

ızdırap duymuyordu. Bu, toprak altında yaraların tımar edildiğini gösteriyordu. Cengiz böyle bir ilgiye hayret etti. Erlik Han ülkesinde yaraları kimlerin ve niçin sarıklarını bilmediğinden bu hayreti de uzun süre geçmedi.

Her tarafi sarılı olduğu için istediği gibi hareket edemiyor, hatta kolunu da güçlükle oynatabiliyordu. Fakat bundan, bu vaziyetten şikayetçi değildi. Çünkü içine konulduğu kötü çadır, üstüne ve altına serilen murdar kokulu çullar, çuvallar bir azap âleminde olduğunu apaçık gösteriyordu. O âlemin katran dolu kaynar kazanları da vardı. Kendisinin onlardan birine atılması da mümkün değildi. Simdilik bir çadırda alikonulmasını yaralarına acıarak yapılmış bir nezaket eseri olarak düşündü. O halde karanlıktan, kirden ve kokudan şikayet etmemek gerekiyordu.

Cengiz, öbür dünyaya göctüğünü sanarak karmakarışık düşüncelerle boğuşurken, yeryüzünde bıraktığı şeyleri de hatırladı. Anası, Göncü, Börta, Cuci, Hazar, Ulu Gökçe ile babası, Cebe, Söbütyay, atlar, otaqlar ve bütün dostlar, düşmanlar gözünün önüne geliyordu. Acaba bunlar kendisinin olduğunu anlayınca ne yapmışlardı? Bu kadar zahmetlerle kurduğu büyük beylik ne olmuştu? Ulu Gökçe, içini dışına vurup ve el çabukluğu gösterip hanlığı yakalamış mıydı? Yoksa Hazar akıllı davranışarak halkın kendine bağlamış mıydı? Töreye göre beylik, Cuci'nin hakkıydı. Bu hak, Merkitlerden Moğollara armağan gelen bu piçe verilmiş miydi?

Cengiz düşüncelerinin bu noktasında bütün yaralarının ve yüreğinin sızladığını duydu. Şimdi o, Ulu Gökçe ile Hazarın boğuştuşunu, Börta'nın Cuci'yi alarak bir yanda hükümet kurmaya çalıştığını ve bu post kavgasın-

dan sınırlenen ulusların birer birer dağıldığını, kurulan beyliğin sarsılıp çöktüğünü görüyordu. Ahirette ve Cehennemler İlâhının kötü bir çadırı içinde dünya işlerini düşünmek onun tuhafına gitmekle beraber bu düşüncesi kafasından söküp atamıyordu.

Bir ara yorulduğunu, bütün vücudunda bir dermansızlık dolaştığını duydu. Gözlerinde uykuya benzer bir ağırlık vardı, dalıp gitmek ihtiyacına kapılıyordu. Hâlbuki ahirette uyku yoktu yahut kendisine öyle bir inanç aşılamışlardı. Bu sebeple uyumak isteyişine şaşıyor, fakat o ihtiyacı gideremiyordu.

İşte böyle bir sırada çadırın bir yanı açıldı, içeriye bir avuç ışık ve bir kadın girdi. Cengiz, Erlik Han ülkesinde aydınlığın pek kıt olduğunu şu zayıf ışiktan anladı, fakat bu nokta üzerinde durmayarak gözlerini gelen kadına ditti. Bu bir Gürmüz (Cehennem Memuru) olmalıydı. Fakat dişi bir Gürmüz! Hâlbuki cehennemde ceza dağıtanların hep erkek olduğu söyleniyordu. Acaba Erlik Han, kendinin de yeryüzünde bir han olduğunu düşüne-rek istisnai bir muamele mi yapıyordu?

Böyle de olsa, Erlik Han'ın kadın memurları pek alımlı mahlûklar değildi. Yahut bu kadın onların en kötülerinden seçilmiş olacaktı. Çünkü biçimsiz bir şeydi. Boyu kısa, yüzü renksiz, üstü başı da perişandi.

Cengiz, ahiret halkından ilk gördüğü şahsin hem dişi, hem çirkin oluşundan sinirlendi, yattığı yerden hasta bir sesle haykırdı.

“Sen pasaklı, yerine git. Bana bir er kişi gönder.”

Kadın hafifçe güldü ve bir adımda Cengiz'in başucuna geldi, oturdu ve bozuk bir lehçe ile sordu.

“Nasılın, iyi misin, yaraların acı veriyor mu?” Cen-

giz, kulaklarını kapayamadığı için sadece gözlerini yumdu, mirıldandı.

“Yaralarım belki iyi. Yüreğim bozuk.”

“Neden?”

“Şu çadır kötü, şu çullar kötü. Pis kokudan burnumun direği kırılıyor.”

“Hele düşündüğün şeye bak. Yang yardımına geldi, seni Yenler elinden kurtardı. Bunu unutuyorsun da çadırı, çulu düşünüyorsun. Aptal mısın, nesin?”

Cengiz'in yumulu gözleri birdenbire açıldı, kaşları çatıldı. Kadının Yang ve Yenden bahsetmesi dikkatini çekmişti. Bu kelimelerin biri rahmani öbürü de şeytani kuvvetler anlamına gelen Çince isimlerdi. Türkler bu kelimelerin yerine ve onların taşıdığı anlamları ifade etmek üzere öz ve yavuz, yahşi ve yaman, uğurlu ve uğursuz, yersu ve yagızır tabirlerini kullanırlardı. Bunların da hepsi, muhtelif Türk lehçelerinde rahmani ve şeytani demekti. Fakat hiç bir Türk aşireti Yang ve Yen demezdi, bu Çin kelimelerini ağıza almadı. Acaba Erlik Han hazretleri, kendi ülkesinde Çince mi kullanıyordu? Kadının bozuk düzen Türkçe konuşmasına göre bu fikir, muhakkak değildi. Yalnız cehennem halkın Çin İlâhlarına kıymet verdiği anlaşılıyordu.

Cengiz, bu düşünceyi geçirdi ve kadını konuşturmak istedî.

“Yang kim, Yen kim?”

“İyilik tanrısı, kötülük tanrısı!”

“Erlik Han onlara ülkesinde yer mi veriyor?”

Kadın hafifçe doğruldu.

“Erlik Han kim?”

“Sizin ağınız. Burası cehennem değil mi?”

Kadın gevrek gevrek güldü.

“Sayıkliyorsun, buraya getirildiğin günden beri yaptığın gibi yine sayıkliyorsun. Burada ne erkek han var, ne dişi han. Biz Kaydolarız. Sen de bizim konuğumuzsun.”

Cengiz, bütün sargılarını koparıp atacakmış gibi gayri ihtiyari bir hamle gösterdi ve bağlarından kurtulamayınca yine uzandığı yerde kaldı. Fakat boğazındaki yarayı yeni baştan açacak kadar bir hızla haykırdı.

“Burası Kaydolar toprağı mı? Ben sağım da kendimi ölü mü sanıyorum?”

“Ölmedin ya. Ölsen konuşur muydun?”

“Ya burada işim ne?”

“Bir Cengiz Han var. Ulu kişi. O tutmuş, Merkit ulusu üzerine yürümüş. Akdağın eteklerinde, büyük bir savaş olmuş. Bizim yiğitler bunu duymuş, ölü soymaya gitmişlerdi. Orada yarı canlı, yarı cansız seni bulmuşlar, omuzlayıp buraya getirmişler. Kılığına bakılınca senin de Cengizli olduğun anlaşıliyordu. Belki onun yaverlerinden birisinin dedik, yaralarını tımar ettik, tam kırk gündür anasız kuzuyu besler gibi ağzına süt döktük, ateşini dindirmeye savaştık. Yine sayıkliyorsun, ama bugün iyisin.”

Cengiz'e şimdi o kötü çadır, Altın Hakanın dillere destan olan sarayından daha güzel görünüyordu. O çullar, çuvallar da murdarlıklarını, pis kokularını kaybetmişlerdi. Birer Hint kumaşı gibi gözüne zarif geliyordu. Çünkü ölmemiğini, Erlik Hanın güneşsiz yurduna düşmediğini, şu kadının bir dişi Gürmüz olmadığını anlamıştı. Bu sevinçle yanındaki boysuz ve renksiz mahlûku bile sevimli buluyordu.

Onu en çok sevindiren nokta, Kaydoların kendini henüz tanıymamış olmalarıydı. Çünkü Kaydolar Türk

değildi. Ulu milletin sağa sola, aşağıya yukarıda durmadan yayıldıkları ve ileri gidip geri geldikleri sıralarda bu küçük aşiret de, meçhul bir yerden kaldırılıp Türkeli'ne getirilmişti. Gerçi Türkçe konuşuyorlardı, bir kısım Türk adetlerini benimsemişlerdi. Lâkin aralarından yine eski yurtlarından getirdikleri birçok gelenekler yaşatılıyordu.

Türklerin, savaşların doğurduğu bir zaruretle yurtlarında ayırip kendi ülkelerinde oturttuğu bu aşiretçinin en büyük kusuru, savaşçı olmayışlarıydı. Ok, onlara oldukça yabanciydı. Kılıç yerine sopa kullanmaktan hoşlanırlardı. Yalnız Türkler kadar at ve sigır severler, bunları yaşamakla, üretmekle uğraşırlardı. Kimseye zararları olmadığı için kimseden de zarar görmezlerdi. Kendi mintikalarında yaylaktan kışlağa ve kışlaktan yaylağa gidip gelirlerdi.

Bunların kötü huylarından biri de, ölü soyuculuğuydu. Kazakların, Kırgızların yaptıkları gibi yol kesmek, ellerinden gelmezdi. Fakat mintikalarına yakın yerlerde savaş olunca içlerinden en yiğitlerini seçerler, savaş yerine yakın bir yerde pusuya yatırlardı. Bunlar, geceleyin bir sırtlan hassasiyetiyle meydana çıkarlar ve galiplerle mağlûpların ölülerini iç donlarına kadar soyarlardı.

Cengiz, Türkeli'nin bu Türk olmayan aşiretini pekiyi bilirdi. Hatta hayal ettiği büyük sultanatını kurar kurmaz Kaydoları da adam etmeyi plânına sokmuştu. Şimdi onların arasında bulunmak hoşuna gidiyordu. Çünkü kendilerini yakından tanıyacak ve bütün huylarını, adetlerini, ananelerini görüp belleyecekti. Fakat bu, sonraki işti. Ondan önce kendini bunlara tanıtmamak ve yaralarından tamamıyla kurtulduktan sonra yakayı sıyrılmaya çalışmak gerekiyordu.

Cengiz bu düşünce ile büyük sevincini hazmetti, tekrar kendini tımar eden kadınla konuşmaya başladı.

“Demek beni kurtaran sensin.”

“Ben değilim. Önce Yanglardır. Sonra bizim yiğitlerdir. Yanglar Yenleri yenememiş olsa, sen geberip giderdin. Bizim yiğitler seni ölüler arasından alıp buraya getirmeselerdi yine nalları dikmiştin.”

“Sen yaralarına bakmasan yine ölürdüm. Onun için beni getiren erlere de, sana da candan borçluyum. İyi olup kalkarsam borcumu öderim.”

Kadın, yaralı adamın artık sayıklamadığını görünce kaç gündür içini kemiren meraklısı gidermek için sordu.

“Senin adın ne?”

“Sardoğan!”

“Adını kendine yakıştırmışsun. Gerçekten sarısın, doğan gibi atılgan olduğun da belli.”

“Bunu nereden anladın?”

“On bir, on iki yara alışından. Bizim Kaydolar, bir tırnak yarası alsalar ödleri kopar. Sen delik deşik oluncaya kadar savaşmışsun. Ne saklayayım, imrendim.”

“Ölüp gitseydim imrenmezdin, ‘Salak adam!’ derdin.”

“Yok, yok, salak demezdim, yine acırdım. Yiğit kişiye her dişi acır!”

Ve birdenbire başka bir soru sordu.

“Sen de Cengiz'in adamlarındansın, değil mi?”

“Öyleydi, ama şimdi değilim.”

“Neden? Sanki iyi olunca yine onun yanına koşmaya-
cak misin?”

“Biraz düşüneceğim. Çünkü Cengiz Han, hiç olduğu yerde durmuyor. Savaştan savaşa koşuyor. Biz bu canı kırda bulmadık ya, biraz da kendimizi düşünelim.”

“Savaşa alışan salaşta gün geçiremez. Atlı atını arar, cenkçi de düşmanını. Sen yüz yara daha alsan uslanmazsun. Hem de uslanma. Bizim kişiler gibi çadırda doğup ağılda gün geçirmenin ne tadı var? Er dediğin vurmalı, kırmalı, gezmeli, tozmalı. Bizimkiler koyun gibi. Size imreniyorum. Onlardan da iğreniyorum.”

“Davulun sesi uzaktan hoş gelir. Belki biz de içimizden size imreniyoruz.”

“Hiç sanmam. Ok atan, mızrak sallayan, kılıç kullanan kol, at tımar etmez, inek sağmaz. Bu böyledir yiğidim, ne desen beni bildiğimden şaşırtamazsun. Onun için kendini yorma da bana anlat. Sen Cengiz Han’ın nesisin?”

“Çerisi!”

“Yalan. Başındaki börk çerilerin giyeceği börklerden değildi. Sırtındaki post, her erkeğin eline geçer postlardan değildi. Çok temizdin, düğmelerin bile altındı.”

“Cengiz’in çobanları bile benim gibi giyinir.”

“Yalan. Seninle bile olan ölülerin üstleri başları sana benzemiyordu. Onların altın düğmeleri, yıldızlı kemeleri yoktu, hele cepleri bomboştu. Senin her yanında akçe vardı.”

“Cengiz beni severdi, bol akçe verirdi, iyi de giydirdi.”

“Demek ki ona yakınsın; belki onun soyundansın.”

“Soyundan olsaydım, yanında kalırdım, yaralanıp yerlerde sürünenmezdim.”

Kadın dalgınlaşmıştı, cevap vermiyordu. Cengiz de onu sözüyordu. Çadırın eteği, bu Kaydo kızının içeri girmesiyle beraber yine yerine kapandığı için içeri epey karanlıktı. Fakat Cengiz’in gözleri bu siyah gündüze alıştığı için yanındaki kadının yüz hatlarını, vücutunu ve

hareketlerini çok iyi görüyordu. Kadın çirkin denilecek kadar alımsızdı, renksizdi. Fakat iğrenç değildi. Tarak görmeyen saçları acındırıcı bir ihmalin kurbanı görünyordu. Gözlerinde derin bir alev, yürek hoplatıcı bir cazibe yoktu. Fakat yine bir mana taşıyordu. Şimdiki dalgın duruşta bile o mana, kadın hassasiyetini gösteren o anlayışlılık belli oluyordu. Dişleri düzgündü, bundan o alımsız çehreye bir nizam, bir düzen ve bir nevi güzellik geliyordu.

Vücut, oturma vaziyetinde de fena görünmüyordu. Ayakta hemen göze çarpan kısalık, otururken kayboluyor gibiydi. Bu şekilde bütün vücudu orantılı görünyordu. Hele hayatta olmanın coşkunluğu, o orantıya büsbütün bir kıymet getiriyordu. Kollar kuvvetli, göğüs sağlam, kalçalar dolgundu.

Cengiz, belki minnettarlık duygularının da tesiriyle, artık çirkin görmemeye başladığı Kaydo kızını bu suretle tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra sordu.

“Eşin var mı?”

Kız, dalgınlıktan sıyrıılır gibi şöyledir bir toplandı.

“Eşim mi? Bizim için eş nedir ki?”

“Amma yaptın ha, bir çadır için direk neyse, bir kız için de eş odur.”

Kız, hıçkırma hissi veren bir kahkaha koyuverdi ve ayağa kalktı.

“Benzetemedin yiğidim, benzetemedin. Gözünü söyle bir çevirseydin, her çadırda direk olmadığını görürdün. İşte direksiz çadır var, eşsiz kadın da var demektir!”

Ve Cengiz'in üstündeki çulları, çuvalları düzeltti.

“Ben gidiyorum, akşamı kız kardeşim gelir, seni yoklar. Biz ikimiz sıra ile seni tımar ediyoruz. Yarın sıra be-

nimdir, yine görüşürüz. Hele uyu, dinlen, bedenine güç gelsin ki kalkasın, yürüyüp dolaşasın.”

Kızın çadırдан çıkışması üzerine Cengiz, sevincini kendi kulağına fısıldadı.

“Yaşıyorum, demek ki yarın benimdir!”

Bu yarın kelimesi ona yine yurdunu, yurdunda bırakıklarını hatırlattı. Uzun uzun sevdiklerini ve sevmediklerini düşündü, nihayet daldı, nefes almaz gibi bir vaziyette uyuyakaldı. Üç beş saat sonra gözünü açtığı zaman başucunda bir kadın vardı ve bu, sabahleyin gördüğü kadından bütbüten farklı bir mahlûktu.

Evet. İkinci tımarcı sabahkine hiç benzemiyordu, her erkeğe parmak ısırtacak kadar güzeldi. Cengiz, ilk uyanışında karşısına çıkan kadını cehennem memurlarından biri sanmıştı. Şimdi gördüğü dilbere cennet perisi demedi. Çünkü hala yeryüzünde bulunduğu biliyordu. Fakat heyecanlı bir hayret duymaktan da geri kalmadı. Çünkü bu kadın, sabahının “Kardeşim gelecek” diye varlığını haber verdiği bu kız, Göncü kadar güzeldi.

Ama bu kız, öbürü gibi nazik görünülmüyordu. Ora ya gelişinden hoşlanmamışa benziyordu. Kaşları çatıktı, bakışı serti, ayaküstü duruşunda bile yürür gibi bir kararsızlık seziliyordu. Bununla beraber yüreklerde eziklik vermekten, gözbebeklerini heyecana düşürmekten geri kalmıyordu.

Cengiz, kendisine hicranlı mesafelerin arasında kalan Göncü'yü hatırlatan bu Kaydo dilberini konuşturmak istedî. Çünkü kız, durmak istemediği gibi galiba konuşmak hevesi de taşımıyordu. Bilinmez ve görünmez bir köşeden hareket emri alarak yürümeye, koşmaya ve uçmaya hazır bir heykel dilsizliğiyle dimdik duruyordu. Cengiz

böyle hissettiği için onu konuşturmak arzusuna kapıldı.

“Ayzit!” dedi. Yerde ne işin var?”

Kadın, isteksiz isteksiz ağını açtı, homurdandı.

“Ayzit de kim be adam? Benim adım Işık!”

“Ben seni Ayzit sandım. Beni Sayınki’ye çağıracağını umdum. Umduğum doğru çıksayıdı yaralarına bakmadım, ardına düşüp giderdim.”

İşte Cengiz, başında kılı bir beyaz börk, sırtında yine beyaz ve göğüs açık bir kürk olduğu halde karşısına diken Kaydo kızını hem bu kıyafetinden, hem de yüksek güzelliğinden dolayı Ayzit'e benzetmişti. Onun kendini eğlenceli bir ayine davet edeceğini sanmış görünerek za-rif bir latife yapmıştı. Fakat kız bu latifeye karşı da kayıt-sız kaldı.

“Artık iyi olmuşsun,” dedi. “Gözün parlıyor, çenen de işliyor. Babama söyleyeyim de konu komşuya haber yollasın.”

Cengiz, güzelliği nispetinde de kaba olduğunu gör-düğü bu genç kızı, çapkin tavrıyla biraz zor bir duruma düşürmek ve biraz üzmemek istedi.

“Acele etme, benim tam iyileştigi mi görmeden baba-na koşma. Baldırımdaki yaralar sizim sizim sizliyor, daha çok tımar ister!”

Kız, yine isteksiz isteksiz mirıldandı.

“Bakayım öyleyse. Belki bağın çözülmüştür.”

*Ayzit, eski Türklerin mükâfat dağıtan ilahelerindendi. Kaidelilerin İstartesi, Yunanlıkların Afrodit'i gibi bu da güzellik ve doğum Tanrisıdır. Yalnız İstarte ve hele Afrodit gibi kötü biri değildir, bilakis etek temizliğini koruyan bir ilahedir. Ayzit başına kürkten beyaz bir kalpak giyerdi, çıplak omuzlarına beyaz kürkten bir pösteki alırdı. Ayaklarında, baldırlarını da kaplayan uzun ve siyah çizmeler bulunurdu. Bu kıyafetle ormanlarda dolaşır, bazen de kayalara yaslanarak uyurdu!

Kız, yaralı adamin üstünde yiğili çulları, çuvalları kalındırıp da baldırındaki yaraları gözden geçirmeye hazırlanırken, Cengiz, zayıf kolunu bir ağ şekline koymak ve bu kürk mantolu, ak börklü koş balığı o ağa düşürmek istedi. Fakat kız, bu kolu sert bir vuruşla yana düşürdü.

“Uslu dur be adam!” dedi. “Canın oynışma istiyorsa babamla konuş! Biz her kişiye buyruksuz el vermeyiz. Önümüze çıkan her cukura girmeyiz.”

Cengiz, bu güzel kızın ne demek istediğini gerçi anlamadı, fakat onun hasta ve dermansız kollardan yapılacak ağlara düşecek zayıf bir balık olmadığını adamakılı anlamıştı. Çünkü kolu bir demir çekiçle dövülmüş kadar acıyordu ve bu acı, şu güzel fidandan bir çiçek koparmak hevesinden kendini vazgeçirmiştir.

Güzel kız, en yetenekli hastabakıcıları imrendirecek bir süratle Cengiz'in dizlerindeki bağları çözmüştü. Bir usta cerrah dikkatiyle yaraları gözden geçiriyordu. Bu muayene üç beş dakika sürdü ve kız, çözülen bağları tekrar sarmaya gerek görmeden ayağa kalktı.

“Domuz gibisin, sapasağlamsın. Yaraların artık kapanmış. Harıl harıl konuştuğuna göre boğazın da iyi. Artık arık inek gibi uzanıp yatma, kalk, dolaş. Temiz hava al, diril!”

Cengiz kendine domuz denmesine hiç kızmamıştı. Çünkü eski Türklerde birçok hayvan gibi, domuz da iğrenç görülmezdi. İşte Cengiz'in domuza benzetildiği halde kızmaması bu sebeptendi, gülümsemesi ise kızın kendi sıhhatini müjdelemesindendi. Bu gülümseyiş, sessiz bir teşekkür söyleebileceği gibi, deminki teşebbüsunü de örtmeye yeltenen bir gösteriş de olabilirdi. Kız, nasıl bir mana ifade ettiği pek de belli olmayan bu gülümseyiş-

le ilgilenmedi, sözünü bitirdikten sonra yürüdü, çadırın deliğini açtı ve dışarı çıkmaya hazırlandı.

Bir veda kelimesi de söylememiştir. Deliği örten bezin kaldırılmasıyla kuvvetlenen aydınlık, bu kızın güzelliğini bir kat daha parlattığı için Cengiz dayanamadı ve bağırdı.

“Dur, kaçma, bir iki sözüm var!”

Kız, dışarıdan içeri giren ışığın önünden ayrılmadı. Endamının her zerresi bu gökten düşen ışık içinde yıkanan yıkana başını çevirdi, bariz bir isteksizlikle sordu.

“Ne diyeceksin ki?”

“Hiç!”

Cengiz, güneşin nuru içinde güzelliğini firçalatan, endamına cila ve nur veren bu kıza karşı diyecek hiçbir şey bulamamıştı. Onu çağırırken, onu çadırın deliği önünde alkoyarken belki bir şeyler söylemek istiyordu. Fakat şimdi hatırlına bir arzu, bir dilek, bir rica veya bir emir gelmiyordu. Yahut yüreğinden kopup diline sıralanan dilekleri, ricaları, istihaları ifade edecek bir kelime bulamıyordu.

Kız, önünde parmak ısırılan bir heykel gibi bu derin hayrete karşı bir ilgi göstermedi, deliği kapadı, kendi ışığıyla güneşin nurunu da beraber alıp götürdü. Cengiz'i, çuvalların sert ve rahatsız kucağında ve kara bir hava içinde bıraktı.

Cengiz, uzun bir müddet şu kaybolan ışığın huzmelerini hayalinde yaşattı. Onunla Göncü arasında derin derin mukayeseler yürüttü, engin heyecanlar geçirirdi ve yine daldı. Karışık rüyalar içinde sayıklamaya başladı.

Onu, birkaç saat sonra uyandıran kaba bir erkek sesiydi. Bu ses, mum söndüren soğuk bir rüzgâr gibi Cengiz'in rüyalarda kovaladığı ışığı kaçırmış, yüreğine dolan tatlı

heyecanları da silip süpürmüştü. Koca Moğol, elinden bir zafer alınmış gibi müteessir ve kızgındı. Gözlerini açtığı zaman hiddeti hayrete dönüşmüş ve ağızından gayri ihti-yarı birkaç kelime dökülmüştü.

“Bu da kim? Emci (hekim) kaçırın bir ugursuz mu?”

Adam, soğuk bir şive ile konuşuyordu.

“Geçmiş olsun babayıgit,” dedi. “Ölümden kurtul-muşsun.”

Cengiz'in gözlerini açıp da biraz hayret ve biraz da korktuğunu görünce, iğrendirici bir tebessümle büyük ağını iki kat daha genişletti.

“Yabancı değilim yiğidim,” dedi. “Seni tımar eden kızlarınbabasıyım!”

Cengiz'in gözü önüne sabah gördüğü şefkatlı kız değil, adının Işık olduğunu söyleyen öbür güzel mahluk geldi. Demek ki o Işık, bu çamur yiğininden çıkmıştı. Demek ki o nurun, o kıvrak ziya kümesinin kaynağı şu dikenli kara çukurdu. Cengiz, bir an için buna inanmak istemedi, “Sus herif! Sen onların babası değilsin ve olamazsın,” diye bağırmak ihtiyacını duydı.

Fakat en siyah gecelerden ıskılı ve aydınlichkeit gündüzler doğduğunu düşünerek o bağırmaya ihtiyacını yendi. Hatta şu çirkin ve korkunç herife karşı duyduğu iğrenişi de gi-derdi.

“Sağ olun, var olun,” dedi. “Ocağınız uğurlu, kızlarınız da becerikliymiş. Geberip gitmişken burada dirildim, yeni baştan dünyaya geldim.”

“Evet, evet yiğidim. Yaraların ağırdı, bizim ulustan kimse senin kurtulacağınızı ummuyordu. Yanglar yardım-cın oldu, kızlarım da canla başla çalıştı. Ağrı açık duran mezarın işte boş kaldı. Kızlarım, tımarına iyi bakmasa-

lardı, şimdi o mezarin içinde uzanıp yatacaktın. Ağzına böcekler dolacaktı, ilgini çryanlar emecekti.”

Ve Cengiz'in cevap vermesini bekleyeden bahsi değiştirdi.

“Seni iyi, hem de çok iyi görüyorum. Fakat göz aldnır. Onun için bir sınama yapalım, gücün yerinde mi, değil mi anlayalım. Ona göre seni yataktan çıkaralım. Nasıl, bir sınamaya dayanabilecek misin?”

Cengiz bön bön baktı ve şaşkın şaşkın sordu.

“Ne sınaması bu? Anlamadım.”

“Bizim kızlardan birini göndereyim, seni şöyle bir elekten geçirsin. Canlı misin, arık misin, bir denesin. Hangisini istersin? Uğurtayı mı? Işığı mı?

Uğurtay da Işık da hele geri dursun. İlkin şu deneymi anlayalım. Benimle güreş mi tutacaklar, bana yük mü kaldırıtaracaklar. Bunu öğreneyim de ona göre bir şey söyleyelim!”

Herif, gürültülü bir kahkaha savurdu.

“Yaralarını gören sana ‘Yığıt’ der. Şu sözlerini işiten ‘İşte bir aklı kıl,’ der. Ben ne diyorum, sen ne anlıyorsun. Çadırda güreş mi tutulur, yaraları daha yeni kapanan adama yük mü kaldırıttırılır? Bu ne dar bir bakış?”

“Peki öyleyse, kızların beni nasıl deneyecek?”

“Basbayağı! Burası Kaydolar yurdu. Her yurdun bir töresi olur. Bizim töremiz de böyle. Konuklarımızı en değerli malımızı ödünç verip ağırlarız. Senin gibi döşeğe düşenleri de yine kadın gönderip sınarız. Sen hem konuksun, hem yabancı. İki kat ikram göreceksin!”

Cengiz, Kaydoların çok çirkin bir âdetini ancak şimdi hatırlayabilmişti. Nereden gelip de Türkeli'ne yerleştiği bilinmeyen bu aşiret halkı, misafirlerini güya ağırlamış

olmak için onların yanına karlarını, kızlarını gönderirdi. Demek ki şu çirkin ve pis adam, kendi aşiretinin töresine uyarak kızlarından birini kendisiyle enikonu görüşmeye sevk edecekti. Yaralı olmasa bu muamele yine yapılacaktı ve adına "ikram" denilecekti. Şimdi ikramın yanına bir de sınayış ilave ediliyordu.

Cengiz, ilk başta bu kuvvet ve kudret tecrübeini kabul etmek istemedi. Fakat Göncü'den de güzel olan Işık Hanımı düşününce, iradesine bir sarsıntı geldi, şu kara ve karanlık çadırda nurlu bir gece geçirmek hevesine kapıldı ve kabul etti.

"Işık'ı isterim. O gelsin, beni denesin!"

Herif biraz tereddüt eder gibi oldu, sonra çehresini düzeltti, Cengiz'in kulağına doğru eğildi ve fisıldadı.

"Uğurtay daha iyidir, canlıdır, kanlıdır."

"Ben Işık'ı istiyorum. Gönderirsen onu gönder, yoksa sınama işinden vazgeç."

Herif başını eğdi, uzun uzun düşündü ve tekrar konuştu.

"Konuk dediğin umduğunu değil bulduğumu yer. Biz de dileğimiz kızı gönderip konuğumuzu ağırlarız. Gevezelik ettim de. Işık'ın adını söyledim. Suç benim, temizlemek de bana düşer. Fakat ortada bir çapraşıklık var. Bu gece o atsız bahadır buraya gelecek, bizim çadıra inecek. Her gelişte onu Işık ağırlar. Şimdi ben Işık'ı sana yollarsam o Tanrı bilmez, korku tanımaz, söz dinlemez bahadıra ne derim? Yakamı onun elinden nasıl kurtarırm? Sen beni dinle, sınama işini Uğurtay'la yap. Yer Tanrısı, Gök Tanrısı, Su Tanrısı, Tarla Tanrısı canımı alsin, bahadır giince Işık'ı da sana yollarım!"

Kaydo aşiretinde adı bile korku ile anılan meçhul ba-

hadır, birdenbire Cengiz'in dikkatini uyandırdı ve merakla sordu.

"Atsız dediğin bu babayıgit kim? Ondan niçin korkuyorsun?"

"Bir vuruşta bir öküzü ikiye bölen adamdan kim korkmaz? İşte Işık'ın ağırladığı adam böyle bir yiğit."

"Hangi ulustan?"

"Ulusu mulusu yok, bir Kazak. Başında da kendi gibi sekiz on adam var. Diyar diyar dolaşır, nerede bir Moğol bulursa tepeler. Ara sıra da bize gelip konuk olur. Işık onun gediklisi!"

Ve birdenbire hatırlamış gibi bağırdı.

"Belki seni de bu hale koyan odur. Çünkü sen Moğolsun, Cengizlisin. O da Moğol'un candan düşmanıdır. Yüzde yüz eminim ki, uğursuz bir günde onunla karşılaşın, delik deşik olup buraya kadar düştün! Senin gibi yiğide bu işi başkası yapamaz."

Cengiz dalgın dalgın yalvardı.

"Hele sen şu herifin boyunu posunu, kılığını, biçimini anlat. Kısa mı uzun mu, şişman mı etsiz mi? Sakallı mı, değil mi?"

"Senin kadar boylu; senin başından, sırtından alınıp da bizim ölü soyucularca paylaşılan börk gibi, kürk gibi de kalpağı, üstlüğü var. Kılıcı yıldızlı, ok torbası sırmalı, at bellemesi süslü, yüzü de yakışıklı! Bunların değeri yok. Değer onun bileğinde. Herifin bakışı parsa benzıyor, atılışı da öyle yaman!"

"Sağ dudağının ucunda iri bir "ben" var mı?"

"Var, evet var. Bizim kızlar, kadınlar o ben yüzünden bu yiğide 'benli bahadır' diyorlar."

Ve anlamak istercesine sordu.

“Sen onun benli olduğunu nereden biliyorsun? Kendisiyle tanışıklığın mı var? Yoksa yaralarını açan, sana leğen leğen kan kusturan gerçekten o mu?”

“Hayır, kendisini ne gördüm ne de tanıdım. Yalnız, benli bir yiğidin yol kestiğini, haraç aldığınu duydum. Beni yikanlar Merkitlerdir. Yol kesenler değil!”

“Ne olursa olsun, senin bizim Işık’ı istememen gerek. O Tanrı bilmezin durup dururken yumruğunu yemek hiç iyi olmaz!”

“Ben sözümden dönmem, isteğimden de vazgeçmem. Ya Işık’ı gönderirsin yahut beni kendi halime bırakırsın. Ne sınama isterim ne de ağırlama!”

Herif yalvardı, yakardı. Uğurtayın açık ve gizli birçok meziyetlerini saydı. Kaydolara misafir gelip de onunla tanışanların yılda birkaç kere ziyaretlerini tekrar ettiklerini, ulus içinde en çok konuk ağırlayan kızın Uğurtay olduğunu söyledi.

“Sözümü dinle,” dedi. Bizim küçükle görüş. Onu tanınan on çağ (bir çağ on iki senedir) yaşasa unutamaz. Işık, görünüşte alımlıdır ama soğuktur. Benli bahadır onu beğenip de sık sık bize konuk gelmesine şaşıyorum. Eğer o da Uğurtayı tanımiş olsaydı, Işık’ın yüzüne bile bakmazdı.”

Cengiz ısrar etti ve en son sözünü söyledi.

“Ben Işık’ı isterim.”

Pis kılıklı, pis yüzlü adam, yanık yanık içini çekti.

“Bende suç yok. Başına bir çorap örülürse hiç acıma-yacağım. Bunu bil. Sonunda da beni kınama!”

Cengiz sustu ve herifin belini büke büke çadırda çıkmasını seyre daldı. Bu gidiş de o kara kovuğa bir parça ışık vermişti. Fakat çadır deliğinden bu sefer giren aydın-

lik, evvelkilerden daha zayıftı. Cengiz, bu zayıf ışıktan günün geceye döndüğünü anladı. Yilon Buldoktaki gün batımını hatırladı, gözleri nemlendi.

Fakat bu hatırlalarla pek fazla meşgul olmadı. Çünkü iki kız babası olan deminki kirli heriften aldığı haber, benliğini daha fazla alakadar ediyordu. Göncü'nün eski kocası, şu verilen habere göre, çok yakınlarda bulunuyordu. Bu yakınlık, büyük firtınalar vadeden kapkara bir bulutun görünmesinden farksızdı. Eğer onunla, Köslük Han'la karşılaşırsa, bir hayat tehlikesi daha geçirecek demekti. Çünkü karısını, aşiretini, tahtını ve yurdunu elinden aldığı bu adam, kendini mutlaka öldürmek isteyecekti. Buna da hakkı vardı.

Aynı zamanda kendisi de onu görünce, iradesine hâkim olamayacak, ölümle bitecek bir kanlı mücadeleye atılacaktı. Zira Göncü'ye vaktiyle tasarruf eden bir erkeğin yeryüzünde yaşamاسına tahammül etmek elinden gelmeyeceği gibi, o adamın açtığı yaraları da affedemeyecekti. O halde şu muhtemel karşılaşmadan bir facia doğması muhakkaktı.

Cengiz düşüncelerinin bu noktasında, hak mevzusunu da düşündü. Ortadaki silinmez kinlerde kimin haklı olduğunu bir nebze tarttı. Her şey ve her geçen hadise bu hakkı Köslük Han'a veriyordu. Öyle ya. Durup dururken onun ülkesine giden kendisiydi, bir sürü entrikalar çevirerek karısını kaçırın ve Nayman ulusuna göç ettiren yine kendisiydi. Köslük'ün her felakete uğradıktan sonra yaptığı tek şey, kendisini kırda yakalayıp yaralanmasıydı. Bunda da Köslük, bilerek ve tanıarak hareket etmiş değildi.

Cengiz, "hak" meselesinde Köslük'ün kazanacağını ve

kazandığını bizzat vicdanından duyunca, biraz üzüntü duydu. Fakat kısa bir süre sonra bu üzüntüyü yendi.

"Yaşamak, iyi yaşamak için ezmek; ezilmemek için ezmek; küçülmemek için ezmek ve her vakit ezmek gerek. Bana yapılmak istenileni ben yapıyorum. Demek ki suçsuzum!" diye mırıldandı. Köşlük'ün bu Kaydolar diyarında gediklisi diye anılan Işık'ı istediginden dolayı da bir iç üzüntüsü duymadı. Kendini ölümün eşiğine kadar düşüren Köşlük'e bu kadar bir fenalık olsun yapmakta kendini mazur görüyordu.

Yalnız mazur görmek değil, bu işi yapmaktan sevinç de duyuyordu. Göncü'den sonra Işık'ı onun elinden almak, enikonu hoşuna gidiyordu. Fakat bir nokta kendini düşündürüyordu. Köşlük Han, şu murdar kılıklı herifin dediği gibi hakikaten oraya gelirse ve Işık'ı isteyip de bulamazsa ne olacaktı? Aşiretin iğrenç geleneğine boyun eğerek susacak mıydı, yoksa Işık'ı alan adamı görmek ve onunla boy ölçüşmek için şu kara otağa çekinmeden saldıracak mıydı?

Köşlük Han, bu ikinci şıklık yaparsa, kendinin vaziyeti hem gülünç, hem feci bir şekil alacaktı. Artık hakanlığa doğru yürümuş olan kudretli Cengiz Han'ın böyle çullar, çuvallar içinde yatar görünmesi gülünctü. Amansız bir düşman önünde silahsız ve dermansız kalış da feciydi. Cengiz'i, bu fecilikten çok o gülünç duruma düşme ihtiyacı sıkıyordu ve Köşlük'ün kendisini bu murdar yerde ve bu murdar döşekte görmemesini istiyordu. Onun için yanına gelecek Işık kadından ilk iş olarak çadırının değiştirilmesini ve kendine bir kılıç verilmesini istemeyi düşündü. O dermansız haliyle Köşlük'le karşılaşmayı kabul ediyor ve hatta istiyordu. Çünkü bahtına güveniyordu.

On iki yaradan kendini kurtaran bu bahtın, karısını ve yurdunu kaybeden bir adamın bahtını yine yeneceğini umuyordu!

Biraz sonra küçük kara çadırın deliği açıldı. Güzel Kaydo kızı, elinde yanmış bir çira ile içeri giriyordu. Eğer o çira olmasa, deliğin açıldığı belki belli bile olmayacaktı, dışarısı zifiri karanlıktı. Fakat Cengiz, içeriye bir küme nur dolduğunu mutlaka sezeyecekti. Çünkü o güzel kadın, yüzünde yaşayan gündüzle de çadırı aydınlatıyordu.

Cengiz, bakışlarında gecesiz bir sabahın aydınlığını dolaştıran bu güzel kızın eşsiz yaratılışını seyrederken o, elindeki çrayı bir tarafa iliştirdi, gelip hastanın başucuna oturdu.

“İstemissem,” dedi. “Geldim. İstemez olaydın, gelmez olaydım.”

Öfke de bu güzel cehreye yakışıyordu. Cengiz, tutunduğu dalda efsunlu bir baskın görüp de biraz daha kırmızılaşan bir güle benzettiği bu çok güzel kadının öfkesiyle eğlenmek istediler ve bilmeymiş gibi sordu.

“Neden kızgınsun. Herhangi bir konukla baş başa kalmıyor musun? Yoksa beni yarahı görüp iğreniyor musun?”

Kız başını salladı.

“İğrenseydim yaralarını tımar etmedim. Beni öfkelendiren başka şey.”

“Neymiş o başka şey, söyle de öğreneyim.”

“Öğrenip ne yapacaksın, yakamı mı bırakacaksın? Onu da istemem, ele güne karşı küçülürüm. Bir kere yanına geldim, borcumu ödemeliyim.”

“Ya ben bu borcu sana bağışlarsam?”

“Anam inanmaz, babam inanmaz, hele kız kardeşim hiç inanmaz.”

“Ne bilecek onlar? Görüştük, gülüştük dersin, inan-

dırırsın.”

“Yalan murdardır, ben o murdar şeyle ağızımı kirle-

temem.”

Cengiz gülümşedi. Bir kadın için en ağır leke sayılabil-

lecek şu konuk ağırlama işini soyca, sopça yapıp da, yalan

söylemeyi kabul etmeyen güzel kızın gösterdiği saflik ve

samimiyet tuhafına gitmişti. Bu, kendi ülkesinde kuvvet-

li bir idare kurmak isteyen zeki hükümdar için bir ders

de teşkil ediyordu. Çünkü telkin kuvvetinin ruhlar üzे-

rinde yaptığı büyük tesiri gösteriyordu.

Fakat bu dersten elde edeceğİ faydalari o sırada düşü-

nemezdi. Işık, vazifesini görmeye hazırlanyordu. Cen-

giz, bu hazırlanışın uyandırdığı heyecanla yarasını, kara

çadırı, Köşlük Han'ı ve her şeyi unuttu. Kendinden geç-

miş ve sarhoş bir ruh haliyle, Kaydo dilberine kendisini

teslim etti. Minicik çira, var olduğu zannedilen bir bor-

cun ödenişine şahit olmamak için sönmüştü. Cengiz'in

gözünü ve ruhunu yalnız Işık'ın nuru aydınlatıyordu!

* * *

Işık, çadırdan ayrılmak için acele ediyordu. Cengiz ise

kadını bırakmamak için dil döküyordu. Borcunun iyi

ödeyemediğini, konuğunu memnun edemediğini dü-

şünen Kaydo kızı, oradan savuşmak istemesine rağmen

çıkamıyordu. Cengiz'in sözlerini dinleyerek ve her şeye

katlanarak uzanıp kalıyordu. Bazen bu tahammül, onun

icin bir eziyet oluyor, o vakit sizlanıyordu.

“Artık yakamı bırak, çadırıma gideyim, sen de zıbar,

uyu, dinlen!”

Fakat Cengiz, adeta yalvarıyordu.

“Biraz daha kal, beni ışıksız koyma. Bu gece içimde sıkıntı var. Sen gidersen üzüleceğim, yeni baştan yaralanacağım.”

Bu sahne üç beş defa tekrarlandı. Işık, silkinip kaçmak istedikçe Cengiz bırakmadı, yalvarışlarıyla onun minimini ayaklarını köstekledi, bu suretle de gece yarısı oldu. Vaktin hayli geciktiğini onlara sinirlerindeki gevşeklik ihtar ediyordu. İkisi de bu ihtarları anlamışlar ve ayrılığın bir zaruret olduğunu, yine beraber kalmanın manasızlığını anlaşmışlardı. Işık, bu duyguya son bir hamle daha yapıp ayağa kalktı.

“Hoşça kal,” dedi. “İşte sinandın, ne yaran var, ne beren. On kadını yumuşatacak, hamura çevirecek kadar güçlüsün, kuvvetlisin. Şimdi iyi bir uyku çek de yarın dışarı çık. Beyden çobana kadar bütün erkekler, beştekilerden yatalaklara kadar bütün kadınlar, kızlar seni görmek istiyor!”

Cengiz, belki yine yalvaracaktı. Fakat ağını açamadı, açmaya fırsat bulamadı. Çünkü çadırın deliğinde kuvvetli bir ışık ve bu ışığın ıslı gölgesi içinde bir adam peyda oluvermişti. Bu, Köşlük Han’dı!

Naymanların eski kralı, o küçük çadırı sığamayacak kadar uzun boyluydu. Bu sebeple elindeki büyük çırayı içeri doğru tutarken, belini de biraz bükmüştü. Yerde yatan erkeğe değil, ayakta duran kadına bakıyordu. Kadın da kollarını göğsüne kavuşturmuştu. Benli Bahadır dedikleri erkeğin gözlerinden dökülen kivilcimler, kendi dudaklarında belirmiş olan tebessümün içine gömülmüyordu. Köşlük Han, uzunca bir süre Işık’ı göz ateşine tuttuktan sonra gürledi.

“Benden başka er yüzü görmeyecektin. Ben böyle istemiştim, sen de söz vermişsin. Burada işin ne utanmaz!”

Işık, telaş ve endişe etmedi, tebessümünü bozmadan cevap verdi.

“Bu er değil, konuk!”

“Bu kurbağa kılıklı uğursuz er değil de dişi mi?”

“Konuğun eri, dişisi olmaz. Konuk konuktur, konukları ağırlamak da bizim borcumuzdur.”

“Her konuğun tabanını yalayacaktın da bana neye söz verdin?”

“Ben sana ere varmam, dedim. Töremizi çiğnerim demedim. Aklını başına al da, beni suçu çıkarma.”

Köslük Han, hayrete değer bir saflikla suçsuzluğunu haykıran bu kadına nasıl bir muamele yapacağını kestiremiyordu. Onu dövemezdi, çünkü kadındı. Ona tüketmezdi. Çünkü hakkı yoktu. Fakat hiddetini yenmek, hincini çıkarmak için mutlaka bir şey yapmak istiyordu. İşte bu duyguya yüzünü yatağa çevirdi. Elindeki büyük çırının isli ve uzun dişlerini Cengiz'in solgun ve yorgun yüzüne doğru tuttu.

“Uğursuz,” dedi. “Buraya benim ışığımı söndürmek için mi geldin?”

Cengiz cevap vermemişti. Saçı, sakalı pek uzadığı, oçullar ve çuvallar içinde pek başkalaştığı için Cengiz'i tanımak kolay değildi. Nitekim Köslük Han da candan düşmanı ve bu vaziyette kendi kurbanı olan adamı tanıymamıştı. Sadece Işık'ı yanına getirttiği, daha doğrusu Işık'tan ikram kabul ettiği için bu yarı hasta ve yarı çıplak adama kızıyordu.

Onun ses çıkarmadığını görünce büsbütün sınırlendi, girtlağını yırtarcasına bağırıldı.

“Elin el Işık’ına eriyor da dilin oynamıyor, öyle mi? Demin benim Işık’ımla oynasırken de dilsiz miydin? Yoksa başıboş, gözü bulanık aygırlar gibi kişniyor muydu? Söyle uğursuz. Söyle, söylemezsen Tanrı biliyor, seni mezarına gönderirim.”

Cengiz kaşlarını çattı, kısa bir an düşündü. Sonra uzandığı yerden yarı kalktı ve bir kolunu çullara dayadı.

“Yurtsuzluk seni yiğit yapmış Köslük. Çobanlar içinde yeni bir taht kurmuşa benziyorsun. Günden gözün kamıyor; yarasalar gibi kovuklara giriyorsun. Gece olunca dosta da düşmana da pusu kuruyorsun. Fakat ben kim olduğunu tanıdım, işte yüzüne tükürüyorum. Benim, benim dediğin kadın da duysun, işitsin. Sen, kendi eşini ele kaptıran bir deyyussun. Kimsenin yanında, hele benim önemde yüksekten atıp tutamazsan. Yıkıl git, sana benzeyen yoldaşlarını topla, kırlarda pusu kur, burada soyulacak kervan yok!”

Köslük, hayretten gözleri açıla açıla bu sözleri dinliyordu. Işık’ı unutmuştu, sinirleri bambaşka bir buhran içinde geriliyordu, elindeki çira da yere düşüp sönmüştü, çadırı zifiri bir karanlık kucaklamıştı. Bu karanlık içinde Cengiz’in sözleri pırıltısız birer kıvılcım gibi, kulağından ruhuna dökülüyordu ve orada gittikçe büyüyen bir yanğın çıkarmıştı.

Cengiz’in susmasıyla beraber, Köslük Han’ın ağızında bir yaygara koptu. O, şaşkın bir öfke içinde bir sürü kelime sıralıyordu.

“Timuçin burada, Cengiz burada, Sardoğan burada, Göncü’yü kaçırın yılan burada, yurdumu alan düzenci burada, düşmanım burada ve ben bütün bu alçakları görüyorum da yine bir şey yapmıyorum ha!”

Köslük hem bunları söylüyor hem de kılıcını çekiyordu. O karanlıkta kınından sıyrılan kılıç, uzun ve sabit bir şimşek gibi parlıyordu. Fakat Cengiz'de en ufak bir telâş yoktu, vaziyetini bozmadan Köslük Han'la eğleniyordu.

"Vur, beni vur, öldür. Görüyorsun ya, silahım yok. Çul üstündeyim, çuvallar içindeyim. Bu fırsatı kaçırma, öcünü al. Yarın bütün Türkeli bu yiğitliğini duysun, yüze tükürsün."

Kara çadırın içinde uzun bir dilim gümüş gibi parlayan kılıç, bir ecel çemberi olup Cengiz'in başına geçmedi. Acaba Köslük Han, Cengiz'in son sözlerinden mi utanmıştı? Yarı çıplak ve yarı hasta bir adamı öldürmekten ansızın utanmış mıydı? Yoksa silahsızca silah çekmenin Türk töresine uygun düşmediğini düşünerek mi tereddüt ediyordu? Bunların belki hepsi doğruydu, fakat Köslük Han'ı tereddüt içinde bırakan, o düşüncelerden ziyade yumuşak bir eldi. Bu el, o sırada çadıra giren Uğurtay'ın elleriydi.

Köslük Han, hiç ummadığı bir anda karşısına çıkan Cengiz'e saldırmak istediği sırada, Uğurtay birdenbire çadıra girmiş ve onun havaya kalkan koluna parmaklarını geçirerek sakin bir sesle rica etmişti.

"Yiğidim, konuğun kanı bizimdir. Onu döken el bizim de damarlarımıza parçalamış olur. Gel vazgeç, bu kötü işi işleme. Soyumuz ayrı, boyumuz ayrı da olsa sen de bizim konuğumuzsun. Ekmeğimizi yedin, suyumuzu içtin, döşeğimizde yattın. İyi düşün, bizi boş yere çiğneme!"

Köslük Han, çırpınıp kurtulmak veya şu mertlik tasviye eden yalvarışa boyun eğmek için bir karar alamadan Cengiz, yine ağızını açtı.

"Üzülme Uğurtay," dedi. "Üzülme. Şu kılıçlı babayı-

ğit benim bir kılıma bile ilişemez. Çünkü kim olduğumu tanıdı. Artık kolu titrer, bileği titrer, yüreği titrer. Vursa bile kesemez.”

Göncü'nün eski kocası bu söz üzerine silkindi, kolu-
nu Uğurtay'ın ellerinden kurtardı, kılıcını kınına soktu,
deminki halinden hiç de umulmayan bir sakinlikle ko-
nuşmaya başladı.

“Söylen kadın hırsızı, söylen yurt dağıtan alçak! İs-
tersen yüzüme bir daha tükür. Çünkü silahın yok, çünkü
yataktasın, çünkü çıplaksın! Benim de ölüye tekme at-
mayacağımı biliyorsun, temiz süt emdiğimi biliyorsun,
dişiye el kaldırımayacağımı biliyorsun. Söylen, durmadan
söylen. Fakat şunu da bil. Ağıl bekleyen köpekler gibi şu
çadırın önünde yatacağım, sen dirileşip ayağa kalkana
kadar bir yere gitmeyeceğim, seni gözleyeceğim. Dirildi-
ğin gün, elimde iki kılıç, yine karşidayım. O kılıçlardan
birini sana vereceğim, seni benimle boy ölçüsmeye zorla-
yacağım. O gün kaçamayacaksın, elimden kurtulamaya-
caksın, mutlaka gebereceksin!”

Cengiz bir kahkaha kopardı.

“Hani o gün?” dedi. “Ben de öyle kutlu bir günü iple
çekiyorum. Çünkü yurduma dönerken senin pis kelleni
atımın kuyruğunda aslı bulundurmak isterim!”

Köşlük Han, mert bir sabırla bu hakarete de dayandı,
yanı başında duran Uğurtay hatuna döndü, teşekkür etti.

“Varol yiğit kadın, beni bir kurbağa kesmekten ko-
rudun, kılıcımı lekeden kurtardın. Bırakalım şu kurbağa
biraz şıssın, semizlesin, iri bir domuz olsun. O vakit ko-
zumuzu paylaşırız.”

Ve çadırдан çıkmak için yüksek endamını çevirirken
ilave etti.

“Sizesgiñan bu murdarın kim olduğunu öğrendiniz, değil mi? Öğrenmediyseniz öğreteyim. Buna ilkin Moğol Timuçin derlerdi, sonradan kendi kendine adını değiştirdi. Kuyruguna bir Cengizlik taktı. Ona sorarsanız hanlıktan, hakanlıktan da söz açar, yükseklerden atıp tutar. Hâlbuki kendisi uğursuz bir gölgedir. Sürüne sürüne han otaqlarına girer, kadınların aklını çeler, gönül hırsızlığı yapar. Sonra o kadınlara dayanarak düzenler kurar, yurtlar çalar! Fakat erlerle yüz yüze gelince işte bu kılığa girer, delik deşik olur, çadırlarda sürüner. Bari yediği sillelerden, aldığı yaralardan uslansa! Hayır. Huy canın altındadır. O da geberse bile uslanmaz. Yarasından kan, irin aka aka yine içindeki zehir dört yana püskürür. Çul içinde, çuval içinde yatarken yine yol bulur, benim Işık’ımı kirletir. Yarın kımıldasın, biraz yürüsun. Eğer ben yakasına sarılmazsam, soluğunu kesmezsem, göreceksiniz ki ocağınıza kundak koyacaktır. Küçüğünüzü, büyüğünüzü darmadağın edecektir, yurdunuzu elinizden alacaktır. Çünkü ona Cengiz derler!”

Cengiz, bir kahkaha içinde ağır bir hakaret daha savurdu.

“Benim aldıklarım bana yetişir. Göncü, Nayman ulusu, senin yurdun elimde. Işık da demin yanındaydı. Fakat, sana kaybettiklerin az geliyor galiba, önume çıkış da kamçı yemiş it gibi hırlayıışından ben öyle anlıyorum. Fakat söyledim, yine söylüyorum. Yakında canını da alacağım!”

Uğurtay, bu duruma müdahale etme lüzumu gördü.

“Yeter yiğitler,” dedi. “Bu kötü sözler yeter. İkiniz de işte hanmışsınız, hakanlık yapmışsınız. Birbirinize çoban ağızı kullanmayın, erce konuşun. Dövüşmek istiyorsanız;

yer seçin, silah seçin, dövüşün. Şimdi size düşen susmak, ayrılmaktır.”

Ve Köşlük Han’ı dışarı doğru yavaş yavaş sürdü.

“Haydi yiğidim, yerine!”

Cengiz’e de döndü, şefkatli bir sesle yalvardı.

“Sen de çeneni kıs, uyu yiğidim.”

Köşlük Han çıktı. Bütün bu ağır münakaşalar sırasında ses çıkarmayan Işık da, Cengiz’e tek bir kelime söylemeden onu takip etti. Çadırda yarı yaralı adamlı Uğurtay Hatun kaldı. Deminden beri bir koluna yaslanıp bol bol kahkaha ve küfür savuran Cengiz’in dermanı kesilmiş, o zoraki yiğitlik sönüp gitmişti. Işık Hatun’un yadigar bıraktığı yorgunluğa sonraki büyük heyecan da katılıncı, tutar yeri kalmamış gibiydi. Ağır bir dayak yemişcesine acılar içindeydi. Çulların ve çuvalların üstüne uzanarak kesik kesik nefes alıyor, soğuk soğuk ter döküyordu.

Uğurtay Hatun, iki kısa adımla Cengiz’in başucuna geldi, elini onun ıslak alnına koydu.

“Hanmışsun,” dedi. “Hakanmışsun. Fakat çok düşüncesizmişsin. Ardında uluslar gezdirenen, her gün bir savaş kurup ün alan adam, biraz da adımini tartılı atar!”

Yorgun adam, bu okşayıcı sitemin yumuşak acısıyla gözlerini açtı, mirıldandı.

“Ne yaptım ki?”

“Ne yapmadın ki? Az daha şu döşekten fırlayacak, cılız kollarıyla o fil yapılı adamın demir boynuna saldıracak, çürük göğsünü yeniden deldirecektin. Hem bu sefer kurtuluş da yoktu. Geberip gidecektin. Hanlığına, çoluk çocuğuna yazık değil mi?”

“Ya o uğursuz karşısında çalım mı satsayı? Ben onun gibilerin önünde susabilir miydim?”

“Suç sende yiğidim. Işık’la görüşmeyecektin.”

“Bak susuyorsun, suçunu anlıyorsun. Çünkü ben baba-ma yalvardım, seni Işık’tan uzak tutmasını söyledim. Sonunda bir dalaşma çıkacağını sezmiştim. Sen söz dinle-memişsin. Benli Bahadırın ününden ürkmemişsin, Işık’ı istemişsin. Eğer düşüncen yerinde olsaydı, babamın sözl-lerinden işkillenir, uğursuzluğa avuç açmazdın.”

“Çok yanlış düşünüyorsun. Ben bile bile bunu yaptım. Babanı dinlerken Işık’ın yanında konaklayan adamın şu Köslük olduğunu anlamıştım.”

“Anladın da neye ayak diredin, kendini parçalatmak mı istiyordun?”

“O beni parçalayamazdı, işte parçalayamadı da. Fakat ben onu paçavraya çevirdim. Işık’ı elinden alışım da baş-ka!”

Uğurtay içini çekti.

“Çocuksun,” dedi. “Anlayışın da sezişin de kit. Işık’ı onun elinden aldım diyorsun. Demek ki kadın sevgisini bilmiyorsun. Seven kadın, yalnız sevdiğine gider!”

“Işık Hatun, Köslük’ü seviyor mu?”

“Çıldıriyor!”

“Ya benim yanımıza niçin geldi?”

“Babamı kırmamak için! Eğer senin sezişin sağlam ol-sayıdı, Işık’ın seni dinlerken kendi yüreğiyle konuştugu-nu anlardın. Hem baksana, herifin ardından nasıl koştı? Onu sevmese seni bırakır mıydı?”

Cengiz’in canı biraz sıkılmış olmakla beraber kayıtsız görünmek istedî.

“Adam sende. Varsın, kız kardeşin o uğursuza bel bağlaşın. Ben öcümü aldım, Köslük Han’ı küçük düşür-düm ya.”

“Şimdi öbür çadırda Benli Bahadır da böyle söylüyor!”

“Belki söyler. Fakat iş meydanda. Işık’ın burada bıraktığı ılıklık bile daha geçmedi!”

“Kendisi öbürünnen yanında olduktan sonra, boş ılıklıktan ne çıkar?”

Ve birdenbire bahsi değiştirdi.

“Olan oldu, kırılan kırıldı. Şimdi bize yarını düşünmek gerek!”

“Ne yarını?”

“Benli Bahadır seni boş koymaz, öldürmeye savaşır. Benim yüreğim de senin ölmeni istemiyor. Bir düzen kuralım, onun kılıcından seni kurtaralım!”

“Söz verdim, onunla çarpışacağım. Er kişi candan olur, sözünden dönmez.”

“Bunlar aptallık yiğidim, aptallık. Akıllı adam göz göre göre uçuruma gitmez. Benli Bahadırın yanında on beş yiğit var. Sen onu öldürsen onlar da seni öldürür. Şu halinle tek başına bir orduya mı saldıracaksın? Gülerim sana!”

“Ya kaçayım da ele güne karşı gülünç mü olayım? İşitenler bana ne der?”

“Keçesini sudan kurtarana gülmezler, imrenirler.”

Cengiz, can düşmanı olan Köslük Han’ın kararlaştırılmış hücumundan kaçmayı kabul edememekle beraber, Uğurtay’ın planını anlamak istedi ve sordu.

“Keçe suya düştü, akıntı çok. Ne yaparsın bakalım?”

“Ya sal yapıp suya girerim, keçeyi kovalarım. Ya bir kanca bulur, onu kullanırmı. Kendimi akıntıya vermem, korurum.”

“Şimdi ben keçe oluyorum, Köslük uğursuz da coşkun bir ırmak. Sal mı yapacaksın, kanca mı atacaksın? Haydi, hünerini göster bakayım.”

“Bu günlerde ay küçük. Yarın öbür gün büsbütün kay bolur, geceleri hava kararır. Ben sana yürük bir at, keskin bir kılıç, bir kucak da ok hazırlıram. Bir yolunu bulup seni bu çadırдан çıkarırım, yurduna doğru uçururum. Köşlük dediğin Benli Bahadır, varsın avucunu yalasın!”

“Ya yine ayak direyip gitmezsem?”

Uğurtay dudaklarını uzattı, bir buseyle Cengiz'in sol-gun dudaklarını kapadı.

“Gidersin yiğidim,” dedi. “Gidersin. Çünkü bunu isteyen benim ve ben seni seviyorum!”

Sevgi!.. Bin bir çeşit işler, ardi arkası kesilmeyen kanlı savaşlar ve onların yorgunluğu arasında Cengiz, iki taraflı bir sevgi ile yüreğini oyalamaya vakit bulamamıştı. Belki çok sevmişi, belki sevdigine sahip olarak günlerce heyecanlanmıştı.

Fakat sevilmek için ne yüreğini üzmüş ne de kafasını yormuştu. Sevgi bu yaman silahşör için nihayet tatlı bir meyve zevki veriyordu. İçine iştah aşlayan o meyveyi hangi ağaçta görürse koparmak isterdi ve bu dileğini tatmin edince de sevgisi dizginlenir, coşkunluğunu kaybederdi. Şimdi kısa boylu, kirli mi kirli bir kadın, ona sevilmek zevkini tattırmak istiyordu. Bu bizzat meyvelişmekte ve Cengiz'e hayli aykırı düşen bir şeydi.

Cesur silahşör, bütün hayatında olduğu gibi o dakikada da kendi menfaatini düşünüyordu. Hep kendine yontmak, her hadiseden yalnız şahsı için çıkar sağlamak peşindeydi. Bu sebeple Uğurtay Hatun'un itiraf ettiği aşktan da, kadını memnun edecek değil, kendi menfaatine yarayacak bir netice yaratmak emeline kapılmıştı. Sevilemeyecek bir kadının sevgisi zaten pek değerli olmaz. Bu sevgilerin Cengiz gibi müstesna yaratılmış adamlar

yanındaki kıymeti ise mutlaka temin edecekleri fayda ile ölçülür!

Fakat Uğurtay, "Seni seviyorum," dediği bu kudretli adama ne fayda sağlayabilirdi? Biraz önceki sözlerine bakılırsa kadıncığız, büyük bir fedakârlık gösterip sevgilisini ölüm tehlikesinden kurtarmayı göze alıyordu ve ciddi olduğu da her halinden belli oluyordu. Cengiz ise, fedakârlık şeklinde gösterilen bu hizmeti hem lüzumsuz, hem de yapılamayacak kadar imkânsız görüyordu. Çünkü Köşlük Han'ın önünden kaçmayı erliğine, hanlığına yakıştırıamıyordu. Aynı zamanda Naymanların eski kralını kendini kaçırıacak kadar gafil göremiyordu. Derin bir kin ile hareket eden bu adam, elbette şu çadırı gözlem altında bulunduracaktı ve her türlü kaçma teşebbüslerinin önünü almaya çalışacaktı.

Şu hale göre Uğurtay Hatun'un sevgisinden, korkak bir at uşağı gibi kaçmaya yol bulmak için değil, mühim şeyler elde etmek için istifade etmek gerekiyordu. İşte Cengiz Han, zekâsını bu nokta üzerinde yoğunlaştırdı.

"Beni seviyorsan," dedi. "Benimle elbirliği yaparsın, dil birliği yaparsın, yürek birliği yaparsın."

"Yapmam demedim ki, bunları söylüyorsun. Elim işte elinde. Yüreğim zaten sende. Dilimi de sana veriyorum, nasıl istersen öyle konuşsun."

"Öyle ise kulağını da bana ver, iyi dinle!"

Her konuğa tenini veren bu Kaydo kızı, bir an kızardı ve sonra gözlerini ışıldata ışıldata Cengiz'in yüzüne yüzünü yaklaştırdı.

"Benim kulağım hazır, ilkin sen dudağını ver!"

Göncü'nün kocası; ne Börta'dan ne de Göncü'den bir gün bile göremediği bu teklifin kendine mi mahsus, yok-

sa herkese mi böyle yapıldığını pek de tayin edemeden istenilen şeyi yaptı. Hissiz bir ağaç üzerinde duran hissiz bir meyve rolü oynadı ve sonra maksadına geçti.

“Yavrum,” dedi. “Ben kaçamam. Hele seni burada koyup kaçmayı hiç düşünmem. Zaten uğursuz Köşlük de bizi boş bırakmaz. Kör olası gözlerini çadırıma diker, diriliп kalkmamı bekler. İyisi, kaçmaktan vazgeçmek, o uğursuzu tuzağa düşürmektir. Eğer bunu yaparsak hem kirden kurtuluruz hem de öى almiş oluruz.”

“Yiğit yiğide tuzak kurar mı?”

“Bir kişiye on beş kişi saldırmak isterse, yiğitlik bir yana bırakılır, tuzak kurmak düşünülür.”

“Nasıl kuralım bu ağı?”

“Artık benim adım da açığa çıktı sanım da. Yarın gün doğmadan her çadırda “Cengiz buradaymış,” diyecekler. Benli Bahadır’ın ünü ne kadar büyük olursa olsun o, benim gibi dört tarafa korku vermiş bir adam değildir. Sizin uluslar da ondan daha çok benden korkarlar. İşte sen bu korkuya dayanıp bir düzen kurabilirsin.”

“Nasıl düzen yiğidim. Onu da söyleşene.”

“Çadır çadır gezersin, “Cengiz Han bizim konuğu-muzdur, ona yardım edelim, kendisini hoş tutalım, yanına adamlar katıp yurduna yollayalım. O da elbet bizim iyiliğimizi unutmaz, bize yıldız yıldız at gönderir, sürü sürü sığır gönderir, çuval çuval akça gönderir,” dersin. Ağızlarına birer parmak bal sürdüğün Kaydo erkeklerine korku aşılamaktan da geri durmazsun. Benim bir kılıma ziyan gelirse ordularının bu topraklara akın yapacağını, bir tek Kaydolunun diri bırakılmayacağını anlatırsın. Sonra en yiğit delikanlılara bir gece baskını yapıp şu Benli Bahadırı kıskıvrak yakalamalarını ve bunu yapanlara benim paha biçilemez armağanlar vereceğimi söylersin.”

Uğurtay Hatun gamlı gamlı güldü.

“Onun kılıcı var, oku var. Bizim yiğitler sadece sopa taşırlar. Ben onları Benli Bahadırın üstüne nasıl saldırtayım?”

“İyi kullanılan sopa, yerinde kılıcı kırar.”

“Bunun için de sert bilek ve yılmaz yürek ister. Bizim yurttan bunlar da yok.”

Cengiz'in canı sıkılmıştı.

“Ne murdar adamlarınız,” dedi. “Bin kişi iken bir kişi önünde yere kapanıyorsunuz. Sizde hiç mi kan, hiç mi can yok? Yazık ki yillardan beri Türk yurdunda yaşıyor, Türk sesi iştiyor, Türk yüzü görüyorsunuz. Bir Türkün on düşmana saldırdığını düşünüp utanmıyorsunuz bile. Bin kolun bir kolu mutlaka bükeceğini düşünün de canlanın. Siz koyundan da aşağıymişsiniz.”

Uğurtay Hatun, sevgilisinin sözünü bir dudak hamlesiyle, yeni bir buseyle kesti.

“Gücenme,” dedi. “Bana gücenme. Demin gözünle gördün, Benli Bahadırın koluna atıldım, kılıcına asıldım. Bunu bana yaptıran senin için taşıdığım sevgidir. Bizim yiğitlerin yüreğine böyle bir sevgi aşılayamam ki kanlanınlar, canlansınlar da senin düşmanına saldırınlar. Onu tutmak için başka bir yol gerek!”

Cengiz düşündü. Büyük bir harp plânı hazırlayıormuş gibi uzun uzun zihni hesaplar yürüttü ve birdenbire güllümsedi.

“Bilek gücü istemeyen bir yol buldum. Senin yiğitler bunu da yapamazlarsa artık utansınlar, yaşamaktan vazgeçip bir ırmağa atılsınlar, boğulup gitsinler.”

“Nedir bu yol?”

“Köslük Han'a öldürmeyecek kadar zehir yutturup

uyutmak. Yoldaşlarını da ona benzetip sızdırmak. Onlar döşeklerinde uyurken veya kıvrırken kendilerini ipe sarmak, kılıçlarını ve oklarını almak elbette kolay olur. Nasıl, bu küçük işi yapacak yiğidiniz de mi yok?"

Şimdi düşünmek sırası Uğurtay Hatuna gelmişti. Sevgilisinin dileğini kendince tartıyor ve bu dileğin ne suretle yerine getirileceğini hesaplıyordu. Cengiz Han, onun geçirdiği tereddüdü gidermek için lütufkâr bir aşık rolü oynadı, kadınıcağızı kendine doğru çekti ve kulağına fısıldadı.

"Beni seviyorsan dediğimi yapmalısın, yaptırmalısın. Sevmiyorsan beni yalnız bırak, hiç yanına gelme. Varsın Benli Bahadır, bu yaralı halimle üstüme çullansın, kanımı döksün, canımı alsın!"

"Yaparım, bu dediğini yaparım. Benli Bahadırı kıskıvrak bağlatırım. Ondan sonrası senin bileyceğin şey!"

Biri yürekten, biri sade dudaktan gelen iki karşılıklı hamle birleşti, bu anlaşmayı mühürleyen bir buse oldu. Şimdi Cengiz'le Uğurtay, aralarında kararlaştırılan konu üzerinde ayrıntıları tespit etmeye koyulmuşlardı. Köslük Hanı felaket çukuruna götürecek ağıн tellerini örülerdi.

Uğurtay Hatun, o gürültülü gecenin son anına kadar Cengiz'in yanında kaldı. Kıymetli hastanın Işık'tan aldığı hazır, ailevi bir borcu geri alır gibi o hastadan geri aldı! Fakat bu aşk alışverişi, sade bir heyecandan ibaret kalmadı, Köslük Han için de etrafı ve dallı budaklı bir tuzak kuruldu. Uğurtay, yorgun bir bahtiyarlık içinde çadırдан ayrılırken, kafasında o tuzağın malzemesini taşıyor ve vicdanı üzerinde de büyük bir yük götürüyordu. Bu yük, Cengiz Han'a verdiği sözün ağırlığından doğuyor-

du. Birkaç buse ve birkaç içi boş sözle iradesini Cengiz'in iradesine bağlayıvermiş olan kadın, Nayman Kralını ipler içinde Cengiz'e getirmeyi taahhüt etmiş ve bu taahhüdü mutlaka yerine getirmek azmiyle oradan ayrılmıştı.

Uğurtay, söz verdiği şu işi yapmak için birçok zorluğu aşması gerektiğini biliyordu. Fakat bütün güçlükleri aşabileceğine inanıyordu. Çünkü "sevgi" ile hareket ediyor, sevgiden kuvvet alıyordu. Yalnız bir nokta canını sıkıyordu. Işık'ın Köşlük Han'ı sevmesi!

Evet. Kendisi Cengiz Han'ı nasıl candan seviyorsa, Işık da Benli Bahadırı o derece büyük bir hararetle seviyordu. Kendi sevgisi, Köşlük Han'ı yıkmak için kuvvet veren bir kaynaksa, Işık'ın sevgisi de onu yıkılmaktan muhafaza edecek bir duvar olabilirdi. Demek ki Cengiz Han'ı memnun etmek için atacağı her adımda, kendi kız kardeşiyle karşılaşacaktı. Bu, üzücü ve utandırıcı bir şeydi. Hele aldıkları terbiyeye göre yalan söylemeyi de pek çirkin buldukları için küçük bir şüphenin uyanması halinde, Işık'tan bir şey saklamaya imkan dahi bulunamayacaktı.

Fakat Cengiz'in bahti, Uğurtay Hatunla beraberdi ve onu muvaffakiyete doğru sürüklüyor. Kadın, işte bu manevi himaye altında çalıştı, kız kardeşini oyaladı, Köşlük Han'la arkadaşlarını gaflete düşürdü. Adamları elde edip kandırdı, yapılacak şeyin faydalı olduğuna birçoklarını inandırdı. Kaydolar içinde otların zararını, yararını iyi bilenlerle düşüp kalktı. Suya katılacak zehirden, ekmeğe karıştırılacak zehre kadar birçok şey öğrendi ve bu zehirlerin öldürücü olanlarıyla uyuşturucu olanları arasındaki farkları köpekler üzerinde tecrübe ederek bizzat tarttı ve nihayet Cengiz Han'a son haberi verdi.

"Zehirli kırmız hazır, gözünü kırpıldığı gün Benli Bahadırın eli ayağı bağlanacak!"

Bütün bunlar olurken Köşlük Han, candan düşman tanındığı Cengiz'i uzaktan göz hapsi altında bulunduruyordu. Onun çadırının önüne nöbetçi dikmemişi. Fakat Uğurtay'ın çadıra girip çıkışmasına da karışmamıştı. Çünkü Cengiz'in henüz tedaviye ihtiyacı bulunduğu biliyordu. Uğurtay'ın bu hasta adamı kaçılmaya teşebbüs edeceğini ise aklına bile getirmiyordu. Bütün düşüncesi Cengiz'in bir an evvel ayağa kalkması, silah kullanacak hale gelmesiydi. Çok uzak bir ihtimal olarak, bazen Cengiz'in kaçmaya kalkışmasını düşünmüyor değildi. Kendisinin yanında beş on adam bulunmasından dolayı bir endişe ile onun böyle bir harekette bulunabilmesini, bazen mümkün görüyordu. Bunun önüne geçmek için adamlarını nöbetleşerek çadırı göz hapsinde tutmalarını emretmişti. Fakat bu ihtimal üzerinde fazla da durmamıştı. Cengiz, erlik haysiyetini çiğneyerek kaçsa bile, o hasta halinde ve yaya olarak nereye gidebilirdi? Gafil Bahadır, çullar içinde yatan Cengiz'in vücutça henüz zayıf olmasına rağmen kafaca daima sağlam olduğunu düşünemiyor ve işleyen zekanın kılıca galip geleceğini hatırlayamıyordu!

Halbuki, zekanın daha güçlü bir yanının olduğunu herkesten ziyade kendisinin bilmesi gerekiyordu. Çünkü güzel Göncü'yü, onun elinden alan kılıç değil, zekayıdı. Kendini yurtsuz ve yurttaşsız bırakın da kaba kuvvet değil, bir oyundu. O halde iyi düşünmesi ve nasıl bir oyuncu olduğunu yakından görüp öğrendiği Cengiz'den korkması icap ederdi. Kin, hıddet ve nefret zavallının gözünü perdelemiştir. Cengiz'in kuvvetli bahtı da, insafsız

bir pençe gibi Köşlük Hanın Kaydolar diyarında ki gücünü de bitirmek üzereydi!

Cengiz, işte bugünler içinde, yürüme, ata binme, hatta dövüşme gücünü geri kazandı. Uğurtay Hatuna ise, işe başlamak emrini verdi ve aylardan beri ilk defa olarak çadırının önüne çıktıgı vakit, hücum emri veren bir kumandan heyecanıyla Uğurtay'dan haber bekliyordu!

Kadın, düzinelere erkegin içinde yüreğine han ve hakan yaptığı bu insaf bilmez sevgilisini çok bekletmedi; ümidi de boş çıkarmadı. Aralarında parola gibi kararlaştırılan bu çadır önüne çıkış anında kendi çadırının üstüne bir kara koyun postu astı. Şu post, hem Cengiz'e "her şeyin hazır olduğunu" bildiriyor, hem de razı edebildiği adamlara işe başlama emrini veriyordu.

Beride Köşlük Han da Cengiz'in yataktan çıktığını haber alarak sevinçli bir heyecana kapılmıştı. Tatlı ve bahtiyar gün artık gelmiş demekti. İntikam saati neşeli bir sesle işte çalmak üzereydi. Göncü'nün eski kocası, bu heyecan içinde kabına sığmaz bir hale gelmekle beraber, nazik davranışmayı ihmali etmedi. Çadır önünde oturduğunu işittiği düşmanın boğazına sarılmaya koşmadı. Adamlarından birini göndererek sordurdu.

"Moğol Bey'i Naymanlar Hanı'yla boy ölçüşmeye hazır mıdır?"

Cengiz tek bir kelime ile cevap verdi.

"Yarın."

Bunun üzerine Köşlük Han, adamlarını başına topladı. Can düşmanı olan Cengiz'le yapacağı karşılaşmanın mutlaka ve mutlaka ikisinden birinin ölümüyle sonuçlanacağını anlattı. Kuvvetine güvenmekle beraber, şansında yaver gitmesi gerektiğini ileri sürerek, kendisinin

ortadan kalkması ihtimalini göz önüne koydu. Böyle bir netice vuku bulduğu takdirde, kalpağından çizmesine kadar bütün eşyasının yoldaşlar arasında paylaşılmasını ve bu eşyanın yadigar olarak saklanılmasını rica etti. Sonra şu sözleri söyledi.

“Ölürsem, tasalanıp onun üzerine saldırmanız. Çünkü o, düşmanım da olsa, handır, beyoğlu beydir. Oldukça da erdir. Sizin elinizde ve tek başına sıkıştırılıp boğazlanmasını istemem. Yalnız kanımı kendine bağışlamayacaksınız, öcümü almadan gözünüzü dünyaya kapamayacaksınız. Bunun için, ben ölürem doğruca Altın Hakana gideceksiniz. “Köslük Han ölüken sizi düşündü. Cengiz'in bir gün Çin ülkesine de akın edeceğini size söylemek için bizi yolladı,” diyeceksiniz. Eğer Altın Hakanı Cengiz'in üstüne saldırtabilirseniz benim öcüm alınır.”

Bütün felâket günlerinde efendilerini bırakmayan bu sadık Nayman çocukları ağlaşa ağlaşa diz çöktüler. Köslük Han'ın dizini öptüler ve hep bir ağızdan ant içtiler.

“Senin öcünü yerde koymayı, buyruğunu unutmayı. Biz bir şey yapamazsak, çocuklarımıza bu öcü arماğan bırakırız.”

Köslük Han, bir baba şefkatıyla sadık yoldaşlarını okşadı. Onların nemli gözlerini sildi.

“Haydi,” dedi. “Çadırlarınıza gidin, karnınızı doyurun, güzelce uyuyup dinlenin, yarın gün doğarken atlannın, savaşımı izlemeye gelin.”

Kendine de yemek getirdi, iştahla yedi, içti, gün batıktan sonra Işık Hatunla uzun bir aşk saati yaşamak hülâsiyla bir postun üzerine uzandı ve düşünceye daldi.

Cengiz'i ve onunla yapacağı karşılaşmayı düşünüyordu. İçinde, mutlaka galip geleceğini söyleyen bir ses

vardı. Bu sese inanıyor ve o inanışla da galibiyetinin engin neticelerine geçit merasimi yaptıryordu. Atının boynunda, Cengiz'in kellesi asılı bir halde Yilon Buldok taraflarına gidişi, bu hülyalara göre, bütün Cengiz ülkesini dehşet içinde bırakacaktı. İlkin Naymanlar, kahraman hanlarının etrafında toplanacaklar, kaybolmuş bir bahtiyarlığın yeni baştan şahlandığını görmek sevkiyle bayram yapacaklardı. Göncü, bu bayramın timsali olarak eski kocasının önünde diz çökecek ve artık şerefli bir dönem başlayacaktı.

Köşlük Han, böyle düşünüp dururken içine bir baygınlık gelir gibi olduğunu sezdi. İlkin hülyalarının tatlığına, midesinin de pek dolu olduğuna yorduğu bu baygınlık, biraz sonra ağır bir baş ağrısıyla birleşti. Sinirleri bozulur gibi oldu, gözleri kapanmaya başladı. Han, sevgilisi Işık'ın kendisini uykuda bulmasını istemediği için gözlerini açmaya, şu ağırlıktan kurtulmaya çalışıyordu. Fakat bir türlü muvaffak olamıyordu. Nihayet o baygınlık, o baş ağrısı, o sinir bozukluğu, o uyku ağırlığı toplu bir hamleyle kendisini sardı ve Köşlük Han, küçük bir ses çıkarmaya muktedir olamadan cansız bir ceset gibi postun üzerinde kıvrıldı!

Hemen aynı dakikada yoldaşları da iç baygınlığı geçirerek kendi çadırlarında top top kıvrılmışlar, derin bir uykuya bürünmüştelerdi. Yarınki karşılaşmanın heyecanını, hayalini taşımak değil, olma ihtimalini bile düşünmeyecek bir vaziyette bulunuyorlardı.

İşte bu sırada Cengiz Han, Uğurtay Hatunun çadırına beyaz bir post asıldığını gördü, gayri ihtiyari yerinden sıçradı, kollarını göğsüne kavuşturdu. Ateşli gözlerini Kaydoların küme küme sıralanan çadırlarına diktı.

Kaşları çatıktı, kapanmış yaraların soldurduğu yüzünde sabırsızlık eseri görünüyordu, huysuz bir at gibi durduğu yerde tepiniyordu.

O, bu telaşlı ruh hali içinde çok kalmadı. Birkaç yüz Kaydolu gencin anlaşılmaz sözler haykırarak konuştuklarını gördü. Bunlar, Uğurtay Hatunun günlerden beri kıskırtdığı adamlardı. Cengiz Han'ı öldürmek isteyen Benli Bahadırı yakalamak için konuşuyorlardı.

Tavşan avına bile çıkmayan, çıkamayan ve bütün cesaretleri komşuların yaptığı harpleri kollayarak ölü soymaktan ibaret olan bu gençler, Benli Bahadırın gölgesinden bile korkarlardı. Fakat Uğurtay Hatun, onların her birine Cengiz Han kesesinden bol bahşışler vaat ederken, Benli Bahadırın da kendilerine el kaldırımayacağını garanti etmişti. İşte o vaatlerden ziyade bu verilen garantinin yarattığı kalp kuvvetiyle koşuyorlar, benli Bahadırı yakalayacaklarını ve Cengiz Han'a teslim edeceklerini haykırıyorlardı.

Kaydo ihtiyarları, ulus beyleri, aşiret tarihinde görülmeyen ve işitilmeyen bu cesur hareket karşısındaapisıp kalmışlardı. Onlar, Cengiz Han'ın kendi aralarında bulunmasının bir şeref mi, bir musibet mi teşkil edeceğini henüz düşünememişlerdi. Bu noktanın tespit edilmesini onunla Benli Bahadır arasında cereyan edecek karşılaşmanın sonuna bırakmışlardır. Fakat şimdi, gençlerin heyecana kapıldıklarını ve Cengiz Han'ı desteklediklerini görünce ne yapacaklarını şaşırılmışlardır. Bunun önüne geçmek akıllarından bile geçmiyordu. Kayıtsız kalmaktan da korkuyorlardı. Çünkü Benli Bahadır'ın bu silahsız sürüyü geri püskürtmesi halinde mesuliyet kendi omuzlarına kalacaktı.

İşte gençler, önlerine hiçbir engel çıkmadan yürüyorlar, kolay bir galibiyet elde edebilmek kanaatıyla neşeli bir heyecan püskürüyorlardı. Onlar ilkin, Benli Bahadır'ın yoldaşlarının içinde kaldığı çadırlara saldırdılar ve bu adamları baygınlık bulunca Uğurtay'ın kendilerini aldatmadığını yeni baştan anlayarak bir kat daha şevke geldiler. Çeşit çeşit şarkılar haykırarak uzun bir dansa giriştiler. Sonra Köşlük Han'ın adamlarını sımsıkı sararak sıra sıra bir boşluğa koydular. Aynı neşe içinde Köşlük Han'ın çadırına koştular.

Cengiz'i ölümden kurtarmak ve bu hizmet bedeli olarak alacakları at, sığır, deve sürüleriyle zenginleşmek hülyası, Kaydo gençlerinin her birine bir bahadır ruhu aşılamıştı. Köşlük Han'ın adamlarını ölü vaziyette bulmak ise, bu sahte bahadırlığı on kat arttırmıştı. Şimdi o bileği çelik, yüreği çelik adamı dahi kıskıvrak yakalayaçaklarını umuyorlar, pervasızca ilerliyorlardı. Fakat çadırın önüne gelince birdenbire duraksadılar. Bir küçük duvara rast gelip geri tepen cılız bir dere gibi zayıf ve aciz bir çalkalanış gösterdiler. Çünkü çadırın önünde Işık Hatun duruyordu ve göğsünü siper edercesine emrediyordu.

“Geri, hemen geri. Bir adım atanın otuz iki dişini kırarım!”

Birkaç yüz genç, hakikaten dişleri dökülmüş gibi şaşkınlık bir ızdırıp içinde kalıvermişlerdi. Küçük bir hamle, bu güzel kadını ayaklar altına almaya yetecekken bunu yapamıyorlardı. En geride olanlar da en ileride bulunanlar gibi ne yapacaklarını bilemez haldelerdi. Vaziyete bakılırsa, Işık Hatun durumu kurtarmış, Benli Bahadır kurtulmuştu. Elleri ayakları bağlı olarak yüz metre ilerde sürüklenen delikanlıkların iplerden kurtarılması da an meselesiyydi.

Bu sırada Uğurtay uzaktan göründü. Telaşsız adımlar atarak geliyordu, kalabalığın tam ortasında durdu.

“Yazık,” dedi. “Bu kadar erkek bir dişi önünde titriyor. Bari benim arkama düşün de açacağım yoldan korkmaya korkmaya yürüyün.”

Derin bir sessizlik içinde duran o genç kafilenden hayretini çiğneyerek ilerledi, kız kardeşinin yanına geldi, bir kelime söylemeden boynundan yakaladı, bir piliç atar gibi üç adım ileriye fırlattı ve haykırdı.

“Haydi gelin, şu uğursuz yabancıyı bağlayın!”

Delikanlılar zafer yolunu bir darbede açan kadını alkışlamaya lüzum görmediler, çadıra girmeye koyuldular. Ancak on kişi alabilen çadır, bu hucum altında yıkılmış ve Benli Bahadır'ın hareketsiz duran vücutunu bağlamak, bu yüzden hayli uzamıştı. Fakat bu uzayış biraz da delikanlıların başka bir sahneye ister istemez göz kaydırmlarından ileri geliyordu ve bu sahne Uğurtayla Işık'ın saç saça baş başa boğuşmalarından kaynaklanıyordu.

Evet, benli Bahadırın sevgilisi, yurttaşları olan bir sürü gencin Cengiz'e taraftarlıklarını haykırdıklarını iştip de telaşla aşığının yanına koşuktan, onu nefes alıp, ses çıkaramaz bir halde bulduktan sonra bir siper kurmuş, Uğurtay'ın darbesini yiince de acı bir şaşkınlığa uğramıştı. Bu şaşkınlık bir tarafa fırlatılmasından ziyade kız kardeşinin Cengiz'i kayırmamasından ileri geliyordu. Çünkü o, aşk heyecanları içinde kardeşinin Cengiz'e gönül verdigini, onu kurtarmak için gençleri kıskırttığını sezmemiştir. Ancak yere düşükten sonra bu hakikati anlamış ve bu anlayışla bir kat daha yanarak Uğurtay'ın üzerine atılmıştı. Fakat iki kardeş arasındaki boğuşma, Işık Hatun aleyhine olarak cereyan ediyordu. Çünkü ta-

biat birini güzel, birini kuvvetli yaratmıştı. Aşk sahasında daima kazanan güzel, yumruğun işlediği bir sahada daima kaybediyordu. İşte gençler, bir yandan işlerine bakarken bir yandan da bu kadın dövüşünü izliyorlardı. Fakat kargaşa, onların umduğundan çok daha az sürdü. Uğurtay, kardeşini yerden yere atıp, kıyasıya hırpalayarak onu kırırdayamaz bir hale soktu. Gençlerin alkışları arasında Benli Bahadırın başucuna geldi, onun sımsıkı bağlandığıını görerek gençlere yeni bir emir verdi.

“Götürün, yoldaşlarının yanına koyun, Cengiz Han'a da haber verin.”

Uğurtay, Benli Bahadır sırtlanıp, coşkuyla götürülürken ilave etti.

“Cengiz Han'ın yanına ahıra girer gibi girmeyin, sayınızı gösterin, çobanların beylere söz söylemesi gibi konuşun. Yoksa Han, kızar, hepinizin dilini keser!”

Sonrasında, kopuk saçlarının, tırmalanmış yüzünün, berelenmiş teninin acılarını dinleyen Işık'ın yanına geldi, kulağına eğildi.

“Oh olsun aç gözlü,” dedi. “Benli Bahadır gibi sevgilin varken benim gönül verdiğim erkeğe de yanaşmanın sonu böyle olur. Sen onu yapmasaydın, ben bunu işlemezdim, sevgilini başlatmadım, seni de ağlatmadım.”

Işık, elem dolu gözlerini şöyle bir kaldırdı.

“Yaa,” dedi. “Beni kıskandın demek, öyle mi? Yüzün arkana dönsün, umduğun ışık çabuk sönsün, ben nasıl yererde süründümse sevgilin de öyle sürüm sürüm sürünsün!”

Uğurtay Hatun pis pis güldü.

“Sen durma, beddua et. Ben sevgilini yıktım, sevgiliyi kurtardım ya. Üst tarafı bana gerekmez.”

Son sözünü söylediğinden sonra yürüdü, çadırına girdi, bayramlık elbiselerini giydi, kendine çeki düzen verip, Cengiz'in çadırına gitti. Han, ayakta duruyordu. Gençler etrafında çevrelenmişti, Köşlükle yoldaşları bir yiğin çuval gibi önünde kümeleniyordu ve kendisi şu emirleri veriyordu.

“Delikanlılar, yiğitmişsiniz, beni de seviyormuşturunuz. Yaptığınız büyük işi beğendim, size gönülden borçlanıyorum. Yurduma gider gitmez hepинize armağanlar yollayacağım, hepинizi boğazınıza kadar altın, gümüşe batıracığım. İşte babamın adını anarak ant içiyorum, bunu yapacağım, borcumu ödeyeceğim. Şimdi siz bu adamları birer ata yükletiniz, bana da yürük bir at getiriniz. İçinden yirmi kişi bana yoldaşlık etsin, benimle gelsin. Onların alacağı mal, iki kat olacaktır ve benim size yollayacağım armağanları da o yiğitler getirecektir. Haydi koşun, atları getirin.”

“Ya ben?”

Bunu söyleyen Uğurtay Hatundu. Cengiz'in vakit geçirmeden, hatta bağlı adamların ayılmamasını beklemeden yola çıkmak istediğini görünce inler gibi sormuştı.

Yesügey'in oğlu, Cuci'nin zoraki babası, Göncü'nün kocası, bu yanık sorgu üzerine başını çevirdi.

“Sen mi? Bunu niye soruyorsun? Artık sen benimsin ve benimle geleceksin!”

Kaydo beyleri ve ihtiyarları bu iki adamdan birden kurtulduklarını görmekle bahtiyardılar. Benli Bahadır onlar için bir bela, Cengiz Han ise bir musibetti. Musibetin

bayı kucaklayıp götürmesinden memnun olmuşlar ve bu memnuniyetlerini göstermek için paçaları sıvayarak yarım saat içinde Cengiz'i atıyla, uşağıyla, ağııyla yola çıkarmışlardı. Köslük Han'ın bütün silahları Cengiz tarafından alınmış ve Han, harp kıyafetine bürünerek bu küçük kafilenin başında yola çıkmıştı. Uğurtay da onunladı. Köslükle yoldaşları yükletildikleri hayvanlar üzerinde hala baygınlıktı. Ne o gürültüleri duymuşlar ne de yola çıkarıldıklarını sezmişlerdi. Şuursuz bir halde birer ölüyü andırıyorlardı.

Cengiz memnundu. Bir düzine yaradan kurtulmuş, Köslük gibi kuvvetli bir düşmanını diri diri ele geçirmiş, yurduna gitme imkânını bulmuştu. Birbirinden kıymetli olan bu kazançların neşesiyle bayırları aşıyor, dağları geçiyor, altın ovalar çiğnetiyordu. Kadınsız da değildi. O bitmez tükenmez yolların yorgunluğunu kendine unuturan bir dişi vardı. Uğurtay, heyecan uyandırmayan sadeliğine rağmen, neşeli bir kadın rolü oynamaktan geri kalmıyordu.

Kafile, tam on beş gün yol yürümüştü. Moğol başkentine varmak için daha hayli mesafe vardı. Kaydolu gençler, bu ıssız kırlarda, bu korkunç ve çıplak dağlarda at koşturmaktan artık usanmaya başlamışlardı. Fakat mal ve para hırsı onları yine yürütüyor, Cengiz'in ardından koşturuyordu. Ara sıra küçük kafilelere, büyük oymaklara rast geliyorlardı. O vakit Cengiz, adını söyleyerek etrafında korku ve saygıdan meydana gelen bir görüntü yaratıyordu. Bu da, Kaydoluları ona bağlayan yeni vesiler oluyordu. Aylardan beri Cengiz'in kaybolup gittiğine hükmeden kabileler, onun sağlığını öğrenince ve kendi ni görünce, yeni baştan korkuya düşüyorlardı. İçin için

kırmak istedikleri bağlılıklarını birdenbire kuvvetlendirerek, kendisini şevkle selamlıyorlardı.

Bütün kabileler ve oymaklar, onun emrine mangalar, müfrezeler, hatta alaylar vermek istiyorlardı. Fakat Cengiz, isminin temin ettiği güce yaslanarak, bu muhafiz kuvvetlere gerek olmadığını söylüyor, Kaydolu gençlerle yoluna devam ediyordu. O, ileriye haber uçurulmasını da yasak etmişti. Tesadüf ettiği aşiret beylerine ilk emir olarak daima şu sözü söylüyordu.

“Yilon Buldok tarafına ulak çıkarmayın, kızarım. Ben oraya ansızın gireceğim.”

Bu sebeple her oymak ve her ulus, kaybolan hükümdarı birden karşılarında görmekle şaşırıyor, onu ağırlamak için ne yapacağını bilemeyecek tuhaf bir perişanlığa düşüyordu. Cengiz ise bu sahnelerden hız alarak yolunda yürüyordu.

Kaydo yurdundan ayrılışın ikinci haftası sonunda bir pınar başına gelmişlerdi. Bu pınar, küçük bir dağın eteğinde, engin bir kırın boş göğsüne doğru akıyordu. O ıssızlıkta bu akış, düşündürücü bir manzaraydı, sanki dağ dibinde yolunu kaybeden bir adamın ağlamasına benzıyordu.

Cengiz bu yeri beğendi, çadırları pınar başına kurdurdu, atların yemini verdirdikten sonra Uğurtayla baş başa kaldı, güle eğlene karnını doyurdu, sakin ve kayısızca keçesine uzandı, uykuya daldı.

Kaydolu gençler, atları kösteklemişler ve Cengiz'den evvel uyumuşlardı. Kafileyi bekleyen nöbetçi yoktu. Çünkü ne hırsızın ne de arsızın Cengiz'i taşıyan bir kafileye yaklaşamayacağını biliyorlardı. Bu sebeple küçük bir tedbire bile lüzum görmeksizin gelişigüzel yatıyorlar-

di. Yalnız, Köslük Hanla arkadaşları, çadırlarına kapatılmadan gözden geçirilmiş, iplerinin sağlam olup olmadığı kontrol edilmişti. Bu bedbahtlar, ayıldıkten sonra da bağlı bulunduruluyordu. Ekmekleri ve suları muhafizler tarafından ağızlarına konuluyor, ata binmeleri yine onlar tarafından idare ediliyordu. Hatta yürünerken gemi ve yular kullanmak için bile elleri açılmıyor, atlar, Kaydo gençlerince yedekleniyordu. Cengiz, Köslük Han'ın tek başına bütün Kaydoluları ürküteceğini bildiği ve onu herhangi bir sebeple öldürmek de istemediği için bağlı bulunmasına özellikle önem veriyordu.

Pınar başında konaklandığı gece, Köslük'le yoldaşları da pek erken uyumuşlardı. Yorgunluk ve ruhi üzüntü, onları çarçabuk uykuya yatırımıtı. Gece aysızdı, konak yerinde pınarın beyaz dilinden başka göze görünen bir şey ve yine onun yorgun sesinden başka işitilen ses yoktu. Çadırlar değil, dağ bile karanlığın içinde erimiş gibiydi, göze görünmüyordu.

Bir ara pınarın sesi kesilir gibi oldu, sanki bir el onun durmadan şarkı haykırın ağını perdelemişti. Fakat bu kesiliş çok kısa sürdü, o gümüş dil, koyu karanlık içinde yine toprağa uzandı ve o ezeli ses tekrar işitilmeye başlandı. Deminki sahne yine tazelemiştir. Yalnız, göze çarpan tek bir değişiklik vardı ve bu değişiklik pınar başında bir gölgenin, kımıldamayan bir gölgenin peyda olmasından ileri geliyordu. Zaten pınarın beyaz dilini bir an için kesen de oydu.

Nereden çıktıgı belli olmayan bu gölge, karanlığın göğsünde oynayan bir kabarcık gibi kımıldana kımıldana çeşmeye yanaşmıştı ve gümüş dili silip yutmak istercesine pınarın ta ağızına kadar yükselerek uzun uzun su

içmişti. Şimdi yine, ortada gecenin yüzüne konmuş iri ve geceden de kara bir ben gibi duruyordu.

Bu ben, üç beş dakika hareketsiz kaldı, sonra yerinden kalktı, emekler gibi eğile büküle, yayla kıvrıla yürüdü ve kafilenin çadırlarına yaklaştı. Her çadır önünde duruyor, yüzüne yapışık iki parlak ve siyah çırayı çadırın bir aralığından içeriye sokuyor, orada yatanları birer birer süzüyor ve sonra başka bir çadırın eteğine doğru sürünyordu. Her çadırın önünde aynı şeyi yapan bu garip gölge, Köslük Hanla üç Kaydolu gencin yattıkları çadırından ayrılmadı. Siyah ışıklı çırayla bir nebze yatanların yüzünü aydınlatıktan sonra, iri bir kaplumbağa gibi sırtını kabartarak içeri süzüldü.

Cadırdaki dört erkek, rüyasız bir uykunun huzur ve emniyet veren dağınıklığı içinde upuzun yatıyorlardı. Gölge, yüzünde hep o iki parlak ve siyah renkli çıra, sürüne sürüne erkeklerin arasından geçti, Köslük Han'ın başucunda durdu, çıralarını onun yüzü üzerinde dolaştırdı ve sonra eğildi, sessizce konuştu.

"Yığidim, yığidim," dedi. "Uyan, çabuk uyan. Seni kurtarmaya geldim."

Köslük Han, tatlı bir iğne gibi kulağına takılıveren bu kelimenin tarifsiz zevkiyle söyle bir kımıldandı, fakat gözlerini açmadı, yine hareketsiz kaldı. Artık Işık Hatun olduğu anlaşılan gölge, sesini yükseltmeden yalvarışını tekrarladı.

"Yığidim, kalk, şu itler duymadan kaçalım."

Kaçmak kelimesinin müjdelediği hür hava, hür ufuk ve hür hayat uyku içinde bile Köslük Hanı cezbetmiş olmalı ki, adamcağız heyecan içinde doğruldu ve homurdandı.

“Kaçmak mı, bunu kim söylüyor?”

Işık Hatun bu sefer, o siyah ve parlak çıraları kendini teşhis ettiren iki şahit gibi kullandı ve gözlerini sevgilisinin gözlerine diki.

“Ben söylüyorum, Işık söylüyor! Ardından çöller aştım, dağlar dolaştım, işte sana ulaştım. Durmayağım, kaçalım. Benim atım var, senin için de at bulmak kolay. Haydi yürü!”

Köslük Han kaşlarını çattı, kısa bir an düşündü.

“Onu diri bırakıp savuşmak istemem. Önce öcümü almamalıyım, sonra yola çıkmalıyım.”

Işık, bir taraftan sevgilisinin bağlarını çözterken bir taraftan da yalvarıyordu. Küçük bir dikkatsizliğin kafleyiayağa kaldıracağını, o vakit kendilerinin ölüm tehlikesine uğrayacaklarını anlatarak fırsat eldeyken canını kurtarmasını, öz almak işinin sona bırakılmasını söylüyordu. Köslük Hanın hala tereddüt ettiğini görünce boynuna sarıldı.

“Ben,” dedi. “Seni öldürmek için yollarda sürünmeydim, senin ölüne ağlamak için gecelerin karanlığına bürrünmedim. Böyle ayak dirersen seni de, beni de dilim dilim doğrarlar. Ben kendime acımadım, yine sana yanarım, bu yanlışla geberip giderim. Kendine göz göre kıymak istiyorsan bile bana acı. Bu kadar üzüldüm, bu kadar sıkıntı çektim. Şu ıssız yerde, sana doymadan toprağa mı düşeyim? Uğurtay, leşimin üstünde mi oynasın, Cengiz Han senin ölüyü atlara mı çiğnetsin? Yapma yiğidim, yapma aslanım!”

Köslük Han, güclükle tereddüdünü yendi, Cengiz'le boy ölçüşmekten vazgeçti. Bu feragat, Işık Hatun'un yanık yalvarışlarından değil, kendisinin silahsız olmasından kaynaklanan bir feragatti. Sade yumrukla, sade tek-

meyle, sade tırnakla düşmanını mağlup edemeyeceğini ve şu sadık sevgilinin dediği gibi boş yere öleceğini anlamıştı. Fakat Işık Hatun'un kılavuzluğyla sessizce çadırдан çıktıktan sonra, Cengiz'e bir oyun oynamaktan da geri kalmadı. Kendi bindiği hayvandan başka ne kadar at varsa hepsinin kösteklerini çözdü, sırtlarına birer kamçı indirerek onları kırı doğru yürüttü, daha sonra sevgilisini de bizzat getirdiği hayvana bindirerek karanlığın içine daldı, gelişigüzel yürüdü!

Kösteklerinden kurtulan ve kamçılanan atların çadırları devirerek, birbirleriyle göğüs göğse gelerek, kışneyip şahlanarak koşuşmaları, Cengiz başta olmak üzere bütün kafileyi ayağa kaldırmıştı. Başlarına çadırları yıkılanlar da bu sebepsiz zelzelenin hayretinden ve sıkıntısından kurtulmaya, böyle bir ağırlık altında kalmayıp da serbestçe dışarı çıkabilenler hayvanların neden ve kimden ürküfüünü anlamaya çalışiyorlardı.

Cengiz, ne kaçan atların görünmeyen ve dört tarafa dağılan izlerine baktı ne de Kaydoların telaşıyla alakadar oldu. Hatta Uğurtay Hatun'un şu veya bu ihtimali geleyen sözlerine de kulak vermedi, doğru Köşlük Han'ın kapalı olduğu çadıra koştu. Eteğini kaldırıp şöyle bir baktı.

“Güzel,” dedi. “Güzel! Beğendim! Kurt kapanı kırmış.”
Ve sonra mırıldandı.

“Han kanı taşıyan adama yakışan da budur. Miskin bir uşak gibi sürüklelenen yere gitseydi, anasından kuşkulansın, işkillenirdim.”

O, hiddetlenmeye de lüzum görmemişti, gayet sakinindi. Çünkü kaçan kaçmış, uçan uçmuştu. Bu hakikat önünde kızmak, bağırmak, vurup kırmak, sadece gülünç

olurdu. Halbuki o, korkunç olmayı bildiği kadar gülünç olmamayı da bilirdi. Bu sebeple kaçan av için tedbir almaya lüzum görmedi, Kaydolu gençleri ürkütülen atları toplamaya sevketti. Aynı zamanda Köşlük Han'ın yoldaşlarına sarılan ipleri çözdürdü, kendilerini karşısına getirtti.

"Beyiniz," dedi. "Bizim atlarla anlaşmış, onlar kösteklerini kırarken o da iperini sıvırılmış, kuyruk kuyruğa verip hepsi birden kırı dağılmış. Siz galiba at dilinden anlamıyorsunuz ki beyinizden ve atlardan geri kalmışsınız. Size acıdım, iperinizi çözdürdüm. Haydi, siz de kırı gidin, beyinizi bulmaya çalışın. Eğer umduğum gibi onunla birleşirseniz; 'Er kişi yoldaşlarını ipte koyup savuşmaz!' diye hep bir ağızdan yüzüne tükürün!"

O bir düzineden fazla Nayman delikanlısı, serbest bırakılmalarına rağmen oldukları yerden hiç kırıdamadılar. Çünkü iperleri alınmış olmakla beraber, bilekleri yine bağlı demekti, silahları yoktu. Cengiz ise tepeden tırnağa kadar silahlıydı. Onun için gamlı gamlı sustular, gamlı gamlı yürüdüler. Karanlığın içinde efendilerinin izini seçmeye çalışarak kafleden ayrıldılar.

Cengiz, bu işi de yaptıktan sonra çadırına çekildi, Uğurtay Hatuna şu sözleri söyledi.

"Avucumda bir orduvardı, kaçıldım. Şimdi bu ordu, hiç ummadığım günlerde karşıma çıkacak, beni sarsmaya ve yıkmaya çalışacak. Yine o ordu, ara sıra bir bulut olacak, yurdumu kaplamaya çalışacak. Kuru bir gösteriş, kof bir düşünce uğrunda o orduyu diri bıraktığıma yanıyorum. Bundan sonra, yedi göbek atalarımın başına ant içiyorum, hiçbir düşmanımı sağ koymayacağım, elime geçtikleri gün boğdurup ortadan kaldıracağım."

Uğurtay Hatun, sormak ve merakını gidermek istedî.

“Bu işi kim etti dersin yiğidim?”

Cengiz omuzlarını silkti, homurdandı.

“Kim ederse etsin, onu anlamaktan bir şey çıkmaz ki?”

“Benim içime Işık’ın gölgesi düşüyor. Yapsa yapsa bu işi o yapar. Çünkü Köşlük Han’ı çıldırasıya seviyordu.”

“Öyleyse kız kardeşin ölüme çanak açtı demektir. İki aya varmaz kendisini mezardında görürsün, gözyaşı dökkersin.”

Uğurtay sustu, ölüme mahkûm edilen kardeşi için acıယacak, bu hükmü değiştirmeye çalışacak vaziyette değildi. Çünkü Köşlük Han’ın kaçip kurtuluşundan o da içten içe belirsiz bir uğursuzluk ve bir sürü musibet sezinliyordu.

Dağılan atların toplanması uzun ve yorucu bir iş oldu. Kaydolu gençler gün doğumuna kadar sonuç alamadılar, ancak gece silindikten sonra hayvanların izlerini bulabildiler, dolaştıkları noktaları belirlediler. Türkeli’ne mahsus olan avlama usulüyle onları birer birer yakaladılar, uzun kamçıların sert sesiyle çizilen görünmez çember içine sokarak hepsini pınar başına getirdiler, yeni baştan kösteklediler.

Bu iş bitinceye kadar Cengiz, kale kapısı bekleyen bir nöbetçi duygusuya, uyanıklığıyla çadırın önünde vaziyet almıştı. Köşlük Han’ın beklenmedik bir yerden silah tedarik ederek geri dönmesine, kendisine hücum etmesine ihtimal verdiği için, gayet dikkat ediyordu. Gerçek geçtiği yollara ve uzun bir mesafeye kadar bütün o muhitin kendisine bağlı olduğunu, herhangi bir kabile veya oymakta Köşlük Han’a yüz verilmeyeceğini biliyordu. Fakat onun kimliğini gizleyerek bir silah ele geçirmesi mümkünü

ve bu ihtimal Cengiz'i uyanık bulunmaya mecbur kıladı.

Kafile, pınar başını ancak ertesi gün terk edebildi. Çünkü atların toplanıp getirilmesi işi, bütün bir günü doldurmuştu. Karanlıkta yola çıkmak, pusuya uğramak tehlikesinden dolayı doğru değildi. Fakat orada da, şimdidiye kadar yapıldığı gibi gelişigüzel uykuya yatılamazdı. Cengiz, herhangi bir baskına karşı ihtiyatlı bulunmak için Uğurtay'la kendisi arasında bir nöbet tesis etti ve geciyi onunla paylaştı. Kaydo gençlerine itimadı olmadığı ve Uğurtayın icabında kendisiyle omuz omuza dövüşeceğini bildiği için uyanık kalma yükünün yarısını ona vermişti.

Fakat o gece ve takip eden geceler hiçbir hadise olmadı, Yilon Buldok dağının eteğine kadar herhangi bir tehlike görünmedi. Moğol Uruklarının, Avullarının sıklaştığı yerlerde zaten böyle bir tehlike tasavvur bile edilemezdi. Cengiz oralarda, taştan ve topraktan bile sevgi ve saygı görüyordu. Fakat yanına muhafiz kuvvet almamakta, Yilon Buldok'a haber göndertmemekte de ısrar ediyordu. Daha garibi, yolda rast geldiği kafile ve oymak beylerinden son aylardaki hâdiseler hakkında bilgi almadı istemiyordu, kendisini alkışlayan ve önünde saygıyla eğilen binlerce adamı dilsizlige mahkûm ediyordu. "Yorgunum, uyuyacağım, sonra bizim yurtta birleşir, görüşürüz," deyip hemen çadırına çekiliyordu. Çünkü ters bir haber almaktan, tatsız değişiklikler vuku bulduğunu duymaktan korkuyordu. O, herhangi büyük bir değişiklikle ansızın yüzleşmek ve şahsiyetindeki büyük nüfuz, büyük hâkimiyetle giyabında meydana gelen o değişiklikleri bir anda bertaraf etmek istiyordu. Yolda alacağı

tatsız bir haber, belki bu itimadını sarsardı, başka tedbirler düşünmesini gerektirirdi.

Nihayet Yilon Buldok göründü, at sürüleri ve sığır kümeleri içinde dolaşan çobanlar, çoktan beri adı sanı kaybolan hanlarını tanıyarak şaşırdı. Daha sonra çocukların ve kadınlar onunla karşılaştı, umulmayan haber çadırlara, kulübelere yayıldı ve binlerce ağızda aynı söz dolaşmaya başladı.

“Han gelmiş, yanında da bir kadın var!”

Cengiz, atını doğruca anasının otağına sürmüştü. Arkasında dalgalanmaya başlayan sevinç denizi o otağın eteğine çarpmadan, kendisi anasını görmek istiyordu. Köpeklerin neşeli havlamaları arasında yere atlayıp da otağa girdiği vakit kardeşi Hazarı ayakta buldu. Ana oğul hararetli bir münakaşa yürütüyorlardı. Cengiz, bu münikaşadan yalnız şu cümleyi duydı.

“Ana, ben artık biktim. Ulu Gökçe’nin her işe burun sokmasından usandım. Ya o ya da ben ortadan kalkmaliyiz.”

Onu görmek, ana ile oğlun yüzlerinde korkulu bir hayret uyandırdı. İkisinin de sevinmediği ve ancak ruhi bir telâşa düşüğü anlaşılıyordu. Cengiz bunu fark etmişti. Gülumsedi, anasına doğru ilerledi.

“İşte,” dedi. “Beklenmeyen bir konuk. Bilmem ki canınız sıkıldı mı?”

Ve Uğurtay Hatunu onlara göstererek ilâve etti.

“Bu da konuğun konuğu. Kaydolar yurdundan geliyoruz.”

Hazar, bu sözler söylenirken kendisine gelmiş, ağasının önünde diz çökerek elini öpmüştü. Sevincini kekeliyordu.

“Ho.. Hoş geldin, hoşluk getirdin. Boş yüreğimizi doldurdun. İşiksız yurdumuzu aydınlatın.”

Cengiz, münasip bir iki kelime ile kardeşine cevap vermeye hazırlanırken, çadırın önünde bir gürültü kopdu. Çoluk çocuk, büyük küçük, kadın erkek bütün halk oraya gelmiş, candan gelen bir sevinçle haykıryorlardı.

“Ulu Han’ı görmek isteriz, sesini duymak isteriz, önünde saygıyla eğilmek isteriz!”

Cengiz, çadıra girer girmez kardeşi Hazar’ın hanlık yaptığıni, Ulu Gökçe’nin de memleket işlerinde büyük bir nüfuz yürüttüğünü sezmişti. Şimdi kopan şu gürültü, o hanlığın ve o nüfuzun bitişini ilân ediyordu. Demek ki umduğu şey oluyor ve hanlık yine halk tarafından kendine bağışlanıyordu. Bunu anlamak, onu yurduna kavuşması kadar ve belki daha çok sevindirdi. Kardeşine cevap vermeyi unuttu, hemen dışarı fırladı ve halkın arasına girdi. Büyük ve dalgalı bir denizde her dalgayı okşayıp yürüyen bir köpük oldu. Elinin, yüzünün, dizinin, topuğunun öpülmesine bol bol izin verdi ve sonra bir taşın üstüne çıktı.

“Türkler, Moğollar!” dedi. “Ölüyordum, dirildim. Gözümü açar açmaz ilk işim yurduma koşmak oldu. Sizi böyle şen ve bana bağlı görünce çektiğim üzüntülerini unuttum. Şimdiye kadar sizin için yaşamıştım, sizi yükseltmek için ölümlerle pençeleşmiştim. Bundan sonra da sizinim, sizin uğrunuzda can vereceğim. Haydi çocuklarım, gidiniz, yuvalarınıza giriniz. Yüreğim sizinle beraberdir.”

Alışlıklar devam ederken çadıra çekildi ve kardeşi Hazar'a şu emri verdi.

“Ulu Gökçe’yi çağır, sen de birlikte benim çadırımı gel.”

Sonra anasına döndü.

“Uğurtay Hatun, benim gözbebeğimdir. Kendisini ağırla, iyi bir otağ ver, yanına uşak ve bakıcı kadın koy, ona analık yap!”

Cengiz, bir iki saat içinde vaziyeti öğrendi ve duruma hâkim oldu. Merkitlerle yapılan savaşta onun öldürülüğüne inanılmıştı ve Hazar'ın hanlığı ilân edilmişti. Fakat bu iş için kurulan Kurultay, bir yıl müddetle Cengiz'in beklenmesine ve o süre zarfında handan bir haber çıkmazsa, Hazar'ın hükümdarlığının kesinleşmesine, aynı süre zarfında Ulu Gökçe'nin de geniş yetkilerle devlet müsteşarlığı vazifesini görmesine karar vermişti. İşte Hazar'la Ulu Gökçe, bu karardan aldıkları kuvvetle yurdu idare ediyorlardı. Yalnız, ilk günden beri uyuşmadıkları ve daima kavga ettikleri için kaybolan hükümdarın izini aramaya girişmemişler ve böyle bir şeyi düşünmemişlerdi. Kurultayın koyduğu müddetin bitmesini beklercesine Cengiz hakkında kayıtsız kalıyorlardı.

Üç beş ay içinde yapılan tek bir iş vardı. Nayman yurdundan gelen papazların öldürülmesi! Hazar, bu işe muhalif kalmış, fakat Ulu Gökçe, milli dinin aleyhinde bulunduklarını ileri sürerek papazları öldürmüştü.

Cengiz, kendine iyilik ve yardım eden rahiplerin öldürülmesi meselesi üzerinde de duruyor gibi görünmedi. Ulu Gökçe'ye hiçbir şey söylemedi, işiyle gücüyle uğraşmaya koyuldu. Bütün halkın muhabbeti, hümeti arasında yeni plânlar hazırlamaya başladı. Göncü, Börta ve Uğurtay nöbetle onun gece hizmetlerini görüyordu. Bu arada Cuci de büyüyordu!

Cengiz, çok kısa sayılacak bir süre içinde büyük işler yaptı, büyük neticeler aldı. Taycigotları, Civratları, Ke-

rayitleri, Ongutları, Merkitleri, Mançuluları, Oyratları, Karlokları, Kırgızları, Uygurları, Karahitayları birer birer yenmişti. Türkeli'nin doğu kısmını tamamen hâkimiyeti altına almıştı. Şimdi, Çin ve Harzimlilerin elinde bulunan batı Türkeli ile komşuydu. Teşkilatı tamamdı, siyasi ve mali işlerde Uygurları kullanıyordu. Onlar, kültürel olarak Türkeli'nin en ileri gelen topluluğuydu.

Cebe ve Söbütyay, bu harp yılları içinde çok büyük ün kazanmışlar ve adeta Cengiz kadar kendilerini tanıtmışlardı. Cengiz'in adı anıldıça, mutlaka bu iki genç komandanın da adı akıllara geliyordu. Yeni kurulan büyük devletin başı Cengizse, ayakları Cebe ile Söbütyay idi. O koca heykel, bu iki kuvvetli ayak üzerinde duruyor gibiydi.

Cengiz, bin kaynaktan kopup yine o kaynak etrafında dalgalanıp giden suları bir yatağa çevirmiş, engin bir ırmağın yaratmıştı. Bu birleşik su, taşmak, taşa taşa akmak, kıtaları dolaşmak, önüne tesadüf edecek çeri çöpü silip süpürmek için küçük bir işaret bekliyordu. Han, işte bu işaretin vermek için son zamanlarda çok derin düşünceler içine giriyyordu.

Onun ilk plâna aldığı yer Çin topraklarıydı. Bu zengin ülkeyi ele geçirmek için ateşli bir arzu besliyordu. Lâkin yıllardan beri yakalamak istediği Köşlük Han, Harzemliler padişahıyla anlaşmış ve ondan aldığı kuvvetle can sıkacak faaliyetlere girişmişti. Onu bir yana koyup Çin'e gitmek biraz sakat bir ihti. Köşlük'ü arayıp bulmak ise oldukça zordu.

Bu adam bazen görünüyor, bazen hayal oluyordu. Yakalanması neredeyse imkansızdı. Hele şimdi Harzemlilerle candan dost olduğu için kendisini yakalamaya ca-

lışmak, uyur görünen kuvvetli bir düşmanı, Harzem pa-
dişahını harekete geçirirmek demekti.

İşte Cengiz bu düşüncelerle sıkıntılı günler geçiriyordu. Her şey hazırdı ve herkes bir tarafa atılmak için emir bekliyordu. Fakat o, beklenilen emri veremiyor, tereddütler içinde bocalıyordu.

Bir karanlık gece, yine bu düşüncelerle uykusu kaçmıştı. Beyaz keçe üzerinde gözlerini kapayarak bir şeyle tasarılıyordu. Yalnızdı, yanında kadın da yoktu. Uzun saatler düşünmekten içine sıkıntı dolmuştu. Çadırдан çıkmak, şöyle bir dolaşmak, uyuyan köyü, dilsizleşen ağılları, uyanık köpekleri seyrederek biraz hava almak istedî.

Zaten o, bu gibi gece gezintilerini sık sık yapardı. Horlayan çobanlarla öksürükten uyuyamayan yurttashalar kadar herkesi, gece hususiyetlerine kadar tanırıdı. Bu gece de aynı şekilde dolaşmaya çıktı. Ağilları, çadırları, kulübeleri birer birer dolaştı, en sonra kendi aile muhitine geldi.

Bu muhit, o büyük köyde kibar mahalle demekti. En başta anasının, daha sonra kardeşinin ve onlarla paralel olarak karılarının ve kendisinin çadırları göze çarpıyordu. Sabit ağıllar, bozulup kurulan seyyar ahırlar, bu birkaç düzine çadırın etrafında sıralanmıştı. Han mahallesi, büyük bir köyü ve asıl köyün üstünde hâkim bir gururla kümelenip duruyordu.

Cengiz, hiçbir ışık taşımayan bu çadırlı mahallede yavaş yavaş dolaşıyor ve her adımda bir hatırlı ile karşılaşıyordu. Zihnini sürekli meşgul eden bu hatırlaların bir kısmı üzücü, bir kısmı düşündürücü ve bir kısmı eğlendiriciydi. Fakat nedense, üzücü olanlar daha çoktu. Mesela, anasının çadırı ona vaktiyle gördüğü açıklı bir

sahneyi hatırlıyordu. Orada, şu çadırda sevgili anasını Minigilik İçigen ile diz dize yatar görmüştü. O geceki iç üzüntüsü bu gece de adeta canlanıyor, midesine bulantı getiriyordu.

Daha ötede Börta'nın çadırı vardı. Uzun zamandır içine adım atmadiği bu çadırda neler, ne facialar meydana gelmişti? Kendisi orada kardeşini boğmuş ve yine orada Merkit diyarından gelme bir piçin, şimdi veliaht olarak tanınan Cuci'nin doğuşuna şahit olmuştu!

Cengiz, Börta'nın çadırı karşısında bu eski hatırlaların canlanan ızdırabını teneffüs ederken, eliyle boğduğu kardeşi Beyter'in birdenbire karşısına dikildiğini görür gibi oldu, irkildi ve geri geri çekildi. Fakat o hayalin arkasından Börta'nın yüzü, gözüne çarpar gibi olunca, yine durdu, elini alnına götürdü, düşünmeye koyuldu.

Çok uzun zamandır bu ilk karısının yüzünü görmüyor, sesini duymuyordu. Kocalı dul vaziyetinde yaşayan bu talihsiz kadın, bu suçsuz mahkûm acaba ne haldeydi? İhtiyarlamış mıydı? Saçlarına kır düşmüş müydü? Yüzüne sonsuz elemelerden sarı ve solgun bir peçe gerilmiş miydi? Yoksa Cuci'nin büyümesi, ata binip ok atar bir çağ'a gelmesi, bu kocalı dulu bahtiyar etmeye ve neşeli bulundurmaya kâfi geliyor muydu?

Şimdi Cengiz'in içinde bir merak vardı. Borta'yı görmek istiyordu. Artık Cuci de ayrı bir çadırda yattığı için kocalı dul, tamamıyla yalnızdı. Belki rüyada bile yetimdi, sevgi yetimiymiidi. Onu böyle bir anda ve umulmayan bir dakikada görmeyi düşünmekten adeta heyecanlanıyordu. Yapayalnız uyuyan, bahtsız, unutulmuş, bir köşeye atılmış olan kadın, bu ziyaretten kim bilir ne kadar şaşracaktı?

Cengiz, işte böyle bir sahnenin cazibesine kapıldı, yavaş yavaş ilerledi, çadırın yanına geldi. Orada da, bütün ağıllarda ve çadırlarda olduğu gibi iri köpekler vardı. Fakat gökteki ay gibi yerdeki Cengiz'i de bu hayvanlar çok iyi tanıyorlar, havlamıyorlardı. Tam aksine gülümser gibi yaparak yaltaklanıyorlardı.

Cengiz, bu kuvvetli hayvanların samimi saygılara kayıtsız kalmadı, her birini ayrı ayrı okşadı ve çadıra girdi. Mümkün olduğu kadar sessiz davranışını, yavaş yürüyordu. O saniyede Börta için, içinde büyük bir acıma duygusu vardı, tatlı bir rüya gibi ona yanaşmak ve onun yetim kalbine biraz tat vermek istiyordu.

Çadır zifiri siyahti, çira yoktu. Fakat havasında is kokusu uçuyordu. Bu koku, o çadırda yakın vakte kadar çira yandığını gösteriyordu. Cengiz, temsil etmek istediği rüyaya yakışan bir sessizlikle iki üç adım attı. Börta'nın yattığı olacağını düşündüğü köşeye kadar ilerledi. Şimdi o keskin gözleri, çadırın içini görebilecek derecede karanlığa alışmıştı, köleleri görüyordu.

Bu görüş onu birdenbire sarstı, sendeletti. Çünkü Börta, üç dört keçeden meydana gelen yumuşak yatağı içinde yalnız değildi, yanında bir adam vardı ve bu adamın kolları onu bir çember içinde tutuyordu.

Sarsılan, sendeleyen Cengiz, ta içinden kabarıp gelen bir öfke selinin ilk dalgalarını beyninde sezdiği sırada birdenbire gülümsemi ve mırıldandı.

"Ne de çirkin düşünüyorum," dedi. "Şu adam bizim Cuci olacak. Anasına yoldaşlık ediyor!"

Fakat yedi yaşını geçen erkek çocukların, -hele beyzade olurlarsa- analarının koynunda değil, çadırlarında bile yatmayacaklarını düşününce içindeki sıkıntı tazeledi, homurdandı.

“Oğul da olsa bu iş yanlış. Kulağını çekeyim de bir daha böyle yapmasın. Sıpalardan, taylardan örnek almak yok mu? Ağzı ot öğüten dört ayaklılar bile analarını rahatsız etmez. Bu koskoca oğlan ne diye böyle yatar?”

Ve yürüdü, Cuci sandığı adamın kulağına yapışmak istedi. Lâkin uzanan parmakları, bir çocuk yüzünde değil, kılılı bir çehrede dolaştı ve ağızından korkunç bir feryat da etrafa dağıldı.

“Burada bir erkek ha. Demek ki ben, bu kadar aşağılıkmişim!”

Artık Börta ayakta ve yanındaki meçhul erkek, Cengiz'in ayakları altındaydı. Görünüşe göre her iki suçlu, mutlaka öleceklerdi. Hatta erkeğin ilk hamlede yediği üç dört tekme ile ağzı burnu kan içinde kalmıştı. Fakat başlayan facia, umulan şekilde bitmedi. Kudurmuş görünen Cengiz, birdenbire sakinleşti, meçhul suçluyu bıraktı, iki adım geri çekildi, Börta'ya sordu.

“Bu kim?”

Kadın, muhakkak bir ölümü mertçe karşılaşmak ister gibi endişesiz bir sesle cevap verdi.

“Sevgilim, dert ortağım, can yoldaşım!”

“Bu pis böceğin adını soruyorum, adını. Yoksa oynasın olduğunu ben de biliyorum.”

“Argazon.”

“Argazon mu? Şu düdük çalan uğursuz mu?”

“Evet, o. Senin çalgıcın. Sana kayabaşı, bana da gönül türküsi okuyor!”

Cengiz hala topuklarını yalayan aşık çalgıcının ağızına yavaşça bir tekme savurdu.

“Kalk,” dedi. “Sürünme. Benim yerime geçmek için düşünmemiş, benden çekinmemiş, ürkmemişsin. Demek

ki yüreğin, hem de pek sağlam bir yüreğin var. Onu topuklarının altına atma, yüzüme kadar yükselt!”

Sonra herifi omuzlarından tutup kaldırdı.

“Börta sevilmeye, kucaktan kucağa atılmaya alıştı. Tam dokuz ay Merkitler yurdunda orospuluk etti, buraya da gebe geldi. Çocuğuna acayıp kendisini diri koydum. Fakat yüz kişiden, iki yüz kişiden, hatta koca bir ulus-tan artakaldığı için çadırını ayırttım, yüzüne bakmadım. O, alıştığı için boş duramamış, kendine eş aramış ve seni bulmuş. Suç senin değil ki korkuyorsun, haydi git, çadırı-na gir, tatlı tatlı uyu. Yalnız şunu bil ki kendi gölgene bile bu gece benimle karşılaşlığını söylersen seni dilim dilim parçalatır, köpeklere yediririm.”

Herif yerlerde sürünerek çadırдан çıkarken ilave etti.

“Kendine güveniyorsan, yine bu çadıra gelebilirsin. Çünkü Börta ile benim alışverişim yok.”

Şimdi kadınla baş başa kalmışlardı ve ona yanık bir sesle şu sözleri söylüyordu.

“Eş arayan kediye kızmak gülünç, arasında sürü sürü oynas dolaştıran kancık itleri taşa tutmak gülünç, aygır kokusu alınca harıl harıl kışneyen kısrakları kamçılamak gülünç, sana darılmak da gülünç. Ha o kedi, ha o köpek, ha o kısrak, ha sen. Benim yanında öylesin, belki daha aşağısin. Fakat gözünü aç, aklını başına al. Yeni bir Cuci, bu çadırda kundaklanamaz.”

Börta'yı evvelce mazur gören Cengiz, bu sefer de kolaylıkla affetmişti. Çünkü o, kuvvetli bir ulus beyinin kızıydı. Onu öldürmek, o ulusla bozuşmak demekti. Halbuki Cengiz, etrafına toplanan insanları hep dost tutmak ve öyle yaşatmak istiyordu.

Bununla beraber hıncını almayı unutmadı, affeder

görünürken hain bir plân çizmekten geri kalmadı, çadır-
dan çıkar çıkmaz doğruca Cuci'nin yanına gitti ve henüz
on, on iki yaşında bulunan bu çocuğu uykudan uyandır-
dı.

"Anan," dedi. "Çalgıcı Argazon'la bir döşekte yatıyor.
Gözümle gördüm."

Cuci korka korka sordu.

"Gördün de görmemezlikten mi geldin?"

"Seni sınamak için ses çıkarmadım. İşte işi öğrendin.
Bakalım ne yapacaksın?"

Cuci uzun uzun düşündü.

"Suçlunun biri anamdır, ona el kaldırıramam. Öbürünü
geberteceğim."

"Gebermek kolay. İştenler ne der?"

"Ne derlerse desinler, ben öcümü alırım ya."

"Olma, böyle aptalca iş olmaz. Çünkü sen, parmak
kadar çocuksun, kimse seni kınamaz, benim eteğime kir
bulaşır."

"Ne yapalım öyleyse?"

"Suçluyu öldür, fakat izini belli etme. Yalnız anan bil-
sin ve bir daha çalgıçılara döşeğinde yer vermesin."

Cuci, baba tanığı Cengiz'in verdiği öğüde göre dav-
randı, bir iki gün içinde Argazon'u ortadan kaldırıldı, fakat
peki ustaca hareket ettiği için kimse bu cinayetin o ço-
cuk eliyle yapıldığını anlamadı. Korkunç hakikati yalnız
Cengiz'le Börta ve bir de Cuci biliyordu.

Fakat Cengiz'in vehmi kolay kolay susmuyordu. En
küçük mevzular üzerinde sürekli faaliyetler gösteren bu
takıntı, şimdi de alabildiğine işliyordu. Bu sebeple mace-
rayı kapanmış saymadı, derin derin düşünerek yeni bir
safha daha açtı.

Onun kuruntusuna göre Argazon, kendi cüretiyle Borta'nın kucağına yükselemezdi. Börta da, Merkitler yurdundan getirdiği canlı bir hatırla göz önünde dolaşıp dururken ikinci bir günah işlemeye bu kadar kolay cesaret edemezdi. O halde bunları ayrı ayrı teşvik eden ve kendilerini ustalıkla idare ederek en sonunda bir çadır, bir yatak içine koyan biri vardı! Bu düzenci adam kim olabilirdi?

Cengiz bu soruyu sorar sormaz, göz bebeklerinde Ulu Gökçe'nin canlanıverdiğini görüyordu. Evet, çıplak ve saçları kirli adamdan kuvvetle şüpheleniyordu. Hala dağ kovuklarında, taştan inlerde yaşayan ve hala halka Yer Tanrisinden, Gök Tanrisinden haberler getiren bu adam her şey yapabilirdi. Kendisinin uzun bir süre Kaydo diyarında kalmasından istifade ederek hükümeti ele almak isteyen, kurultayı müdahalesiyle bu emeline eremeyince birçok dolaplar çeviren Ulu Gökçe, şimdi de böyle bir plan kurarak bir rezalet çıkarmaya çalışabilirdi.

Cengiz, kuruntu bir kanaatle bu istikamet üzerinde yürümeye başlayınca köpürüyor, pufluyor ve kendi kendine ateşler püskürüyordu. Öyle ya; o gece, o uğursuz gece Borta'nın çadırına kendinden evvel anası yahut Hazar veya Cuci girseydi ne olurdu? Onlar elbette kendisi gibi soğukkanlı davranışnamayacaklar, gürültü çıkaracaklar ve halkın gözünde Cengizlik haysiyeti bir paralık olacaktı.

Cengiz, Ulu Gökçe'nin bu kadar pis ve murdar bir seviyeye düşmekten çekineceğini de düşünmüyor değildi. Onun böyle bir çekingenliğini yüzde bir ihtimal nevinde kabul etmeye beraber, bu macerada kendisini tamamıyla kayıtsız ve bitaraf göremiyordu. Argazonla Börtayı birleştiren Ulu Gökçe değilse bile, suçu çalgıcının ölümü

üzerinde uzun uzun düşünebilecek tek bir adam, ancak oydu. Herkes, bütün Cengiz tebaası, güzel düdük çalan şu çalgıcının çadırında boğazlanıvermesine büyük büküp geçebilirdi.

Fakat Ulu Gökçe bu hâdise üzerinde mutlaka düşünecekti ve ölü ile diriler arasında bir takım münasebetler arayacaktı. O, çok keskin bir zekâ sahibiydi. Bir işi parmağına dolarsa birçok şey çıkarabilirdi. O halde Argazon hâdisesinin hakikatini de sezmesi mümkünündü.

Cengiz işte böyle düşündü ve Cuci'yi yanına çağırdı.

"Anlat bakalım küçük," dedi. "Herifi nasıl kestin?"

"Çok kolay. Bir kere çadırımın arka eteğini açtım, öbür yandaki köpeklere bile görünmeden yürüdüm, herifin çadırına kadar gittim, bıçakla çadırın bir yanını yırttım, içeri girdim. Herif oturuyordu, yere yerleşmişti, kötü kötü düşünüyordu. Başucuna dikildim, duymadı. O kadar dalgındı. Hemen ensesine yapıştım, hik mik dirtmeden bıçağımı yüreğine sapladım."

"Hemen öldü mü?"

"Ölmüş olacak ki debelenmedi, kırıdanmadı, kütük gibi durdu."

"Sonra?"

"Sonra burnunu, kulağını, çenesini ayrı ayrı kestim, göğsüne koydum, geldiğim gibi yine sessizce savuştum, çadırıma geldim ve uyudum."

"Yaşın küçük ama yüreğin pek büyük. Bileğin de sağlamaya benzıyor. Nasıl bıçak ve kılıç kullandığını gözümle görmek isterdim."

"İlk savaşta beni sınayabilirsin baba."

"Savaş başka. Orada bir değil, bin değil, on bin adam dövüşür. Yürekler sanki birleşir. Yılmazların ateşi kor-

kakları da sürüklər. Ben seni tek başına erlik gösterirken görmeliyim.”

“Buyurun, yer gösterin, çalışayım.”

Cengiz, uzun bıyıklarını birkaç saniye evirip çevirdi, sonra elini bütün hayatında bir kere bile öpüp okşamadığı küçük adamın omzuna koydu.

“İş var,” dedi. “Yeri de bulmak kolay. Elverir ki sen becerikli olasın.”

Henüz çocuk sayılabilen bir yaşıta olan küçük katil, sevinçle ve heyecanla baba tanıldığı adamın yüzüne bakarken o ilâve etti.

“Ulu Gökçe var ya, işte o senden ve benden işkilleniyor.”

“İşkilleniyor mu, nasıl?”

“O, Yer Tanrısına börkünü ters giydirir, Gök Tanrısını da pınara götürüp su içirmeden geri çevirir. Yaman kişidir. Argazonu bizim öldürdüğümüzü sezmiş.”

“Sezerse sezsin, ne çıkar ki baba?”

“Ne mi çıkar? Herif bir kere ince eleyip sık dokumaya kalkırsa ananın işlediği suçu da meydana çıkarır, bizi kokmuş paçavraya çevirir.”

“Cehennem yerim olsun, ben onu da öldürürüm.”

Cengiz pis pis güldü.

“Ulu Gökçe Argazona benzemez, yarı Cengiz demektir. Her kılıç onu kesemez.”

“Senin buyruğun olunca, benim de bileğim işleyince Ulu Gökçe de bir Argazon olur, mezarnı bulur!”

“Bunu yarın sınarız. Sen şimdi sözlerime kulak ver. Ben gün doğarken beyleri, çeri başbuğlarını, Ulu Gökçe’yi büyük taş başına toplayacağım, yeni bir savaş için söz açacağım. Ulu Gökçe, yine kuru derelerden su

getirmek, benim sözümü çürütmek ister. Ben de kızmış görünürüm, onu haşlarırm. Sen gözünü gözümden ayırmam, kaşlarımı çatar çatmaz onun üzerine atıl. Bir vur, fakat iyi vur! Haydi, bileğin pek olsun!"

Aynen Cengiz'in dediği gibi o gecenin sabahında -Cebe, Sobütay da dahil olmak üzere- en ünlü kuman-danlar, birçok ulus beyleri, söz erleri ve Ulu Gökçe bü-yük taş başında, Cengiz'in etrafında toplanmışlardı. Cuci de veliaht sıfatıyla bu seçme insanlar arasında bulunu-yordu. Han, sakin bir sesle söze başladı.

"On, on beş gündür ki değerli başbuğlar burada, say-glı beyler burada. Ben, bir türlü son sözümü söyleyeme-dim, nereye ordu yürüteceğimizi kestiremedim. Başbuğ-larımı, beylerimi boş yere beklettim. Fakat düşünmekten geri kalmadım, enini ölçtüm, boyunu ölçtüm, en sonun-da Kinler üzerine yürümeyi tasarladım. Nasıl, benimle bir misiniz, birlik misiniz? Kinlere saldırılım mı, Çin topraklarını Türk eline katalım mı?"

İlk söz, Ulu Gökçe'nindi. Öbürleri zaten tamamıyla Cengiz'e bağlı adamlardı. Han ne derse; "Peki," diyecek-lerdi. Han nereye giderse ardından yürüyeceklerdi. Yal-nız Ulu Gökçe böyle toplantılarda uzun mülâhazalar yü-rütebilirdi, bazen de sözünü dinletirdi. Bu sebeple başta Cengiz olmak şartıyla herkes ona bakıyordu. Artık kırkı-nı aşmiş, bir kat daha ağırlaşmış olan çıplak adam, şöyle bir bakındı.

"Kinler," dedi. "Küçük bir lokma değildir. Kolay yu-tulmaz. Ağzımızı açmadan o lokmayı ölçmeliyiz, boğazı-mızın genişliğini de iyi tartmalıyız."

Cengiz cevap verdi.

"Ben ölçtüm, bittim. Kendimi Kinlerden çok gurbüz buldum. Bizim dışımız sağlam, çenemiz sağlam. Kinlerin

her biri bir demir yuvarlak olsa yine kırarız, çiğneyip yutarız.”

“O senin düşüncen. Ben başka türlü düşünüyorum. Kinlerin üzerine saldırmaktan öz yurdumuza zarar geleceğini görüyorum. Şimdiye kadar dört yana sataştık, kan döktük, kanımızı döktürdük. Artık yeter. Biraz da kendimizi koruyalım, sürülerimizi çoğaltalım, çocuk yetiştirip büyütelim. Her gün bir savaş yaparak öz yurdu güçsüzleştiriyoruz. Bu kabın suyu bu kadar bol dökülürse, yarın içecek damla bulamayız.”

Ve birdenbire bahsi değiştirdi.

“Ulu Han,” diye bağırdı. “Hep ün düşünüyorsun, su gibi kan döküyorsun. Hanlık bu demek değildir. Biraz da başka şeyler düşün. Yoksullara ekmek ver, çiplakların sırtını ört, kervanlar düzüp mal getirt ve başka yurtlara mal sat. Acizleri dövenleri cezalandır, çadırlarında boğazlananların kanını ara!”

Cengiz sordu.

“Üstü kapalı konuşma, açık söyle. Yurdumda ekmeği elinden alınan mı var, sürüsü sürülüp götürülen var mı, haksız yere dövülen var mı? Ne var?”

“Bunu bana sormak gülünç. Daha dün Argazon'u öldürdüler. Kim vurduya gider gibi herifin kani araya kaynadi. Ne soran var ne de arayan?”

“Bunlar olağan işler. Suç olur, işleyeni bulunmaz. Yağmur bile var ki bulutu görünmez.”

“Öyle değil Ulu Han, öyle değil. Argazon senin adamındı. Onu öldüreni bulmalıydın.”

“Aradık, arattık, bulmadık. Suç bizim mi?”

“Kan bağışlayan han, o kanın ağırlığını yüklenmiş olur.”

Cengiz kızmış göründü, sert sert bağırdı.

“Hani elinden gelse Argazonu benim öldürdüğümü söyleyeceksin, belki buna bir de kuyruk takacaksın. Halbuki biz burada kan davası gütmek için toplanmadık. Savaş düşünmeye geldik. Sen bu işi bırakıp benim eteğime asılıyorsun. Biraz daha söylenirsen haşlarıım, canını yakarım.”

Ulu Gökçe, hazırlanmasında kendisinin de büyük emekleri olan büyük kuvvetlerle Çin topraklarına girmek, Altın Hakanı küçültmek şerefini Cengiz'e vermemek istiyordu. Şu ve bu sebeplerle, gizli plânlarla bu talihi adamı düşürerek en büyük zaferleri kendi kazanmak hülyasını besliyordu. Bugün de hiç yoktan bir vesile bulup müzakereyi neticesiz bırakmak ve sonra Cengiz aleyhine propagandalara girişmek fikrine saplanmıştı. Savaş fikirlerini suya düşürmekle amaçları doğrultusundaki ilk adımı atmak istiyordu. Cengiz'in Argazon işinden huylandığını görünce büsbütün cesaretlendi ve şu sözleri söyledi.

“Beni haşlayacak mısın? Yoksa Argazon gibi beni de öldürmek mi istiyorsun? Böyle bir düşüncen varsa acırm sana. Ben çalgıcı değilim, Tanrı sevgilisiyim. Bana kalkacak el, kuru bir dala döner, küskütük kalır.”

Başbuğlar, beyler, söz eri ihtiyarlar, Ulu Gökçe'nin güvendiği Tanrıları da, Cengiz'i de gücendirmek istemediklerinden, endişeli bir sessizlik içinde düşünüyorlardı. Birini haklı çıkarmak için veya iki tarafı da eleştirmek için söylenilecek herhangi bir sözden ters bir netice çıkmasından korkuyorlardı. Onların nazarında Ulu Gökçe gök, Cengiz ise yer demekti. Gökle yerin boğuşmaya çıktıkları bir sırada ağız açmak, çok tehlikeli bir şeydi.

Göğun bulutları, yıldırımları, fırtınaları vardı, yerin de dağları, nehirleri, denizleri. Birbirleriyle karşılaşacak olan bu büyük kuvvetlerin yanında alelade insanların ne ehemmiyeti olabilirdi?

Fakat Cengiz'in Ulu Gökçe'ye cevap vermesine meydan kalmamıştı. Ulu Gökçe'nin tehdidi önünde kudretli Hanın ne yapacağını merak edip tepeden tırnağa kadar kulak kesilen o kalabalık heyet, tek bir söz işitmediler, yalnız bir kılıçın parladığını ve bir dilim beyaz ateşe benzeyen o kılıçın çok kısa bir an içinde Ulu Gökçe'nin yüreğine saplandığını gördüler. Çıplak peygamber, boğuk bir ses çıkarmaya ancak muktedir olabilmiş ve kan kusa kusa yüzükoyun düşmüştü.

Orada bulunanlar, bu hamlenin hangi elle yapıldığını bile görememişlerdi. Çünkü hepsi, gökle yerin güreş tutmasını bekliyorlar, heyecanlı bir endişe taşıyorlardı. Ulu Gökçe'nin vurulup düşmesi üzerine de aynı bekleyişti daha kuvvetle muhafaza ettiler ve gözlerini kapadılar. Çünkü gögün harekete geçeceğini, alay alay fırtınaların, küme küme yıldırımların boy göstereceğini umuyorlardı.

Fakat böyle bir şey olmadı, altlarındaki toprak küçük bir titreme geçirmedi, gök kararmadı, bulutlar yere düşmedi. Hatta Cengiz'in sesi bile değişmedi. Kudretli han, tipki eski eda ve eski ahenkle arkadaşlarına şu sözleri söylüyordu.

“Gökçe göctü, Cuci suç işledi. Ne yapayım ki yasa, elimi ve dilimi bağlıyor. Çocuk, bir Tarhandır, Tarhanların Tarhanıdır. Dokuz suç işleyinceye kadar kendine bir şey yapılamaz. Onun için geçelim, işimize bakalım. Kinlerin üzerine gidelim mi, gitmeyelim mi?”

Cengiz, her gün bir doru veya kır ata binip göklere

çıktığı söylenilen Ulu Gökçe'den çok kuvvetli olduğunu
işte böyle ispatlamıştı. Çıplak peygamberin Tanrıları bu
kudret ve bu kuvvet önünde işte dilsiz duruyorlardı. O
halde, şu facayı görmemezlikten gelmek ve yerde yatan
ölü ile değil, her şey görünen büyük adamlı alâkadar ol-
mak lazımdı. Bu sebeple başbuğlar, beyler, söz eri ihti-
yarlar saygıyla eğilip hep bir ağızdan haykırdılar.

“Gidelim, nereye isterSEN oraya gidelim. Kanımız da,
canımız da senindir!”

Üç gün sonra çok büyük bir ordu Çin üzerine ve o
ülkenin merkezi olan Pekin şehrine doğru yürüken, ol-
dukça ihtiyar bir adam, yepyeni bir mezarın başında ses-
sizce ağlıyor ve şu sözleri mırıldanıyordu.

“Acele etme dedim, dinlemedin. Onunla boy ölçüş-
me dedim, dinlemedin. Biraz bekle dedim, dinlemedin.
En sonunda bir tulum kımıizi zehir ettin, kendine kıydın.
Boş yere geberip gittin. Şimdi gülmek ona, ağlamak bana
düştü. Yazık emeklerime!”

Bu, Ulun Hatun'un kocası, Ulu Gökçe'nin babası,
Cengiz'in babalığı Minigilik İçigen'di.

Çin, o devirde iki imparator tarafından idare ediliyordu.
Kuzey'de Kinlerin hakanı Altan Han, güneyde Sungaların
Şahı hüküm sürüyordu. Asıl Çin padişahı alt Çin'de
oturandı. Kinler, Türk olup uzun yıllardan beri Pekin'i
merkez yaparak kuzey Çin'de sultanat sürüyorlardı.

Bütün Çin'i ele geçirmek için ilk önce Kinleri ortadan
kaldırmak gerekiyordu. Cengiz, bu zaruretle onların üze-
rine yürüdü. Çinlilerle sıkı bir temas neticesinde yaradı-

lış ve milli meziyetlerinden birçoğunu kaybeden Kinler, Cengiz'in yürüyüşünü haber aldıları halde hiç bir hazırlığa girişmemişler ve hatta işi alaya çevirip büyük altından gülümsemişlerdi. Çünkü meşhur Çin Seddi'ne güveniyordular. Onların inanışına göre dağlardan kopup gelen seller, nasıl bu seddin eteğinde yol değiştirmek zorunda kalırsa, en kuvvetli ordular da o taştan yapılmış güçlü ve uzun dağın önünde acze düşmek mecburiyetindeydi.

Kinler böyle düşündüler ve vaktiyle kendi atalarının her engeli yıkarak, her uçurumu aşarak bu Çin topraklarına ulaştıklarını düşünmediler. Bol para, bol zevk, bol debdebe onların ruhlarını değiştirmiş ve idraklerini perdelemiştir. Artık bir Türk gibi düşünemiyorlardı, bir Türk gibi sezemiyorlardı.

Denizleri bile ordusunu yüzdürerek geçmek azminde bulunan Cengiz ise elindeki müthiş kuvvete rağmen ihtiyatlı olmaktan geri durmuyordu. Sungalarla anlaşarak Kinleri alt yandan da çember içine almaya çalışıyordu. Her türlü tereddütlerine rağmen, Çinlileri boyunduruk altında tutan Kinleri ezmek Sungaların da milli emeliydi. Cengiz'in o emele destek veren duruşu güney Çinde bayramlar yaratmıştır. Halbuki o, Kinleri Sunglara ezdirmekle birlikte, Sungaların da zayıf düşmesini ve kolay sindirilebilecek yumuşak bir lokma haline gelmelerini tasarlıyordu.

Gafil bir düşmana karşı iyi bir ordu, ince bir siyaset ve kalabalık bir müttefikle yürüyen Cengiz için zafer muhakkaktı. Nitekim Cebe, umulmayan bir süratle ve umulmayan bir noktadan Çin Seddi'ni aşmış, ilk hamlede Kin ordularını tarumar etmişti. Mağlûp olan ordular, esasen derme çatma şeylerdi. Başlarındaki kumandanlar cahil-

den de fazla idrak yoksuluydu. Kumanda ettikleri askeri nereye götüreceklerini bilmiyorlar, köylülerden yol soruyorlardı. Böyle kumandanların Cebe gibi, Söbütaş gibi büyük savaşçıların önünde dayanmalarına imkân yoktu. Bu sebeple Kinlerle olan harbin daha ilk günlerinde Pekin yol açılmıştı.

Kinler Türklerle, yani kendi ırktaşlarıyla boğazlaşa boğazlaşa Türküklerini anlamış ve uzun bir bozulma devresinden sonra Türk gibi harbe başlamışlardı. Bu, tarihte pek nadir görülen bir uyanıklık ve Cengiz'in birkaç ordusu Avrupa'nın göbeğinde dolaşırken mühim bir ordusunun kuzey Çin'de tam yirmi dört sene uğraşması da bu uyanıklık yüzündendir. Önce bir Çinli gibi silaha el atan Kinler, biraz sonra her ferdi bir silah Tanrısi olan Türkler gibi boğuştular, şerefle ölmeyi becerdiler. Cengiz'i geri atamamakla beraber Sungları her noktada ezdiler.

Bu kanlı çarışmalar sırasında bir gün Cengiz de neselenmiş, Kinlerin Pekin'den sonra başkent yaptıkları Sarisu kenarındaki Piyang Kingehrine hücum eden askerlerin arasına karışarak toz içinde, toprak içinde, tipki bir nefer gibi dövüşüyordu. Onun bir avuç asker önünde üzerine atıldığı mevzi, yine bir avuç çeri tarafından müdafaa ediliyordu. Herkes ve bizzat Cengiz, şehrin kalbini bu küçük mevzinin teşkil ettiğini seziyordu. Öbür burçlar, kuleler, duvarlar ve hendekler hep bu mevziden kuvvet alıyor gibiydi. Bu sebeple Cengiz, ani bir hareketle miğferini atmış, yayını ve oklarını bırakmış, yalın kılıç oraya atılmıştı. Şehrin kalbini kendi eliyle parçalamak istiyordu.

Mevzidekiler, uzun ve kanlı geçen bir saat Cengiz'in

ve yanındakilerin hücumuna göğüs gerdiler, yerlerini bırakmadılar. Fakat Hanlarını bir taş yığınının önünde çarpınır gören kumandanlar, en seçme askerlerini bölük bölük oraya gönderiyorlar, Cengiz'in hücum kuvvetini dakika başına çoğaltıyorlardı. Bir ara, o mevzi bozulacak bir hale geldi, çünkü önünde binlerce çeri toplanmıştı. İşte o vakit, taşların arkasından ok atıp duran ve ileri atılanlara ölüm şerbeti sunan bir avuç insanın birden ayağa kalktuğu ve Cengizlilerin ortasına doğru atıldığı görüldü. Onlar, diri diri içine kapandıkları mezarin yıkılacağını sezerek ölümü açıkta aramaya koşan serdengeçtilerdi ve başlarında iri yapılı bir adam bulunuyordu.

Erligin, mertçe cüretin ezeli hayranlarından olan Cengiz, parçalamak istediği kalbin ayaklanarak kendi kucağına atıldığını görünce, bir an şaşırıldı ve sonra bu yüksek cesarete hürmet göstermek, muhakkak bir ölüme doğru koşan fedailere hayat vermek istedî. Küçük bir emirle, küçük bir işaretle bu dileğini yerine getirebilirdi, onları diri tutturarak ölümden kurtarırdı. Fakat bu emri ve bu işareti veremedi. Çünkü o iri yapılı adamın Köşlük Han olduğunu anlamıştı.

Evet, Piyang King şehrini amansız bir hücuma karşı düşmekten koruyan ve o şehrin kalbi rolünü oynayan cesur asker, Köşlük Han'dan başkası değildi. Arkasına sığındığı mevziden dışarı çıkar çıkmaz canlı bir yıldırıma dönmüş, yanındakilere de aynı mahiyeti aşılıyarak dört tarafa ölüm dağıtmaya koyulmuştu. Cengiz can düşmanını böyle bol bol can alır bir vaziyette görünce, daha doğrusu onu tanıyınca ilk düşüncesinden sıyrıldı ve sarıldığı emrin büsbütün tersini haykırdı.

“Koman,” dedi. “Koman, şu iri yılanın başını ezin!”

Kılıç, balta, topuz, bıçak, yumruk, kement ve bunlara sarılarak Köşlük Hanın başında kümelenen kin, kısa bir sürede onu devirdi. Arkadaşları kendinden evvel yıkılmış, ezilmiş ve didik didik edilmişlerdi. O da yara ve kan içinde upuzun yatıyor, can vermek üzere bulunuyordu. Cengiz, can düşmanının sessizliğini görünce heyecan içinde koştı, askerlerini yara yara ilerledi, yaralı hanın başucuna geldi ve yere çömeldi.

“Eh,” dedi. “Şimdi ödeştik. Sen beni böyle yıkmıştin, tenimi delik deşik etmişsin. Bana sunduğun acıyı sana geri veriyorum. Ne yazık ki seni kurtaracak Kaydo çocukların yok!”

Köşlük Han, güclükle gözlerini açtı ve bir şeyler söylemeye çalıştı. Fakat kelimeler, kanlı tükürükler içinde silindi, havaya dökülemedi. Cengiz de, daha acı sözler söylemekten sıkıldı, geri çekilmeye hazırlandı, ayağa kalktı. O vaziyette düşmanın son nefesini kendi ciğeri-ne geçirmek istiyordu.

İşte bu sırada Köşlük’ün yerlerde sürünen ölü arkadaşlarından biri dirilir gibi oldu, kuvvetli bir kimildanışla yerinden yarı doğruldu, ölü, fakat anlaşılır bir sesle inledi.

“Han, yiğit han, beni diri kaldı sanma, ben de ölüyorum, seninle geliyorum.”

Bu ses, şefkatli bir buse gibi Köşlük Han’ın yüzünü aydınlattı, kanlı salyalarla dolu dudaklarına bir tebessüm getirdi ve o, bu aydınlıkla, bu tebessümle son nefesini verdi, mesut bir ölümle rolünü bitirdi ve sahneden çekildi. Çünkü sevgilisi Işık Hatun’un, hayatı olduğu gibi bu ölüm vaktinde de kendinden ayrılmadığını ve bu aziz sevgilisinin Göncü’ye eş yapılamayacağını anlamıştı!

Cengiz, ölmektede vefa ve muhabbet duygularının ifade eden Işık'ın bu son sözlerinden büyük bir iç sızısı duydu, bütün bu ölümlerin bir yere gömülmesi emrini ve rerek geri çekildi ve dalgın dalgın otağına döndü. Ordu bu dönüş sırasında Piyang King şehrine giriyor, kalpsız kalan bu yerin altını üstüne getiriyordu!

* * *

Bir takım hadiseler, bazen hiç beklenmedik bir anda cereyan eder ve bir insanın, bir topluğun, hatta bir milletin kaderini tayin ederler. Kuzey Çin zaferinden sonra da Cengiz'i batıya yürüten hadiselerde, işte böyle birden cereyan edenlerdendir. Bunlar, Cengiz'in hayallerine hâkikat kostümü giydiren birer sebep oldular ve doğuda işleyen savaşçı bir zekâyı batıya sürüklüyorlardı.

Bu hadiselerden biri, Harzemli Sultan Mehmet'ten ve onun bilmeyerek sebebiyet verdiği olaylardır. Bu adam, Harzem'e, Horasan'a, İran'a, Irak'a, Herat ve Gazne'ye sahipti. Kendine "İkinci İskender" adını veriyordu. Demek ki Makedonyalı İskender'le denk bir kudret sahibi olduğunu düşünüyordu.

O, İskender'den de büyük olabilirdi veya böyle bir kanaat besleyebilirdi. Fakat alık bir insan olmaktan kurtulamazdı. Çünkü yaptığı işler hep budalacaydı. Durup dururken Hindistan üzerine yürümeye kalkmıştı. Halbuki yol üzerinde birçok Türk beylikleri vardı. Onlar, zayıf hükümetlerini manevi bir kudrete dayandırmak için Bağdat halifelerinin himayesine sığınmışlardı. İstiklallerini, o istiklalsiz halifelere tasdik ettirmişlerdi. Sultan Mehmet'in bu beylikleri ortadan kaldırması, Bağdat sara-

yını gücendirecekti ve o beylerin Cengiz'e bel bağlamalarına sebep olacaktı.

Sultan Mehmet, bütün bunları yaptı, halife ile bozuştu, Cengiz Hanı da hem kuşkulandırdı, hem kuvvetlendirdi. Lâkin biri batıda, biri doğuda Türkleri idare eden bu iki kudretli hükümdarı karşı karşıya getiren yalnız bu siyasi ve askeri hadiseler değildir. Araya kadın parmağı, o ezeli ihanet çomağı da girdi. Bu parmağı, olayların içine karıştıran veya böyle bir karışımaya vesile kılan, yine Sultan Mehmet'tir.

Bunu; Piyang King zaferinden bir gün sonra Cengiz'in otağında cereyan eden şu konuşmadan anlıyoruz.

O gün muzaffer han, son savaşta yararlı olanlara mükafatlar dağıtırken, Harzemeli'nden bir Türkün kendisi ni görmek istediği haberini aldı ve hemen işini bıraktı, yanındakileri dışarı çıkarttı ve o adamı yanına getirtti. Cengiz, bütün yabancılari yalnız olarak kabul ederdi. Çünkü her yabancının mutlaka bir sır taşıdığını inanırdı.

Harzemli Türk, güzel de Moğolca biliyordu. Cengiz'in önünde yerlere kadar eğildikten, büyük ve geniş otağın dört tarafına göz gezdirdikten sonra şu sözleri söyledi.

"Ulu Han, Türk Hanı Hatun'un sana selamı var!"

Cengiz Han birdenbire şaşırdı. Bu adamın herhangi bir güzel ve toplumsal bir mevki sahibi kadından, siyasi bir muhabbet tebliğ ettiği fikrine kapıldı. O devirde bazı bey ve han karıları, kocalarından daha kudretli hükümdarlara böyle haberler göndererek giyabi bir aşk hayatı yaşarlar ve sonra aşıklarını ordularıyla kendi yurtlarına getirirlerdi. Çoğunlukla müspet neticeler veren bu ihanetli muhabbetler, hayli müddet moda halinde batıyi ve doğuyu işgal etmişti.

Cengiz de, ilkin öyle sandı ve Türkcan Hatun'u tanımadığı için şaşırıp sordu.

"Bu hatun da kim? Adını yeni duyuyorum."

"Harzem padişahı, Kutbüddin Sultan Mehmet'in annesi!"

"Anası mı? Demek kocamış bir kadın?"

"Hayır Ulu Han, kocamış değil. Henüz kırk beş, kırk altı yaşında. Fakat görenler otuzuna basmamış derler. O kadar taze!"

"Padişahlık yapan oğlu, bir kaç da torunu var. Büylesi hatun gencim derse gülünç olur."

"Büyük torunu on yedi yaşında ya var ya yok. Sultan Mehmet erken evlendi, erken baba oldu."

"Her neyse, onu geç. Elin anası kaç yaşında olursa olsun bana gerekmez. Sen şu hatunun benden ne istediğini söyle."

"Türkcan Hatun diyor ki, oğlum sağlam ayakkabı değil. İşlerin altını üstüne getirdi, herkesi gücendirdi, beni de incitti. Eğer Ulu Han bana kardeşlik gösterip bir ordu gönderirse, oğlumu tahttan indirip yerine halkın çok sevdiği, elini ayağını öptüğü Şeyh Mecdüttin'i geçirirse, ölünceye kadar kendine dua ederim. Şeyh Mecdüttin de elbet borcunu öder, Ulu Han'ı memnun etmeye çalışır."

"Bu Şeyh Mecdüttin kim?"

"Bir mübarek kişi. Halk onu hem sever, hem sayar. Türkcan Hatun da kendine candan bağlıdır."

Cengiz Han, kendi anasıyla Minigilik İçige'yi ve Ulu Gökçe'yi düşündü. Demek ki Türkcan Hatun da, aşağı yukarı bir Ulu Hatundi. Şu kadar ki kendi anası, kocasının sağlığında başkasına gönül vermemişi ve gönül verdiği adamı han yapmak için -hiç olmazsa açıktan- çalışm-

mişti. Türkkan Hatun, bu sebeple daha yaman görünüyor-
du.

Cengiz, gözbebeklerinde kımıldanan hayalleri çabu-
cak giderdi.

“Olmaz iş, ama haydi olur diyelim. Bizesgiyan bir
kadının sözünü kırmayıp Harzeme ordu gönderelim. Sa-
vaşın sonu bize uygun çıksa bile güçlük bitmez ki. Sultan
Mehmet'in oğulları var. Babalarının yerine onlardan biri
geçecek. Şeyh Mecdüttini nasıl padişah yaparız?”

Bu garip adam, bu soruya karşı pek tuhaf bir cevap
verdi.

“Sana Çiçek Hatunun da selamı var!”

Cengiz, umulmayan bu söz üzerine kaşlarını çattı, dik
dik herifin yüzüne baktı. Padişah anasından selam getir-
diğini söyleyen ve şimdi ikinci bir kadının selamını da
destursuz tebliğ eden bu adam, acaba bir deli miydi? Ha-
yır. Harzemlinin gözlerinde delilik pırıltısı yoktu ve bu
gözler aksine kuvvetli bir zekâ ışığı taşıyordu. Bu sebeple
Cengiz, hayretler içinde kaldı ve hayran hayran sordu.

“Çiçek Hatun da kim?”

“Sultan Mehmet'in karısı, veliaht Celaleddin'in anası,
Türkan Hatun'un gelini!”

“Peki, bu hanım ne istiyor?”

“O da senden bir ordu istiyor. Kocasının, oğlunun ve
bütün o soyun ortadan kaldırılmasını diliyor.”

“Kocasının soyunu sopunu kestirip de kendi han mı
olacak?”

“Türkan Hatun gibi onun da padişah yapmak istediği
adam var. Fakat adını benden de gizledi, söylemedi.”

Cengiz Han, büyüklerini kıvıra kıvıra düşünürken
Harzemli adam başını kaldırdı, kollarını göğsüne kavuş-

turdu, deminki sesine hiç benzemeyen kudretli bir sesle uzun bir nutka girdi.

“Ulu Han, Ulu Hakan. Ben Türkhan Hatun'un, Çiçek Hatun'un selamlarını, dileklerini söyledim. Şimdi izin verirsen kendi sözümü söyleyeyim. Ben Türküm, okumuş bir Türküm. Buhara'da otururum. Padişah sarayına öteberi satarım. Türkhanları, Çiçekleri bu yüzden tanıdım ve tanırıdım. Onlar beni, mal canlı, para canlı bir adam sandılar. Üç yılda kazanabileceğim akçeyi bir günde elime verdiler, üstelik yalvarıp yakardılar, beni yola çıkarıldılar, buraya kadar gönderdiler. Eğer ben de seni görmek istemeseydim bu zahmete katlanmazdım, üç beş bin akçe için değil, yüz binlerce akçe için de onlara hizmeti kabul etmezdim. Fakat dedim ya, benim de bir dileğim vardı. İçim yanındı, seni görmek istiyordum.”

Cengiz, adını bile öğrenmediği bu adamın hitabetine, tavırlarındaki samimiyyete hayran kalmıştı. Zevk ile sözlerini dinliyordu. O, gönülden geldiği pek belli olan sözlerine devam ediyordu.

“Seni herkes görmek ister. Çünkü Hansın, Hakansın. Adın dillerde geziyor. Seni görenler, yerde yürüyen bir güneş görmüş gibi sevinirler. Fakat ben sevinmek için seni görmek istemiyordum. Önünde diz çöküp ağlamak için seni görmeyi kuruyordum. İşte Türkhan Hatun, Çiçek Hatun bana fırsat verdiler, dileğimi yüreğimde kalmaktan kurtardılar. Hoş gör, beni yolsuz sanma, sözlerime candan kulak ver.”

Ve birdenbire diz çöktü, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Aynı zamanda nutkunu kesmedi, acı acı söylendi.

“Senin ülkenden ötesi, gün batımına doğru uzayan yerler çok dertli. Oradaki Türklerin ağızlarını bıçak aç-

mıyor. Çünkü kimse yarından emin değil. Haydutlar dağlarda derelerde beylik kurmuşlar, dört tarafı talanlıyorlar. Hocalar, şeyhler şehirlerde birer ağ germişler, halkı tırtıklayıp duruyorlar. Valiler hırsız, kadılar hırsız, saray hırsız ve her taraf yıkık! İşte ben sana bu hali anlatmak istedim. Gün doğumundaki Türkleri dirilttin, güldürdü. Gün batımındakilere de acı, onların da yardımına gel. Benim dileğim yüz binlerce Türkün dileğidir; bu gördüğün yaşlar onların yüreğinden kopup benim gözlerime doluyor. Buna inan ve acı Ulu Han.”

Cengiz, dalgın ve müteessir bir şekilde mırıldandı.

“Ya Türkan, ya Çiçek? Onlara bir şey demek lazım değil mi?”

“Onlar birer orospudur Ulu Han. Herkes kendilerini tanıyor, neler yaptıklarını biliyor ve iğreniyor. Hoş; beni sana göndermeleri de ne mal olduklarını göstermez mi?”

Han, konuşmayı bıraktı, otağ içinde gezinmeye başladı. Bir eli bıyığında, bir eli arkasında yavaş yavaş dolaşıyor ve derin derin düşünüyordu. Harzemli Türk de ayağa kalkmış, gammı gammı ona bakıyordu. On, on beş dakika sessizlik devam etti ve Cengiz Han, birdenbire durarak sordu.

“Sultan Mehmet, Celaleddin, kardeşleri, saraylılar seni tanırlar mı?”

“Tanırlar Ulu Han. Çünkü benimle alışveriş ederler. Fakat niye sordun bunu?”

“Eğer tanımasalardı seni elçi yapacak, oraya gönderectim. Şu akıttığın gözyası, seni bana sevdirdi. Elçim olsaydın bana çok yardımın dokunurdu.”

Harzemli Türk bir an düşündü.

“Ulu Han,” dedi. “Yanımda bir arkadaşım, bir yolda-

şım var. Benim gibi o da Türk'tür. Türkluğun iyi günler görmesi için yanar, durur. İstersen onu elçi yap. Kendisi Semerkant'ta, Buhara'da tanımadır, köylüdür, fakat düşüncesi derindir, iyi konuşur, iyi görür, iyi sezer."

"Adı?"

"Mahmut!"

"Senin adın?"

"Ahmet!"

Cengiz başını salladı ve bir hoşnutsuzluk işaretini yaptı.

"Bunlar," dedi. "Ne biçim isimler. Hem Türküz dersiniz. Türkük için yanar, tutuşursunuz. Hem Türk adı kullanmazsınız. Şimdi sana hangi avuldansın, hangi oymaktansın, hangi oruktansın, hangi ulustansın desem apışıp kalacaksın. Halbuki bir Türk yedi göbeğe kadar atalarını sayabilmelidir, soyunu sopunu dilinde yaşatmalıdır."

Harzemli Ahmet, bir kere daha eğilerek cevap verdi.

"Biz Müslüman Türk'üz Ulu Han. Dinimize uygun ad kullanıyoruz. Fakat din başka, kan başka. Gök yere inse, yer göge çıksa, damarlardaki kan değişmez. Karıncayı ne reye götürsen yine karıncadır. Aslanların sırtından postunu alsan yine aslan kalırlar. Biz de Türk doğduk, Türk yaşadık, Türk öleceğiz."

Cengiz birdenbire bir şey hatırlamış gibi göründü.

"Bizim Uygurlar da Müslüman. Şu, bu ulustan o dine girenler de gittikçe çoğalıyor. Ben kendim kimsenin dinine karışmadım, karışmam da. Töremize, yaşamıza, tüzüklerimize bel bağlanılsın yeter. Üst tarafı bana gerekmek. Fakat şimdi içime bir kurt düştü. Şu Müslümanlığı öğrenmek istiyorum. Bana anlatır mısın Ahmet?"

"Müslümanlar eşsiz ve bir olan Tanrı'nın kuludurlar. Yeri, göğü ve her şeyi o ulu Tanrı yarattı."

“Ben de böyle bir Tanrı’yı tanırırm.”

“Peygamber Tanrı’nın elçisidir. Tanrı’nın; ‘Yapınız veya yapmayınız,’ dediklerini bize o bildirir.”

“Olabılır, başka?”

“Günde beş vakit namaz kılarız, Tanrı’ya kulluk ederiz.”

“Güzel!”

“Yine Tanrı’ya kulluk etmek için yılda bir ay oruç tutarız.”

“Bu da güzel!”

“Mekke’de, peygamberin doğduğu yerde Tanrı’nın Kâbe adlı bir evi var. Paramız olursa ömrümüzde bir kere olsun orayı ziyarete gideriz.”

“Bu, aklıma yatmadı Ahmet. Bütün dünya Tanrı’nın yurdudur. Ona tek bir yerde ev göstermek yanlış.”

Harzemli Ahmet, bu din meselesi üzerinde fazla durmadı, duramadı ve eski konuya döndü.

“Ulu Han,” dedi. “Ben sana Müslüman ol diye yalvarmaya gelmedim. Tanrı dilerse bu da olur. Benim dileğim senin günbatımındaki Türklere el uzatmandır. Bunu yaparsan, yüz binlerce Türkü sıkıntıdan kurtarmış olursun.”

“Boyle işlere körü körüne girilmez. Önce at koşturacağımız kırı tanımalıyız, o kırda dolaşan hırsı, hırsız adamları öğrenmeliyiz. Çerimize yemek, hayvanlarımıza yem bulup bulamayacağımızı bilmeliyiz. Gitmek kolay, dönmek güçtür. Onun için iyi, çok iyi düşünmeliyim, son sözümü sonra söylemeliyim. Şimdi sen benim konuğum ol, biraz dinlen. Üç beş gün geçmeden ne yapacağımı öğrenirsin.”

Cengiz Han, acele etmiyormuş gibi görünmekle beraber adeta sabırsızlanmıştı, bir ana evvel doğuya dönmek,

Harzemden Bağdat eteklerine kadar uzayan topraklarda-ki Türkleri de kendi bayrağı altına almak için sonsuz bir istiyak taşıyordu.

Harzemli Ahmet'le görüştükten sonra Cebe'yi, Söbü-
ta'yı yanına çağırdı, bir doğu seferi için neler yapmak
gerekeceğini onlarla müzakere etti, bazı mühim emirler
verdi. Aynı zamanda Ahmet'in arkadaşı Mahmut'u da
gördü, konuştı, tarttı ve beğendi.

Üç gün sonra plânını çizmişti. Türkan Hatun'la Çi-
çek Hatun'dan ayrı ayrı selam getiren Ahmet'e şu sözleri
söylüyordu.

“Sen artık dön. Güle güle yurduna git. Hatunlara ben-
den selam götür. Yakında dileklerini yerine getireceğimi
söyle. Fakat Mahmut burada kalsın. Onu elçi olarak Har-
zem padişahına göndereceğim. Kim bilir, belki bir yolu-
nu buluruz, kan dökmeden Sultan Mehmet'le uyuşuruz,
oradaki Türkleri sevindiririz. Şimdilik beklemekten baş-
ka yapacak bir iş yok.”

Çizilen plan, harfi harfine tatbik olundu. Ahmet'in
arkadaşı Mahmut, büyük bir sefaret heyetinin başında,
fakat Cengiz'in adamı sıfatıyla Harzem diyarına gitti.
Cengiz ordularına günbatımı istikametinde kılavuzluk
etmiş olan bu adamın Sultan Mehmet'le görüşmesi, kay-
da değer bir sahne teşkil etmişti.

Kendini, yeryüzünün en kuvvetli hükümdarı olarak
tanımlayan Harzem Padişahı, Cengiz'in elçilerini biraz
küçük görerek kabul etmişti. Fakat Mahmut, daha ilk
adımda bu küçük görmeyi hayrete, sonrasında da hidde-
te çevirdi. O, elçi heyetinin ayağına kapanmasını isteyen
mağrur hükümdara sadece “selamünaleyküm” demiş ve
arkasından şu sözleri söylemişti.

“Babanız ulu han, ulu hakan Cengiz hazretleri hatırlınızı soruyorlar, gözlerinizi öpüyorlar.”

Bu sözdeki baba kelimesi yaş büyülüğünü değil, mevki ve kudret yüksekliğini gösteriyordu. Harzem Padişahı önce bu kelimededen huyları, yüzünü ekşitti.

“Sen,” dedi. “Dünyaya yeni gelmiş çocuğa benzıyorsun, bir şeyden haberin yok. Bozkırlarda çobanlarla düşüp kalkan efendin de gafil ve cahil. Eğer öyle olmasaydı bana ‘oğlum’ demezdi, diyemezdi. Sen bilir misin, benim ülkem ne kadar geniş, devletim ne kadar kuvvetli? Senin Hani'nın sahip olduğu nedir ki?”

Mahmut, hiç tavrını bozmadı, ağır ağır cevap verdi.

“Eğer Cengiz Han, sizi büyük bir hükümdar tanıma-
saydı ‘oğlum’ demezdi, bizi de yanınıza göndermezdi. O
sizi iyi tanıyor, hatta sizin sizden iyi tanıyor. Kendisi Çin
hakanını alt etti, onların eski ve yeni başkentlerini aldı,
bütün Türk uluslarını birleştirdi. Çok yüceleşti ve yer-
yüzünün en kudretli hakanı oldu. Çünkü buna lâyık,
çünkü Tanrı onu seviyor ve koruyordu.”

Sultan Mehmet, Cengiz'in bir kısım Çin topraklarını
ele geçirdiğini işitmiş, fakat inanmamıştı. Şimdi bu bü-
yük hadisenin resmi ağızlardan hikâye olunması üzerine
üzüldü. Adı sanı bilinmeyen Moğol ulusundan türeyip
Çin hakanını yenen bu yaman kumandanın “kendini
kendinden iyi bildiğine” dair söylenen sözün uyandırdığı
meraklı bir yana bırakarak o noktayı ele aldı, sordu.

“Cengiz'in Çin'e girdiği doğru mu?”

“Burada bulunuşum nasıl doğru ise, onun Çin'i zapt
ettiği de o kadar doğru. Bizzat ben oradan geliyorum.”

“Buna inandım. Fakat demin bir söz söyledin; Cengiz
‘beni benden iyi biliyormuş.’ Buna nasıl inanıyorum?”

Mahmut, yanındaki dört arkadaşına işaret etti, çekilmeleri gerektiğini söyledi, onlar kısa birer selamlamayla salondan çıkışınca, teklifsizce bir köşeye oturdu.

“Cengiz Han,” dedi. “Sizi candan sever. Ülkenizden geçip gelenleri araştırıp buldurur, kahramanlığınıza onların ağızından dinler. Geçenlerde bir kervan geldi, Hanımız bu kervan sahibini de söyledi, birçok acı şeyle öğrendi.”

“Acı mı, ne gibi?”

“Burada bir Bağdatlı şeyh varmış, adı Mecdüttinmiş. İşte bu adam, alttan alta dolap çeviriyor, düzen kuruyormuş. Sarayınızdan da onu destekleyenler varmış. Tahtınızı devirmeye çalışıyordu.”

Sultan Mehmet'in yüzü ilkin sarardı, sonra kızardı. O, anası Türkan Hatunla şeyh Mecdüttinin seviştiklerini öteden beri seziyor, için için üzülüyordu. Fakat bu gönül macerasının siyasi bir hedefe doğru yürüdüğüne veya yürütüleceğini o güne kadar aklına bile getirmemişti. Anasının hem fuhşunu, hem ihanetini bir aylık yoldan sezen, işiten Cengiz'in bir elçi ağızıyla bu sezişini bildirmesi, tahtının yıkılması kadar gücüne gitti. Fakat bir han, bir hakan, söylediği sözü ispat etmeye de muktedir olacağı için elçiye karşı inkar edici bir vaziyet almadı, sadece kekeledi.

“Saraylarda düzen çok olur. Lâkin yedikleri ekmeği ayakaltına alıp, velinimetlerine hainlik edenler er geç cezalarını bulur.”

“Cengiz Han hazretleri de sizin gibi düşünüyor, tahtınızı yıkmak isteyenlerin mutlaka tepeleneyeğine şüphe etmiyorlar. Ben onun bu kanaatlerini de söylemeye memurum.”

Sultan Mehmet, piçliği yüzüne vurulan bir adam gibiydi. Anasının fuhuşu hakkında tek bir kelime söylemeyen elçi, o fuhuşun bütün safhalarını adeta anlatmışa benziyordu. Çünkü şeyh Mecdüttin'den bahsetmişti ve bu isim, o çirkin hakikati anlatmaya yeterdi. Bununla beraber, Harzem padişahı ağırlığını muhafaza edebildi.

“Sizin han, sadece bir şeyhi bana gammazlamak için mi elçi gönderdi? Başka bir diyeceği yok mu?”

“Bir hükümdarın tırnağı sizlasa, komşu hükümdarın burnu sizler. Onlar, ezelden birbirine bağlıdırlar. Cengiz Han hazretleri bu sebeple sizin için tasalandılar, duyuklarını size duyurmak istediler. Aynı zamanda sizinle sözleşmek de istiyorlar.”

“Ne gibi?”

“Bizim yurttan buralara gelecek kervanlardan ağır haraç alınmamasını, han tebaasına güler yüz gösterilmesini istiyorlar. Kendileri de aynı şeyi yapacaklardır. Sizin tebaanıza kendi tebaası gibi babalık göstereceklerdir. Böyle bir anlaşma, iki ulu hükümdarı birbirine yaklaşmış olur, halkı sevindirir.”

Sultan Mehmet sarhoş ve budala bir adamdı. Cengiz'in Çin topraklarından büyük bir parçayı ele geçirdiğini inandırıcı bir ağızdan işitince ürkmüştü. Çünkü eski Türk hakanlarının Çin'i ele geçirdikten sonra batıya doğru ilerlediklerini ve bu hamlelerin birçok defalar teker-rür ettiğini biliyordu. Yine o, Cengiz'in kendi sarayındaki esrarı sezmesinden dolayı telaşa düşmüştü. Bu sebeple de onu güçendirmemek istiyordu.

Bir saat evvelki çalışımı hayli azalmış, kendisine oğlum demesine tahammül edemediği Cengiz Han'a şimdi kendiliğinden “baba” demek derecesine kadar küçülmüştü.

Fakat hilekarlıktan, kendince siyasi düzenler düşünmekten yine geri kalmıyordu. Çok zeki, çok ferasetli ve o nispetle de cesur görünen Mahmut'u bir suretle kandırıp baştan çıkarmayı ve onun vasıtasyyla Cengiz Han'a oyun oynamayı tasarlıyordu.

İşte bu kısa düşüncce ile elini koynuna soktu, iri bir inci çıkardı ve elçiye uzattı.

"Al," dedi. "Sana bendenarmağan olsun. Yüzük yapar, kullanırsın. İşe gelince, acelesi yok. Yavaş yavaş konuşur, anlaşırız. Şimdilik hanınıza dostluğumu müjdelemek yeter. Yoldaşlarını bu müjde ile geri yolla, sen sarayda kal. Sırası gelince sözleşmeyi de imzalarız."

On gün sonra Mahmut'u gece yarısına doğru huzuruna çağırttı, zilzurna sarhoştu, iki yanına sallanıyordu. Ayakta ve yalpalı vaziyette zeki elçiye öpmesi için elini verdi.

"Cengiz'e," dedi. "Bir mektup yazacaksın!"

"Başüstüne padişahım, yazayım."

"Ne yazacağınızı biliyor musun?"

"Hayır. Emrinizi bekliyorum."

"Öyleyse, şu perdenin arkasına geç. Ses çıkışma, nefes alma, bekle. Benim işaretimle oradan çıkışınca gördükleri ni Cengiz'e yazarsın. 'İşte Harzem padişahı böyle yaptı,' dersin!"

Bütün zekâsına, soğukkanlılığına rağmen Mahmut şansımaktan kendini koruyamamış ama sarhoş hükümdar tarafından sürüklendiği için salondaki büyük perdenin arkasına girmekten de geri kalmamıştı. Burası teneffüs odası gibi bir yerdi. Sultanat salonundan sade bir perde ile ayrılmış olmakla beraber, ayrı bir odaya benziyordu. Aynalar, sedirler, halılarla süslenmişti.

Elçi, bu esrarengiz yeri söyle bir gözden geçirdikten sonra perdenin arkasına yerleştı, heyecanla dışarıyı seyre daldı. Sarhoş padişah hala ayaktaydı, sendeleye sendeleye dolaşıyordu.

Beş on dakika böyle geçti ve salona bir haberci girerek yerlere kadar eğildi, padişaha şu haberini verdi.

“Bağdatlı Şeyh Mecdüttin Hazretleri geldiler, fermanınızı bekliyorlar.”

“Buraya getirin, ben çağrırmayınca da kimseyi buraya sokmayın.”

Biraz sonra kara gözlü, kara sakallı bir adam odada göründü. Bakışı mağrur, yürüyüşü mağrur, selam verisi mağrurdu. Padişahın ayakta durmasından dolayı kendisinin de ayakta kalacağına sıkıldığı dört yanına bakışından seziliyordu. Sultan Mehmet, derin bir sessizlik içinde bu misafiri karşıladı, bulanık gözleriyle onun ipek cübbesini, kafasındaki başlığını uzun uzun süzdü.

“Seni,” dedi. “Niçin çağrırttım, biliyor musun?”

“Bilmiyorum. Fakat halinize bakınca manasız bir şey için hem kendinizi hem beni uykusuz bıraktığınızı anlıyorum.”

“Halime bakınca mı? Halimde ne var ki?”

“Sarhoşsunuz, sendeliyorsunuz. İçmek esasen günah. Bu kadar içmek ise.gunahtan da beter bir şey!”

“Şarap, nikahsız aşklardan daha mı kötü, daha mı günah?”

“O da günah, bu da günah. Allah ikisini de yasaklıyor.”

“Ya sen, ne halt ederde şunun bunun anasına gönül verirsin ve onları baştan çıkarırsın. Yoksa şeyh olmak, günah işlemek için size hak mı veriyor?”

“Haşa! Şeyh de şah da Allah'ın yanında bırdır. Haram işleyenlerin sıfatına bakılmaz, günahına bakılır ve cezası verilir.”

“Ben de öyle düşündüm ve işte seni cezalandırmak için buraya getirttim.”

Şeyh Mecdüttin'in yüzü sarardı, tenine bir titreme geldi, sesi boğuklaştı.

“Sen,” dedi. “Beni mi cezalandıracaksın? Ne sebeple ve ne hakla?”

“Eğer anam burada olsaydı, bunu ona sor derdim.”

“Anlamadım. Valide Sultan beni itham mı ediyor?”

“O senin suç ortağın. Seni itham etmez, müdafaa eder. Fakat ben onu da, seni de mahkûm ettim. Cezanızı bulacaksınız.”

Şeyh Mecdüttin, bir şeyle söylemek ve sarhoş padışahı korkutmak istedî. Lâkin o, çılgın bir hamle ile anasının aşağına saldırdı, boğazına yapıştı ve bir anda belinden sıyırip çektiği hançeri yine bir anda şeyhin vücuduna sokup çıkarmaya başladı. Silahı yalnız dil ve tespih olan genç şeyh, üç beş dakika içinde yirmi otuz yara almış ve ölüp gitmişti. Fakat boğazı Sultan Mehmet'in elinde olduğu için yere düşmüyordu, ölü olduğu halde yine yara alıyordu.

Sarhoş hükümdar, neden sonra beyhude yorulduğunu anladı, cesedi bıraktı, hançeri de bir yana attı ve doğru perdenin yanına gitti. Sahneyi dikkatle takip eden Mahmut'un ellerini yakaladı.

“Gel,” dedi. “Artık dışarı gel. Öluye tükür, Cengiz Han'a da gördüğünü yaz. Beni devirmek isteyenleri işte ben böyle deviririm.”

Mahmut, Cengiz Han'a gönderdiği uzun bir raporda şu haberleri sıralıyordu.

“Balık, denizi bilmez derler. Doğruymuş. Biz Harzemliyiz, ama yurdumuzu öğrenememişiz. Sen Ulu Han bizi bizden iyi biliyormuşsun. Çünkü ne düşündünse doğru çıktı, ne diledinse kolaylıkla ve birer birer yerine gelmeye başladı. Bunları görünce yeni baştan inandım. Keskin zeka keramete takla attırılmış!”

“Evet, Ulu Han, her şey senin umduğun ve dileğin gibi oluyor. Sanki Harzem ülkesi bir saattir. Sen de onun anahtarısın, akreple yelkovan da bu anahtara bağlı. Sen nasıl kurarsan ve nasıl istersen şu büyük saat öyle işleyecek.”

“Bu sözlerimde yalan yok, riya yok. Gördüklerimi birer birer yazarsam sen de doğru söylediğimi anlayacaksın. Yanından ayrıldıktan sonra doğru yola koyulduk. Harzem ülkesine geldik. Mehmet Şah orada yoktu. Bir kaç gün dinlendik, gizlidenden gizliye bize yardımcı olabilecek adamlar aradık. Kendim de Harzemli olduğum için utana utana söylüyorum. Buranın halkı ne utanmaz şeylermiş. Biz bir casus aradık, önumüze bin bir isteklisi çıktı. Dilseydik bütün ahaliyi hizmetimize bel bağlatırdık. Para canlılık burada o kadar yayılmış, o kadar kökleşmiş. Bir cübbe verin, en büyük imamın imanını alın. Bir elmas yüzük takın, en tanınmış hatunlara kocalarını zehirletin. Huylar o kadar bozuk, yürekler o kadar kara!”

“İçim yana yana on iki kişi seçtim. Askerlikle, kervan işleriyle, saray alışverişleriyle ve her şeyle alakalı ne duyarlarsa doğruba Cebe Kumandan'a yazmalarını söyledim. Mektupların Cebe'ye hangi ellerle gönderileceğini de anlattım. Bu on iki kişi birbirini tanımadığı için verecekleri haberleri karşılaşılmak ve doğru ile eğriyi ayırt etmek daima mümkün olacaktır.”

“Daha sonra Semerkant'a geldik. O gün cumaydı, ayağımın tozu ile Ulu Cami'ye gittim. Burası yarı açık, yarı kapalı bir yer. Önünde çok süslü bir kemer var. Bu kemerin üstü koca bir kubbe ile örtülü. Kubbenin tepesinde üç altın iki gümüş elma görünüyor. Caminin boyu üç yüz on, eni iki yüz yirmi arşındır. On dokuz kubbelidir, bin direk üzerine kurulmuştur. Sayısız top kandillerle donatılmış. Mihrap, altın yıldızlı ve baştanbaşa işlemeli. Orta da bir havuz bulunuyor. Tek mermerden oyulmuş olan bu havuz, her bakanın ağını sulandıracak kadar güzel. Fakat sağ yandaki kafes, bu havuzdan da güzel. Elmaslarla bezemmiş, yıldızlı kumaşlara sarılmış! Burada büyük hatun dedikleri Türkan Hatun namaz kılmış. Yanılarındaki odamsı yer de Padişah için yapılmış.”

“Ben de Müslüman'ım Ulu Han. Fakat bu altınları, bu yıldızları, bu havuzları, bu kafesleri bir Allah evine yakıştıramadım. Tanrı için altın nedir, gümüş nedir, elmas nedir! Bunları camilere koyanlar, Allah'ı süsten hoşlanan bir kadına benzetmiş oluyorlar ki düpedüz küfürdür.”

“Bizim bildiğimize göre Tanrı, kullarından rüşvet istemez, yürek temizliği ister. Şahlar ve padişahlar da bu temizlik olmadığı içindir ki altınla, elmasla hem Tanrı'yı avutmak, hem halkın gözünü boyamak yolunu tutuyorlar.”

“Ya Camiye gelenlerin süsünü görsen! Bu adamlar kendilerini yotan var eden Ulu Tanrı'ya ibadet için değil de, düğüne gidiyorlar gibi ipek ve sırmalı içinde. Hele kürkler, hele kürkler? İnsan kendini bu kürk bolluğu içinde, alacaklı bulacalı hayvanlarla dolu bir ormana düşmüş sanıyor.”

“İşte ben burada şeyh Mecdüttini tanıdım, bizim

Ahmet'in sana söylediğlerini hatırladım. Çünkü şeyh, bu camide bir küçük Tanrı gibi katılım satıyordu. Bakışlarında; "Her şey benim," diyen bir sıritma vardı. Fakat bu katılımda da haklıydı. Onu biraz sonra ve büyük hatun camiye gelince anladım. Nasıl anlamazdım ki, namaz kılınmak için camiye gelmesi beklenen bu kadın, o Allah evinde yalnız şeyh Mecdüttinle meşgul oldu. Ne Kur'an dinledi, ne de imama baktı. Gözü hep şeyhin üstündeydi."

"Ne görürsem, ne duyarsam, ne sezersem yazacağımı söylemiştim. Onun için sana Türkan Hatunu nasıl bulduğumu da anlatmak isterim. Mehmet Şah'ın anası kırk yaşında ya vardı ya yoktu. Bizim Ahmet, onu daha yaşlı bulur, ama ben böyle biştim. Belki de aldandım. Çünkü yüzü boyalıydı. İri yapılı, yürüyüşü pek nazlı bir hatun. Güzelliğine söz yok."

"Bu kadın, camiye büyük bir kalabalıkla geldi. Başında bir taç, üstünde bir sürü elmas vardı. Sağında, solunda yalın kılıç kumandanlar, önünde ve arkasında küme küme cariyeler yürüyordu. Hatun da, cariyelerde kısa kollu kaftanlar giymişlerdi, bu kaftanların göğüsleri gerdanı örtecek kadar kapalıydı. Etekleri alabildiğine uzundu. Cariyeler, Hint kumasından yapılmış ve elmaslı başlıklar taşıyorlardı."

"İşte kocasını öldürmek, yerine han kanı taşımayan bir yabancıyı getirmek isteyen Türkan Hatunu ilkin burada gördüm ve iğrendim. Onda Türkluğun küçük bir izi yoktu, bambaşka bir soydan gelmiş benziyordu."

"Padişah, Semerkant'a geldiğimizi duyar duymaz bize bir adam gönderdi. Ulu Hanımın Müslüman elçi seçmesinden dolayı pek sevindiğini söyledi ve bir kaç sini de

yemek yolladı. Ben köylü isem de şehirlilerin neler yediğini bilirim. Yanına takılan yoldaşlar, Harzem yemeklerini ve yemişlerini bilmedikleri için zehirlenmekten korktular, sahanlara el vurmak istemediler. Ulu Cengiz Han hazretlerinin elçilerini yeryüzünde kimsenin zehirleyemeyeceğini kendilerine anlattım ve yemekleri yedirttim.”

“Yoldaşlarım somun halindeki ekmeği beğendiler, üzümle kavundan da hoşlandılar. Fakat yulaf bulamacı ile kımızın bunlardan daha tatlı olduğunu söylemekten çekinmediler. Tanrı, ağızlarının tadını bozmasın. İnsan, alıştığı yemeği unuttuğu gün birçok şeyleri de unutuyor. İşte Harzemliler. Onlar da Türk'tür ve Türk gibi yaşıyorlardı. Yabancı adetler, yabancı zevkler kendilerini baştan çıkardı, miskinleşti. Er dediğin, aslanın bileğine imrenir, postuna değil. Harzemliler de komşulardan ışık almalıydlar. Bunu yapmadılar, kötü huylar getirdiler ve kötüleştiler.”

“Türkan Hatun, beni oğlundan evvel yanına çağırıldı. Sen, dünyayı silahına boyun eğdirmiş bir hansın. Çadırda oturuyorsun. Bu kadın, koca bir sarayda yaşıyor. Gümüş kakmalı tunç bir kapının örtüğü bu saray, on bin kişiyi içinde saklayacak kadar geniş. Ben ve yoldaşlarım, işte bu sarayda Türkan Hatunun yanına vardık. Bize, ilkin yere kapanacağımızı sonra ayak öpeceğimizi söylediler. Hiç tınmadım, çünkü “yapmam” deseydim belki geri döndürülerdi. Bu sebeple ne evet dedim ne de hayır. Fakat Ulu Hatun'un yanına girince bir selam verdim, köşede ki mindere kuruldum, yoldaşlarım da yanına sıralandı. Hatun bizim yer ve ayak öpmememizden önce huylandı, yüzü kıpkırmızı oldu. Lâkin bir şey söylemedi, belki de

söylediyemedi. Nasıl söyleyebilirdi ki, biz Cengiz Han'ın elçisiydik. O da bizim hanımızdan yardım bekleyen bir sigıntı demekti."

"Türkan Hatun som gümüşten bir taht üzerindeydi, bu taht, içerlek bir yere kurulmuştu. Odanın her tarafı halı ile kapalıydı. Duvarlarda küpler, testiler, şişeler diziliydi. Belki yüz kız, iki sıra oturmuşlardı, bir şeyler işliyorlardı. Çok güzel altı cariye de Türkhan Hatun'u yelpazeliyordu."

"Mehmet Şah'ın anası, yüzüne gelen kızartıyı giderdikten sonra bana sordu."

"Cengiz Han hazretlerinin sıhhatleri nasıldır, afiyette midirler, neşeleri yerinde mi?"

Cevap verdim.

"Elhamdülillah iyidirler ve sizin iyiliğinizden haber almak için bizi gönderdiler."

"Oğlumla dostluk kurmak istediklerini anlıyorum. Sizi bu iş için göndermiş olacaklar."

"Evet sultanım, öyle. Fakat Cengiz Han hazretleri sizden yardım beklememizi ayrıca emrettiler. Kendileri Mehmet Şah hazretlerini oğulları kadar severler. Sizin için ise derin, çok derin bir saygı beslerler."

"Bu, benim kadın olduğum için, değil mi?"

"Hayır, sadece onun için değil. Hakanımızın size saygı beslemesi, sizin çok yüksek oluşunuzdandır. Ulu Han böyle düşünüyor ve sizi öyle tanıyor. Kendisi dünyanın ne şahlarına, ne de şahın şahlarına bir pul vermez. Lâkin, sizin adınız anıldıka ayağa kalkar ve sizi kendi oğullarına örnek gösterir."

"Anladım. Demek ki birbirimizi görmeden anlaşmısız. Ben de kendisini severim, yaptığı işleri beğenirim.

Padişah anası olmasaydım, ona imrendiğimi de söyledim.”

“Teşekkür ederiz sultanım. Bu sevginizi Ulu Hakanımıza bildireceğiz.”

“Selamımı da yazınız ve her vakit kendisinden dostluk beklediğimi anlatınız.”

“Zaten biz de o dostluğu size sunmak için geldik. Ulu hakanımızın yüreği, bileği ve dileği sizinledir.”

Türkan Hatun ne demek istediğini anladı, gülümsedi.

“Çok memnun oldum,” dedi. “Oğlumla görüşükten sonra yine buluşur, konuşuz. İşlerinizin kolay yürümesine baş başa verip çareler buluruz. Hele şimdi rahat edin, dinlenin.”

“Birer şerbet içip oradan çıktıktı. Konaklayacağımız eve gelince bir kadınla karşılaştık. Yüzünü sımsıkı örten bu kadın, Çiçek Hatun tarafından geldiğini söyledi, bize sırmalı mendiller, para dolu keseler verdi ve sonra benim kulağıma eğilerek fisıldadı.”

“Cengiz Han, Harzemli Ahmet’le görüştü mü?”

Anladım ve şu cevabı verdim.

“Ulu Hakan, Çiçek Hatun hazretlerine selam söyledi. Bu selamda her şey var. Kendileri hiç üzülmesinler, yalnız beklesinler.”

“Biri oğlunu, biri kocasını ölüme sürüklemek isteyen bu azgın kadınların ağzına birer parmak bal çalmıştım.”

“Şimdi senin emrettiğin gibi, Harzem Şahını zehirlemek lazımdı. Bu umduğumdan daha kolay oldu. Birinci karşılaşmada, herife, karısının orospuluğunu anlattım. O da, yine senin umduğun gibi pek çabuk alev aldı. Şeyh Mecdüttini benim gözümün önünde öldürdü.”

“Demek ki işler yoluna girdi. Ben de paçaları sıvadım.

Bir taraftan sevgilisi öldürülen kadını körükliyorum, bir taraftan Çiçek Hatunu kuruyorum. Bu diyarın padişahından da nüfuzlu bir hocası var, adı şeyh Necmüttin Kübradır. Onunla da görüştüm, bir şeyhin hükümsüz, fetvasız ve hatta suçsuz öldürülmesindeki yolsuzluğu, dolaşık yollardan ortaya koydum, herifi küplere bindirdim. Şimdi bu şeyh, her yerde Mehmet Şahın bir zalm ve bir katil olduğunu söylüyor, halkı onun aleyhine kıskırtıyor.”

“Anasıyla bozmuş, karısıyla arası açılmış olan padişah, Şeyh Necmüttini Kübra’nın da böyle tehlikeli bir vaziyet aldığına görünce şaşırıldı, şeyhin gönlünü almak ve dilini tutmak istedi, ona bir tabak dulosu altın ve elmas gönderdi. Fakat şeyh, bu tabağı geri yolladı. “Yaptığın cinayeti altın değil, ancak senin kellen öder” dedi. Ben, şeyhin bu sözünü pek beğendim, kimseye sezdirmeden kendisine üç büyük kese altın verdim!”

“Şimdi Türkan Hatun, büyük kumandanları ele geçirerekle meşgul. Çiçek Hatun, oğlu Celalettin’i babasının aleyhine hazırlamaya çalışıyor. Şeyh Necmüttin, hoca takımını ve dervişleri başına toplamaya, bir kazan kaynatmaya çalışıyor. Casuslarımıza da her tarafta işliyor. Semerkant’ta, Buhara’da, Sağanak’ta, Otrar’da, Cent’té ve her yerde adamlarımız var. Uçan kuşların bile nereye gitmeklerini kolayca öğrenebileceğiz.”

“Mehmet Şah anasından, karısından, oğlundan, şeyhlerden, hocalardan, beylerden, ağalardan düşmanlık kokusu alınca benimle dostluğu kuvvetlendirdi. Hemen her gün beni yanına çağırıyor, kendi yurdunu idare etmek için bana danışıyor. Ben onu uyutacak sözler bulmakta güçlük çekmiyorum. O da bana inanmaktan geri kalmıyor. Hatta kervanlar işini de istediğim gibi yaptı ve

benimle bir anlaşma imzaladı. Artık sen Ulu han, Çin ipeklerini Bağdat'a ve Kızıl Elmaya (Roma) kadar gönderebileceksin, oradan da istediğişeyleri öz yurduna taşıtacaksın. Harzem şahı bu gidip gelen mallardan ne komisyon ne de haraç alacak. Asıl büyük iş için ne yapılmak lâzım geleceğini sen düşünürsün. İşte ben yolu açtım. Harzem ülkesini karıştırdım, sarayı altüst ettim, dört yana ağ gerdim. Atlarının kişnemesini işiteceğim güne kadar da böyle çalışacağım. O gün, bu diyarın da yüzü gülecek ve her şey düzeyecektir!"

* * *

Mehmet Şah, temeli dört taraftan çatlamış bir saray içinde bol şarap içip şesi beş görürken, Mahmut onu yeni yeni çıkmazlara sürüyordu. Sarhoş padişah, hep o zeki elçinin teşvikiyle birçok yanlış işler yaptı, hiçten bahanelerle ordular toplayıp şuraya buraya saldırdı, bir aralık Bağdat'a kadar gidecek oldu. Bu seferlerin nimeti küllefine uymadığı için askerlerin de hoşnutsuzluğu artmış, çatlağın temelli saray biraz daha sarsılmıştı.

Artık Mahmut için Harzem diyarında durmak faydalıydı. Çünkü yapılacak şeyleri yapmıştı. Cengiz'in bütün bu olanlara güvenerek harbe başladığı gün burada bulunması hayatını tehlikeye düşürebilirdi. Bu sebeple tam vaktinde Mehmet Şah'tan izin aldı ve Cengiz topraklarına geçti. Onun, elçilik yaptığı uzun günler zarfında kimse kendisini tanımadı. Bir Harzem köylüsü olduğundan kimse şüphelenmedi. Nitekim Türkler ve Çiçek Hatunlarla çevirdiği dolapları, kurduğu casus şebekelerini, hocalarla münasebetini de kimse sezmemiştir.

Cengiz Han, Harzemden dönen zeki elçiyi uzun uzun dinledikten sonra emir verdi, sınır boyunda ordular topplatmaya başladı. Bir taraftan da menzil teşkilatı kurdu- ruyor, yer yer ambarlar açtıryor, asker için zahire saklatıyordu. Fakat Harzem topraklarına girmekte sabır gösteriyordu. O, harp işlerinde her türlü hileyi yapmak- tan çekinmemekle beraber, düşmana hücum için mutla- ka sebep arar, durup dururken hücum etmeyi mertlige yakıştırmazdı. Hele anlaşarak dost geçindiği yerlere se- bepsiz saldırmayı katiyen kabul etmezdi.

Şimdi de bir bahane, bir vesile ve yapacağı taarruzu herkese haklı gösterecek bir sebep arıyordu. Mehmet Şah, bu dört gözle beklenen vesileyi vermekte gecikme- di. Bir kervan hadisesinden bahsediyoruz. Öyle bir hadise ki mülkü, tebaasını ve kendi tahtını korumak için düşünebilen bir adam elinde küçük bir himmetle, basit bir hamle ile mahiyetini değiştirebilirdi. Fakat bu hadise, gafil ve sarhoş bir hükümdarın elinde korkunç bir fırtına oldu, bütün İslam dünyasını altüst etti.

Hadise şöyle cereyan etti. Cengiz Han'a mensup bü- yük bir kervan, Siriderya üzerindeki Otrar şehrine gel- mişti. Orada Gayır Han İnal adlı bir vali bulunuyordu, Mehmet Şah'ın gözdelerindendi. Bu adam kervanın zen- ginliğine imrendi, 450 kişiye varan tacirleri kestirdi, mal- ları zapt etti.

Mehmet Şah, ayık bir gününde bu hareketi duydu, beğenmedi, hatta biraz da kızdı. Bağdat halifesiyle ara- sının bozuk olduğu bir sırada Cengiz Hanla da bozuşma- yi istemiyordu. Bunun için Gayır Han'a adamlar yolla- di, kervanın neden yok edildiğini sordu. Cengiz'e de bir mektup göndererek hadisenin sebeplerini araştırdığını bildirdi.

Cengiz, ortadan kaldırmak istediği Harzem padişahının mektubunu büyük bir sevinçle aldı, askeri hazırlıklarına hız verdi, Cebe ile Söbütayı hududa gönderdi, kendisi de yola çıkmaya hazırlandı. Aynı zamanda Mehmet Şaha da bir elçi heyeti göndermişti. Bu heyetin başında Buğra adlı Müslüman bir Türk vardı. Öbürleri putperestti. İşte bu elçiler, Harzem Şahını sarhoş bir gününde ziyaret ettiler. Zaten sert söylemek ve sert davranışmak emri de almışlardı. O sebeple, Şaha karşı biraz ağır muamele yaptılar. Otrarda yok edilmiş olan kervan için çok yüksek tazminat ve Cengiz Han namına taziye istediler.

Şah, evvelce yazdığı mektupla bu işin kapanması gereklüğine inanıyordu. Gayır Handan aldığı cevap da ise, yapılan cinayetin ve hırsızlığın zaruri olduğuna kendisini inandırmıştı. Çünkü Otrar Valisi, malum kervan içinde birçok casuslar bulunduğuunu, o casuslardan birinin kendisine "inal" diyeceği yerde "inalcık" dediğini ve bu hürmetsizliğe ancak kılıçla ceza bacağıceğini bildirmiştir.

Avrupalılarda kont, baron ne ise Türklerde de İnal odur. İnalcık, o büyük payeyi küçültten bir kelimedir. Gayır Han, böyle bir küçülüşe tahammül edemediğini iddia etmişti, Harzem padişahı da o iddiayı doğru bulmuştu. Şimdi Doğu Türkeli'nden gelen şu elçiler, onun doğru bulduğu bir şeyi yanlış göstermeye ve kendisini Cengiz'in adıyla korkutmaya çalışiyorlardı.

Söylediğimiz gibi herif sarhoştı da. Bu sebeple çabuk kızdı. Cengiz'in soyuna, sopuna ağız dolusu küfür savurdu ve baş elçi Buğra'nın yüzüne bol bol tükrükten sonra şu sözleri söyledi.

"Bir de utanmadan Müslümanım diyorsun. Müslüman olan putperest kafirlere hizmet eder mi? Senden

evvel gelen Mahmut da Cengiz namussuzunun elçisiydi. Ama ondan fazla beni severdi, beni sayardı. Sen o melunu benden yüksek tutuyorsun. Din namına seni cezalandırıyorum da Müslümanlardan bir başkası daha çıkış kafirlere hizmete kalkışmasın.”

Ve hakikaten de dediğini yaptı, zavallı Buğrayı boğdurdu, arkadaşlarını da sürdü, huduttan dışarı attırdı. Bu suretle Cengiz Han'a harp açmış veya onun harp ilan etmesine vesile vermiş oldu.

1219 da başlayan bu muharebe üç uzun yıl sürdü. Harzemlilerin tam bir mağlubiyetiyle ve o ülkenin Cengiz Han tarafından zapt olunmasıyla neticelendi. Harpte başkumandan Cuci'ydı. Fakat hakiki kumanda kuvveti Cebe ile Söbütyayın elindeydi. Mehmet Şah, neden sonra aklını başına devşirerek tacını, tahtını kurtarmaya çalışıysa da her taraftan mağlup oldu, bozuldu. Köşeden köşeye kaçtı ve nihayet Kuzgun Denizi'nde küçük bir adaya sığındı. Orada Türkkan Hatun'un ve kendi küçük çocukların Cengiz tarafından yakalandığını, Hatunun hayatına ilişilmediğini ve fakat küçük prenslerin boğdurulduğunu haber aldı, teessüründen bayıldı ve bir daha ayılmadı (1222).

Gafil padişah, ardına düşen ve kendine dünyayı haram eden Cebe'nin elinden güçkle kurtulup o adacığa sığınmıştı. Ne yiyeceği vardı ne de giyeceği. Hatta son nefesini verince cesedini sarmak için kefen de bulunmadı, yanındaki adamlardan birinin gömleğine sarılıp gömüldü.

Bu uzun muharebeler sırasında, göze çarpan çok önemli hadiseler meydana gelmişti.

Timur Melikin (Demirmelik) kahramanlığı bu hadiselerin en başındaydı. Bu adam, Harzemli kumandan-

lardandı. Siriderya üzerinde ve Hucent yakınlarında bir kale yaptırmıştı. İlk çarşışmalardan ve Mehmet Şahın beceriksizliğiyle harbin ters netice vereceği anlaşıldıktan sonra, topu topu bin kişiyle o kaleye kapanmıştı. Cebe, bu kaleyi almak için günlerce uğraştı, fakat uzaktan bakmaktan başka bir netice elde edemedi. Demir Melik'in üstü örtülü ve mazgallı on iki gemisi vardı. Her gün bu gemilerle kaleden çıkıyor, kıyıda ordu kuran Cebe'yi ok yağmuruna tutuyordu. Nihayet Cebe, elli bin adam topladı. Kale istikametinde nehri taşıla, çamurla doldurtmaya başladı. Demir Melik bunu görünce akibeti sezdi, hazinesini ve bin yiğidini gemilere bindirdi, geceleyin nehirden aşağı inmeye başladı. Cebe ve askerleri onu kıyıdan takip ediyorlar, gemilere yaklaşınca ok muharebesi yapıyorlardı.

Demir Melik, nehrin bir noktasında bulunan bir zincirle karşılaştı, kendi eliyle ve balta ile bu zinciri kesti, gemilerine yine yol açtı. Fakat Cebe, insafsız bir ısrarla peşindeydi, izini bırakmıyordu. Bunun üzerine Demir Melik sahile çıktı, yiğitleriyle çöle girdi. Cebe, yine arkasındaydı. Sık sık çatışıyorlar ve çarpışıyorlardı. Bir gün geldi ki Demir Melik'in bütün arkadaşları öldü, kendisi tek başına kaldı. Bu vaziyette yine tutulmadı. Hatta Cebe ordusundan üç nefer kendisini son defa sıkıştırdıkları vakit üç oku vardı ve bunların biri demirsizdi. Demir Melik, o demirsiz okla kendine yaklaşan üç neferden birini öldürdü, öbürlerini kaçırıldı.

Cengiz, bütün Harzem diyarını, Horasanı ve daha birçok yeri aldıktan sonra da Demir Melik hâlâ ayaktaydı, fırsat buldukça çete harbi yapıyordu. İşte bütün Türkeli'nin, Çin ve İran'ın, hatta bütün Asya'nın asırlar-

ca onun adını destan olarak anması bu efsanevi direniş yüzündendir.

Buhara'da ki Cengiz'in nutku da önemli hadiselerden bir tanesiydi. Harzem Sultanlığının bu en büyük şehrini Cengiz'e karşı üç kumandan müdafaa ediyordu. Onların emri altında yirmi bin kişilik bir ordu vardı. Buhara, hocalar yatağı ve pek zengin bir şehirdi. Bundan dolayı Cengiz Han bizzat geldi, harekâtını idareye başladı. Kumandanlar, şöhretli hakanın şehri ne pahasına olursa olsun mutlaka zapt etmek isteyeceğini takdir ettikleri için, son bir hamle ile çemberden kurtulmak istediler, fakat beceremeyip yine içerisinde kaldılar. Hocalar bu durumu görünce telaşa düştüler, kale kapılarını açtılar, Cengiz'i içeri aldılar.

Han, at üstünde şehrə girdi, geniş bir meydan ararken büyük cami gördü, sordu.

“Burası Sultan Mehmet'in evi mi?”

Hocalar cevap verdiler.

“Hayır. Tanrı'nın evi!”

“Cengiz, Mahmut'un Semerkant'tan gönderdiği mektubu ve oradaki cami tasvirini hatırladı, yüzünü eksitti, şu sözleri söyledi.

“Tanrı'nın evi, insanların yüreğidir. Siz yüreğinize bütün kötülükleri dolduruyorsunuz, sonra Tanrı'ya koca koca evler yapıyorsunuz. Eğer Tanrı'yı candan sevseydiniz o da sizi severdi, kara günlerinizde yardımınıza geldi.”

Ve atından indi, dizginini bir hocanın eline verdi, ardındaki beylere de aynı şeyi yapmalarını söylediğinden sonra camiye girdi, minibere çıkıp oturdu, yemek getirtip yedi, kırmızı tulumları açtırarak içti. Oradan bayram yeri-

ne gitti, hocaları ve şehrin tanınmış adamlarını etrafına topladı ve at üstünde şu nutku verdi.

“Siz kadınlaşmış erkeklersiniz. Yurdunuzu korumak için ölmeyi beceremeyen korkaklarsınız. Sizden iğreniyorum. Yine siz yılan dilli, kahpe yürekli adamlarsınız. Birbirinize yalan söyleyordunuz, düzen kuruyordunuz. Padişahınız bayağı, vezirleriniz bayağı, beyleriniz bayağıydı. Siz de bayağı olduğunuz için onların yaptıklarına göz yumuyordunuz. Hırsızların elini öpüyordunuz, kimi kuvvetli görürseniz onun ayağına kapanıyordunuz. Sizden tiksiniyorum. Şimdi istesem hepinizi burada boğazlatırırm, leşlerinizi atlarımı çiğnetirim. Bunu yapmıyorum. Çünkü benim elimle ve benim emrimle öldürülmeyi bile hak etmiyorsunuz. Yalnız şunu biliniz ki, günahınız çoktur, Tanrı'ya bakacak yüzünüz yoktur. Ben, her şeyi gören ve bilen Tanrı'nın kılıçıyorum, sizin boynunuza inmek için kınımdan çıktım, pırıl pırıl parlıyorum. Eğer aklınızı başına devşirirseniz belki murdar kanınızı size bağışラım. Yoksa hepinizi, erkek ve dişi hepinizi üstünden bir alay kağırı geçen çekirge sürüsüne benzetirim.”

Bu sözleri, kafir diye anılan Cengiz, Müslüman olduğunu iddia eden bir halk yiğinına söyleyordu!

Bu önemli hadiselerin bir diğeri ise, Necmüttini Kübra'nın ölümüydü. Harbin dört tarafa yayıldığı günlerde, şeyh Necmüttini Kübra Örkenç'te bulunuyordu. Türkhan Hatun da oradaydı. Gafil kadın, Cengiz'in harp sonunda Harzem sultanatını kendi eline vereceğini umuyor, o sebeple de Örkenç'in müdafaaada bulunmasını istemiyordu. Fakat şeyh Necmüttini Kübra, bütün İslam tarihinde ve hocalar tarihinde hemen hemen eşsiz denilecek bir direnişle ortaya atılmıştı, Cuci'nin kumandasındaki

Cengiz ordusuna karşı Harzem başkentini mertçe müdafaa ettiriyordu.

Onun ateşli sözleri her gönülde bir yurt sevgisi yanğını parlatmıştı. Halk, aslında Bayagut adlı bir Moğol Orukuna mensup olduğunu ögüne ögüne ve sevine sevne ilan eden Türkkan Hatun'u sarayına hapsetmişti. Halk, Necmüttin'den aldığı ilhamla memleketi canla başla müdafaa ediyordu. Bu müdafaa tam yedi ay sürdü. Her gün vuruşuldular ve her vuruşmada zafer, şehirlilerde kaldı. Cengiz ordusu şehrə giremedi.

Cuci'nin askerleri artık mancınıkla atacak taş bulamıyorlardı. Dut ağaçlarını kesip taş yerine atıyorlardı. Harzemlilerin mukavemeti kırılamayınca, şehrə su veren Ceyhun Nehri'nin yatağını değiştirmeye kalkıştılar, üç bin ameyle işe giriştiler. Örkençiler, bir gece bu amelelerin konakladıkları yeri bastılar, tek bir kişinin bile kurtulmasına izin vermeden kılıçtan geçirdiler. Bunun üzerine Cuci de kızdı, geri dönenin kafası kesileceği ihtarıyla umumi bir hucum yaptırdı. Arkada ölüm beklediğini gören Cengiz askerleri bu sefer dönmediler, dönenmediler, şehrə girdiler.

Cengiz, Sultan Mehmet'in manevi sukutunu hazırlayanlardan ve dolayısıyla kendine yardım edenlerden biri olduğu için şeyh Necmüttin Kübra'ya hürmet edilmesini emretti. Cuci bu emre uyarak ona haber gönderdi, ailesiyle yanına gelmesini ve riayet göreceğini bildirdi. Şeyh şu cevabı yolladı.

“Yalnız değilim. Akrabam ve hizmetçilerim var.”

Cuci ve prensler, müsaadeyi genişlettiler ve yeni bir tebliğ yaptılar.

“On kişi ile gelsin.”

Şeyh, şu kısa karşılıkla, daha geniş bir müsaade istedi.
“Benim yüzden fazla uşağım var.”

Cengiz'in oğlu son müsamahayı gösterdi.
“Bin kişi ile gelebilir!”

Necmüttin, bu haber üzerine asıl maksadını açığa vurdu ve şu haberi yolladı.

“Ben bu halkı iyi günlerinde tanımışım, kendilerini sevdim ve kendimi sevdirdim. Hepsini dostumdur, hepsi yoldaşım ve kardeşimdir. Kara günlerde onlardan nasıl ayrılırım?”

Cuci, yedi aydır kendisini yoran, alay alay askerin ölümüne sebebiyet veren bir şehir halkını affedemezdi. Bu sebeple son sözünü söyledi, şeyhin de öldürülmesine izin verdi. Şimdi bölük bölük askerler, yalınaklıç şeyhin evine hücum ediyorlardı. Necmüttin, bunların beş on tanesini kendi eliyle öldürdü ve sonra bütün yurttaşları gibi o da öldürdü.

Önemli hadiselerin bir diğeri ise, Celalettin'in yiğitlikleriyydi. Bu çok değerli genç, Kutbuttin Mehmet Şah'ın oğludur. Anası da, kendi sevgililerini yükseltmek için Cengiz'den yardım isteyen Ay Çiçek Hatundur. Böyle bir kahpenin ve Şah gibi sarhoş, budala bir adamın çocuğu olmakla beraber Celâlettin, yüksek bir şahsiyetti. Babasının gaflet gösterip sebebiyet verdiği ve cehalet gösterek idare edemediği muharebelerde çok büyük hamleler yapmış, Cuci ordusunu bir iki kere bozmuş ve bazen tek başına bir kale rolü oynamıştı.

Babası örürken o da çırılıçiplak denilecek bir şekilde yanındaydı. Mehmet Şaha açıklı bir mezar olan adadan, yıkılmış bir tahtın kimsesiz bir varisi, baştanbaşa yad el-lere geçmiş bir ülkenin parasız, pulsuz ve ordusuz sahibi

sifatıyla çıktı, yolunu bulup Harzem'e geçti. Geçimsizliklerinin, birbirlerini çekememezliğin, yurda candan bağlı olmamanın cezasını çok ağır surette çeken, açlığa mahkûm kalan, esir derekesine sürülen Harzemliler, anısızın aralarına gelen Celalettin'in şahsında bir kurtarıcı el gördüler ve o ele sarıldılar.

Genç padişah, bu muhabbetten istifade etti, küçük bir ordu hayata geçirdi ve Cengizlilerle savaşa girdi. Fakat Türkân Hatun hala bir şeyler umuyor, harbin sonu alınınca kendisine ülkeler verileceğini hayal ediyordu. Bu sebeple entrikalar çevirdi, Celalettin'in emri altındaki ordunun ekseriyetini teşkil eden Bayagotları dağıttı. Güçlükle toplanan bu biricik ve küçük ordu şimdi 300 kişilik bir müfrezeye çevrilmişti.

Celalettin işte bu ufacık kuvvetle ortaya atıldı, kendisini takibe çıkan biner, iki biner kişilik müfrezeleri bozarak Nişabur'a girdi. Padişahlığını resmen ilan etti ve oradan Güney İran'a geçti, kuvvet topladı, Atabeyleri ittifakına aldı, Gaznelileri ayaklandırdı ve en doğuda, eski devletin gün doğumunu sınırında ihtilaller bile uyandırdı, Cengiz Hanı hayli müşkül bir duruma düşürdü.

Fakat Harzemliler arasında ahlâksızlık pek kökleşmişti. İstila günlerinin ilk acıları unutulur unutulmaz beyler, istiklal zevkine veda ederek yeni devri, yeni idareyi benimsemeye başlamışlardı. Yer yer Celalettin'i yalnız bırakıyorlardı. Bunda Cengiz'in takip ettiği Türk birliği politikasının da şüphe yok ki mühim bir tesiri vardı. Halk, din ulusu geçenlerin kılıçtan geçirildiğini görerek ilkin heyecana kapılmıştı. Dillerine ilişmediğini ve aralarına girenlerin aynı dili konuştuklarını görünce korkudan kurtulmuşlardı. Yeni idareye ısrınmaya başlamışlardı.

Celalettin'in birçok güçlükle çıkarttığı isyanların kan ve ateşle bastırılması ise beri taraflarda kımıldama arzularını tamamen öldürmüştü.

Bu ümit öldürücü vaziyete rağmen, Celâlettin dört tarafa koşmaktan ve her gününü birkaç tehlike ile doldurmakta çekinmedi. Saldırdı, bozuldu ve bozulunca yine saldırdı. Bazen beş on bin kişilik orduların, bazen üç beş yüz kişilik çetelerin başında Cengiz ordularıyla durmadan çarpıştı. Nihayet Gazne'yi ve Kabil'i ele geçirdi. Artık serserilikten kurtulmuş, dayanacak ve sığınacak köşe bulmuş demekti.

Fakat Cengiz onu uzaktan adım adım takip ediyordu. Orduların yakalayamadığı bu kıvrak pars, onun için heyecan verici bir av halini almıştı. Zaten Cengiz, miskin harplerden adeta iğrenirdi, boğuşa boğuşa ve kan döke döke muzaffer olmak isterdi. Üç uzun yıl süren Harzem muharebeleri sırasında diğer kumandanlar ve prensler böyle fırsatlar bulmuş olsalar bile, kendisi ebedi ve şanlı bir hatırlı teşkil edecek canlı ve kanlı bir savaş yapamamıştı. En büyük kaleler, kılıcının pırıltısından evvel, isminin gürültüsünden ürkerek kapılarını açmışlardı.

İşte bu boğuşma, dövüşme ve hırpalama istiyakını da Celalettin'le yüz yüze gelmek tatmin edebilecekti. Bu sebeple onun Gazne'ye ve Kabil'e yerleştiğini haber alır almaz neşelendi.

"Yahşi," dedi. "Pars ine girdi. Kendisini yakalayabiliyorum."

Fakat Cengiz'in, serseri bir prensin üzerine yürümesi töreye uygun düşmüyordu. Hanlar, hakanlar ancak kendileriyle denk ve hiç olmazsa kendi seviyelerine yakın cengaverlerle karşılaşabilirlerdi. Halbuki Celalettin, pa-

dişah oğlu padişah olmasına rağmen son vaziyetinde bir çete reisi durumunda bulunuyordu. Cengiz, bu noktayı göz önünde tutarak, ilkin onu denemek istedi, tanınmış kumandanlardan birini göndererek muharebeye zorlattı.

Celalettin, "Pervan" denilen yerde bu orduyu perversizca karşıladı, darmadağın etti. Cengiz, ikinci bir ordu daha yolladı. Valyan Kalesi önünde Celalettin'le temas eden bu ikinci ordu, ilk hamlede sarsıldı, bozulmaya yüz tuttu. Fakat kumandan, kendi askerine nispetle bir avuç insan hissi veren bu serdengeçtiler önünden çekilmeyi çok ağır buldu ve hile yaparak Celalettin'i ürkütmek isted. Geceleyin atların üzerine şaldan ve keçeden mankenler geçirtti. Bunlar uzaktan insana benziyorlardı. Piyaderlerin ardına dizildikleri için de yeni gelmiş bir firka gibi görünüyorlardı.

Celalettin'in askerleri bu hileye aldanmışlardı. Cengizilerin yardım aldıkları fikrine kapılarak ürkmüşler ve geri çekilme belirtileri göstermeye başlamışlardı. Fakat genç prens hileyi sezdi, atına atladı, bütün askerini heyecana düşüren o gür sesiyle haykırdı.

"Korkmayın, izine düşün, atılın. Düşman, ipten adam örüyor!"

Bu hücum, Cengiz ordusunun son nefere kadar kılıçtan geçirilmesiyle neticelendi ve büyük hakani da harekete geçirtti. Cengiz; "Eh, sınama iki oldu. Parsın yamanlığı anlaşıldı. Üçüncü sınamayı yapmak benim borcumdur," diyordu ve Gazne'ye yürümek için harıl harıl hazırlanıyordu.

Cengiz, kendi kudretiyle orantılı bir ordunun başında olarak gelecekti. Celalettin'in bir avuç askerle bu orduya karşı durmasına imkan yoktu. Bu sebeple, Cengiz'in ken-

di üzerine gelmekte olduğunu haber alınca Gazne'yi de Kabil'i de bıraktı, Hindistan'a doğru yol aldı.

Fakat Cengiz, avını kolay kolay bırakınca avcılar da değildi. Hindistan'a da, büyük denizlerin ötesine kadar da gidecekti. Bu azimle Celalettin'in ardına düştü, yanındaki koca orduyu coşkun bir ırımk gibi yürüttü, İndüs Suyu boyunda ona yetişti.

İndüs, yani Send suyu!. Bunu Türkler, bütün Türkler, kendi öz yurtlarındaki sular kadar tanırlardı. Çünkü asırlarca süren Türk akınının bir yolu da Hindistan'dı. Kaç bin, kaç yüz bin ve hatta kaç milyon Türk bu yolda yürümuş, bu suyu aşmıştır. Fakat Türk, bütün bu geçişler arasında iki tanesini daima hatırladı. Bunlardan biri İskender'in, biri de Gazneli Sultan Mahmut'un geçisiydi. İskender'in Hindistan'a girmesi bütün dünyada büyük bir hayretle karşılanmıştı. Ondan evvel o yolun gürültüsüz bir yolcusu olan Türk, İskender'e verilen bu şerefi onun elinden geri almak istediler ve Gazneli Mahmut'un kumandası altında Sent Suyunu zorlayıp geçti. Onun bu geçisi, İskender'inkinden çok daha tantanaliydi ve Hint halkına Makedonyalı cihangiri tamamen unutturmuştur.

Şimdi bu suyun kıyısında Celalettin ve Cengiz birleşmişlerdi. Büyük İskender'in, Gazneli Mahmut'un ruhu ve onların kumanda ettikleri muzaffer askerlerin ruhları, biri kaçan, biri kovalayan bu iki Türkü gökten seyrediyordu.

Celalettin kayıklar hazırlatmıştı. Topu topu 700 kişiyle Hindin kucağına atılacaktı. Bu kucakta belki ölüm vardı. Fakat o, Hindin sunacıği ölümü geriden gelen ecele tercih ediyordu. Tanındığı, kendinin, babasının, dedelerinin anıldığı bir yerde mağlûp olmekten sanki utanıyor-

du. Meçhul bir memleketin meçhul insanlarıyla boğuşarak ölmekte bir nevi teselli buluyordu.

Cengiz, küskün bir talih gibi onun ayağını kösteklemekte gecikmedi. Kayıklara binmesine meydan vermedi, yıldırım gibi yetişti, boğucu bir duman gibi onu sardı. Ulu Han, bu ele avuca sığmayan parsın diri tutulmasını emretmişti. Asker bu emri yerine getirmek için ok atmaksızın daire çiziyor ve Celalettin'i çember içine alıyordu. Genç prens, bu büyük ordu ile mertçe, erkekçe dövüştü, kurulmak istenilen çemberi kırmak için dört yana başvurdu, muvaffak olamadı. Yedi yüz kişi, yüz bin kişiyi haliyle geri süremezdi.

Cengiz, büyük bir havuza düşen bir yaprak kadar ciliz, fakat yine o yaprak gibi batmamakta inatçı olan Celalettin'in atılışlarını, çekilişlerini, kurtulacakmış gibi görünürken acze düşmesini, yakalanıyor sanılırken kurtuluşunu zevkle, heyecanla seyrediyordu.

Bu boğuşma bir gün sürdü. Birçok asker öldü, birçok asker yaralandı, genç prens ele geçmedi. Fakat çember tamamlandı, onun kurtulmasına da imkân kalmadı. Havuza düşen yaprak, dört taraftan uzatılan parmaklardan biriyle mutlaka yakalanacaktı.

İşte bu vaziyette Celalettin, gün batarken son kararını verdi, zırhını çıkardı, yorulmamış bir ata bindi, kalkanını arkasına taktı. Eline Harzem bayrağını aldı, bir uçuruma doğru saldırdı. Bu uçurum, göz karartacak kadar yükseltti, büyük ırmağın bir kenarında yükseliyordu.

Celalettin'le bu koca uçurum arasında pek az asker vardı. Çünkü o derin uçurum, aşılmasız bir engeldi. Harzemli prensin bu engeli kurtuluş yolu olarak kullanmasına imkân yoktu. Oradan ancak ölüme gidilebilirdi. Lâkin

Celalettin, bu açık tehlikeye atılmaktan çekinmedi. Önünde çıkanları çığneyerek uçurumun kenarına kadar geldi ve herkesin, Cengiz başta olmak üzere herkesin şaşkınlıkla kamaşan gözleri önünde uçurumdan aşağı atladı!

Manzara cidden heyecan veriyordu. Yüz metre iri tifadan, elinde bayrak, suya atılan genç prensi, dost ve düşman, acıyan, fakat imrenen bir gözle takip ediyordu. İskender'in, Gazneli Mahmut'un gemilerle geçtiği suyu yüzerek geçmeye, hem de bir uçurumdan atladıktan sonra geçmeye kalkışan bu cesur adam, bir anda o yüz bin kişinin ve Cengiz'in zirvesine, hatta tarihin zirvesine yükselmisti. Onu tutmak isteyenler, bu dileklerinin yerde süründüğünü ve Celalettin'in gökte uçtuğunu seziyorlardı.

Onun boğulmayıp kurtulduğunu ve nehrin dalgaları arasında yüze yüze şerefli bir tarih sayfası yazdığını gören asker, gözlerine yapışan hayreti güçlükle giderdi ve neden sonra nehre atılarak kendini takip etmeye yeltenindi. Lâkin Cengiz, böyle bir harekete izin vermedi, oğullarını yanına çağırarak tek başına Hindistan'ı fethe giden mağlûp muzafferi kendilerine gösterdi.

"İşte," dedi. "Her babayı imrendirecek bir oğul! Çok isterim ki siz de böyle olasınız ve böyle oğullar yetiştiresiniz!"

Harzem Devleti Mehmet Şah'ın elinde öldü, fakat o devletin adı Celalettin'in destanında hala yaşıyor!

Şimdi Harzem seferinin sonuçlarını değerlendirmek ve Cengiz'in ne kazandığını ve önünde hangi yolların açıldığını görmek gereklidir.

Bu harp büyük Cihangire, evvelce ele geçirdiği Çin topraklarından daha büyük ve daha zengin bir ülke ge-

tirmiştir. Fergane, Kaşgar, Yarkent, Kaş, Semerkant, Bu-hara, Horasan, Merv, Nişabur, Herst, Belh, Kabil, Gazne, Kerman gibi tarihi ve güzel şehirler bu ülkenin içindeydi.

Bu neticenin hangi basit bir başlangıçtan doğduğunu hatırlamak, hakikaten hayret verir. Cengiz, 1189 yılında, adı sanı bilinmeyen bir köyde Türk birliği kurmayı düşünürken, elinde sade bir Moğol Ulusu vardı. Bu Ulus, o güne kadar tarihte büyük veya küçük bir rol oynamamıştı. Ağillar içinde ömrünü geçiriyordu. Yulaf bulamacı yiyecek, kırmız içiyor, koyun postu giyiyordu. Yayladan kışlığı ve kişiktan yaylaya göçmekten ibaret dar bir çerçeveye içinde yaşıyordu.

Cengiz, Amur Nehri'nden Çin Seddi aşağıdakilerin Şensi kıyılarına, Kelebez, Kore denizi sahillerinden Aksuya, Balhaş ve Işık gölleri kenarına kadar uzanan topraklar üzerindeki Türklerin de Moğollar gibi münferit ve pek dar bir عمر geçirdiklerini biliyordu. Yine o Türklerin birbirleriyle boğuştuklarını da uzaktan görüyor, duyuyordu. Siriderya'nın ötesinde, hatta İran elliinde, Hazar denizi etrafında ve çok daha uzaklarda yine Türk hanlıkları, beylikleri bulunduğuna da vakıftı. Dünya kurulduğundan beri Türkün, coşkun bir su gibi kendi kaynağından durmadan, dinlenmeden aktığını, dört yana kol saldığını heyecanlı bir masal gibi dinlemiştir. Eski Hiyong-Noları Avarları, İslitleri efsanevi menkibeler halinde dinleyerek ruhunda yaşatıyordu. Atilla ile rüyasında görüşmediği gece yoktu. Eski Türk kahramanlarını düşünmediği gün yoktu.

O, Yilon Buldok köyünde at koşturup cirit oynarken, av yapıp silâhşorlukta yükselirken, hep Türkleri ve onların birleşmesi halinde vücut bulacak azameti düşünürdü.

Onun beslediği imana göre her Türk Tanrıdan bir kuvvet lemekti. Binlerce sene içinde yaptıklarıyla bunu ispat etmişlerdi. Onların el ele verip birleşmesiyle yeryüzünde her istedğini yapmaya muktedir tek bir Tanrı kudreti vücuda getirilmiş olacaktı. Bunu yapmamak ayıptı ve yapılmasına da belli başlı bir engel yoktu.

İşte bu düşüncelerle ve bu imanla harekete geçen Cengiz 1189 yılından 1199 yılına kadar çok ihtiyatlı, fakat çok cesur davrandı. Ağır ağır yürüdü. Bazen silahla davrandı, bazen entrika çevirdi. Lüzum gördükçe kız almak ve kız vermek gibi o zaman için ince bir siyaset saylan yollara saptı. Bu sayede kimseyi kuşkulandırmadan, mühim hedefini ortaya koymadan Gobi Çölü'nün kuzeyindeki ulusları topladı. Bu müddet zarfında ve üç beş yıl daha sonra, Türk birliği propagandasını başka ağızlarla yaptırmış, bilhassa Ulu Gökcé'yi o işte muvaffakiyetle kullanmıştı.

1194 yılında Cengiz hem tanınmış hem de kuvvetlenmişti.

Komşu uluslara kendi bayrağı altına girmelerini açıkça teklif edebilecek bir vaziyette bulunuyordu. Zeki Moğol, kendi eseri olan binayı genişletmekte en küçük bir fırsatı kaçırmadı. Sağa yürüdü, sola yürüdü, gün geçtikçe büydü, enginleşti. 1203 de Doğu Türkeli'nin en kuvvetli zümresi olan Kerayitleri yendi, krallarının başını kesti. O yarı zaferleri ve yarı tedbirleri sevmeydi. Daima imha harbi yapardı ve elinden yurtlarını aldığı kuvvetli bey ailelerini kolay kolay diri bırakmadı. Bu adetine rağmen, Kerayitler Kralının başı önüne konunca ağlar gibi görünmüştü. "Bu ihtiyar kafa kesilir miydi?" diye kendi adamlarını azarlamıştı. Çünkü bir hükümdarın ölüsüne

hürmet göstermekle kendisine daha fazla saygı duyulacağını biliyordu.

Kerayitlerden sonra en kuvvetli ulus, Ungutlardı. Cengiz, onlara da kendi önünde diz çöktürdü ve bayrağını Çin Seddi önüne diki. Artık doğuda Türk birliği kurulmuş gibiydi. Bunu, bu eseri kuvvetlendirmek için Çin'e sefer yapmak icap ediyordu. Ondan evvel de Türkeli'nin ilimde en ileri zümresini teşkil eden Uygurları elde etmek gerekiyordu. Çünkü yeni kurulan bina, ancak Uygurların bilgisyle tam bir kıymet bulabilirdi. Zaten Naymanların elde edildiği gün, bu pek büyük Ulu-sun başvekilliğini yapan adam, kendiliğinden Cengiz'e el uzatmış, yeni devlete hizmet etmek istedığını söylemişti. Bu adam, Uygur'du. Cengiz onu, oğullarına hoca yaptı ve onun yardımıyla Uygurları kendine uydurdu.

Cengiz, 35 büyük ulus temsilcilerinden oluşan bir kurultay kararıyla 1206 yılında "Hakan-İlhan" ilan edilmişti. İşte o gün, büyük maksadını açıkça söylemiş, bütün Türkleri bir bayrak altında toplamak istedığını açığa vurmuştu. Onun o sayılı günde verdiği nutukta şu sözler vardı.

"On yedi yıldır çok üzüntü çektim, belki bir gün şöyle geniş bir nefes almadım. Çünkü içimdeki tasa büyütü, dileğimi yerine getirememekten ürküyordum. Gözüme uyku girmiyordu. Yaralar içinde kıvrandığım günlerde bile hep Türkleri ve Türklüğü düşünüyordum. Bugün yüreğimde büyük bir sevinç var. Ulu Türk'ün bana inanlığını ve bana dayandığını görüyorum. Benim üzüntülerim, artık anlıyorum ki milletimi de üzüyor. Benim sevincim, işte seziyorum ki milletimi de sevindiriyor. Bu milletin yeryüzünde ne varsa, hepsinden daha yüksek olması için çalışmayan kurbağa gibi sürünsün!"

Cengiz, bu sözlerde sadıktı. Hakikaten büyük acılar tatmış, çok büyük tehlikeler atlatmıştı. Anasının bir erkekle diz dize yattığını gördüğü halde büyük maksadını yaralamamak için tahammül etmiş ve anasını o adama nikahlamıştı. Karısının bir başkasından olan çocuğunu doğurmasına göz yumması da o sebeptendi. Aynı kadının bir çalgıcıyı koynuna almasını görmüşken susması yine o yüzdendi.

Cengiz'i başarıdan başarıya götürüren sebeplerden biri de, din hususunda son derece tarafsız oluşuydu. O devirdeki Türklerin kimi Buda'yı, kimi İsa'yı, kimi de Muhammed'i Peygamber tanıyordu. Büyük bir kısım da eski Türk dinine bağlıydı. Cengiz'in en büyük düşmanlarından olan Nayman Kralı Köşlük, Budist olan karısının teşvikiyle Kaşgar müftüsünü bir kilisenin ve Kâşgar pis-koposunu da bir camiin kapısına astırmıştı. Altı şehirdeki, Elmalıktaki nasturi papazları, doğudaki Müslümanları işte bu hadiseden sonra Köşlük'e karşı Cengiz'i desteklemişlerdi. Ona, Tibet yolunu açan da bizzat Budistlerdi. Çünkü onlar da kudretli hakanın her dine aynı gözle baktığını ve muhtelif dinler arasında kavgalar çıkmasına göz yummayaacağını anlamışlardı.

Cengiz, yerinde çok güzel jestler alırıldı ve çok heyecanlı sözler söylerdi. Kuzey Çin İmparatorluğuna savaş açmayı düşündüğü sırada, tek bir konu kendini tereddüde düşürüyordu. İmparatorla dost oluşu! Milli menfaatler için de bu dostluğu kendiliğinden ayak altına almaktan çekiniyordu. Kader yardımına yetişti. Dost tanıdığı ve hatırladığı İmparator Çang-Cung öldü.

Artık Cengiz'in Çin topraklarına yürümesine bir mani yoktu ve hazırlığa başlamıştı.

Bu sarada Pekin'den bir elçi geldi. Yeni İmparatorun tahta çıktığını bildirdi ve Türk-Moğol Hakanından bu yeni hükümdar için sadakat yemini istedi. Cengiz, elçiye sordu.

“Yeni İmparatorun adı ne?”

“Övey Uvang!”

“Övey Uvang mı? Şu uzun sakallı prens, öyle mi?”

“Evet!”

Cengiz, o vakit tarihi bir jest yaptı, arkasını elçiye dönerek yere tükürdü ve sonra yüzünü çevirerek iğrene iğrene haykırdı.

“Öyle bir sersem Çin tahtına nasıl yaraşır? Bir Timuçin böyle bir adama nasıl boyun eğer?”

O jestin ve bu sözün bütün Türkleri Çinliler aleyhine yüremeekte pek büyük bir tesiri olmuştur. Çünkü halk, Ulu hanlarının tükürüge lâyik gördüğü ve sersem dediği bir hükümdarı bir anda küçük görür olmuşlardı. Böyle bir hükümdarın kendi hakanlarından sadakat yemini istemesinden de derin bir öfkeye kapılmışlardır.

İşte Cengiz, bu ruhi haletten istifade ederek büyük bir meclis topladı ve şu nutku verdi.

“Çin imparatorları, yani Altın İmparatorlar dedelerime, akrabalarımı çok fenalıklar ettiler. Şimdi Tanrı beni kuvvetlendirdi. Bu fenalıkların öcünü almak artık benim borcumdur. Beni seven borcumu ödemekte bana yardım eder!”

Onun akrabam dediği Türklerdi ve onu dinleyen Hitaylılar, Uygurlar, Karlıklar, Kongratlar Mangotlar, Ongutlar, Kerayitler, Naymanlar da Ergenekon'dan çıkan eski Türklerin torunları olup, milli düşmanları olan Çinlilerden öç almak için Cengiz'in ardına düşüyorlardı.

Fakat Çin'in ve Koranın zapt edilmesi şu Harzem seferi kadar Cengiz'i kuvvetlendirmemişti. Son zaferle o, Doğu Türklerine kıyasla ilimce, servetçe daha ileride bulunan Batı Türklerini de elde etmiş oluyordu. Aynı zamanda Avarların, İslitlerin ve Atilla'nın izine ayak basmış bulunuyordu. Türkler, bir daha Avrupa'ya gireceklerdi ve bu giriş oldukça yaman olacaktı.

Cengiz'in düşüncesine resmi ve fiili şekil verenler, verdirenler yine Cebe ile Söbüütaydır. Bu iki şöhretli kumandan, büyük hakana gönderdikleri raporda, Harzemliler ülkesinin sonuna kadar zapt edildiğini bildirdikten sonra; "Bu iş bitti, fakat ötelerde çok Türk var," demişlerdi. Cengiz'in cevabı gayet kısa oldu. "Nerede Türk varsa, oraya gideceksiniz, benim sevgilerimi onlara götüreceksiniz, onların yüreklerinde de benim için sevgi uyandıracağınız."

O sırada, Anadolu da Türk'tü. Fakat Anadolu Türkleri Hazar Denizi'nin üst yanındaki Kıpçak ve daha sol yanda oturan Türkler gibi dağınık değildiler. Güzel eserler yaratıyorlar, konu komşuya kendilerini saydırıyorlardı. Bu sebeple kumandanlar, düpedüz batıya değil, kuzeye ve şimdiki Rusya ortalarına, Tuna kıyılarına doğru yürümek istiyorlardı.

Onlar, -Cebe ile Söbüütay- hakandan cevap gelinceye kadar boş duramazlardı. Bir kere kaynağından fırlayan su artık durmaz, yürüür. Bu iki kumandan da dalgalana dalgalana akıp gideceklerdi. Bekledikleri emrin nerede olsa kendilerini bulacağını düşünerek, ordularına yine ileri emri vermişlerdi. İşte bu yürüyüş sırasında Kuzey İran'la Azerbaycan'ı aldılar. Kum, Hemedan, Kazvin, cengaver ordunun birer karargahı oldu.

Şimdi Tebriz'e gitmek istiyorlardı. Fakat orada hükümet süren Özbey adlı bir atabeydi ve bu adam, Türk'tü. Cebe ile Söbüütay, Türklüğü söz götürmez bir beyin üzerine silahla yürümeyi kabul edemezlerdi. Onun için kendisine haber gönderdiler, büyük birlik bayrağı altına girmesini teklif ettiler. Özbey, ilkin kabul etti, her iki kumandanla görüşüp uyuştu. Bir müddet de iyi geçindi. Sonra, seferber bir ordunun yedirilip içirilmesi için ister istemez alınan bazı tedbirleri vesile ederek karşı cephe almaya yeltendi. Tebriz'i bırakıp kaçtı. Maksadı Cengiz ordusuna karşı bir baskın hazırlamaktı. Lâkin Cebe ile Söbüütay daha çevik davrandılar, kendisini bastırdılar ve bu vesile ile Nahçıvan'ı da aldılar.

Cengiz'in emri işte bu sırada geldi, ordu çılgın bir neşe içinde uzun bir sefere girdi. İlk zafer merhalesi, coğrafi bir kelime olmaktan hiçbir zaman kurtulamayan, Ermenistan'dı. Cebe ile Söbüütay, ağaçtan elma koparır gibi basit bir zahmetle Tiflis'i aldılar, doğudan batıya geçen fatihlerin konak yeri olmaktan başka tarihte hiçbir rol yapmamış olan Ermenistan'ı da zapt ettiler.

Orada Kiragos adlı bir Ermeni papazı, galiplere havyili hizmetler yaptı. Cebe ile Söbüütay bu hizmetleri takdir ettiklerinden papaz, ordu hizmetine alındı. İşte bu adam, Cengiz ordusunun ileri hareketlerine ve yaptığı işlere dair bir eser yazmıştır.

Cebe ile Söbüütay, içine girdikleri mintikanın bahadır bir unsuru olan Gürcüler de kolaylıkla yendiler. Şirvan ve Şamahı şehirlerine doğru yürüdüler. Bu yürüyüş sırasında onların görünüşte zulme benzeyen, tahlil edilince on binlerce hayatı ve haysiyeti kurtarmak kaygısıyla yapılmış bir hareket olduğu anlaşılan bir işleri vardır.

Cefe ile Söbütar, beraberlerindeki kılavuzlarla hareket ediyorlar, bu durumdan dolayı da son derece ihtiyatlı davranışıyorlardı. Çünkü koca bir ordunun ve ordu ile beraber Cengiz'in, kendilerinin, bilhassa Türkluğun şerfini, haysiyetini, bahtını bir kılavuzun eline bırakıyorlardı. Şemahi'den ileri giderken de on kılavuz almışlardı. İlkin bunlardan birini astılar ve öbürlerine cesedi göstererek şu kısa ihtarı yaptılar.

“Bizi aldatırsanız, buna benzersiniz!”

Cefe ile Söbütar, şimdi Kafkas geçitlerini aşip yukarıya gideceklerdi. Fakat Şemahi'de tatsız bir haber aldılar. Hemedanlıların Cengiz namına şehirde bırakılan valiyi öldürdüklerini ve isyan ettiklerini öğrendiler. Ulu Hakan onlara ve bütün kumandanlara; “İsyancıları affetmeyiniz,” demişti. Bu sebeple geriye bir firka gönderdiler, Hemedanı temeline kadar yıktılar, ahalisini de son neferine kadar cezalandırdılar.

Artık ilerleyebilirlerdi ve ilerleyeceklerdi. Lâkin Karadeniz kıyılarındaki Koban Kıpçakları, Kuzgun Denizi kenarında yaşayan Terek Alanları, Lezgi adını almış olan eski Avarlar, Çerkezler Kafkas geçitlerini tutmuşlardı. Cengiz'in bayrağının öte tarafa geçmesine engel olmak istiyorlardı. Bunlar, bu Kıpçaklar, bu Alanlar ve Avarlar hep Türk'tü.

Vaktiyle büyük devletler kurmuşlar, tarihi roller oynamışlardı. Lâkin birbirleriyle geçinememek, esaslı teşkilat yapamamak, değişen devirlerin doğurdukları şartlara uyamamak yüzünden yıpranmışlar, istemeseler de göçeve bir vaziyete düşmüşlerdi. Cengiz Han, bütün bu Türk topluluklarına kardeşçe el uzatıyordu, birliğin temin edeceği büyük zevki tattırmak istiyordu. Fakat on-

lar, gafil bir inatla ölü bir yaşayışı feveranlı bir akışa tercih etmek istiyorlardı.

Cebe ile Söbüütay, eski Türklerin izinde yürüken, o izin taşıdığı tarihi de okuyorlardı. Bu sebeple Alanların, Avarların ne yaman birer unsur olduğunu pekala biliyorlardı. Onlarla dar geçitlerde, yalçın boğazlarda karşılaşmak tehlikeli bir şeydi. Aynı zamanda sebepsiz Türk kanı dökmeğten de çekiniyorlardı. Onun için Kafkas dağlarının kapanan geçitlerini zorlamadılar. Kendilerini boğazlarda bekleyenlerin içine propagandacılar gönderdiler, avuç avuç altın döktüler, Türk birliği fikrini kuvvetle ve süratle aşılamaya koyuldular.

Onlar, bilhassa Kıpçaklar içinde propaganda yapıyordular. Kıpçaklar "Büyük Türklük" ülküsünü kolaylıkla anlamamakla beraber, şu gelen ordunun bir düşman yüzü taşımadığını seziyorlardı. Türkçe konuşan, Türkük'ün yükselmesinden bahseden ve birçok zaferler vadeden bir ordu, onları için içen heyecanlandıryordu. Bol altın da o heyecanı son hadde getirdi. Kıpçaklar geri çekildi ve Türk ordusuna bu kadar hizmeti de az görerek Cebe'ye, Söbüta'ya Kafkaslarında kılavuzluk da yaptılar.

Şimdi Cengiz askerleri, geçitlerden ve boğazlardan değil, bilinmeyen patikalardan, sık ormanlar içinden, yalçın kayalar arasından Kafkas dağlarını aşıyorlar, geçitlerde bekleyenlerin arkalarından dolaşıyorlardı. Zafer tamamdı ve Cengiz ordusuna Rus toprakları, Kırım yayaları, Tuna kıyıları yolu açılmıştı.

Fakat Kıpçaklar, muntazam bir idarenin gerektirdiklerine boyun eğmek istemediler, Cengizlilerle göcebe usulü anlaşmak istediler. Ordu için atların damgalanması, zahirelerin alınması, gençlerin askeri hizmetlere

sokulması, onların hoşuna gitmiyordu. Daha doğrusu Kıpçaklar, yalnız olmayı düşünüyordu. Cengiz ordularıyla birleşmek, sürekli yağrına için onlarda çılgın bir ümit uyandırmıştı. Bu ümidin ilk adımda tahakkuk etmemesi ve bilakis kendilerinden mal ve asker alınması canlarını sıkmıştı.

Fakat kendi başlarına bir şey yapamazlardı. Söbüttay, Çerkezleri, Lezgileri, Alanları darmadağın etmişti, Kafkasya'nın en büyük şehrini, Terkiyi almıştı. Kıpçaklar, mağlûp bir vaziyette Cengiz'in hâkimiyetini kabul eden bu kabileler yiğinıyla elbirliği kurmazlardı. Halbuki Cebe'ye ve Söbüta'ya karşı mutlaka bir şey yapmak istiyorlardı. İşte bu hınçlı ihtiyaçla ansızın yurtlarını bırakırlar, kurtarabildikleri sürülerini önlerine katarak batıya kaçırlar, Don Nehri kıyılarındaki kazaklara sığındılar.

Bu Kazaklar, garip bir topluluktu. Esasen bunlar da Kıpçaklardandı, fakat dört taraftan kaçıp gelen kölelerle, suçlularla, serserilerle karma karışık bir hüviyet almışlardır. Sonraları dillerini, dinlerini bırakarak Hıristiyanlaşan ve Moskoflaşan, Don kazakları adını alan bu küme, hayli kalabalıktı. Koban Kıpçaklarının kendilerine sığınmasıyla bir kat daha kuvvetlendiklerini sezdi, daha doğrusu öyle bir vehme kapıldılar. Anayurttan, Orta Asya'dan kopup gelen Türk ordularını geri çevirmek hevesine kapıldılar, Cebe ile Söbüttay'ın üzerine yürüdüler.

İki büyük kumandan, Avrupa'yı dolaştıkları müddetçe sık sık yaptıkları savaş taktiklerinden birini bu hücum sırasında tatbik ettiler. Sahte bir gerileme hareketine giriştiler. Tam on gün süren bu sahte gerileme, Koban ve Don Kazakları ordusunu gittikçe zayıflatıyordu, Cengiz ordusunu ise gerideki müfrezelerle birleşmek yüzünden

kuvvetlendiriyordu. Nihayet müsait bir yerde durdular, kanlı bir muharebeye giriştiler. Zafer, doğal olarak zekânın ve intizamın oldu. Cengizliler kazandı, Kıpçaklar yenilgiye uğradı.

İşte bu temas sırasında, Cebe ile Söbütyay, Rus adını taşıyan bir kavmin Don Kıpçaklarından daima asker vs bazen da vergi aldığıni isittiler. O günlerdeki harp vaziyetine rağmen Kıpçakları Türk ve yurttaş olarak tanıyorlardı. Bir Türkün başka bir millete hizmet etmesini, hele vergi vermesini ise onların kabul etmesi beklenemezdi.

Bu düşünce ve bu hınçla Don Nehri istikametinde ilerlediler, bir hamlede Rusları geri püskürttüler, fakat arkalarına düşmediler, Kırım'a girdiler. Oraya gelmeden evvel Venediklilerle dost olmuşlardır. Orta zaman tarihinde şöyle böyle bir İngiltere rolü oynamış olan Venedik'in Kırım'da büyük menfaatleri vardı. Tüccarlığın tohumunu atan bu Avrupalı devlet, Kırım'da insan ticareti de yapardı. Etraftan delikanlılar getirterek onları ucuzca satın alır ve bilhassa Mısır'a götürüp yüksek fiyatla satardı. İşte Mısır'daki kölemenler zümresini ve devletini, Venediklilerin sattığı bu hür kanlı gençler kurmuşlardır.

Kırım'da, Venediklilerle Cenevizlilerin ticari menfaatleri rakip vaziyetteydi. Cebe ile Söbütyay, dost tanıdıklar Venediklileri kayırdılar. Cenevizlileri hırpaldılar, onların Sodak Şehri'ndeki tezgâhlarını, ambarlarını altüst edip bıraktılar. Fakat hedefleri başkaydı. Büyük Tuna suyuna varmak, bu suyun kenarında yaşayan Macarları da kendi bayrakları altına almak istiyorlardı. "Mademki oralarda da Türk vardı, onları da bütün Türkler Kaan'ına bağlamak lâzım," diye düşünüyorlardı.

Cebe ile Söbütyay, Tuna'ya akın yapmayı tasarlarlar-

ken, bozguna uğramış olan Kıpçaklarla Ruslar bir intikam harbi hazırlıyorlardı. Kıpçakların başbuğu Kutan, Kiyef-ten ve her yerden gelen Ruslarla birleşip büyük bir ordu toplamıştı. Cengiz'in iki yılmaz kumandanı, bu müttefik orduyu ilkin ikiye ayırdılar. Sonra birer birer tepelediler. Bir harp günü yalnız Kiyef Ruslarından on bin kişi can verip gitmişti. Cebe ile Söbüttay, sade bir zafer kazanmış olmuyorlardı. Belki Türk'ten vergi alan Ruslara ders vermiş ve yabancılarla birleşen Kıpçakları da başkalarına ibret örneği olacak şekilde yola getirmiş oluyorlardı.

Cebe bu harpten sonra orduyu Söbüttay'ın emrinde bıraktı, Karakurum'a döndü. Yurt özlemine tutulmuş, öz yurdunun hasretiyle manevi ızdırıaplar geçiriyordu. Bedenen de çok yıpranmıştı. Akla şaşkınlık veren mesafeleri durmadan dinlenmeden aşmak, her gün bir savaş yapmak değil; fakat içki onu bitirmiştir. Öz yurttan uzakta ölmekten korkuyor, son demlerinde beşiğinin sallandığı yerin kokusunu duymak istiyordu. Orada, kundaklandığı yerde gözlerini hudutsuz mesafelerin ilerisine uçurarak, kurulmasında çok büyük emeği geçen büyük binanın azametini seyre dalacaktı. İşte bu iştiyak ve bu ihtiyaçla yurduna döndü, Türk birliğini tamamlamak vazifesini Söbüttay omzuna aldı.

Söbüttay, yalnız başına kalınca, önce kuzeye çıktı ve Moskova üzerine yürüdü. Her adımda bir zafer kazandı, Rusları ormanlara sürdü, adeta yurtsuz sürüye çevirdi. Sonra, isyan etmiş olan Kafkasya'ya indi, bu mıntıkkada oturanları bir daha karışıklık çıkaramayacak hale getirdi, oradan Lehistan'a doğru hareket etti.

Önüne ne müfreze, ne ordu çıkıyordu. Ural eteklerinden Dinyester'e kadar, bütün o engin kıta, cihangir

ordunun önünde sessiz bir rükü ile eğiliyor, dağlar boyun kıryor, sular kaside okuyordu. Bu sebeple Söbütay için bir meydan harbi yapmak, yüzlerce muzafferiyete yeni yeni ilaveler katmak fırsatı eline geçmiyordu. O, sadece şehir, kasaba ve kale düşürerek ilerliyordu. Ruslar, açık bir temastan kaçarak böyle kalelere kapandıkça Türkler gülüyordular, "Minicik domuzlar yine dama girmiş," diyorlardı.

O devirlerde mukaddes bir şehir sayılan Kiyef de alındıktan sonra Söbütay durdu, bir müddet dinlenir ve ordusunu da dinlendirir gibi göründü. Halbuki maksadı, Macaristan'a bir alay casus gönderip malumat almak, halkı kıskırtmak, fitneler uyandırmaktı. Cengiz, bütün hayatında bu casusluk işine büyük yer ve büyük önem vermişti. Söbütay da büyük hakanın emrine uyarak aynı işi yapıyordu. Onun casusları Paris'e kadar gitmişlerdi.

Söbütay'ın Macaristan'a girmeye hazırlandığı sırada, bu aslen Türk olan milletin iç vaziyeti üç kesimden oluşuyordu. Kral Bela ve onun dayandığı fırka, Halk fırkası, Papaz takımı.

Kral Bela, halk üzerinde zorba bir idare kurabilmek ve hiç olmazsa baskından korunmak için Söbütay'ın kaçırdığı Kıpçaklara fazla yüz veriyordu. Hatta Kıpçak Kralı Kutana'ya da memleketinde yer göstermiş, hürmet ediyyordu. Kıpçaklar, mülteci oldukları halde Macarlardan çok yüksek mevki işgal etmişlerdi. Yerli halk bunlara Kuman diyorlar ve kendilerini çekemiyorlardı. Hakları da vardı. Çünkü bir Macar'la bir Kuman, mahkemeye gitse, dava yüzde yüz Macar'ın aleyhine neticeleniyordu.

Macarlar, kralın bu sığıntı adamlara dayanarak kendilerini ezmesinden dolayı son derece üzüntü duyuyor-

lardı. Papazlar ise halkın kral aleyhine teşvik edip duruyorlardı. Yeni konulan vergilerden doğan kızgınlıktan da istifade ederek, kilise etrafında bir kuvvet toplamaya çalışıiyorlardı.

Söbütbayın casusları bu cereyanlar içinde verimli bir zemin buldular, pek güzel işlediler, halkın kraldan soğuttular, kralı halka karşı kınlendirdiler. Hatta bir de ihtilal tertip ettiler. Kıpçakların Macaristan'da oturan reisleri Kutarı halka öldürdü, bu suretle de Macarlarla Kıpçakların Cengiz ordusu önünde milli bir cephe almaları imkânının önüne geçtiler.

Kıpçakları kılıçtan geçirmek isteyen, Macarlardan ziyade yurttaş Almanlardı. Casuslar bu sefer, Söbütbay'ın muhitemel taarruzlarını ileri sürerek ve ne olursa olsun Türk kanı taşıdığı için Kutarı'nın katillerini Söbütbay'ın affetmeyeceğini söyleyerek Macarlarla Almanların da arasını açtılar. Tam o sırada, Söbütbay'dan Kral Belaya ve ahaliye hitap eden Uygurca yazılı bir mektup geldi. Macarların Kuman dedikleri Kıpçaklar bu yazıyı ve dili biliyorlardı. Tercümanlık ederek mektubu okudular. Söbütbayın Kıpçakları Türk sayarak himaye etmek istediği ve onlara yapılacak fenalıkların hesabını soracağı anlaşıyorordu. Bunun üzerine Macaristan'daki Kıpçaklar, öldürülen Kutarı'nın intikamını almaya kalkıştılar, Almanların üzerine çullanıp, birçoğunu öldürdüler. Bir Kıpçak, bir Alman yakalayınca hemen boğazlıyor ve kafasını bir sıriğa geçirip "Kutarı'nın kanı, Kutarı'nın kanı," diye bağıryordu.

Bu ihtilal çok garip neticeler verdi. Macaristan'daki Kıpçaklar, el ve dil birliğiyle harekete geçti. Esklavunya'nın altını üstüne getirdi, oradan Bulgaristan'a aştı,

Makedonya'da Fransızlarla karşılaştı, anlaştı. Onların İstanbul mümessili olan Narjot de Tousy'ye bir Kıpçak kızı verildi, Lâtin imparator ile kardeşleşildi, Vardar kıyılارında yerleşildi.

Kıpçaklar bu yolculuğu yaparken, Söbüütay da Karpat Dağları'nın geçitlerini zorluyordu. Fakat arkayı emniyet altında bulundurmak istediği için Lehistan'a da bir ordu göndermişti. Bu ordu Leh ve Alman firkalarını birbiri ardına bozdu, Oder Suyunu köprü kurup geçti, Breslavı zapt etti, başkumandan prens Hanry'i öldürdü.

Breslav Harbi esnasında Bohemya Kralı Venseslas yardıma geliyordu. Prens'in akibetini haber alınca geri döndü ve memleketine sığındı. Bu suretle Lehistan, Silizya ele geçti. Vistol'dan Odere ve Saksonyaya kadar uzayan topraklarda Türk bayrağı dalgalandı.

Bu işleri bir iki ay içinde gören ordu, Söbüütay'ın yanına gelince son adım atıldı, üç koldan büyük bir yürüyüşe geçildi. Bir kol Morava Vadisinde yürüyor, bir kol ortada Ruşka Geçidini aşıyor, üçüncü kol Seren ve Maros arasında ilerliyordu.

Macarlar, Karpat geçitlerini tutmuşlardı. Söbüütay bütün bu geçitleri dayanılmaz bir hamle ile geçti. Üç gün içinde Peşte önlerine vardi. Bu kısa müddette o büyük orduya tam iki yüz doksan kilometre yol yürütmüştü! Macarlar, canlarını dişlerine takarak sert bir hücum yaptılar. Fakat Söbüütay'ın manevrasına kapılara bataklıklara düştüler, tamamıyla doğrıldilar. On binlerce kişilik ordudan sağ kalabilen dört kişiydi!

Macaristan'ın üçte ikisi Söbüütay'ın elinde olmakla beraber Macarlar, silahlarını bırakmamışlardı. Tuna'nın sağ sahilinde yüz bin kişilik bir ordu toplamışlardı. Bu ordu,

her türlü hazırlığını bitirdikten sonra sol sahile geçti, Söbütbay'a baskın yapmaya başladı. Büyük General, pekiyi becerdiği manevrayı bu sefer de tekrar etti, harbe girişmeden geri çekildi. Macarlar, bu çekilişi bir zafer sayerak onu takip ediyorlardı. Söbütbay, sessiz bir kılavuz gibi düşmanı çeke çeke Miskolec yakınlarına, Sayo Suyu'nun önüne götürdü.

Orada çok büyük bir harp başladı, sabahdan öğleye kadar sürdü ve güneş, boğuşan iki ordunun tam tepesine geldiği vakit Alman, Hırvat, İtalyan, Fransız, İspanyol yardımcı firkalarıyla kuvvetlendirilen Macar ordusunun 40 bin ölü vererek yenildiğini gördü. Macar Kralı Bela kaçmış, kardeşi Koloman ölmüştü. Macar ordusu, Türklerin karşısında kasırgaya tutulmuş hazan yaprakları gibi dökülüyordu.

Bu harp, Macaristan'ın akibetini tayin etmiş oldu ve burada da Cengizliler hükümeti kuruldu. Macaristan, Dalmaçya, Sırbistan, Lehistan ve bir kısım Almanya ilk iş olmak üzere işgal masraflarını Söbütbaya ödediler. Peşte şehri alındı, canlı bir müdafaa yapmasına rağmen Gran zapt olundu ve Macaristan'a Türk bir vali tayin edildi.

Türkler, Macarları ve Macar yurdunu pek sevmişlerdi. Bu sevgide kan kardeşliğinin tesiri çok büyük olmakla beraber Macarların muharebelerde gösterdikleri yiğitliğin de kuvvetli bir etkisi vardı. Gerçekten de Macarlar, Türklerin önünde yine Türk'lere beğendirecek surette iyi savaşmışlardı. Söbütbay ordusundan üç kat daha kalabalık bir ordu kurdukları halde mağlûp olmaları, kesinlikle korkaklıklarından değildi. Karşılardaki ordunun harp içinde büyümüş olmasındanandı. Söbütbay'ın önüne bütün dünya çıksa yıkılacaktı. Çünkü o, yalnız devirmek için

emir almıştı. Kendisi her hangi bir ordunun önünde asla devrilemezdi.

Türkler, dediğimiz gibi Macar yurdunu da pek sevmişlerdi. Yekpare bir zümrüt gibi uzanıp giden yeşil Puzsta Ovası, kendilerine hiç de yabancı gelmiyordu. Her Türk bu ovanın oynak zümrüt damarlarına benzeyen çimenlerine baktıkça geride kalan kendi ovalarını hatırlıyordu. Orada, o ovalarda az mı at koşturmuşlar, az mı yıldızı dolaştırmışlardı?

Ormanlar, Karpat sırtlarındaki o sıra sıra ağaç ülkeler dahi Altay'dakilere benziyordu. Söbütay'ın Türkleri, bu ormanları aşarken öz yurtlarında dolaşıyorlarmış gibi ruhi bir aşinalık seziyorlar, içlerine yabancılık çökmüyordu. Üstelik Macar dili de kendilerininkini andırıyordu. Giyim ve kuşam da hemen hemen aynıydı. Bir Macar'ın at koşmasıyla Türkün koşması farksızdı. Türkün çakan dediği gürze, Macarlar koğuş diyorlardı, fakat gürz, yine gürzdü.

Türkler bu çeşit çeşit benzeyişler dolayısıyla Macarlarla yalnız güler yüz göstermekle kalmadılar, onlara gönlülerini de açtılar, kardeş gibi davrandılar. Onların gösterdiği bu kardeşlikte acıyan bir ağabey şefkati vardı. Çünkü Macarları cahil buluyorlar, çok geri görüyordular.

Macarlar da Türkleri beğenmiş, takdir etmişlerdi. Her milleti imrendiren bu yiğit topluluğa çarçabuk ısınmışlardı. Dillerinin dörtte üçünü anlıyorlar, adetlerinde yabancılık çekmiyorlardı. Başkalarına karşı çok sert davranışları galiplerin, kendilerine güler yüz göstermelerinden ise son derece mutluluk duyuyorlardı.

Bu karşılıklı ısınış, hızlı bir kaynayış yarattı; Macar yurdunda Türk, öz yurt zevki buldu, kardeşçe oturdu,

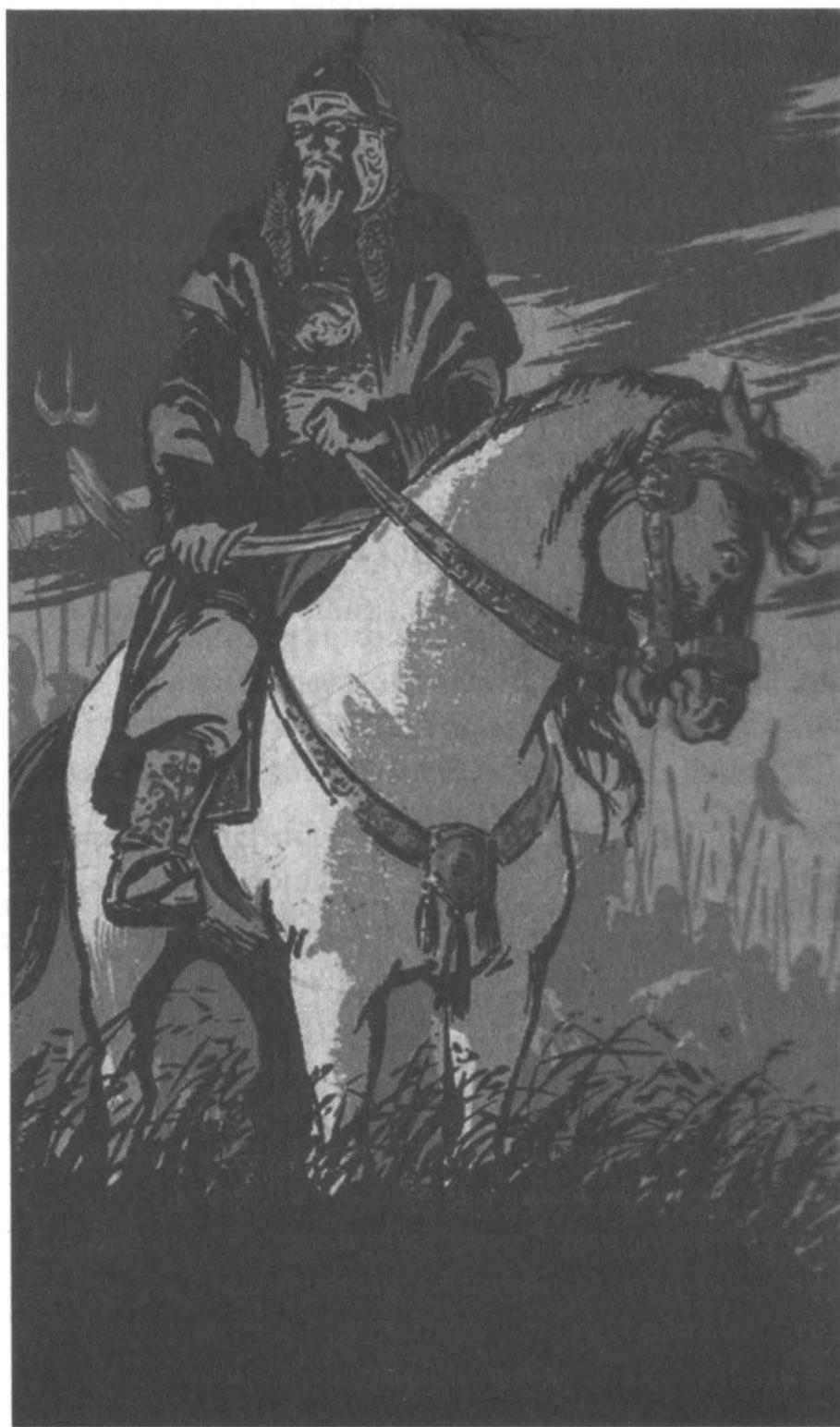
ğabeyce davrandı, kibarca alışveriş yaptı. Macarlar, alıp orduya bol bol kız veriyorlar, kardeşlik temelini tıvvetlendiriyorlardı. Türkler de onlara koyun, öküz, t satıyorlardı. Söbütay'ın dönüşünde binlerce Macar üzü, kıymetli birer gelin sıfatıyla doğuya gitmişler, Altay teklerinde ana olmuşlardı.

Büyük Türk kumandanı Söbütay, nihayet siyasi zaruretlere Macaristan'ı bıraktı, ordusuyla beraber öz yurda löndü. Kendini kovalayan yoktu ve olamazdı. Macarlar, içinde kendilerinden binlerce kız da bulunan orduyu salıce selamlıyorlardı. Fakat Söbütay, Karakuruma varır varmaz dinlenmedi, dinlenemedi, Güney Çin taraflarına gitti, dönüşte Mavi Irmak boyunda yeni bir zafer daha kazandı, sonra kendi köyüne çekildi. Tula Suyu kenarında ve sessizlik içinde öldü.

* * *

Türk orduları böyle Avrupa'nın ta göbeğinde dolaşırken Cengiz Han ne yapıyordu? O, yüreğinde yaratıp yaşattığı büyük emelin artık gerçekleştiğini görerek bahtiyardı. Bazen Pekin'de bazen de Karakorum'da oturuyordu. Sarı Deniz'den Adriyatik'e kadar sesini iştittiriyor, emrini dinliyordu. Fakat bu bahtiyarlık, bu büyük kudret, onda ravaş yavaş beliren bir iç sıkıntısını gideremiyordu. Koca İhangir kadın bolluğuundan rahatsızydı!

Evet. Cengiz'i ara sıra somurtkan yapan, dalgınlaştıran kadın bolluğuuydu. Siyasi kudreti büyündükçe, ülkesi genişledikçe, şöhreti ve azameti arttıkça onun evi de büyümüş, genişlemiş ve bir saray oluvermişti. Fakat bu sayy, bildiğimiz mermer sütunlu, altın yıldızla süslenmiş

kubbelerle örtülü bir bina değildi. Yine seyyar otaqlardan meydana geliyor, bozulup kuruluyor, ülkeden ülkeye götürülüyordu.

Fakat içerdikleri ve temsil ettikleri hayat itibariyle bu otaqlar, toptan bir saray vücuda getiriyorlardı. Sanki o otaqlar birer daireydi ve bir yere toplanınca birkaç yüz daireli bir saray teşkil ediyorlardı. Her otağ, o kadar süsslü ve canlıydı ki, eskiden olduğu gibi birer çadır olmaktan çıkmışlar, ipekten yuva halini almışlardı. Bu yuvaların içinde Çin'den, Hint'ten, Bizans'tan, Venedik'ten, Fransa'dan gelme çeşit çeşit eşya bulunuyordu.

Cengiz'in bütün dünyayı kaplayan haşmetine göre bu süslerin, bu debdebenin ehemmiyeti yoktu. O, küçük bir işaret ile dilediği yerde ve dilediği gibi saraylar, hatta şehirler kurabilirdi. Kimse de bunu kendisine çok görmezdi. Fakat onu üzen, somurtturan, sık sık dalgınlığa düşüren seyyar saraydaki kadınlardı. Bunlar, nikahlı ve odalık olmak üzere beş yüzden fazla bir sayı teşkil ediyorlardı. Her birinin onar, on ikişer hizmetçisi bulunduğu için saray kadınlarının miktarı altı bini aşıyordu.

Bunlar, bu kadınlar nereden ve ne suretle gelmişlerdi, Cengiz Hanın sade ve basit hayatını nasıl bir efsunla birdenbire değiştirmişlerdi? Bizzat hakan, bu hadisenin sırrını keşfetmekten belki acizdi. Etrafını saran ve her biri kendisine nispet iddia eden bu yüzlerce kadın, onu karışık bir muamma gibi üzüp duruyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse Cengiz, bu kadın dolu sarayın vücut bulmasına sebep olmamıştı. O saray, hadiselerin doğal bir neticesi gibi kendiliğinden doğuvermişti. Ev damlarından sezilmeden içeriye sızan su damlları vardır. İlkin minnacık bir katre iken yavaş yavaş gölcük

olurlar. İşte Cengiz'in kadınları da böyle sezinmez bir sıçrıla onun hayatında köpüklü, renk renk dalgalı bir göl yaratmışlardı.

Bunlar, hatun denilen beş altı tanesi müstesna olmak üzere hep armağan olarak gelmiş mahlûklardı. Her zafer sonunda, şu veya bu prens, şu veya bu kral, şu veya bu kumandan teveccüh kazanmak, suç bağışlatmak, yer tutmak gibi emellerle Ulu Hakan'a böyle canlı hediyeler yolluyor yahut getiriyorlardı. Cengiz gibi bir cihangire sunulacak armağan, kendi nevi içinde seçilmiş ve kıymeti ölçülmüş takımdan olacağı için, bu kadınların hepsi müstesna güzellikler taşıyordu.

Türk töresinde hediyeyi reddetmek en büyük haksızlıktır. Çünkü hediye muhabbeti, hürmeti ve gönül bağlılığını gösterir. Onu kabul etmeyip geri çevirmek hediyeyi gönderenin sevgisini, saygısını tekmelemek demektir. Bu sebeple Cengiz, dört taraftan boyuna gönderilen bu kadınları ister istemez kabul ediyor ve bir tarafa atılımayaçakları için, kendiliğinden bir kadın bolluğu yüz göstermiş oluyordu.

Yine doğrusunu söylemek gerekirse Cengiz, ilk devrede bu canlı armağnlardan haz alıyor da değildi. Çin güzeli, Tibet güzeli, Hitay güzeli, Kaşgar güzeli, İran güzeli adını taşıyarak huzurunda diz çöken eşsiz güzellikler onun yüreğinde engin iştihalar uyandırıp duruyordu. Her güzel ülkenin, bir kitanın güzelliklerini onun kucağında canlandırıyor gibiydi ve o, bu canlanış içinde siyasi hakimiyetten, askeri zafer hazzından daha tatlı bir zevk bularak uzun sarhoşluklar geçiriyordu.

Fakat yıllar geçtikçe bu zevk, bir nevi sıkıntı oldu. Çünkü Cebe'nin, Söbüütay'ın mağlup ettikleri sayısız bey-

lerin, prenslerin, kralların birbiri ardınca gönderdikleri bu çeşit armağanlarla seyyar saray, güzeller mahşerine döndü. Cengiz bu mahşerin içinde ne yapacağını şaşırılmış, hangi çiçeğe konacağını bilmeyen bir kelebek vaziyetindeydi. Kanatları bir goncaya değerken gözü başka bir çiçeğe akıyor, yüreği de daha bir başkasına takılıyordu.

İşte, ara sıra somurtması, dalgınlaşması bu yüzden, kadın bolluğu içinde kadın yoksulluğu çekmesindendi. Kendi otağında güzelliklerden haz almak ihtiyacını duyunca, gözünü kapamaktan ve bir kucak aramaktan adeta korkardı. Çünkü kapanan gözlerinde beş yüzden fazla kadın birden canlanır ve hepsi aynı şekilde kulağına bağırırlardı.

“Bana gel, rica ederim, bana gel!”

İşte o vakit koca cihangir, şaşkın bir kelebek acıyla otağın içinde boş yere dolaşır, coşkun bir pınar başında susuzluktan kıvranan bir sersem ızdırabı çekerdi. Bununla beraber kadınlarını, o beş yüzden fazla kadın sürüsünü ümit içinde, zevk içinde yaşatmaktan geri kalmazdı. Hergün ilk iş olarak onları takım takım huzuruna çağırır, hemen hepsine nazik kelimelerden birer küpe takar, manalı bakışlardan birer ümit dağıtırdı. Bu küpler, güzel kulaklar için yirmi dört saat süren neşeli bir ahenk kaynağı olurdu. O ümitler, boş gecelerin ışığını teşkil ederdi ve yeni doğan günde, o küpler ve ümitler Cengiz'in diliyle, gözüyle yenilenirdi.

Fakat beş yüz kadını idare etmek, sarayda gönüllerin kırılmamasına meydan vermemek için çok akıllıca davranışmak gerekiyordu. Koca Cihangir, bu büyük başarıyı gösterebilmekle beraber, bu işin koca imparatorluğu ida-

reden daha zor olduğunu da anlıyordu. Güzel bir kadın, büyük bir ülkeden daha karışık bir varlığıtı. Beş yüzden fazla güzel ise, beş yüz cihan demekti. O cihanların biricik güneşi olmak çok ağır bir vazife yüklemekti. Cengiz bu yükü taşıyor ve ağırlığını da seziyordu.

Beş yüz kusur odalık, küçük bir iltifatla ve bol ikramla sakin tutulabiliyordu. Çünkü onların çoğu, rüyadan farklı, fani ve gelip geçici bir temasla Cengiz'i tanımışlardı. Şimdi hep o rüyanın hazzını taşıyorlar ve mabedini bekliyorlardı. Başka hatırları yoktu, kalp hakkı doğuracak aşk maceraları yoktu.

Fakat hatunlar, odalıklara benzemiyordular. Onlar, Cengiz'i görmek ve onunla görüşmek hakkını taşıyorlardı. Bu hakka dayanarak bazen taşkınlıklar yapıyorlardı. Hatta Börta bile, oğlu Cuci büyüdüktен sonra biraz hırçınlaşmış, Merkitler diyarında geçirdiği günleri unutmuş, çalgıcı ile basıldığını hatırlan çıkmıştı. Baş imparatoriçe rolü oynamak istiyordu.

Göncü, yaşlandıkça hırslanıyordu. Evvelce, henüz Cengiz'in eline düşmeden onun biricik düşüncesi vardı. Çin prensesleri gibi ihtişam sahibi olmak! Naymanlar diyarından aşırıldıktan sonra da hep o düşünceyi taşımış, uzun bir süre Cengiz'i önemsememişti. Nihayet düşünsinden de yüksek bir güce sahip oldu. Çin prenseslerine değil, imparatoriçelerine etek öptürdü, altın tahtlar üzerinde elmas dakikalar yaşadı.

Lâkin ihtişam çoğaldıkça onun hırsı çoğaldı. Bütün hatunları, bütün odalıkları kıskanmaya başladı. O göz kamaştırıcı ihtişamın yegane sahibi olmak ve Cengiz'i kendine bağlamak istiyordu! Gerçek kocasının yeryüzünde gezer bir güneş olduğunu bilmiyor değildi. Fakat bu

güneşten yüzlerce kadının nur emmesine bir türlü razı olamıyor, o nurun yalnız kendi yüreğine akmasını dileyiip duruyordu.

Uğurtay, iki eski ortağınından daha ateşliydi. Cengiz'in hayatını kurtarmak gibi çok büyük bir hizmetin verdiği hakla, en yüksek mevkii kendine lâyık görüyordu. Altın taht, elmaslı taç, inci gerdanlık, sürü sürü hizmetçi onun umduğu mevkii kuramıyordu. Uğurtay, Cengiz'in yüreğinde taht kurmak ve o tahta başka bir kadın eteğinin değişğini görmek istemiyordu.

Bunlardan başka üç hatun daha vardı. Köysu, Misüllün, Yesukan. Birer han kızı olan bu hatunlar da asil kan taşındıklarına, Cengiz'e oğullar vermiş olduklarına güvenerek onun gönlünü zapt etmek emelini içten içe güdüyorlardı.

Cengiz, bütün bu hatunlara karşı değişmez birer cevap hazırlamıştı. Börta'nın gözlerinden eski kötü hatırlaların silindiğini görür görmez kaşlarını çatar, kulağına ısırır gibi bir sesle fisıldardı.

"Merkitleri haydi unuttun diyelim, çalgıcı Argazonu da gönülden çıkarmak nice olur?"

Bu sözler, beş yüz odalığın önünde kamçılanmak kadar Börta'yı acılar içine düşürür, uzun günler çadırına kapanmasına sebep olurdu. Göncü, otağından büsbütün başka şekilde azarlanır, kanaatkârlığa sürüklendi. Onun, dudaklarında iştahlı bir köpükle, gürültü çıkarmak istediğini sezer sezmez Cengiz, gülümserdi.

"Görüyorsun ya Göncü," derdi. "Ben artık seni kaçırın Sardoğan değilim. Kocadım, yıprandım. Eskiden olduğu gibi kart tavuk, koca hindi, bunamış kaz filan yiye Miyorum, sadece piliç eti arıyorum!"

Ve sonra Göncü'nün alnına küçük bir fiske vurarak ilave ederdi.

"Anladın, değil mi? Haydi git, gününü hoş geçirmeye bak."

Fakat Uğurtay, kelimelerle değil, düpedüz kamçı ile de kolay kolay yola gelmezdi, Cengiz ile sık sık kavga-ya girişirdi. Han, bu pek yapışkan kadıncağızın kendine yaptığı hizmeti unutmuş değildi. O sebeple densizlikleri-ne azami derecede tahammül gösterir ve sabrı tükenince bağınrıdı.

"Sen artık oturak oldun, ere döndün. Var, çadırına ka-pan, geçmiş günlerini anıp zibar!"

Uğurtay, emekli olmak felâketini bir türlü kabul ede-mez, hırçınlaşır ve içindeki iştiyakı gevelemeye çalışırıdı.

"Ağaç kocadıkça kurtlanır!"

Cengiz de cevabı yapıştırırıdı.

"Sonra senin gibi devrilir, kuru kütük olur!"

Köysü da, Misülüün de, Yesukan da zaman zaman Cengiz'e yaklaşırlar, okşanmak isterlerdi. Fakat Cengiz onları da -yaşları otuzu, otuz beşi geçmiş olması yüzün-den- birer acı veya tatlı sözle mutlaka eli boş çevirirdi, yorgunluğunu beş yüzler gölünde yüzerek ve o gölün kö-püklerini içerek giderirdi.

Öyle ki bunlar, bu saray densizlikleri onun canını sıkıktan geri kalmaz, bol kadın içinde yaşamanın zevk değil, azap olduğunu anlayarak tek bir dişinin aşkıyla yetinen hayvanlara, aslanlara, kaplanlara, parslara im-renirdi. Gerçi onların bütün bir ömür müddetince aynı göze bakıp aynı dudağı dinlemelerindeki nahoş zevkten tıksınirdi. Lâkin kadın gürültüsünden doğan üzüntünün o nahoş zevkten daha sıkıcı olduğunu düşününce, imre-nisini gideremezdi.

Cengiz'in böyle sıkıldığı günlerde otağına çağırıp konuştığı tek bir adam vardı. Buhara'dan yanına aldığı bu adam, bir hocaydı. Han, onun göbeğine varan sakalını, başından beş kat daha büyük olan sarığını hoş bulmuş, kendine arkadaş yapmıştı. Hoca hem zeki, hem dilliyydi. Hakanın her günkü mızacına göre şerbet verir, söz söylerdi. Aynı zamanda da Cengiz'i Müslüman yapmaya çalışırdı. Gerçi bu emelini açığa vuramaz, korkardı. Lâkin kendince siyaset ve tutum göstererek, o emelini gizlidenden gizliye güderdi.

Cengiz Han, arkadaşının neler sayıkladığını pek çabuk anlamış olmakla beraber, onu anladığını açığa vurmaz, kendine din değiştirmek isteyen adamlı bol bol eğlencirdi. Hatta onun bu din bahsini açmakta sabır gösterdiği görünce bizzat söze girişirdi.

"Ey molla," derdi. "Anlat bana bakalım. Birli, ikili, üçlü dinleri!"

O vakit hoca coşardı, Budistlerin, Zerdüştlerin iki ilah akidelerini baltalamaya girişirdi.

"Bir ormanda iki aslan, bir tahta iki hakan olamaz."

Cengiz, hocanın verdiği örneğin sakallığını yüzüne vurmağa gecikmezdi.

"Çölde bir değil, bin değil, on bin aslan var. Yeryüzünde de sürü ile hakan yaşıyor."

Hoca bocalar, mantığını yürütmek için semavi sultanla fani saltanatlar arasındaki büyük farkı ileri sürerdi, iki veya üç ilahın varlığı halinde kainattaki nizamın bozulacağını söyleyordu. O ilahlardan birinin geceyi uzatmak, öbürünün kısaltmak istemesiyle meydana gelecek karışıklığı anlatmaya koyulurdu.

"Bakın," derdi. "Siz bile dört tarafa ordular gönderip

dünyayı kendi emriniz altına almak istiyorsunuz. Allah iki veya üç olursa gökte de muharebe başlar!"

Cengiz güler, latifeye girişirdi.

"Başlamadığını nereden anlıyorsun ki. Doğdum doğa-
lı gördüğüm firtınaların, kasırgaların sayısı yok. Bunlar
belki birer gök muharebesidir!"

Ve hoca ile iyi bir eğlendikten sonra ciddileşir, şu söz-
lerle bahsi kapardı.

"Herkes dileğine inanır, dileğine tapar. Ben kimse-
nin iç yüzüne gözümü sokmam, dinine karışmam. Benim
işim dünya işidir. Bayrağıma saygı, yurduma sevgi, yasa-
ma bağlılık gösterilsin yeter. Geri kalanı kul ile Tanrı'nın
düşüneceği şey."

Cengiz, kadınlardan sıkıldığı günlerde de bu hoca ile
hasbihale girişip gönlünü şenlendirirdi. Çünkü hoca, ka-
dınlar hakkında da çok şey biliyor. Hakan'ın sözü o yola
çevirmek istediğini sezer sezmez hemen dizüstü gelir,
kubbesinin önünü kavuştururdu.

"Kadın mı, derdi, tatlı beladır. Araplar, kadın için şey-
tanın tuzaklarıdır diyorlar. Ne kadar da doğru. İblis altın-
la, elmasla, sazla, sözle baştan çıkaramadığı adamları ka-
dın vasıtasıyla tuzağa düşürür, dinden imandan çıkarır."

"Ya kadını kim baştan çıkarır?"

"O da iblisin işidir."

"Ne iyi şey bu. Erkek baştan çıkar, suç şeytanın. Ka-
dın tepeden tırnağa kadar günaha girer, suç yine şeyta-
nın. O halde biz boş yere yasa düzenliyor, suç işleyenleri
dövüyor, tomruğa vuruyor, öldürüyoruz. Bari kılavuzluk
yap da şu şeytanı bize yakalat. Derisini yüzelim, dışımızı
erkeğimizi suçtan kurtaralım."

İşte bu gibi sözler arasında hoca kadınlara dair bir çok

hikayeler söylerdi, Süleyman Peygamber'in bin tane karısı olduğunu ve bunları idare için bir çok güçlükler çektiğini anlatırdı. O ölçüde Hazreti Muhammet'in de -bütün dehasına rağmen- kadınlarla başa çıkamadığını hikâye ederdi. Bu kışa, Cengiz'i pek ziyade alâkalandırdığı için sık sık tekrar olunurdu. Ulu Hakan, Börta'yı azarlamak, Göncü'yü kovmak, Ugurtay'ı otağından zorla çıkarmak mecburiyetine düştüğü günlerde, Buhara'lı hocaya mutlaka bu kissayı söyletiirdi.

Cengiz'in işi, gücü kadınlarla meşgul olmaktan ibaret olmadığını söylemeye gerek bile yok. Onun idari, askeri, siyasi birçok meşgaleleri vardı ve hepsinin başında da çocukların idaresi meselesi bulunuyordu.

Onun Cuci'den sonra Çağatay, Oktay, Tului adlı üç oğlu daha dünyaya gelmiş ve yavaş yavaş büyümüşler, harp ehli olmuşlardı. Evvelce Cuci'yi namus hayatı için hoş görmeye, kendi oğlu sayıp sever gibi davranışına çalışan Cengiz'in vaziyeti, öbür prenslerin doğmasından sonra çok müşkülleşmişti. Çünkü Cuci, kendi öz çocuğu değildi. Fakat Yesügey ailesine maletilmişti, en büyük prens mevkiinde bulunuyordu. İlkin, çocuğu olmadığı için, buna belli bir oranda tahammül eden Cengiz, bizzat kendi kanını taşıyan üç evlat sahibi olunca, ağır bir iç buhranı geçirmeye başladı.

Cuci, onun için ayakta gezer bir kâbus tesiri yapıyordu. Bitmez tükenmez bir kâbus. O, evvelce korunamamış ve düşman eLINE düşürülmüş bir namusun felâketini haykırdığı için Cengiz'in şefkatini uyandırıyordu. Şimdi, kendi çocuklarının hakkına el uzatan, Cengiz İmparatorluğundan sebepsiz, haksız ve hatta pervasız hisse almaya hazırlanan bir gasp, bir hırsız mevkiine geçmişti. Bu, ar-

tık ihtiyarlayan Cengiz'i çileden çıkarıyor, küplere bindiriyordu.

Fakat ne yapabilirdi? Bütün dedikoduları çığneyerek, kardeşini boğarak, Ulu Gökçe'yi öldürterek onu oğul tanımişti. Milyonlarca insan arasında ona ikinci adam olmak mevkiiini vermiş, yıllarca orduların başında bulundurmuştu. Hatta öz çocuklarını, Yesügey'in halis torunlarını, küçük kardeş sıfatıyla ona hizmetkâr yapmıştı.

Cengiz'i en çok sinirlendiren de bilhassa bu vaziyetti. Kendi kanını taşıyan Çağatay'ın, Oktay'ın, Tuluy'un birer küçük kardeş olmaları dolayısıyla Cuci'ye karşı kölece hürmet göstermeleri, onun önünde diz çökmeleri ve her emrini bizzat han ve hakan iradesi gibi muhterem tutmaları, Cengiz'in aklinı başından alırıldı. Bu asil kanlı prenslerin o kanı bozuk, babası belirsiz yapma şehzade önünde eğilmelerini gördükçe, güneşin bir çöplüğe boyun kırdığını görür gibi gözü kararır, sinirleri bozulurdu.

Bununla beraber elemini kimseye sezdirmezdi. Onu, doğduğu günden beri bir kere olsun okşamamış, öpmemişti. Fakat yine bir gün bile ona ağır bir söz söylememiş, gönül kıracak tavır almamıştı. Kendi oğullarıyla Cuci'yi bir yerde gördüğü vakit de, içi yana yana bütün konuşmalarını onunla yapar, öbürlerine ehemmiyet vermezmiş gibi davranırdı.

Yalnız, kendi çocukları büyüyünce siyasi düşünceler gütmeye başladı. Cuci'yi zayıf, öbürlerini kuvvetli bulundurmak istedi, babası belirsiz prensi saray nazırı yaptı. Bu vazife, hakanla gece gündüz temasta bulunmayı icap ettirdiği için çok şerefliydi. Fakat maddi bir kuvvet ifade etmezdi. Hele orduyla ve maliyeyle alakası yoktu. Bir nevi yüksek teşrifatçılıktı. Saraya gelip gidenlerle, gi-

rip çıkanlarla, ziyafetlerle, düğün ve oyun işleriyle ilgili olmaktan ibaretti. Buna mukabil, öbür prensleri devlet makinesinin başına geçirmiştir. Çağatay adliye nazırıydı. Oktay maliye ve inzibat işleriyle uğraşıyordu. Tuluy harp işlerinin başında bulunuyordu.

Onu devlet işlerinden uzak bulundurmakla acaba neyi amaçlıyordu? Her hareketini makul bir sebebe istinat ettiren Cengiz, Börta'nın çocuğunu sarayda tutmakla belki bir kontrol, bir gözlem yapmak ve onu kendi gözü önünde bulundurmak istiyordu. O, Yesugey'in torunu ve kendi oğlu değildi. Bu acı hakikati Cuci bilmese bile, damarlarındaki kan, bir gün onun ruhunu ası yapabilirdi. Cengiz'in vехmi bir endişe ile kendinin olmayan bu oğuldan şüpheye düştüğü muhakkaktır.

Lâkin imparatorluk büyүүnce, hudutlar genişleyip idare işi ağırlaşınca ve ta Karakurum'dan Moskova'ya, Adriyatik kıyılarına kadar gününde ve zamanında emir vermek imkansızlığı baş gösterince Cengiz, her oğlunu "Kral Vekili - Vice Roi" sıfatıyla birer büyük ülkeye göndermek mecburiyetinde kaldı. Doğu ve Batı Türkeli ile İran'ın doğu taraflarını Çağatay'a verdi, İli Irmağı üzerinde bulunan Elmalığı da ona merkez yaptı, o geniş ülkenin bu merkezden idare olunmasını emretti. Tarbagatay ve İmil sahalarını Oktay'a bağışladı. En küçük çocuğun yurt bekçisi olması, Türk töresinden kaynaklanıyordu. Bu anane ileri sürülerek, Tuluy, Karakurum'da bırakıldı. Babasının başkentte bulunmadığı günlerde vekillik vazifesi ona verildi.

Cengiz'in odalıklarından beş oğlu daha vardı. Bu bölüşüm sırasında onları da unutmadı, hatta kardeşlerinin oğulları olan yeğen prensleri bile gözden uzak ve ni-

metten irak tutmadı. Her birine Hitay Ülkesi'nden geniş yerler gösterdi. Avrupa'nın dukalıklarını andıran büyük malikâneler ayırdı.

Bu şahane paylardan Cuci'yi mahrum etmek ne mümkündü ne de doğru. Çünkü Cuci, saray nazırlığıyla göz hapsi altına alınmadan önce Harzem harplerinde ordu kumandanlığı yapmış, imparatorluğun büyüyüp kuvvetlenmesine yardım etmişti. Bu hizmetlerinin temin ettiği haklardan ve hele büyük prens olmanın neticelerinden gelişigüzel mahrum edilemezdi. Aynı zamanda böyle ağır bir muamele için mutlaka makul bir sebep gösterilmesi icap ederdi. Bu sebep gösterilemeyeince -Börta'nın eski maceralarını, Cengiz'in o maceralara göz yumduğunu hatırlatacak- dedikodular uyanındı.

İşte bu yüzden Cengiz Han, Cuci'ye de büyük bir ülke seçip verdi. Lâkin bu ülkenin bir nevi sürgün yeri olmasını istedi, ona Kıpçak'ı gösterdi. Kıpçak, Karakurumdan çok uzaktaydı, orada yaşayacak olan Cuci, canlı bir kâbus olup hakanı rahatsız edemezdi.

Fakat Cuci, Türkistan'la Horasan gibi zengin ve başkente de nispeten yakın yerlerin Çağatay'a verilerek kendisinin Kıpçak'a sürülmekse içlenmekten geri kalmadı. Zaten bir muharebede en küçük prens Tulay kumandanlığı geçirilmiş ve Cuci'ye de o kumandanın emri altında bulunması bildirilmişti. Bu hadiseyi de Çağatay'ın entrikalarına yoran Cuci, görünüşte adliye, maliye, zaptiye işlerine, hakikatte ise kendini kontrol altında tutmakla görevlendirilmiş olan bir sürü adamla ayrılrken dayanamadı, Çağatay'a şu sözleri söyledi.

“Gidiyorum, ama saraydan ayrılmıyorum.”

Kıpçak ülkesinin merkezi, Olga'nın aşağı taraflarında

bulunan Saray şehriydi. Cuci bir kelime oyunu yaparak babasının sarayıyla nerede olsa alâkasını kesmeyeeceğini Çağatay'a anlatmak istemişti. Çağatay, uzaklara atılan bu fuzuli kardeşle eğlenmekten çekinmedi ve dudaklarında alayçı bir tebessümle yerlere kadar eğildi.

"Kıpçak'ta çok Tatar var, bol av yaparsın, eğlenirsin. Buraları belki hatırlı bile getirmezsin."

Bu da iğneli bir sözdü. Çünkü Merkitlere Tatar da denirdi ve Çağatay bu kelimeyi kullanarak Cuci'nin taşıldığı kana atıfta bulunmuş oluyordu. Cuci bu sözlerin altındaki gerçek manayı anlamış mıydı ve esasen kendisinin Cengiz'in çocuğu olmayıp, Cengiz'in siyasi lütufkârlığıyla prens olduğunu biliyor muydu? Onun bu çirkin hakikati uzaktan yakından sezmiş olduğuna şüphe yoktur. Fakat sezişini belli etmemek mecburiyetinde olduğu için Çağatay'a kötü kötü bakmakla yetinmiş ve Saray'a gitmişti.

Cengiz, kadın bolluğu arasında bir nevi kadın yoksuluğu çekerek somurturken, Buhara'lı hoca ile hasbihaller yaparak avunmaya çalışırken işte bu işlerle de uğraşıyor, oğulları arasında denge kurmaya çalışıyordu. Cuci meselesini de bu suretle halletmişti. Fakat büyük hakanın işi bir değil, yüz değildi. Kılıç ve fikir kuvvetiyle elde edilen o engin ülkenin idaresi, şurada burada bazen patlak veren isyanların yatırılması, dört tarafta dolaşan ordularla merkez arasında sıkı bir rabita bulundurulması, ecneblerle ticari ve siyasi münasebetler tesisi ve bu münasebetlerde imparatorluğun kazançlı mevkide tutulması çok yorucu meselelerdi.

Cengiz, bütün bu işleri tek bir temele bağlamış gibiydi. Yasa! Milli ananelerden güç, törelerden ilham alarak,

uzun tecrübeleri göz önünde tutarak ve her biri başka bir mizaçta, başka bir yaradılışa ve başka zihniyette olan yüzlerce kabileyi, kavmi ve milleti manevi bir elekten geçirerek yapılan bu yasa, Cengiz'in çok kıymet verdiği bir eserdi.

O, hiçbir milletin dinine karışmaz, adetlerine müda-hale etmezdi. Fakat onun bu hareketi, mağlûp milletleri başıboş bırakmak manasını ifade etmekten çok uzak bir şeydi. O, hiçbir şeye karışmaz görünerek her şeyi bir kap içinde eritmek isterdi. Budistlik onun nazarında hiçti, Zerdüştlik hikâyeden ibaretti. Hıristiyanlık masaldı, Müslümanlık yürek işiydi. Çinli, Tibetli, Harzemli, Horasanlı, İranlı, Kıpçaklı, Rusyalı, Lehistanlı, Tunalı, Vistollu, Bohemyali ve herkes onun nazarında tek bir vazife için yaratılmış insanlardı. Türkü sevmek ve saymak!

Dilleri ayrı, dinleri ayrı ve ekseriyetle adetleri de ayrı olan bu milyonlarca Ademoğlunu, aynı vazife üzerinde hareket ettirmek için Cengiz'in kullandığı yegâne silah, işte bu yasadır.

Cengiz, yasasını yazdırma için acele etmedi, bilâkis büyük bir sabır gösterdi, her kavmin mızacını öğretti, törelerini gözden geçirdi ve sonra o mizaçlarla ve o törelerle uygunsuz düşmeyecek hükümleri tespit etti. Dün-yanın yarısına, Asya ile Avrupa'nın büyük bir kısmına tek bir kanun verdi. Bugün Cengiz'in eseri, o meşhur yasa tam metin halinde elde değildir. On beş on altı maddesi tarih'lere geçebilmiştir. Fakat bu eksik parça da bile Cengiz'in ne kadar pratik düşündüğü ve sekiz on satır içine en büyük ihtiyaçların tatminine yetecek olan hükümler koymakta nasıl başarı gösterdiği görülür.

Evet, Ulu Hakan o asırda bile din meselesinin ihmal

olunamayacağını apaçık görmüştü. Henüz uygarlaşamayan Avrupa ve hemen hemen bütün Asya, din için yaşıyor gibi bir vaziyet almıştı. Papalar, imparatorlara katılarının topuğunu öptürüyorlar, hocalar vicdanlar üzerinde taht kuruyorlardı. Suriye'de haçlı orduların artıkları vardı ve birçok yerlerde tespih, ezan ve çan sesi, bir ordunun yapamayacağı şeyi yapıyor, vicdanları ayaklandıryordu.

Aynı zamanda Cengiz, tek ilâh akidesinin yeryüzünde kökleştiğini de görmüştü. İnsanların çoğu bu akide ile heyecanlanıyordu. İkili, üçlü ilâh akideleri kıymetlerini kaybetmişti ve onların yaşaması, atalar yadigarı vaziyetinde olup sonuctu. Bu sebeple Han, yasanın en başına din işini geçirdi ve şu maddeyi yazdı.

“Tek bir Tanrı vardır. Bu Tanrı'ya tapılacaktır. Tek Tanrı'ya tapan dinler serbesttir.”

Bu maddede Cengiz'in Çinlilere, Tibetlilere adlarını anmadan bir darbe vurduğu da görülmüyordu. Çünkü onlar, tek ilah akidesini benimsemiyorlar, aynı zamanda dini, siyasete alet yapmakta pek ileri gidiyorlardı. Halbuki Hıristiyanlık, “Allah'ın hakkını Allah'a, Kayser'in hakkını Kayser'e vermeyi” telkin etmek suretiyle hükümdarlığı yüksek tutuyordu. İslam hocaları da pek kolaylıkla dünya kuvvetine boyun eğiyorlardı.

Hiç yoktan bir hükümet kuran, yarı dünyayı ele geçen Cengiz, bu sultanatın başka ellere geçmesini elbette isteyemezdi. Hele başlarından taçlarını aldığı sürü sürü hükümdarların oğlu veya torunu olmak iddiasıyla şunun bunun sultanat davasına kalkışmaları ihtimalini de doğal olarak göz önünde tutardı. Bunun için yasanın ikinci maddesini bu mühim meseleye işaret etti, şu hükmü koydu.

“Hakanlık, Cengiz'in erkek çocukların nesline mahsustur. Fakat hakanlık, sade miras olarak hakandan haka-na geçemez. Hakanları, kurultay seçer.”

Cengiz o dönemde bile, millet meclisi demek olan ku-rultayı her şeyin ve sultanat hakkının üstünde tutuyor, devlet reisini ancak kurultayın seçebileceğini söylüyor-du.

Yasadan on beş, on altı maddelik kısmın üst tarafı askeri, idari, adli hükümleri içermek de olup, her birinin uzun uzun açıklamaları vardı ve yine her biri derin bir görüşün mahsülüydü. Bunların hemen hepsi, herhangi bir millet için şikayet vesilesi teşkil etmeyecek kadar umumi emirlerdi, işlerinde pek hususi mahiyet taşıyan maddeler de vardı.

Cengiz, idari teşkilâtta da yenilikler yapmış, güzel ve düzenli bir nizam kurmuştu. Belirli bölgelere ayrılan memleket, Daroga adlı askeri valiler tarafından idare olunurdu.

Darogaların “Yamen” denilen birer kalem odası, tahrirat dairesi vardı. Kalemlerde, hemen umumiyetle, Uygur Türkleri çalışırdı ve bunlara “Yam” denilirdi. Yamlar, yani vilayetin umum kâtipleri çok sert, çok vazifeinas adamlarıdı. Yasayı kelime kelime tatbik eden, o koca koca vilayetlerin idaresini düzgün tutan, işleri günü gününe yürüten onlardı.

Pasaport işlerinin, hüviyet tespiti maddesinin imparatorlukta büyük ehemmiyeti vardı, casusluğun önüne ancak bu işe kıymet vermekle geçilebileceği için yam-lar, pasaport muamelesiyle de meşgul olurlardı. Cengiz, bayrağının dalgalandığı her mintikada araziyi ölütmüş, deftere geçirmiştir, nüfusu da muntazam surette yazdır-

mıştı. Yalnız kadınlar bu sayım işinden istisna edilmişlerdi.

Yasaya; "Saray ve ordunun kışın yiyecek bulabilmesi için ahali mart ve ekim ayları arasında geyik, ceylan ve bunların benzeri olan hayvanları avlayamaz," hükmü koydurtmuştur.

Ordunun ve sarayın gıdası halkın kesesine, bahçesine, ambarına ve ağılına el uzatılarak alınmıyor, toplanmıyor, ormanlardan tedarik olunuyordu. Bunun için de halktan istenilen şey, muayyen aylarda ava çıkmamak gibi basit bir fedakârlıktı!

Yine yasaya; "Harbe gitmeyenler yapı ve yol işlerinde, bir gün de Hanın hizmetinde çalışırlar," hükmü koydurtmuştur. İnsanlar cephelerde yurdun şerefi için can alıp can verirlerken, geride yan gelip oturmak yoktu. Herkes yurt için çalışacaktı. Silah kullanamıyorsa mala kullanacak, taş taşıyacak, yapı ve yol yapacaktı. Haftada bir gün Han hizmetinde çalışmak kaydı, kuru bir şeref dağıtmak fikriyle konulmuş değildir. Her mintika halkın Hanla temas etmesi ve onlar vasıtasiyla Han kulağına her tarafın durumunun anlatılması istenilmiş ve bu kayıt konulmuştur.

O devirlerde her millet köle kullanırdı. Bu, bugün için pek çirkin görünse de, iktisadi ve siyasi birçok faydaları vardı. Köleler bir nevi sermaye teşkil ederdi, siyasi münasebetlerin kuvvetlenmesinde de -hürriyetleri iade edilerek yurtlarına gönderilmek suretiyle- tesirleri olurdu. Bu sebeple Cengiz köleliği kaldırıramazdı ve köle usulünden geri kalamazdı. Fakat kölelige ait olarak yasaya koyduğu şu maddenin içeriği milli gurura dikkat çekmek gereklidir.

“Türk, kendi milletinden köle edinemez ve Türk, toprağında hiç bir suretle köle yapılamaz. Başkasının kölesini, efendisinden izin almadan kendi hizmetinde kullanılanlar idam olunur. Kaçan bir köleyi gören onu efendisine götürmeye mecburdur. Götürmeyenler asılır.”

Maddenin alt tarafları bugün için kıymetsizdir. Fakat ilk fikra, milliyetperver bir ruhu daima heyecanlandıracak bir hükümdür.

Yine yasaya göre; “Zina yapanlar idam olunur. Zina yaparken birini yakalayan bir adam, suçluyu öldürebilir. Karı ve kızlarını konuklarının koynuna yollaya gelen Kaydo kabilesi bu hükümden müstesnadır.”

Cengiz'in bu fikrayı koymakla Kaydolulara karşı şükran borcunu ödemmiş yahut Uğurtay Hatun'un gönlünü alan bir davranış olduğu anlaşılıyordu. Bu anlayış esas itibariyle doğru olabilir ve doğrudur. Türk, nimetşinasıdır. Bir yudum suyun hatırlasını kırk yıl unutmaz ve o yudumu bir billur sürahi dolusu su halinde iade etmekten zevk alır. Cengiz de, Kaydo kabilesi tarafından kendisine gösterilen büyük iyiliği elbette unutamazdı. Hayatını onlar kurtarmıştı ve bu kurtuluşla şu muhteşem imparatorluğun kuruluşu mümkün olmuştu.

Yine yasaya göre; “Rüşvet alan mal memurları idam olunur. Meblağ ufak ise; suçlu Hanın huzuruna çıkacaktır.”

Cengiz'e göre devlet parası çalan hırsız, bütün milletin cebine elini sokmuş demektir. O gibilerin şiddetle cezalandırılması gerektiğini, cezasının da idam olması gerekiğine hükmetmiştir.

Bu yasa maddesinin ikinci fikrasıyla Cengiz, cürümle ceza arasında adil bir nispet gözetmek istemiş ve milyon

çalan bir memurla tek bir lira çalan memuru aynı cezaya çarptırmaktan çekinmişti. Fakat çalınan meblağın azlığı çokluğu göreceli bir kavram olduğu için küçük hırsızlara ceza vermek hakkını kendine yüklemiştir.

Cengiz, alelade hırsızlar için de amansızdır.

“Çalınan şey ehemmiyetli ise hırsız idam olunur. Ehemmiyetli değilse, yediden yedi yüzे kadar değilne vurulur. Hırsız, çalınan malın dokuz mislini ödeyerek dayaktan kurtulabilir.”

Bu maddede aç kalıp bir avuç un çalan adamla, koca bir evi omuzlayıp götüren kişi arasında bir fark bulunurulmak istenilmiştir ki o zamana göre çok ince bir düşünür ve bugünün düşünceleriyle aynı ayardadır.

Cengiz, bazı cürümleri vatan müdafasını sarsan suçlarla bir derecede tutmuş ve tek bir madde ile onlara top-tan bir ceza vermiştir.

“Casuslar, yalancı şahitler, eş cinseller, sihirbazlar idam olunur.”

Demek ki Hakan, bir hakkı iptal eden ve ettiren yalancı şahitleri, hayâsızlığın en yüksek derecesini teşkil eden eş cinselliği, milletin idrakiyle eğlenmekten başka bir şey olmayan sihirbazlığı casuslukla denk görüyor.

Yine yasaya göre; “Tarhanların (asilzadelerin, büyük prenslerin) aynı kabahati dokuz defaya kadar affolunurdu.”

Cuci'nin Ulu Gökçe'yi öldürdüğü gün Cengiz bu hükümü öne sürmüştü. Herhangi bir suçun herhangi bir sebeple bağışlanması adalet kavramını inciten bir şeydir. Fakat Tarhanlar, mensup oldukları cemaatin şerefini şahıslarında temsil eden adamları ve o cemaat için gereklirse canlarını feda ederlerdi, bundan dolayı da anane,

kendilerine böyle bir imtiyaz veriyordu. Cengiz, pek âdil bir insan olmasına rağmen o geleneği kıramamıştı.

Yasa, sihirbazları idamla tehdit ederken batıl akidele-ri de ihmal etmiyor ve halkın makul düşünmeye zorluyor. Bu madde, o düşüncenin eseridir.

“Gök gürlerken suya girmek yasaktır.”

Moğolların gök gürültüsünde Tanrıların veya ceza memuru meleklerin yürüdüklerini zannediyorlardı. Bu yüzden son derece korkuyorlar, böyle bir gürültü duyunca mutlaka suya girerek gelebilecek tehlikeden korunmaya çalışıyorlardı. Bu yüzden Cengiz de gençliğinde bir savaş kaybetmişti. İşte bu madde, o bozguna uğrayışın acısını gösterir ve Cengiz'in batıl akideleri baltalamaktan çekinmediğini de ispat eder.

Yasa, bir iki asır Türk diyarında yegâne kanun oldu. Birçok milletlerden meydana gelen imparatorluk ahali- si yasaya sükûnla boyun eğdi. Yalnız Müslüman Türkler bazı maddelerin, mesela koyunların, sıçırların boğazlanarak değil, karınları yarılarak kesilmesini ve kanlarıyla bağırsaklarının yenilmesini emreden hükümlerin dine uygun olmadığını ileri sürdüler, bir aralık büyük bir gürültü çıkardılar.

Tarihte “Tarabi İsyani” denilen bu olay şeriat ve yasa kavgasıydı. Müslüman Türkler, milli töreye dayandırılan yasayı kaldırıtmak ve yerine Arap örfüne riayet eden hükümleri koydurmak istiyorlardı. Tarabi lakabını taşıyan Sofu Mahmut adlı bir kalburcu bu arzuyu körükle- di, meleklerin yere inerek yasayı kaldıracağını ve yerine “Allah’ın emirlerini” koyacağını söyleyerek bir ihtilâl ha- zırlamaya koyuldu. Sofu Mahmut, Buhara’da oturuyor ve bu şehir halkı, onun kerametine inanıyordu. Şemsettin

Mahbubi adlı ve ünlü bir hoca da ona uydu ve aynı mevzu üzerine heyecanlı vaazlar vermeye girdi.

Bu arada bölgenin valisi isyan hazırlıklarını haber alır almaz Tarabi'nin tutuklanması emretti. Fakat halk bu emrin infaz edilmesine karşı çıktı, zabita memurları dövülüp kovuldu. Tarabi de Selçuklulardan yadigar kalmış olan büyük saraya girdi, Buhara'nın idaresini ele aldı.

“Tarab ile Sofu Mahmut'un etrafında toplanan halk o kadar çoktu ki iğne atılsa yere düşmezdi! İhtilâl ele başısı ilk iş olmak üzere yasanın kaldırıldığını ilân etti, Şemsettin Mahbubi'yi de Sadir unvanıyla vezirliğe getirdi. Lâkin valinin gönderdiği asker, bu baldırı çıplaklar hükümetini çok çabuk yıktı, Tarabiyi ve Şemsettin'i ilk hamlede öldürerek ihtilâli bastırdı. Ne kadar yazık ki kuru kafalardaki boş kuruntular tamamıyla giderilemedi, bu dava törenin zararına devam edip gitti.

Cengiz'in idari ve askeri teşkilâtı nizamla, bilhassa yasa ile temin ettiği pürüzsüz haşmet pek engindi. Ta Venedik'ten Karakurum'a adamlar geliyor, Hakanlık ülkesindeki madenleri işletmeye izin istiyorlardı. Kervanlar, vehmi bir endişeye bile uğramadan, Sarı Deniz kıyılarının, Çin diyarının, Tibet ülkesinin, Türkeli'nin, İran'ın mallarını Bizans'a kadar taşıyorlar ve oradan Avrupa malı alıp geri dönüyorlardı.

Her şey iyiydi, her taraf şendi, bütün imparatorluk refah içindedi. Yalnız neşe ve inşirah püsküren bu mamur hayat içinde Cengiz tam on dokuz sene gamsız tasasız ve dertsiz yaşadı. Dünyanın en kuvvetli adamı olmak zevkiyle bahtiyar bir ömür geçirdi.

Lâkin şöhret, kudret, haşmet, azamet ve saadet herhangi bir ömrü, kaderde olan çukura doğru yürümekten

alıkoyamaz. Dikenler içinde sendeleyen ömrün, güler arasında uçan ömrün hedefi birdir, kahkaha ile gözyaşı aynı çukurda birleşir! Cengiz de, belki farkında olmadan artık ihtiyarlamıştı. Yaşı yetmiş ikiyi bulmuştu. Gerçi yine ata biniyor, mesafelerin kucağında rüzgârlaşıyordu. Fakat artık eski Timuçin olmadığı belliydi. O keskin gözler, mezarlardan gölge taşıyor gibi, bir nevi kedere bürenmüştü. Saç sakal ağarmış, heybetli endamında bile değişiklik vardı, dinlenmek isteyen bir irtifa hissi veriyordu.

Fani hayattan uzaklaştığını ve başka bir hayatı yaklaştığını yavaş yavaş sezmeye başlayınca Pekin'den kalktı, Kühistan'a geldi. Orasının havası ne çok sıcak, ne de çok soğuktu. Bu yüzden hoşuna gidiyordu. Aynı zamanda ara sıra ara sıra ayaklanmaların baş gösterdiği Harzem diyarına hâkimdi. İşte bu güzel mıntıkkada bir müddet oturdu. Harzem sultanat ailesine mensup olan kızları, genç kadınları toplattı ve bunları kendi beyleriyle, beyzadeleyle evlendirdi. O ailenin yakın veya uzak bir gelecekte siyasi emeller takip etmesinin önüne geçti, asayış işlerini bir kat daha düzeltti. Sonra, dünya kuruldu kurulaklı görülmemiş bir ihtişamla Amu Suyu'nu geçti, Buhara'ya geldi, oradan Semerkant'a indi. En büyük başkentleri imrendirecek bir tantana taşıyan karargâhını bu şöhretli şehirde kurdu.

Zihinde, bütün bu seyahat müddetince, hep Cuci dolaşıyordu. Kendisini ölmüş olarak tahayyül ettikçe Cuciyi hakanlığın başına geçmiş gibi hayal ediyordu. İçinde giderilmesi imkansız bir acı dolaşıyordu. Bir gün, yine o sıkıntının etkisi altında bunalırken kâtiplerine emir verdi.

“Kıpçak'a yazın, oğlum çöle çıksın, avları süre süre buraya gelsin, birlikte av yapalım.”

Bu emri verirken Çağatay yanındaydı, kâtip dışarı çıkışına pis pis gülümsedi.

“Ulu hakan,” dedi. “Cuci açıkgöz bir tilkidir, kolay kolay postunu ele vermez.”

Cengiz, hayretle ve biraz da ekşi yüze ogluna baktı, sordu.

“Ne demek istiyorsun? Cuciyi avlamak, tuzağa düşürmek isteyen mi var?”

“Bu kulunu hoş gör, suçumu bağışla. Belki düşünde dedemi gördün, Cuci için bir şeyler konuşsun sandım.”

“Babamla ağan için ne konuşabilirim ki?”

“Bunu dilim kopsa da ben söyleyemem, kendi yüreğine sor!”

Cengiz, dudaklarını ısırdı, fakat hiddetini yenmekten de geri kalmadı. Çağatay'a sükûnetle cevap verdi.

“Cuci gelecek, babasının elini öpecek!”

“Gelmezse?”

“O vakit yüreğimi dinlerim. Şimdi sus, beni boş yere öfkelendirme.”

Gerçekten de Cuci geldi, hem de yaman geldi. Kıpçak çölünde ne kadar geyik, kurt, tilki ve benzerleri varsa hemen hepsini önüne katmıştı, babasının bulunduğu av yerine sürüp getirmişti. Kavimler sürmeye alışık olan Türkler, çöl ve dağ sakinlerini de kolaylıkla yurttan yurda geçiriyorlardı.

Cuci, yalnız çöl hayvanlarını sürüp getirmekle kalmamıştı. Baba dediği kudretli adama pek bol hediyeler de getirmişti. Bu hediyeler arasında yirmi bini kır, yirmi bini gök, yirmi bini doru, yirmi bini yağız renkte ve yirmi bini benekli yüz bin de at vardı.

Cengiz'le Cuci, birkaç hafta av yaptılar, eglendiler. Çağatay, bunları adım adım izledi ve gözünü babasının yayından bir an olsun ayırmadı. Han, elini kırışe attıkça Çağatay'ın gözü dört açılıyor, yüreği ağızına geliyordu. Fakat okun umduğu gibi Cuci'nin kalbine saplanmayıp da bir geyiğin veya bir tilkinin alnına yapıştığını görünce, yüzünü ekşiterek için için homurdanıyordu.

Cengiz, bütün bu av müddetince derin derin düşündü, Cuci'ye ölüm şerbeti içirip içirmemek için ağır bir iç mücadeleşi geçirdi. Fakat ona sunacağı şerbetin kendi hafızasındaki hatırları silemeyeceğini takdir etmekten geri kalmadı, ölümünden sonra onun bir ülkede hanlık yapmasını da hoş gördü.

"Aman," dedi. "Bırakacağım toprak ona da yeter, berkilere de!"

Ve Cuci'yi -habersiz olarak- eşigine ayak basmış olduğu ölüm diyarından uzaklaştırdı. Tekrar Kıpçak'a yolladı, ayrılırken de Çağatay'ın yüzüne baka baka onun alını öptü, uzun uzun öğütler verdi, sonrasında da öz yurduna döndü.

Şimdi yalnız avla uğraşıyor, durup dinlenmeden dağlarda, bayırlarda dolaşıyordu. Bir aralık Tibetliler isyan eder gibi göründüklerinden bunu fırsat bildi, hayvan avcılığını bırakıp bu kez de insan avına çıktı, asileri amansız bir surette tepeledi. Geri dönerken yine zihnine o kuruntu yapmış, Cuci ile meşgul olmaya başlamıştı. Bu sefer, o son adımı atmak, Cuci'yi kendi ölmeden ölüme kavuşturmadan hayatını bağışlamayacak kadar vehimliydi, zalimdi.

İşte bu düşünce ile bütün oğullarına haber gönderdi, yanına gelmelerini bildirdi. Cuci de bu emri alanlar ara-

sındaydı. Fakat Kıpçak Hanı, hastaydı. Hükümet merkezinden ayrılamadı, bir mektup yazarak özürler diledi.

Cengiz, bu mazereti belki kabul edecekti ve onun yüzünü görmediği için de o zalim kararından cayacaktı. Lâkin Çağatay, hemen bir entrika çevirdi, Kıpçak'tan gelenlerden bir ikisinin vicdanını satın aldı, babasının da zihnine girdi, bir toplantı sırasında o adamlara sordurttu.

"Cuci Han hastayım diyor. Nedir hastalığı, soğuk mu aldı?"

Çağatay'dan talimat alan Kıpçaklılar saygıyla eğilip şu cevabı verdiler.

"Neden hastadır, niçin hastadır, bilmiyoruz. Biz gelirken avdaydı. Mektubu orada elimize verdi."

Çağatay'ın bir bakışı, bu cevabın taşıdığı ağırlığı tamamladı. Cengiz, yanı başında duran oğlunun gözleriyle; "Tilki bir kere kapana girer. Sen boş yere yoruluyorsun," demek istediğini anlamıştı.

Han, bugünün gecesinde ömrünün en büyük çılgınlığını yaptı. Cuci üzerine yürümek için büyük bir ordu hazırlanmasına emir verdi. Başkasından peydahlandığına yillardan beri göz yumabildiği Cuci'nin, kendi davetine karşı hürmetsizlik göstermesini, yalandan hasta görünüp gelmemesini bir türlü affedemiyordu.

Cengiz, bu öfkesinde ne kadar ciddiydi? Zaten ölüme mahkûm ettiği adamı bu vesileden istifade ederek mi yok etmek istiyordu? Yoksa hakikaten kızmış mıydı? Burası bilinmese de, Cuci'nin gelişigüzel öldürülmesi halkın dedikodusunu yol açacağına ve böyle bir bahane ile ortadan kaldırılmasını ise herkesin haklı bulacağına göre, yapılacak iş yine hesaplı görünüyordu!

Fakat Cuci yalan söylememiştir, gerçekten hastaydı,

hatta kendini öldürmek istedigine hiç ihtimal vermediği kudretli adamın bir ordu ile Kıpçak'a doğru yürümeye hazırlandığını haber almadan öldürdü de! Bu hadise, harekte geçen kanlı yürüyüşün önüne geçti. Cengiz'in de düşünceleri, duyguları değişiverdi. Şimdi Cuci için ağlıyor, onun meziyetlerini saya saya gözyaşı döküyordu.

Bu teessür o kadar büyütü ki, birkaç yıldan beri Cuci'ye layık görmemeye başladığı toprakları onun oğluna bağışlıyordu. Bato adlı genç prensi Kıpçak eline hükümdar yapıyordu!

Cuci'nin ölümünden biraz sonra Tangot Daroğası Şidurku isyan etti, Cengiz onu da tepeledi ve Karakuruma dönerken yolda hastalandı. Bu hastalık, şu veya bu illetin yahut arızanın eseri değildi, içini kurt yiyen bir ağacın yakılacağı sırada meydana gelen çatırkıya benzıyordu. Yetmiş iki yaşında bulunan Han, başkalarının kulağına çarpmayan bu çatırkıyı duydu, yıkılmak üzere bulunduğu anladı, bütün oğullarını ve Cuci'nin çocuklarını süratle getirtti, başucuna topladı.

"Eh," dedi. "Büyük düş işte bitti, bana da yol göründü. Her günün gecesi vardır, her ışık sönektir. Taht üzerinde oturanlar da, kuru tahtaya yaslananlar da bir gün kuru bir kalıba-donecektir. Ne mutlu o adamlara ki kapanan günden ışık alır, gecesini aydınlatırlar. Siz, o mutlu kişilerden olun, benim gidişimden bir şeyler öğrenin. Size son öğündüm şudur. Aranızda post kavgası çıkarma-yın, birbirinizle dalaşmayın. Birbirinizi sevin ve sayın!"

Sonra yanı başındaki sadaktan bir ok çekardı, ihtiyan parmakları arasında kırdı, ikiye böldü. Sonra birkaç ok daha aldı, birleştirdi, bir küme haline koydu, prenslere gösterdi, sordu.

“İçinizde bunu kıracak yiğit var mı?”

Prensler susunca şu sözleri söyledi.

“Siz bu oklara benzersiniz. Eğer hepiniz birleşip birınızı hakan yaparsanız ve onun sözünden çıkmazsanız hiç kimse sizi kıramaz, dağıtamaz. Birleşmezseniz teker teker ve pek kolay kırılırsınız.”

Prensler, sessiz sessiz ağlarken içlerinden Oktay'ı yanına çağırıldı.

“Seni,” dedi. “Han ve hakan tanıyorum. Kutlu olsun. Sana karşı koyanlar Tanrı'nın yıldırımına uğrasın.”

Bir iki dakika sustu ve ilave etti.

“Fakat sen de Tuluy'un oğlu küçük Kubilay'ı boşlama. Onun sözlerinde hikmet, görüşlerinde doğruluk vardır.”

Prensleri de Oktay'ın önünde eğilmeye davet etti. Sonra gözlerini kapadı, dalgınlaştı. Orada bulunanlar, onun dalgınlıktan ayılıp da kendilerine dışarı çıkmak için izin vermesini bekliyorlardı. Fakat o, küçük bir çırpınma bile göstermeden ölmüştü.

Ulu Hakan, 1227 yılının Ağustosunda öldü. Türk takvimine göre domuz yılında doğdu, domuz yılında Han oldu, ölümü de aynı yıla tesadüf etti. (Hicri 14 Ramazan: 624).

Şimdi beyler, prensler büyük ölüyü nereye gömeceklerini düşünüyorlar ve bir türlü uyuşamıyorlardı. Bir kısmı cesedi Pekin'e götürmek, bir kısmı olduğu yere gömmek, bir kısmı da Karakuruma nakletmek istiyordu. Son fikrin sahiplerinin dediği oldu. Cengiz'in naaşını beş oğlu bir arabaya koydular. Fakat araba yürümedi. Öküzler, bu yükü taşımamak, bulundukları yerden ayrılmamak istiyorlarmış gibi tek bir adım atmıyorlardı.

Bu öküz inadına manevi bir ilham kuvveti atfedenler

ağızlarını açtılar, büyük ölüün Karakuruma gitmek istemediğini bağıra bağıra iddia ettiler, arabayı Pekin istikametine çevirmek istediler. Söz çoğalmış, sinirler bozulmuştu. Büyük bir kargaşalık baş göstermek üzereydi. İşte bu sırada Cengiz'in en eski silah arkadaşlarından biri, Kılıken Bahadır ortaya atıldı ve heyecanlı bir sesle bağırdı.

"Tanrı oğlu! Burada kalıp öz yurdundan uzak mı bulunmak istiyorsun. Doğduğun yer, yıkandığın ırmak ötede. Seni yaratan ve büyütlen kutlu yurt orada!"

Ve elindeki değnekle öküzlere vurdu, araba yürüdü! Manevi bir ifade taşındığına hükmolunan öküz inadı yıkıldığı için dava da hallolunmuş demekti. Cengiz, Yilon Buldok'a götürülyordu. Zaman, yedi büyük asır, onun mezarnı topraktan kaldırıp tarihin koynuna koymamış olsaydı, bugün Ulu Hakan'ın kabri, güneşin her doğuşunda ilk öpeceği bir türbe olurdu. Fakat bu türbe yoktur ve onu arayanlar yalnız tarihte bulabiliyorlar.

* * *

SON NOT

Cengiz için Avrupalular “barbar” deyip geçerler. İran, Arap ve Osmanlı tarihçileri de bu büyük hükümdar için “zalim, hunhar, dinsiz, kâfir” gibi sıfatlar vermekten ve sıralamaktan geri kalmazlar. Doğu tarihlerinde onun klişe halini alan unvanı şudur. Cengizi fitneengiz!

Pek açiktır ki ona Avrupalıların barbar demesi bütün Avrupa'yı yenmesindendir. Eğer Avrupa Cengiz'i yenseyi bu zaferle iftihar edilecekti ve ondan kuvvetli bir insan ve şanlı bir mağlûp olarak bahsedilecekti! Yenilmek acısı Avrupa'yı hala kin içinde tutuyor.

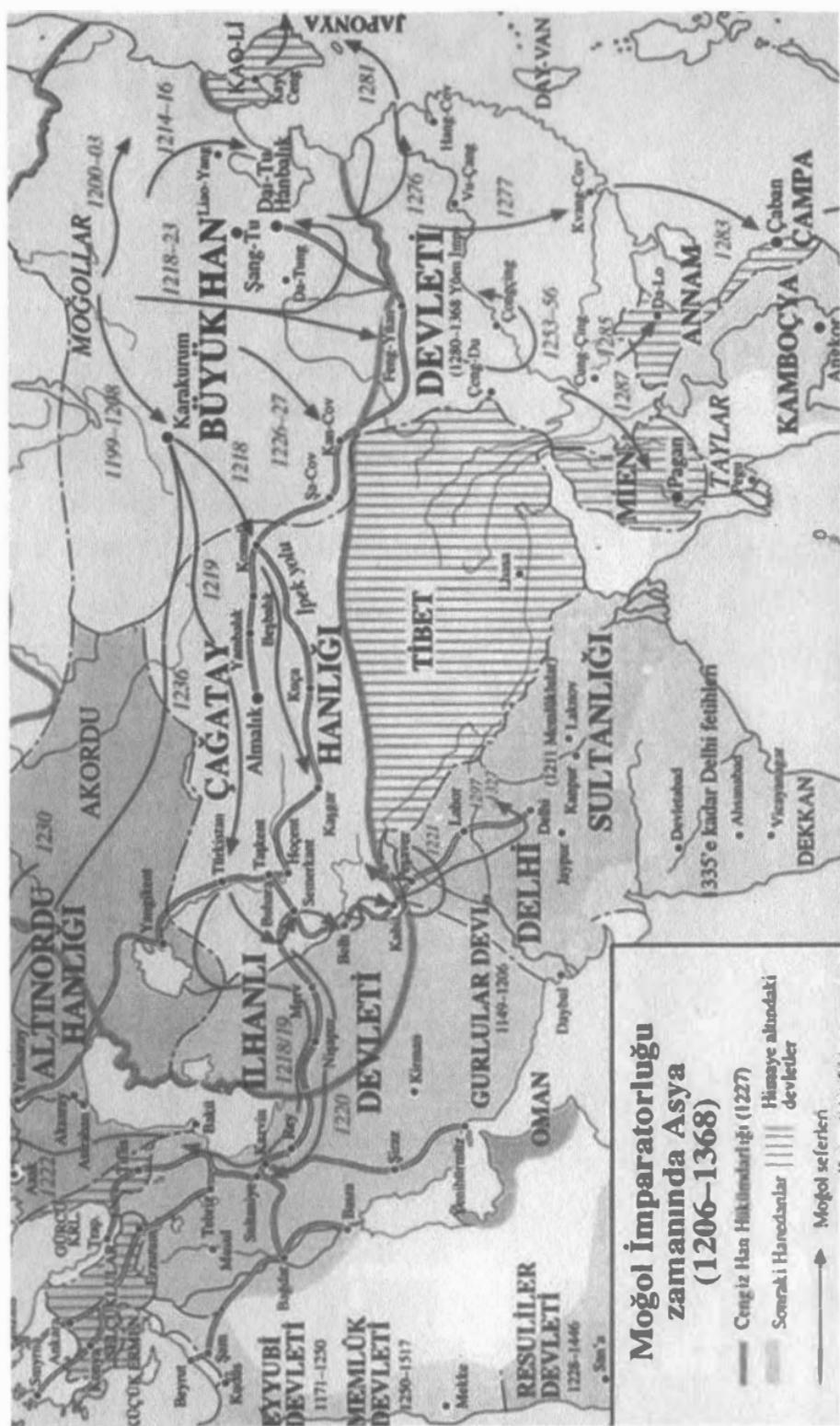
İranlılar, Araplar, Osmanlılar, manasız bir din gayretiyle Cengiz'e hücum ettiler, büyülüğünü inkâra yelteniler. Fakat hiçbir tarihçi, onu tarihten dışarı atamadı. Çünkü o, bizzat bir tarihi. Sevenler de, sevmeyenler de o tarihi okumak, tanımak mecburiyetindedir.

Keşke Cengizler, bir değil birkaç olsaydı ve Avrupa birkaç kere daha yenilseydi, taraflı tarihçiler de biraz daha kızıp köpürseydi! Çünkü o gibilerin çoğalmasıyla Türk tarihinin o ezeli ihtişamı, üç beş misli genişledi ve dünyaya çok yükseklerden bakan Türk, bir hayli irtifa daha kazanmış olurdu!

En doğru hüküm budur. Türk kuvvetine, Türk dehasına yaslanarak yükselen Cengiz, aynı kuvveti ve dehayı bütün dünyaya tanıtan büyük rehberlerden biridir. O,

Türk birliği kurmak için dünyayı altüst etti ve yeryüzünde en yüksek, en kudretli millet olmak hakkını Türk'e verdi.

Bu şerefe hangi cihangir imrenmez. Avrupa varsın, kinini sayıklaşın!

Mehmet S. Fethi

CENGİZ HAN

Mehmet S. Fethi

Bütün Avrupa'nın barbar dediği bir hükümdar vardı: Cengiz Han.

Pek açıkta ki, ona Avrupalıların barbar demesi, bütün Avrupa'yı yenmesindendir. Eğer Avrupa Cengiz'i yenseyi, bu zaferle iftihar edilecekti ve ondan kuvvetli bir insan ve şanlı bir mağlup olarak bahsedilecekti! Yenilmek acısı Avrupa'yı hâlâ kin içinde tutuyor. O, öyle bir hükümdardı ki, dünya tarihinin bitişik sınırlara sahip en büyük imparatorluğunu kurmuştur.

İranlılar ve Araplar manasız bir din gayreTİyle Cengiz'e hücum ettiler, büyülüğünü inkâra yeltendiler. Fakat hiçbir tarihçi, onu tarihten dışarı atamadı. Çünkü o, bizzat bir tarihi. Sevenler de sevemleyenler de o tarihi okumak ve tanımak mecburiyetindedir.

Keşke Cengizler, bir değil birkaç olsaydı ve Avrupa birkaç kere daha yeniseyi, taraflı tarihçiler de biraz daha kızıp köpürseydi! Çünkü o gibilerin çoğalmasıyla, Türk tarihinin o ezeli ihtişamı üç-beş misli genişlerdi ve dünyaya çok yükseklerden bakan Türk, bir hayli irtifa daha kazanmış olurdu!

En doğru hüküm budur. Türk kuvetine, Türk dehasına yaslanarak yükselen Cengiz, aynı kuvveti ve dehayı bütün dünyaya tanıtan büyük rehberlerden biridir. O, Türk birliği kurmak için dünyayı altüst etti ve yeryüzünde en yüksek, en kudretli millet olmak hakkını Türk'e verdi.

Bu şerefe hangi cihangir imrenmez? Avrupa varsın kinini sayıklaşın!

Cengiz Han

ISBN 978-605-9660-79-2

9 786059 660792

